

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE TASAVVUFÎ
HAREKETLER VE BAWA MUHAİYADDEEN
(BABA MUHYİDDİN) ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

HAKAN KIZILTEPE

Ankara, 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE TASAVVUFÎ
HAREKETLER VE BAWA MUHAİYADDEEN (BABA
MUHYİDDİN) ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

HAKAN KIZILTEPE

Prof. Dr. AHMET CAHİD HAKSEVER

Ankara, 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE TASAVVUFÎ
HAREKETLER VE BAWA MUHAİYADDEEN (BABA
MUHYİDDİN) ÖRNEĞİ

DOKTORA

Tez Danışmanı: PROF. DR. AHMET CAHİD HAKSEVER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- PROF. DR. AHMET CAHİD HAKSEVER**
- 2- PROF. DR. İHSAN ÇAPCIOĞLU**
- 3- PROF. DR. VAHİT GÖKTAŞ**
- 4- PROF. DR. AHMET YILDIRIM**
- 5- DOÇ. DR. MAHMUD ESAD ERKAYA**

Tez Savunması Tarihi: 27/05/2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

PROF. DR. AHMET CAHİD HAKSEVER danışmanlığında hazırladığım
“**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE TASAVVUFÎ HAREKETLER VE**
BAWA MUHAIYADDEEN (BABA MUHYİDDİN) ÖRNEĞİ” (Ankara, 2020) adlı
doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine
uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde
ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma
ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması
durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

28.05.2020

HAKAN KIZILTEPE

İçindekiler

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ.....	12
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE PROBLEMİ	12
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	15
4. SRİ LANKA'DA DİNİ HAYAT VE TASAVVUF	16
1.1 Sri Lanka'da Hinduizm.....	21
1.2 Sri Lanka'da Budizm	28
1.3 Sri Lanka'da İslam ve Tasavvuf.....	32
2. AMERİKA'DA İSLAM VE TASAVVUF	38
2.1 Amerika'da İslam	38
2.1.1 Göçmen Müslümanlar	41
2.1.2 Afro-Amerikan Müslümanlar	46
2.1.3 Din Değiştirerek Müslüman Olanlar	50
2.1.4 11 Eylül ve Sonrası.....	52
2.2 Amerika'da Sufi Hareketler	54
2.2.1 Hareketlerini İslam İle Bağlantılı Tanımlamayan Sufi Hareketler	59
2.2.1.1 İnayet Han	59
2.2.1.2 Müftü Muhammed Sadık	63
2.2.1.3 Irina Tweedie	65
2.2.1.4 İdris Şah	65
2.2.2 Hareketlerini İslam ile Bağlantılı Tanımlayan Sufi Hareketler	66
2.2.2.1 Halveti-Cerrahi Tarikatı	67
2.2.2.2 Şazeliyye-Meryemiyye Tarikatı	68
2.2.2.3 Nimetullahi Tarikatı	68
2.2.2.4 Rufai-Marufi Tarikatı	69
2.2.2.5 Süleyman Loras ve The Threshold Society	69

2.2.2.6 Nakşbendi-Hakkâni Tarikatı.....	70
2.2.2.7 Kâdirî-Rufai Tarikatı.....	71
2.2.2.8 Kâdirîye-Batşîşîyye Tarikatı.....	71
2.3 ABD'de İslam ve Sufizmin Kronolojik Özeti	72
BİRİNCİ BÖLÜM	75
BAWA'NIN HAYATI, SRİ LANKA VE AMERİKA'DAKİ FAALİYETLERİ, ESERLERİ	75
1. SRİ LANKA'DAKİ HAYATI.....	75
1.1 Bawa'nın İrşat Faaliyetlerine Başlamadan Önceki Dönemi (1880?-1940)	75
1.2 Sri Lanka'daki İrşat Dönemi (1940-1971)	82
2. AMERİKA'DAKİ İRŞAT DÖNEMİ (1971-1986)	85
3. VEFATI SONRASI DÖNEM.....	90
4. ESERLERİ	96
4.1 The Resonance of Allah (Allah'ın Rezonansı)	99
4.2 The Fast of Ramadan, The Inner Heart Blossoms (Ramazan Orucu, Gönül Çiçekleri) ..	101
4.3 The Tree That Fell to the West, Autobiography of a Sufi (Batı'ya Devrilen Ağaç, Bir Sufinin Otobiyografisi)	103
4.4 Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen (Bawa, Bawa Muhaiyaddeen'e Soruyor).....	104
4.5 The Choice (Tercih)	105
4.6 Dhikr, The Remembrance of God (Zikir, Allah'ı Anmak)	106
4.7 To Die Before Death: The Sufi Way of Life (Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu).....	107
4.8 Hajj: The Inner Pilgrimage (Hac: Kalbin Haccı)	108
4.9 The Point Where God and Man Meet (Tanrı ve İnsanın Buluştuğu Nokta).....	109
4.10 God's Psychology: A Sufi Explanation (Tanrı'nın Psikolojisi: Bir Sufinin Açıklamaları)	110
4.11 Suratu'r-Rahmah: The Form of Compassion (Rahman Suresi: Merhametin Sureti) ...	111
4.12 Sheikh and Disciple (Şeyh ve Mürid)	112
4.13 The Map of the Journey to God: Lessons from the School of Grace (Allah'a Yolculuğun Haritası: Rahmet Okulundan Dersler).....	112
4.14 Wisdom of the Divine: al-Hikmathu'l-Jannath (İlahi İrfan: Cennet Hikmeti).....	113
4.15 Four Steps to Pure Iman (Saf İmana Dört Adım)	114

İKİNCİ BÖLÜM	115
BAWA'NIN TASAVVUF ANLAYIŞI.....	115
1. DİN VE İSLAM ANLAYIŞI.....	115
1.1 Din Anlayışı.....	115
1.2 İslam Anlayışı.....	121
1.3 Şeriat.....	130
1.4 İman	133
1.5 Peygamberler	143
1.6 Melekler	147
1.7 Kur'an.....	148
1.3 Namaz	158
1.4 Oruç	167
1.5 Hac	172
1.6 Zekât	176
1.7 Ölüm, Sonrası ve Ölmeden Önce Ölmek	178
2. BAWA'NIN İRŞAT YÖNTEMİ.....	190
2.1 Mürşid - Mürid	202
2.2 Zikir	227
2.3 Sohbet	241
2.4 İletişim Araçları.....	243
3. BAWA'DA TASAVVUFİ DÜŞÜNCE	246
3.1 İnsan - Kâinat - Allah İlişkisi.....	247
3.1.1 İnsan.....	248
3.1.1.1 İnsan-ı Kâmil.....	273
3.1.2 Kâinat	282
3.1.3 Allah.....	284
3.2 Hz. Muhammed ve Yaratılış Açısından Muhammedî Nur	293
3.3 Nefs ve Dünya.....	308
3.4 Güzel Ahlâk.....	326
3.5 Aşk ve Sevgi.....	330
3.6 Akıl.....	333

3.7 Kalp.....	337
3.8 İrfan	347
3.9 Hakikat	352
3.10 Aile İlişkileri	360
4. BAWA'NIN DÜNYA BARIŞI ANLAYIŞI VE SİYASETE BAKIŞI	363
SONUÇ	384
KAYNAKÇA	389
TEZ ÖZETİ	401
SUMMARY	403

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.s. : Aleyhi's- selam

b. : Bin

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı

c. : Cilt

çev. : Çeviren

d. : Doğum tarihi

Der. : Dergisi

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

h. : Hicri

haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

İAD : İslam Araştırmaları Dergisi

M. : Miladî

Mad. : Maddesi

Nr. : Numara

Nşr. : Neşreden

r.a. : Radıyallahu anh
r.a.h : Rahmetullahi aleyhi
S. : Sayı
s. : Sayfa
s.s. : Sayfalar arası
s.a.v. : Sallallâhu aleyhi ve sellem
Tahk. : Tahkik eden
Terc. : Tercüme eden
Trs. : Tarihsiz
v. : Vefat tarihi
vr. : Varak
vs. : Vesair
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve diğerleri
Yay. : Yayınları/Yayınevi

ÖNSÖZ

İslam dininin, doğduğu Arabistan Yarımadası'yla sınırlı kalmayıp tüm dünya sathına yayılması, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminden itibaren, tebliğ amacıyla farklı bölgelere giden sahabe eliyle gerçekleşmiştir. Onlarla başlayan bu çaba, yüzyıllar boyunca Müslüman tüccarlar ve tasavvuf ehli tarafından da sahiplenilmiş ve günümüze kadar devam etmiştir.

Amerika kıtasında İslam'ın ilk görünme tarihi köle ticareti dolayısıyla on altıncı yüzyıla dayanmaktadır ve ülke tarihinden daha eskidir. 4 Temmuz 1976'da kurulan ABD'nin İslam'la buluşması, diğer ülkelere nispetle daha geç olmuştur. Ancak İslam'ın ülkede güçlü bir şekilde ortaya çıkması ancak on dokuzuncu yüzyılın sonlarında gerçekleşen Müslüman göçleriyle söz konusu olmuştur. Tasavvufi hareketler ise ancak 1950'den itibaren dikkat çeker seviyeye ulaşmıştır. Sufizmin ülkede etki oluşturacak seviyeye ulaşmasında Doğu'dan göç eden sufiler etkili olmuşlardır. Onlar gerçekleştirdikleri faaliyetlerle özellikle savaşlarla bunalan Amerikan halkının içine düştüğü anlam arayışında kurtarıcı rolü üstlenmişlerdir.

1800'lerin sonlarında doğup 1986'da vefat eden Sri Lankalı Şeyh Muhammed Rahim Bawa Muhaiyaddeen (Baba Muhyiddin) de İslam'ı Batı'ya tanıtmak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göç etmiş bir sufidir. Bawa Muhaiyaddeen, ABD'li öğrencileri tarafından Philadelphia şehrine yerleşmesi için yapılan davete 1971'de icabet etmiştir. Kurduğu Bawa Muhaiyaddeen Fellowship (Dernek) ile ABD, Kanada ve İngiltere başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde pek çok dinden insana İslam ve tasavvufun tanıtılmasında önemli rol üstlenmiştir.

Onun bu başarısı göz önüne alındığında günümüzde İslam algısına ilişkin en önemli sorunlardan biri, 11 Eylül sonrası yükselişe geçen İslamofobi akla gelmektedir. Nitekim

gayrimüslim toplumlarda İslam’a yönelik olumsuz bakış, sadece Batı ile sınırlı kalmamıştır. Rusya’dan Japonya’ya kadar farklı kültür ve din yelpazesine sahip insanların zihin dünyasında bu anlayış yer bulabilmiştir. Bawa’nın ortaya koyduğu tecrübenin İslamofobi ile mücadele açısından önemli veriler sağlayabileceği düşünülmektedir.

Nitekim tasavvufun, geçmişten bugüne ortaya koyduğu tecrübe ile İslam’ın doğru anlaşılmasında önemli roller üstlendiği bilinmektedir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde tasavvuf odaklı İslam anlayışının, pek çok farklı din, mezhep ve etnisiteye sahip tebaada olumlu karşılık bulmasına imkân sağladığı görülmektedir. Sufilerin farklı din, etnisite ve mezheplere mensup insanlarla başarılı ilişkiler kurduğu, sevgi ve saygılarını kazandığı tarihsel bir gerçektir.

Sri Lankalı Şeyh Bawa Muhaiyaddeen, sufilerin tarih boyunca üstlendiği, gayrimüslimlere tebliğ görevinin günümüzdeki temsilcilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bawa, kendine özgü tasavvuf yaklaşımı ile Sri Lankalı Hindu, Hristiyan ve Müslümanlara hitap edebilmiştir. O, sadece kendi ülkesinde değil “hippie” ifadesi ile tanımlanan Amerikalı *altmış sekiz kuşağının* “dünya ve zevklerini tüketmiş ve anlam arayışındaki” gençlerine de manevi eğitim verebilmesi ile dikkat çekmiştir. Onun bu başarısını dayandırdığı araç ve yöntemler, İslam ve tasavvufu anlatırken kullandığı dil ve uslup tespit edilerek önemli kazanımlara ulaşılabilir.

Bawa Muhaiyaddeen’in ABD’de İslam’ın tanıtılması hususundaki önemli rolüne rağmen onunla ilgili Türkiye’de yapılmış bilimsel bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bunun sebeplerinden biri, onun kitaplarından sadece ikisinin (Ölmeden Önce Ölmek, Zafer Ofset, 1997, Ankara; Hac: Kalbin Haccı, Bizim Büro Yayınevi, 1998, Ankara) Türkçe’ye kazandırılması olabilir. Ayrıca bu kitapların genel dağıtım ağına dâhil edilmemesi de muhtemel bir diğer etkidir. İnternet ortamında onunla ilgili kitap ve makaleler de sınırlıdır. İleride daha detaylı bilgi verileceği üzere yurt dışında Bawa hakkında

gerçekleştirilen çalışmalar bir doktora tezi, birkaç makale ve kitap bölümünden ibarettir. Bunlar incelendiğinde Bawa Muhaiyaddeen ve hareketine sosyolojik açıdan yaklaşıkları, tasavvuf anlayışının detaylarının ele alınmadığı görülmektedir. Bawa'nın tasavvufi kavramlara bakışını detaylı bir şekilde incelemeye gayret ettiğimiz çalışmamızın bu alandaki bir eksikliği gidereceği ümit edilmektedir.

Bu çalışmada, Bawa Muhaiyaddeen'in, irşat anlayışı çerçevesinde gerek Sri Lanka'da farklı dinlerden insanlara olan hitabındaki gerekse ABD'de yaşayan manevi arayıştaki insanlara tasavvuf ve İslam anlatımındaki prensipleri anlaşılmaya odaklanılmıştır. Bu prensiplerin İslam dünyası tarafından dikkate alınmasıyla modern zamanların önemli problemlerinden olan İslamofobiye karşı önemli stratejiler geliştirilebileceği düşünülmektedir. Bu yolla, İslam'ın tanıtılmasında, tasavvufun elindeki argüman ve araçların nasıl katkı sağlayabileceği tartışılacaktır.

Bawa Muhaiyaddeen ile ilgili araştırmaların sınırlılığı nedeniyle bu çalışmada, büyük oranda onun Tamil dilinde yaptığı ve İngilizce'ye çevrilen sohbetlerinden metne dönüştürülmüş eserler esas alınmıştır. Halen ABD, Kanada ve İngiltere gibi ülkelerde faaliyetlerine devam eden Bawa Muhaiyaddeen Fellowship'e (Dernek) ait *The Fellowship Press* tarafından basılan kitaplar, onun düşüncesinin anlaşılmasında önemli bir kaynak hüviyetindedir. Gerek Philadelphia'daki Fellowship ziyaret edilerek gerekse Bawa'nın talebelerinin Türkiye ziyaretleri esnasında bu kitaplar temin edilmiştir.

Çalışma, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, araştırmanın konusu, amacı, problemi, kapsam ve yöntemi incelendikten sonra Sri Lanka ve Amerika'daki dini hayat ve tasavvufi hareketler ele alınmıştır. Böylece Bawa'nın bu iki ülkenin dini ve kültürel ortamındaki yeri anlaşılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde Bawa Muhaiyaddeen'in hayatına değinilmiş, Sri Lanka'daki farklı etnik ve dini gruplarla ilişkileri, tasavvufi faaliyetleri incelenmiştir. Ardından Amerika'ya göç etmesi, burada gerçekleştirdiği tasavvufi çalışmaları, irşat faaliyetleri, eserleri ve hareketin Amerika'da

müesseseseleşmesi ele alınmıştır. İkinci bölümde Bawa'nın din kavramına ve İslam'a bakışı, irşat anlayışı, tasavvufî görüşleri, dünya barışı ve siyasete ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu bölümde bilhassa Bawa'nın toplumun tüm kesimlerinden bireylere yönelik uyguladığı irşat stratejisi ve dini kavramları sunma şekli tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç kısmında Bawa Muhaiyaddeen'in İslam'a önyargıyla bakan toplumlara nasıl yaklaştığı, onlarla nasıl ilişki kurduğu, onlara İslam ve tasavvufu nasıl sunduğuna ilişkin değerlendirmelerle günümüz insanına İslam'ı tanıtmakta bir model sunup sunmadığına dair tespitlere yer verilmiştir.

Çalışma sırasında önemli yönlendirici katkılar sunan Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu'na, her aşamadaki rehberliğinden dolayı tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ahmet Cahit Haksever'e, tez izleme sürecindeki katkılarından dolayı tez izleme komitesi hocalarım Prof. Dr. Vahit Göktaş ve Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu'na, tezle ilgili çok önemli görüşleri dolayısıyla tez savunma jürisindeki Prof. Dr. Ahmet Yıldırım ve Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya'ya, bu çalışmanın dayandığı kaynak eserlere ulaşmamda bana yardımcı olan Bawa Muhaiyaddeen Fellowship Yönetim Kurulu Başkanı Musa Muhaiyaddeen ile araştırmalarımnda katkılarını esirgemeyen Amy Wilson'a teşekkürlerimi sunarım.

Hakan Kızıltepe

Ankara 2020

GİRİŞ

Bu başlık altında çalışmanın konusu, amacı, problemi ortaya konularak, kuramsal çerçevenin mahiyeti hakkında bilgi verilecektir. Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıklar tespit edilerek yöntem üzerine açıklamalar sonrasında Bawa'yı ve faaliyetlerini anlayıp değerlendirebilmek amacıyla doğup yetiştiği Sri Lanka'da dini hayata yer verilecektir. Farklı dinlere ve etnik kökenlere sahip ülkedeki yaygın konumdaki Hinduizm, Budizm ve İslam genel hatlarıyla incelenecektir. Ardından Bawa'nın on altı yıl boyunca irşat faaliyetinde bulunduğu ABD'de, İslam'ın ve tasavvufun gelişim sürecine genel hatlarıyla değinilecektir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE PROBLEMİ

Çalışmamız esas olarak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) tasavvufi hareketleri ve bu ülkede 1971'de başlayan faaliyetleriyle önemli bir sufi topluluk tesis eden Bawa Muhaiyaddeen'in hayatını ve tasavvuf anlayışını konu edinmektedir. Tarihi nispeten yakın sayılabilecek bir geçmişe dayanan ABD'nin İslam ve tasavvuf özelinde de geçmişi oldukça kısadır. Hz. Peygamber (s.a.v) zamanından itibaren dünyanın her yerine yayılan Müslümanların diğer bölgelere nazaran belki de en son gittikleri yerlerden biri olan ABD'deki tasavvufi hareketleri ele alan akademik çalışmalar da sınırlı seviyede kalmıştır.

Tezimizle ABD'ye giden ilk Müslümanlardan başlanarak, İslam'ın bu ülkedeki serüveni ele alınmaya çalışılacaktır. Müslümanların bu ülkedeki varlıkları köle ticareti ile başlamış, ardından özellikle yirminci yüzyıldan itibaren Müslüman göçleriyle devam

etmiştir. Siyahîlerin İslam ile buluşması başlı başına önemli bir süreci başlatmıştır. Kendilerine mahsus bir İslam anlayışının neşet ettiği *İslam Ümmeti* ve Malcolm X örneği bu ülkedeki sosyolojik durumun dinin yaşanmasına yapabileceği etkiyi gösterecek mahiyettedir.

ABD'de İslam'ın yayılmasında Doğu'dan bu ülkeye göç eden tasavvufî şahsiyetlerin önemli bir rolü olmuştur. Tasavvufî irşat yöntemleriyle İslam'a uzak ABD halkına ulaşabilme imkânı bulan bu kişilerin bazıları çoğulcu bir din anlayışını ortaya koyarken bazıları da İslamî tasavvuf anlayışlarını, muhatap oldukları toplumun kültürüne uyarlamışlardır.

Sri Lanka'lı Şeyh Bawa Muhaiyaddeen ABD'de önemli bir tasavvufî hareket oluşturmuş sufilerdendir. Doğup büyüdüğü Sri Lanka, Hinduizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslam dinlerine müntesip başta Tamil ve Sinhaliler olmak üzere farklı pek çok etnik kökene sahip insanın yaşadığı bir ülkedir. Bu renkli sosyolojik ve dini yapının Bawa'nın farklı bir manevi tecrübe yaşamasındaki etkilerini anlayabilmek amacıyla çalışmamızda Sri Lanka'nın geçmişi, etnik ve dini yapısı da ele alınacaktır.

Bawa'nın detaylarını açıklamadığı manevi eğitim süreci ve uzun halvet dönemlerinden sonra insanları irşat etmeye başladığında ilk önce Hindulara manevi eğitim vermesi, daha sonra Hristiyanlar tarafından keşfedilerek onlara irşatta bulunması ve en son da bir İslam şeyhi olarak Müslümanları etrafında toplaması dikkat çekicidir. ABD'ye göç ettiği 1971'e kadar İslam'ın bütün şer'i kaidelerine uygun bir tasavvuf anlayışını tesis eden ve bir cami inşa ettiren Bawa, bu sürece benzer bir uygulamayı ABD'de de ortaya koymuştur.

ABD'deki ilk öğrencilerinin onu Hindu bir guru zannetmesi, onun irşat stratejisinin temelini özetlemektedir. Altmış sekiz kuşağına hitap eden Bawa, öğrencilerinin dünya anlayışına uygun olarak İslamî kimliğini ortaya koymamış, tasavvufun temel konusu olan

tevhide onlara tanıttıktan sonra tedricen dinin tüm umdelerini onlara öğretmiştir. Zikir, namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetleri öğrencilerine çok detaylı anlatımlarla aktaran Bawa, öğrencileriyle birlikte inşa ettiği cami ile İslam'ın imzasını atmıştır. Bu süreçte İslam'a yönelik ön yargılarından kurtulamayan bazı müritleri Bawa'yı terk etme yolunu tercih etmiştir.

Bawa'nın Sri Lanka'da İslamî esaslara uygun bir tasavvufî yapıyı tesis ettikten sonra ABD'ye ilk geldiğinde Hindu dinine özgü bir terminoloji kullanması onun bu tercihinin bilinçli olduğu ve toplumun ön yargılarını aşabilmek amacına matuf olduğunu göstermektedir.

Bawa'nın bu tedrici irşat yönteminin öğrencilerinin üzerinde başarıya ulaştığı görülmektedir. Tezimizde "Bu başarısı hangi yöntemlere dayandı?" ve "İslam'a ön yargılı bir topluma şer'i kaidelere uygun bir din anlayışını nasıl aktardı?" soruları cevaplanmaya çalışılacaktır. Bu soruların cevaplarının İslamofobi probleminin çözümüne yönelik reçeteler tesis edebileceği düşünülmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bawa'nın basılı eserleri onun sohbetlerini içeren binlerce saatlik ses ve video kayıtlarından oluşturulmuştur. Tezimiz esas itibariyle Bawa Muhaiyaddeen'in basılı eserlerine dayanacaktır. İleride eserler başlığı altında bu çalışmalar hakkında detaylı bilgilere yer verilecektir. Ses ve video kayıtları tezin kapsamına alınmamıştır. Zira hem bu kayıtların zaten büyük oranda kitaplara dönüşmüş olması diğer taraftan, mevcut kayıtların miktarlarının fazlalığı bu tip bir çalışmanın araştırma kapsamında gerçekleştirilmesini mümkün kılmamıştır.

Bawa ile ilgili akademik çalışmalar Frank Korom tarafından yazılan bir makale, Merin Shobhana Xavier tarafından Wilfrid Laurier Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Din

ve Kültür bölümünde hazırlanmış doktora tezi, Michael Green ve Coleman Barks tarafından yazılan bir kitap bölümü, Benjamin H. Snyder tarafından yazılan bir lisans bitirme tezi, David Freudberg tarafından yazılmış bir makaleden ibarettir. Bu  alışmalar Bawa'yı tasavvufi yönden ziyade sosyolojik bir vaka olarak ele almışlardır. Bu çerçevede ulaşılan kaynaklara göre tezimiz  lkemizde Bawa ile ilgili ilk çalışma olmanın yanında dünyada onun tasavvufi yönünü ele alan ilk akademik araştırma hüviyetinde görünmektedir.

3. ARAşTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

ABD'deki İşlam ve tasavvufi hareketler çok geniş bir sahayı teşkil ettiğinden sınırlandırılmaya ihtiyaç vardır. Bu amaçla tezimiz, İşlam'ın ABD'de ortaya çıkması, siyah ler arasında yayılması, ABD'ye Müslüman g  leri ve din değiştirerek Müslüman olanlar ile sınırlanacaktır. Tasavvufi hareketler açısından ise küçüklü b y kl  yüzlerce hareket arasından sadece belirli bir bilinirliğe ulaşanlar kapsam içinde tutulacaklardır. Bu gruplara ilişkin akademik çalışmaların yetersiz olması bu konuda yapılan araştırmalar açısından önemli bir zorluk oluşurmaktadır.

Bawa'nın tasavvuf anlayışını ortaya koymak amacıyla onun eserleri incelenerek tasavvuf düşüncesi ve uyguladığı irşat yöntemi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bunların anlaşılabilmesi için din ve İşlam anlayışı da tezde yer alacaktır. Eserlerinde yer alan hususların netleştirilmesi veyahut kaynaklarda bulunamayan soruların cevaplarını tespit edebilmek amacıyla Bawa'nın öğrencilerinden kişisel iletişim yoluyla bilgi edinilmeye çalışılacaktır.

Bawa'nın doğduğu ülkenin hâkim dinlerinden Hinduizm ve Budizm'in onun din ve tasavvuf anlayışına etkisinin araştırılması başlı başına bir tez konusu olabileceğinden bu inceleme, çalışma kapsamına alınmayacaktır. Ayrıca Bawa'nın tasavvuf felsefesinin

Muhyiddin İbn Arabi'nin (v. 1240) ekberî anlayışına benzerlikler içerdiği görülmekle beraber bu yönde kapsamlı bir çalışma ayrı bir araştırmanın konusu olduğundan yine kapsam dışında bırakılmıştır. Nitekim Bawa'nın isminin de Muhyiddin ismini içermesi İbn Arabi ile bir bağlantı olup olmadığı sorusunu hatıra getirmektedir. Ancak onun sohbetlerinde İbn Arabi'den bahsettiği görülmemektedir. Bu anlamda bu ismin onunla İbn Arabi arasında bir bağ olduğunu gösterdiğine yönelik bir bulguya rastlanmamıştır.

Çalışmamız, yöntem olarak Bawa'nın tasavvuf kavramlarını nasıl ele aldığı ve bunları müritlerine nasıl sunduğunun tespitini esas alacaktır. Bu kavramların, Hücvirî (v. 1072), Kelebazı (v. 990), Serrac (v. 988) gibi ilk dönem sufilerinin bunlara bakışı da dikkate alınarak incelenmesi ile Bawa'nın hem tasavvuf anlayışı hem de irşat metodu tespit edilmeye gayret edilecektir. Gerekli görüldüğünde ilk dönem sufileri yanında diğer tasavvuf ehlinin ilgili kavrama ilişkin zikredilmesinde fayda olduğu düşünülen değerlendirmelerine de yer verilecektir. Din ve İslam kavramları gibi diğer sufilerin görüşlerine başvurma gerekeceği değerlendirilen bazı konularda sadece Bawa'nın o kavrama ilişkin yaklaşımının ele alınması ile iktifa edilecektir.

4. SRİ LANKA'DA DİNİ HAYAT VE TASAVVUF

Bawa'nın doğum tarihi net olarak bilinmese de ileri yaşlarına kadar Sri Lanka'da yaşadığı kesindir. Doğup manevi eğitim süreçlerini yaşadığı ve oldukça uzun bir süre irşat faaliyetleri yürüttüğü bu ülkenin yapısının ele alınması, özellikle buradaki dini hayatın incelenmesi Bawa'yı anlamak açısından önem arz etmektedir.

Sri Lanka, Hindistan'ın otuz km güneyinde altmış beş bin km² yüzey alanına sahip bir ada ülkesidir. Yoğun bir orman ve bitki örtüsü, pek çok farklı hayvan türü

bulunmaktadır. Ülkenin en önemli gelir kaynakları arasında çay ve balıkçılık yer alır.¹ Nüfusu 2016 verilerine göre yirmi bir milyon olan Sri Lanka'nın başkenti Colombo'dur.²

Sri Lanka'nın bilinen tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanır. Adanın kayıtlardaki ilk ismi, Sinhali dilindeki "Topurubane", Arapça ismi ise "Serendip"tir. Topurubane, "Bakır renkli" anlamına gelirken; Serendip, "Beklenmeyen şeyler ülkesi" demektir.³

Sri Lanka'da bilinen ilk krallık, Sinhali Kralı Tissa tarafından kurulmuştur (M.Ö. 250-210). Ülkenin hâkim unsuru Sinhaliler M.Ö. 543'te Hindistan'dan adaya göç etmişler, M.Ö. 250'den bugüne kadar büyük oranda Budizm dinine mensup olmuşlardır.⁴ Bu krallık milattan sonra onuncu yüzyılın sonlarına kadar yaşamış, Budizm'in yayılmasında önemli görevler üstlenmiştir. Güney Hindistan'daki *Chola Hindu Tamil Krallığı*, 1070'te Sinhali Krallığı'na son vermiştir. Sinhali prenslerinden *Vijayabahu* krallığını tekrar kurmuştur. On üçüncü yüzyılda Krallık Güney Hindistan'dan gelen Tamil göçleri dolayısıyla güç kaybetmiş ve kuzeydeki Jaffna Yarımadası'nda Hindu Tamil Krallığı'nın kurulmasına engel olamamıştır. Adanın iç kesimlerinde Budist Sinhali Kandy Krallığı da kurulmuştur.⁵

Ülkenin sömürge tarihine bakıldığında Portekizlilerin 1505, Hollandalıların 1658 ve İngilizlerin 1796'da adayı işgal ettiği görülmektedir. Portekizlilerin işgali sırasında adada yaşayan halk, Budist Sinhaliler, Hindu Tamiller, Müslüman Moro ve Malaylardan

¹ Emruhan Yalçın, *Terör ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka ve Tamil Kaplanları Örneği*, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 3 Sayı: 5, Temmuz 2016, s. 146.

² Meral Avcı, *Sri Lanka*, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 37, İstanbul, 2019, s. 424.

³ Emruhan Yalçın, *a.g.e.*, s. 147.

⁴ *a.g.e.*, s. 149.

⁵ Meral Avcı, *Sri Lanka*, s. 425.

oluşmaktadır.⁶ Morolar, Tamil dilini kullanan Müslümanlardır.⁷ Hollandalılar, Kandy Krallığı'nın da yardımıyla Portekizlileri 1660'da adadan uzaklaştırmışlardır. İngilizler, 1802'de Hollandalıların hâkimiyetine son vermişler, 1815'te de Kandy Krallığı'nı ele geçirip İngiliz kolonisi hâline getirmişlerdir. Sömürgeciliğe karşı ilk isyan hareketi Budist Sinhaliler tarafından 1900'lü yılların başlarında ortaya konmuştur.⁸ 1948'de bağımsızlığını kazanabilen ülke,⁹ Serendip ismini Seylan olarak değiştirmiş, bu isim 1972'de yerini Sri Lanka ibaresine bırakmıştır.¹⁰ Bawa'nın ülkenin İngiliz sömürgesi olduğu dönemde doğduğu ve onun orta yaşlarında ülkenin bağımsızlığına kavuştuğu görülmektedir. Bawa'nın birkaç kelimedenden ibaret olduğu görülen İngilizce kelime hazinesinin bu dönemden kaynaklandığı düşünülebilir.

Sri Lanka, 1948'ten itibaren İngiliz Milletler Topluluğuna dâhil bağımsız bir üye konumuna ulaşmıştır.¹¹ 1959'da Başbakan *Bandaranaike* öldürülünce yerine eşi Srimavo Bandaranaike geçmiş, 1977'ye kadar iktidarda kalmıştır.¹² 1978'de Milli Birlik Partisi iktidara gelmiş, anayasada değişiklikler yaparak başkanlık sistemine geçmiştir.¹³ Bu

⁶ Jillian Taylor Wiedemeier, *Negative Peace in Sri Lanka: What is Preventing Positive Peace*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s. 23.

⁷ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Wilfrid Laurier Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Din ve Kültür Bölümü, Ontario, 2015, s. 188.

⁸ Meral Avcı, *Sri Lanka*, s. 425.

⁹ Jillian Taylor Wiedemeier, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁰ Emruhan Yalçın, *Terör ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka ve Tamil Kaplanları Örneği*, s. 147.

¹¹ K. M. De Silva, *A History of Sri Lanka*, University of California Press, London, 1981, s. 493.

¹² *a.g.e.*, s. 524.

¹³ *a.g.e.*, s. 559.

gelişmeler sonucunda ülkenin resmi adı Sri Lanka Demokratik Sosyalist Cumhuriyeti olmuş, yeni kurulan hükümet ilk iş olarak Batı yanlısı politikaya geçmiştir.¹⁴

Sri Lanka'daki etnik gruplar arasındaki sıcak savaş 1983'de başlamış olmasına rağmen Sinhala ve Tamiller arasında tarihten gelen rekabetin çatışmaya dönüşmesi, ülkenin İngiliz sömürgesi olduğu zamana dayanmaktadır. 1948'de İngilizler, Seylan'ın bağımsızlığını tanıırken azınlıkların haklarına garanti şartı getirmiş, böylece Tamilleri azınlık olarak konumlandırarak iki etnik yapı arasında çatışmanın devamını mümkün kılmıştır.¹⁵ Sinhalilerin Sinhala dilini tek resmi dil olarak kanunlaştırması, Tamillerin devlet kademelerinden uzaklaştırılarak işsiz kalmaları, çatışmaları körüklemiş ve marksist *Tamil Kaplanları'nın* temellerinin atılmasına sebep olmuştur. 1983'de Sinhala milliyetçi grupları Tamillere saldırmış, mallarını yağmalamış ve sivilleri öldürmüştür.¹⁶

Etnik çatışmaların ortaya çıkmasıyla aşırı milliyetçi Sinhaliler, Tamiller'e karşı "Sanga Milli Konseyi" hareketini organize etmişlerdir. Çatışmalar sonrasında ülke büyük oranda kan kaybetmiş, ekonomik ve siyasi buhranlar yaşanmıştır.¹⁷ 1988'de Tamil Kaplanları'nın düzenlediği suikast sonucu hayatını kaybeden dönemin devlet başkanı *Ranasinghe Premadasa*'dan sonra oluşan siyasi boşluk ile ülke, ekonomik, siyasal ve sosyal bir krize sürüklenmiştir.¹⁸

¹⁴ Emruhan Yalçın, *Terör ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka ve Tamil Kaplanları Örneği*, s. 147.

¹⁵ Metin Kartal, *Terörizmin Desteklenmesinde Diasporaların Rolü: Sri Lanka Tamil Diasporası Örneği*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 51.

¹⁶ Sankaran Krishna, *Postcolonial Insecurities: India, Sri Lanka, and the Question of Nationhood, Volume 15 (Book Series)*, University Of Minnesota Press, London, 2000, s. 116.

¹⁷ Emruhan Yalçın, *a.g.e.* s. 149.

¹⁸ *a.g.e.*, s. 148.

Hindu dinine mensup olan Tamiller, bu sebeple kendilerini Sinhalilerden ayrı tutmuşlar, kendi örf ve geleneklerine bağlı kalmışlardır. Diğer azınlıklardan Moro ve Malaylar, büyük oranda Müslümandır.¹⁹ Çok çeşitli etnik yapıya sahip Sri Lanka nüfusunun %74'ünü Sinhaliler, %18'ini ise Tamiller teşkil etmektedir. Sri Lanka'nın ilk sahipleri olarak görülen *Vadahalar* ise günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.²⁰ Bunların dışında Arap, Afgan, Hint, Moro (Moor), Pakistanlı, Çinli, Felemenk, Malay ve Portekizli küçük gruplar da vardır.²¹

Ülkede resmi dil Sinhala olmasına rağmen başta Tamil olmak üzere yerel diller ve İngilizce de yaygındır.²² Halkın %70'i Budist, %15'i Hindu, %8'i Hristiyan ve %7'si Müslümandır.²³ 2016'da gerçekleştirilen nüfus sayımında Müslümanların nüfusunun %9.3'e ulaştığı tespit edilmiştir.²⁴

Burada özetleyerek yer verdiğimiz bilgilerden ülkenin çok farklı din ve etnisitelere çok uzun yüzyıllar boyunca ev sahipliği yaptığı ve bu grupların birbiriyle çatışmadan uzak kalamadığı anlaşılmaktadır. Ülkede eski çağlardan beri devam eden farklı etnisite ve dinler arasındaki çatışmalara şahit olan Bawa'nın, ileride tasavvuf anlayışını ele alırken görüleceği üzere sürekli ayrımcılığa karşı çıkan bir felsefeyi ortaya koyması oldukça anlamlıdır. Zira Bawa'nın tasavvuf anlayışının temelinde dil, din, ırk, renk ayrımı gözetmeksizin tüm insanların kucaklanması, hepsine eşit muamele edilmesi ve kardeş

¹⁹ Emruhan Yalçın, *Terör ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka ve Tamil Kaplanları Örneği*, s. 150.

²⁰ Mecit Vigari, *Asya Buhranları*, Ebrar Uluslararası araştırmalar Merkezi Yayınları, Tahran, 2004, s. 189.

²¹ Emruhan Yalçın, *a.g.e.*, s. 148.

²² Mecit Vigari, *a.g.e.*, s. 178.

²³ Emruhan Yalçın, *a.g.e.*, s. 149.

²⁴ Aboobacker Rameez, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, Journal of Engineering and Applied Sciences 13, 2018, s. 1782. İnternet erişimi: <http://docsdrive.com/pdfs/medwelljournals/jeasci/2018/1782-1793.pdf>, 2019.

olarak görülmeleri yer almaktadır. Bawa'nın hayatı boyunca sıklıkla gözlemlediği aşikâr olan söz konusu ayrımcılıklar ve bunlardan kaynaklanan çatışmaların, onun düşüncesinde birlik ve eşitlik kavramlarını ön plana çıkardığı düşünülebilir. Bu çatışma ortamında doğup yetişen Bawa'nın tüm dinleri ve etnisiteyi kucaklayan bir anlayış geliştirmesi dikkat çekicidir.

Sri Lanka'da söz konusu çatışmaların Bawa'ya yaptığı etkilerin mahiyetinin tespiti ayrı bir çalışma konusu olarak araştırmacıların dikkatine sunulmakla yetinilecektir. Benzer şekilde Bawa'nın içinde yetiştiği toplumun ağırlıklı olarak tabi olduğu Hinduizm ve Budizm dinleri hakkında kısa bilgiler verilmekle iktifa edilecek ve bunların Bawa'nın tasavvuf anlayışına etkisi konusu da kapsam dışında tutulacaktır. Zira bu tip bir çalışma oldukça hacimli ayrı bir araştırma gerektirecektir.

1.1 Sri Lanka'da Hinduizm

Sri Lanka'da Tamillerin dini olan Hinduizm, Bawa'nın da köken itibarıyla Tamil olması dolayısıyla daha dikkatli incelenmelidir. Nitekim onun dinleri ele alırken Budizm'den ziyade Hinduizm'i ön plana çıkardığı, tasnif olarak Budizm'i Hinduizm'in kapsamında telakki ettiği görülmektedir. Tarihi köken olarak Budizm'in Hinduizm'e tepki olarak ortaya çıkması ve Hinduların genel olarak Budizm'i yok saymaları da bu noktada ilgi çekicidir. Bawa, ileride detaylı olarak ele alınacağı üzere ABD'ye gittiğinde de ilk öğrencilerine Hindu gurusu izlenimi vermiştir. Bu çalışma kapsamında Hinduizm'in Bawa'nın üzerine olası etkileri üzerinde durulmayacaktır. Zira bu tip bir tespitin gerçekleştirilmesi için oldukça hacimli ayrı bir çalışmanın yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte onun Hinduizm'le ilgili çeşitli görüşleri yeri geldikçe ele alınacaktır.

Budizm'den sonra Sri Lanka'da en büyük nüfusa sahip takipçisiyle Hinduizm, dünyada -Hristiyanlık ve İslam'dan sonra- en büyük üçüncü dindir. M.Ö. 1500 ile M.Ö.

3000 yılları arasında doğduğu düşünölen²⁵ Hinduizmin kapsamında kabul edilen *Vedizm* ya da *Veda* dini M.Ö. 2000 - 2500 yılları arasında Hindistan'ın kuzeydoğusuna akın eden *Ari* işgalcilerinin dinidir. Bu dinin kaynağı, Hint-İran özelliğı taşıyan inanışlara kadar ulaşır ve özellikle *Zerdüş*t öncesi İran'ında rastlanır.²⁶ Hinduizm tarihi, dört ana dönemde incelenebilir: 1- *Aryan* göçü ve *Vedik* dönem (M.Ö. 1500 - M.Ö. 500) 2- Klasik Hinduizmin oluşum dönemi (M.Ö. 500 - M.S. 500) 3- Orta Çağ Hinduizm'i (500 - 1800), 4- Modern Hinduizm dönemi (1800-...)²⁷.

Hinduizm, diğ

Hinduizmin kutsal metinleri, vahiy ve gelenek özelliğine sahip olduğı savunulan iki grup hâlinedir. Ancak bu metinlerin önem sırası ve bağlayıcılık seviyesi mezhepten mezhebe değışiklik gösterir. Örneğ

²⁵ Ali Gül, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 15; Louis Renou, *Hinduizm*, Maide Selen (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 9.

²⁶ Louis Renou, *a.g.e.*, s. 9.

²⁷ Ali Gül, *a.g.e.*, s. 22.

²⁸ *a.g.e.*, s. 18..

²⁹ İsmet Eşmeli, *Hinduizmde Kâmil/Kurtulmuş İnsan*, Kemal Göz ve Mustafa Türkan (Ed.) Medeniyet, İnsan ve Din içinde, Fecr Yayınları, Ankara, 2018, s. 238.

³⁰ Ali Gül, *a.g.e.*, s. 19.

gelirler.³¹ Ancak bir Hindu mezhebi olan *Smartalar'a* göre vahye dayanmayan geleneksel metinler daha önceliklidir. Bunun yanında hangi metnin vahiy hangisinin geleneksel olduğu konusu da tartışmalıdır.³² *Vedalar*, kulaktan kulağa iletilmiş, ezberlenerek sonraki dönemlerde dört kitap hâlinde toplanmıştır.³³ İlk mantralarda reenkarnasyon fikrinin yer almaması, bunun yerine ruhun ölümsüzlüğünün vurgulanması da dikkat çekicidir.³⁴ Veda sonrası en eski belgeler *Büyük Destan* ve *Puranalar'dır*.³⁵ Vahiy kabul edilen metinlerin azizlere Tanrı tarafından verildiğine inanılır. *Vedalar*, *Brahmanalar*, *Aranyakalar*, *Upanişadlar'ın* hemen tüm Hindular tarafından vahiy kabul edildiği görülmektedir. Geleneksel metinlerin en önemlileri, *Dharma Shastralar* ile *Dharma Sutralar'dır*.³⁶ *Upanişadlar* sadece felsefi metinler olarak da yorumlanır.³⁷

Hinduizm'de Tanrı kavramına bakış, mensupları nezdinde homojen bir yapı göstermez. Zira Hinduizm, İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik'ten farklı olarak tanrı merkezli şekillenen bir inanç ve ibadet sistemine sahip değildir.³⁸ Bunun yerine çok tanrılı, tek tanrılı ve tanrı tanımaz yaklaşımlar her zaman birlikte var olmuştur. Diğer taraftan bir dönem revaçta olan din anlayışı daha sonra yerini başka tanrı inanışlarına bırakabilmiştir. Örneğin, *Vedalar*da çok tanrılı bir inanç sistemi vardır. Çokça bahsedilen *Varuna*, *İndra*, *Agni* gibi tanrılar tabiat güçlerini simgelerler.³⁹ *Brahman*, *Vişnu* ve *Şiva*

³¹ Ali Gül, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*, s. 31.

³² a.g.e., s. 19.

³³ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, Yol Yayınları, İstanbul, 2017, s. 22.

³⁴ a.g.e., s. 24.

³⁵ Louis Renou, *Hinduizm*, s. 23.

³⁶ Ali Gül, a.g.e., s. 31.

³⁷ İlhan Güngören, a.g.e., s. 27.

³⁸ Ali İhsan Yitik, *Hinduizmde Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları/2, Ankara, 2000, s. 310.

³⁹ Ali Gül, a.g.e., ss. 33-34.

temel üç büyük tanrıdır. Brahman yaratıcı, Vişnu koruyucu, Şiva ise yıkıcı Tanrı'yı ifade eder.⁴⁰ Bu tanrılar, kendilerine armağanlar sunulduğunda ve güzel bir şekilde dua edildiğinde yardımsever, aksi hâlde tehlikelidirler. Sayıları otuz üçtür. Aralarında en önemlisi *İndra'dır* ve kökeni karanlıktır.⁴¹

Nispeten yakın zamanlı kutsal metinlerde bu çok tanrılı yaklaşımın tek tanrı inancının sembolik yorumu olarak ele alındığı da görülmüştür. Upanişadlar'da ise Tanrı, tanımlanamaz bir varlıktır.⁴² Tanrı'yı her yerde her zaman hazır, her şeye gücü yeten, çok merhametli, ruhu tüm evreni kaplayan, şekil ve isimlerin ötesindeki bir varlık olarak tanımlayan mezhepler de vardır.⁴³ Bazı mezheplerin itikadına göre ise sadece Tanrı gerçektir, ezeli ve ebedidir. İnsan ruhu da tanrısal ve tüm varlık yüce ruhun görüntüsüdür.⁴⁴ Çoğu dini kaynakta ise sekiz büyük tanrı vardır. Bunlar dişi ve erkek ikiye ayrılmış olmak üzere Güneş, Ay, Rüzgâr ve Ateş Tanrıları'dır. Ayrıca ölüm ve cehennem tanrısı, zenginlik tanrısı, gök ve toprak tanrıları, aşk tanrısı da önemli tanrılardandır.⁴⁵

Hinduizm'e göre, varlığın başlangıcı ilkel maddeye ve üç bileşene dayanır: İyilik ya da ışık ilkesi, bulanıklık ya da karışıklık ilkesi ve karanlıklar ilkesi... Bu üç ögenin karışımından beş unsur olan hava, su, ateş, toprak ve esir ortaya çıkar. Bunlardan da kozmik yumurta oluşmuştur. Bu yumurtanın üst yarısı, yedi gök katını ve alt yarısı ise

⁴⁰ Louis Renou, *Hinduizm*, s. 44.

⁴¹ *a.g.e.*, s. 9.

⁴² Ali Gül, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*, ss. 33-34.

⁴³ A. Ranjan Mohapatra, *Hinduizm*, Hidayet Işık (çev.), Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2002, s. 213.

⁴⁴ *a.g.e.*, s. 214.

⁴⁵ Louis Renou, *a.g.e.*, s. 43.

yedi yeraltı katını kapsar. En üst katta *Brahman* isimli tanrı oturur. En alt katman ise cehennemdir.⁴⁶

Hinduizm'in en temel ve nihai amacı insanları ölüm-doğum kısır döngüsünden kurtarmaktır.⁴⁷ Buna rağmen öteki dünya kavramı da vardır. Öldükten sonra ruhlar yargılanmak üzere tanrı Yama'nın karşısına çıkarlar. İyilikler fazlaysa cennete aksi hâlde cehenneme gidilir. Cennet, nefse güzel gelen zevklerle cehennem ise korkunç işkencelerle doludur. İnsan ruhu cennet veya cehennemde bir süre kaldıktan sonra yeniden dünyaya döner ve yeni bir bedene girer. *Karma* Hinduizm'in en önemli kavramıdır. Karma, geçmişteki hayatlardan elde edilenlerin, ruhu etkileyerek sonraki hayatlar üzerinde sonuçlar oluşturması ve sonraki yeniden doğuşların kaderini belirlemesidir. Karma yasası hem tüm canlıları hem de tanrıları otoritesi altına alan bir etkinliğe sahiptir.⁴⁸

Maya, Hinduizmdeki bir diğer önemli kavramdır. Sihir, büyü gibi anlamlara gelen maya, insanın algısının dünyaya ait unsurla aldatılmasını, gerçeği olduğu gibi kavrayamamasını anlatmak için kullanılır. Algılar, gerçeği bütünlüğü içinde yansıtamadığından zihinde eksik bilgilerden müteşekkil bir yanılsamalar dünyası oluşur. Bunun sebebi mayadır. Algılar temizlendiğinde gerçek, saf bir şekilde görülür.⁴⁹ Bu anlamda maya, yanılgı veya yanılsama anlamındadır ve bireyin gerçeği kavrayıp kurtuluşa ermesi önündeki en büyük engeldir. Maya, bireyin varlığı ve mahiyetini doğru anlamasına engeldir. O, tek gerçek olan Tanrı'yı unutturur. Bu da nihayetinde dünyaya

⁴⁶ Louis Renou, *Hinduizm*, ss. 57-58.

⁴⁷ Nermin Öztürk, *Hinduizmdeki Günlük İbadetlerden: Sandhyavandanam*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2018, ss. 15-16.

⁴⁸ Louis Renou, *a.g.e.*, ss. 60-62.

⁴⁹ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, s. 33.

karşı aşırı arzu duyulmasına ve ıstıraplara düşer olmaya yol açar.⁵⁰ Bawa'nın eserlerinde karma ve maya kavramına yer verdiği görülmektedir. Ancak o burada yer alan tanımlardan farklı bir anlamla bu kavramları değerlendirir. Bu konu ilerde detaylı olarak ele alınacaktır.

Karma ve maya gibi diğer önemli bir kavram da birlik anlamına gelen *yogadır*. Nefesin alınıp verilmesi arasındaki süreyi uzatmayı amaçlayan yogada birey ya kendi bedeninde ya da dıştaki bir nokta üstünde dikkatini yoğunlaştırır ve böylece özne-nesne ikiliğinden kurtulmaya çalışır.⁵¹ Yoganın bir diğer önemli işlevi ise insanın, mayanın tesirinden kurtulması ve kurtuluşa ermesi için zihnin eğitilmesidir.⁵²

Mantralar Hinduizmde duanın bir parçası olarak görülebilir. Giderek artan sayıda, içten fısıltıyla söylenen sözlerden oluşan mantraların bireye büyük katkılarının olduğu, kötülüklerden koruduğu, içteki tanrıyı uyardığı gibi inanışlar vardır. Bazı mantralar otuz iki bin gibi çok sayıda tekrarla okunur.⁵³ Vedalar, mantra ve dualardan oluşur.⁵⁴ İbadet, Hinduizmde kulun tanrıya bağlılığını gösterme şeklidir ve bölgeye, kastlara, tercih edilen tanrılara, cinsiyetlere dayalı olarak farklılık gösterir.⁵⁵

Hinduizmde mezhepler, tüm farklılıklarına rağmen ortak bir temele sahiptir ve bir anlamda birbirlerini tekrarlarlar. Ortaya çıkışları da tarihsel anlamda oldukça geç

⁵⁰ İsmet Eşmeli, *Hinduizmde Kâmil/Kurtulmuş İnsan*, s. 241.

⁵¹ Louis Renou, *Hinduizm*, s. 66.

⁵² İlhan Güngören, *a.g.e.*, s. 34.

⁵³ Louis Renou, *a.g.e.*, s. 72.

⁵⁴ İlhan Güngören, *a.g.e.*, s. 22.

⁵⁵ Nermin Öztürk, *Hinduizmdeki Günlük İbadetlerden: Sandhyavandanam*, s. 16.

dönemde görülmektedir. Bu durum, çıkış noktası itibariyle Hinduizm'in tek bir bütünden oluştuğu düşüncesini uyandırmaktadır.⁵⁶

Hinduizm ile diğer dinlerin ilişkisi de dikkat çekicidir. 12. yüzyıldan itibaren Hinduizm'in İslâmiyet'ten belli oranda etkilendiği değerlendirilmektedir. Bu anlamda Hindu çileciliği ile tasavvuf arasında irtibat kurulabilmiştir. İslam'ın bölgede tanınması ırk, dil, statü farkının bulunmaması, kast sistemini destekleyen Hinduizm'in doktrin yapısına doğrudan tesir etmiştir. Bölgede Müslüman tüccarlar ve sonrasında sufilerle tanınan İslam'a yönelişin bölge nüfusu üzerinde yoğun şekilde görülmesi Hinduizm'i ve Budizm'i 12. asırda etkilemiştir.⁵⁷ Hristiyanlığın etkisi ise daha çok modern zamanda ortaya çıkmış ve kısıtlı gruplara ulaşmıştır. M.Ö. 6. yüzyılda doğan Budizm ve Caynizm ise Hinduizmden temelde ayrı değillerdir. Hindulara göre bu ikisi, sapkın mezheplerden ibarettir. Brahman karşıtı ve Veda'nın yetkisini reddeden bu gruplar zamanla ayrışarak farklı dinler hâline gelmişlerdir. Budizm'in Hinduizm üzerindeki etkisinden ise pek bahsedilmemiştir.⁵⁸

Hinduizm'de ibadet hayatı itikat anlayışı gibi çeşitlilik arz eder. Vedik dönemde daha çok soyut tanrılara yönelen ibadet, ilerleyen dönemlerde puta tapmaya dönüşmüştür. Vedik dönemde tapınak anlayışı yokken günümüze kadar uzanan dönemde tapınak hayatı gelişmiştir. Vedik dönemde ibadet, kurban törenlerinden ibaretken günümüzde bir puta sunularla icra edilen bir ibadet hayatına geçilmiştir. Puta sunulan tütsü, meyve, çiçek, süt ve şekerlemelerle put aracılığıyla tezahür eden tanrının saygıyla misafir edilmesi amaçlanır. Sunulan hediyeler daha sonra ibadet edenlere dağıtılır. Hindu geleneğinde

⁵⁶ Louis Renou, *Hinduizm*, s. 35.

⁵⁷ Musthafa Ujampady, *Hindistan'da Süfi Hareketler, Tematik Tasavvuf Toplantıları Fikriyat Kişiler Kurumlar*, 2019, C. II, s. 12.

⁵⁸ Louis Renou, *a.g.e.*, ss. 38-39.

önemli ibadetlerden biri de oruçtur. Dindar Hindular düzenli olarak oruç tutarlar. Oruç, yeme ve içmeyi tamamen bırakarak olabileceği gibi bazı gıdalardan uzak durmak şeklinde de icra edilebilir.⁵⁹ Hinduizmin kastları esas alan sistemi, kendi içindeki birbirine zıt görüşler ve uygulamalar ile rahiplere aşırı önem verilmesi gibi etkenlere tepki olarak Budizm'in ortaya çıktığı düşünülebilir.

Bawa, Hindulardan kendisini takip edenlerle ilgilenerek onlara manevi hizmet verse de Hinduizm'in itikat ve amele yönelik yaklaşımlarını sert bir şekilde eleştirir. Örneğin avatar inancının geçersiz olduğunu⁶⁰, Puranalar'ın akla dayandığını ve kutsiyet içermediğini⁶¹, yoganın hayvanların taklidinden ibaret olduğunu⁶² ortaya koyar. Gnanam ve mantra gibi kavramları batıl görür.⁶³ İleride bu görüşlerine daha detaylı değinilecektir.

1.2 Sri Lanka'da Budizm

Budizm'in ortaya çıktığı dönemde Hindistan'daki yaygın din Hindistan'ı işgal eden Aryalar'ın dini, Brahmanizm'di. Hinduizm'in alt kolu görülen Brahmanizm'in uygulamada Aryalar'ı kayırması, biçim ve törenlere fazla önem vermesi gibi etkenlere bir tepki olarak Budizm ortaya çıkmıştır.⁶⁴ Budizm'in temellerinin ise Upanişadlar'da yer aldığı söylenebilir.⁶⁵

⁵⁹ Ali Gül, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*, ss. 39-41.

⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, Fellowship Press, Philadelphia, 2008, s. 164.

⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, Fellowship Press, Philadelphia, 2005, s. 275.

⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, Fellowship Press, Philadelphia, 2008, s. 96.

⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, Fellowship Press, Philadelphia, 2007, s. 163.

⁶⁴ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, s. 17.

⁶⁵ *a.g.e.*, s. 28.

Budizm'in kurucusu olarak bilinen *Buda'nın* yaşam öyküsü tam anlamıyla bilinmemektedir. 2500 yıl öncesine dayanan süreçte, en güçlü olasılık M.Ö. 563'te doğduğu ve M.Ö. 483'te vefat ettiği yönündedir.⁶⁶ *Buda*, aydınlanmış, yüce bilgeliğe ulaşmış anlamına gelir ve asıl adı Sidharta Gautama'dır. Şakya kralının oğludur. Efsanevi yaşam öyküsüne göre Buda, kendinden önce gelen *budalar* silsilesinin dördüncü veya yedinci temsilcisidir. İnanişâ göre Buda, annesi herhangi bir ilişkiye girmeden annesinin rahmine yerleşmiş ve bu şekilde doğmuştur.⁶⁷

Rivayetlere göre Buda, bir prens olarak yirmi dokuz yaşına kadar sarayda yaşamıştır. Ancak bir gün eğlenceye giderken yolda karşılaştığı bir ihtiyar, bir hasta ve bir cenaze hayatını değiştirir. O, dinginliğe ulaşmış bir dervişi görerek hayatın acımasız taraflarını idrak etmiş ve bunları aşip dinginliğe ulaşmayı hedeflemiştir. Yaşadığı rahat yaşamı terk ederek gezgin bir derviş olur.⁶⁸ Buda, Upanişadları öğrenmek üzere seyahate çıkar. Sonunda tek başına manevi yol alacak hâle gelir.⁶⁹ Bu çalışmaları sırasında beş çileci derviş de onunla beraber yol almak ister ancak zamanın düzenine aykırı ve reformist yaklaşımları dolayısıyla onu terk ederler. Çilelerle kurtuluşa ulaşamayacağını anlayan Buda, bu tutumdan vazgeçer ve kurtuluşa ulaşana kadar kalkmamak üzere bir incir ağacının altında meditasyona başlar. Şeytan ve orduları bu süreçte onu engellemeye çalışsa da başarılı olamazlar. Yedi senelik bir süreç sonunda dünyanın sırrını çözdüğünü, tenasüh çemberinden kurtulmanın yolunu bulduğunu insanlara ilan eder ve ağacı terk eder.⁷⁰

⁶⁶ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, s. 48.

⁶⁷ *a.g.e.*, s. 50.

⁶⁸ *a.g.e.*, ss. 52-53.

⁶⁹ *a.g.e.*, ss. 59-60.

⁷⁰ Hadi Tezokur, *Buda ve Mesajı*, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. III, S. 2, Diyarbakır, 2001, s. 110.

Tek başına sürdürdüğü halvet ve riyazet çalışmaları sonunda *Nirvana* olarak adlandırılan aşkın hâle ulaşır ve bulduğu gerçekleri insanlarla paylaşmaya başlar. Buda'nın bu paylaşımcı yaklaşımı, daha önceki Hindu geleneğinde yer alan bilgeliği paylaşmayan gizleyici ilkedен farklıdır.⁷¹

Budizm'in en önemli konusu, hayatın ve insanın doğasında yer alan ıstıraptan kurtulmaktır. Doğum, hastalık, yaşlılık, ölüm, kayıplar ve ulaşılamayan istekler ile ortaya çıkan ıstıraptan kurtulmak hayatın en önemli gerçeğidir. Bunun dışında kalan konuların tamamı ikincil önemdedir. İstıraptan kurtulmaya vesile olmayacak hiçbir sorun veya soru Buda'nın ilgisini çekmemiştir. Buda, ıstırapsız, haz ve neşeyle geçecek bir ömür sürmenin normal şartlarda mümkün olduğunu zannetmenin en büyük yanılsama olduğunu savunur.⁷²

Nirvana, Budizm'in tüm amaçlarının nihai noktasıdır. Nirvana, bireyin yaşam sırasında tam aydınlanmaya ulaştığı andaki, doğmamış, oluşmamış, eşsiz, bozulmamış, tüm bağımlılıklardan arınmışlık hâlidir. Burada istek ve tutkular yok olur, kin ve nefret kaybolur, yanılgılardan arınılır.⁷³ Nirvana kavramı, bu aşamada hayatın keşmekeşinin bitmesi, arzuların sönmesi, sebebiyet bağlarından kurtulmanın gerçekleşmesi gibi etkenler dolayısıyla tasavvuftaki fena fillah kavramı ile benzer görülmüştür.⁷⁴

Karma kavramı Budizm'de nedensellik yasası olarak yorumlanır. Varlıkta tanrılar dâhil hiçbir şey nedensellikten kurtulamaz. Tanrıların eli kolu bağlı olduğuna göre

⁷¹ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, ss. 59-60.

⁷² *a.g.e.*, s. 85.

⁷³ *a.g.e.*, ss. 119-121.

⁷⁴ Asaf Halet Çelebi, *Gotama Buddha*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016, s. 57.

onlardan medet ummanın, onlara dua etmenin, adak adamanın ve ayinlerin anlamı yoktur. Bu durum, ayinleri yöneten keşiş ve rahiplerin gereksizliği sonucunu doğurmuştur.⁷⁵

Karma, ağacın tohumdan, tohumun da ağaçtan çıktığı gibi devam eder.⁷⁶ Karmanın en sade anlatımı "eden bulur" sözünden ibarettir. Kişi yaptıklarının karşılığını er ya da geç mutlaka görür. Bunun gerçekleşmesini ölüm dahi engelleyemez. Zira yeniden doğumla dünyaya tekrar gelen birey önceki karmik etkinin sonuçlarına katlanmak zorundadır.⁷⁷

Budizm'in tanrı kavramı konusundaki tutumu belirsizlik arz eder. Buda, vaazlarında ortaya koyduğu öğretisinde "tanrı" kavramı üzerinde pek durmamış, hatta bu kavramı eleştiren söylemlerde bulunmuştur. Ancak Budizm'in doğduğu ortamdaki çok tanrılı, tanrıların zarar verip zarar da görebildiği bir anlayışın hâkim olduğu Hinduizm çerçevesinde bakıldığında Buda'nın tanrı kavramına tepkisini de dikkatli ele almak gerekir. Yine de Buda'nın tek veya çok tanrılı bir sistem kurmadığı ortadadır. Ancak kendinden sonra bazı Budist mezheplerin, Hz. İsa'nın tanrılaştırılması gibi Buda'yı da tanrılaştırdığı görülmektedir.⁷⁸

Budizm'deki diğer iki önemli kavram *yanılgı* ve *bağımlılıktır*. Yanılgı, insanın gerçeği tam olarak görememesi, doğruyla yanlış ayırt edememesidir. İstirap çekilmesinin ana sebebi insanın sahip olduğu yanılgı ve yanılsamalardır. Yanılgı, insanın düşüncelerini, güdülerini, eğilimlerini, karakter özelliklerini yoğurup özgürlükten alıkoyar. Bağımlılık ise dört ana başlıkta toplanır. Bunlar, isteklerden gelenler, yanlış görüşlerden kaynaklananlar, erdemli yaşamla kurtuluşa erişeceğini sanmaktan

⁷⁵ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, s. 105.

⁷⁶ Asaf Halet Çelebi, *Gotama Buddha*, s. 57.

⁷⁷ İlhan Güngören, *a.g.e.*, s. 112.

⁷⁸ Nasuh Günay, *Tarihi Süreç Açısından Budizm ve Öğretisi*, Arayışlar Dergisi Sayı: 1, s. 185.

kaynaklananlar ve sürekli ve değişmez bir 'ben'in varlığına inanmaktan doğanlardır. Bunların hepsi de isteklerden kaynaklanan bağımlılıkta toplanır.⁷⁹ Bawa'nın tasavvuf anlayışında yanılısma ve bağımlılıklar oldukça geniş bir yer tutar. Bunlardan kurtulmak onun için manevi tekâmülün önemli bir parçasıdır. Bu konuda ileride detaylı bilgiler verilecektir.

Bawa Budizm'i ve öğretisini sert bir eleştiriye tabi tutar. Örneğin reenkarnasyon inancının geçersizliğini detaylı açıklamalarla öğrencilerine aktarır.⁸⁰ Budizmin maya ve karma gibi kavramlarını sohbetlerinde kullansa dahi bunları kendi tasavvuf anlayışı çerçevesinde açıklar, Budizm'deki karşılıklarıyla kendini bağlamaz.⁸¹ İleride Bawa'nın tasavvuf öğretisi ele alınırken Budizm'le ilgili bakışı da ortaya konulacaktır. Ancak Budizm'in onun tasavvuf anlayışına olası etkileri bu çalışmanın sınırlarını aşacağından bu kapsamda bir değerlendirme yapılmayacaktır.

1.3 Sri Lanka'da İslam ve Tasavvuf

Sri Lanka'daki Müslümanlar ve sufiler üzerine yapılan akademik çalışmaların ve araştırmaların oldukça sınırlı olması, bu konuda bilgi edinme hususunda zorluklar oluşturmaktadır. Bölgedeki varlıkları VIII. yüzyıla⁸² dayanan Müslümanların çoğunluğu, adaya göç eden Araplarla yerli kadınların evlenmesi sonucu oluşan nesilden gelen Morolardır. Sinhaliler ve Tamillerle birlikte adanın tamamına dağılmış olarak yaşamaktadırlar. Bunun dışında *Malaylar*, *Hint Memonlar*, *Bohralar*, *Hocalar*, *Afganlar*

⁷⁹ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, ss. 42-44.

⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, Zafer Ofset, Ankara, 2000, s. 54.

⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 10-12.

⁸² P. Suresh Noel Fernando, *Islamism and Muslim Minority in Sri Lanka*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School, California, Aralık, 2018, s. 21.

ve *Fakirler* adıyla bilinen küçük Müslüman topluluklar da mevcuttur. Bohralar ve Hocalar Şii, diğerleri Şafii ve Hanefî'dir. Hemen hepsi anadil olarak Tamilce konuşurlar.⁸³ Morolar Sri Lanka nüfusunun yaklaşık %9'unu oluşturur. Malaylar, Hollanda ve İngiliz sömürge döneminde Malay takımadalarından göç etmişlerdir. Sayıları 2012 nüfus sayımına göre kırk bin civarındadır ve tüm nüfusun % 0,2'sini oluştururlar. Borahlar ve Memonlar, İngiliz sömürgesi sırasında adaya gelip ticaretle uğraşan Kuzey Hindistanlı Müslümanlardır. Nüfusun % 0,5'inden daha azını teşkil ederler.⁸⁴

Portekizlilerin işgalinden önce Colombo'da ticaretle uğraşan müreffeh bir Müslüman grubun yaşamakta olduğu bilinmektedir. Ancak Portekizliler Müslümanları liman şehirlerinden uzaklaştırmış, ticareti ele geçirmişlerdir. Müslümanların bir kısmı *Kandy Krallığı'na* sığınırken bir kısmı da adanın Doğu bölgelerine dağılmıştır. Daha sonra gelen Hollandalılar da Müslümanların bu bölgelerden çıkmalarına izin vermemişlerdir. İngiliz hâkimiyeti ile Müslümanların tabi olduğu baskıcı politika gevşemiştir. 1800'lerin sonlarına doğru adadaki Müslümanların Osmanlı Devleti'ne karşı manevi bir bağlılık gösterdiği görülmektedir. II. Abdülhamid'in doğum yıl dönümü Colombo'da merasimlerle kutlanmış, Hicaz Demiryolu ve Balkan Savaşları'nda katkı vermek için yardım toplanmıştır. Fes yaygınlaşmış, "efendi" lakabını kullanmak moda olmuştur.⁸⁵

Sri Lanka'da Müslümanlar ilk dini eğitimlerini camilerin yanında bulunan "*küttab*" adı verilen okullarda almışlar, misyonerler tarafından kurulan okullara ilgi göstermemişlerdir. 1800'lerden itibaren küttablar, Tamil ve Arapça olarak sekiz yıllık

⁸³ Meral Avcı, *Sri Lanka*, s. 425.

⁸⁴ Aboobacker Rameez, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, s. 1782.

⁸⁵ Meral Avcı, *a.g.e.*, s. 425.

eğitim veren ve mezunlarına "mevlevi" adı verilen medreselere dönüştürülmüştür. 1939'dan itibaren ilk ve orta öğretim okullarında Arapça ve din dersleri başlatılmıştır. Sri Lanka'da sayısı bini geçen camiler, Müslümanların doğum, sünnet, evlilik ve cenaze gibi sosyal faaliyetleri için önemli mekânlardır.⁸⁶

Bağımsızlık sonrasında Müslümanlar, Sinhali-Tamil çatışmasında tarafsız kalarak üniter yapıdan yana tutum almışlardır. Bu tarafsızlıkları ile Müslümanlar, Hz. Muhammed'in (s.a.v) doğum yıldönümünün 1958'de resmi tatil ilan edilmesi ve memurların Cuma namazına katılabilmeleri gibi esnekliklere ulaşmışlardır. Müslümanların, kendilerine ait çok sayıda dini, sosyal, eğitsel dernek ve vakıfları mevcuttur. Tarikatlar, geçmişe göre daha güçsüz olup başlıcaları Şazeliyye, Aleviyye, Çiştîyye, Nakşbendiyye, Rufaiyye ve Kâdiriyye'dir.⁸⁷ Tasavvuf, medrese müfredatında kelim, akaid, fıkıh gibi ders konularından biridir.⁸⁸

Sri Lanka'da köklü bir tasavvufi geçmişten bahsedilebilir.⁸⁹ Sri Lanka'ya gelen ilk sufi, İbn Battuta'nın Seyahatname'sine göre Şeyh Abdullah ibn Hafifi'dir (v. 983).⁹⁰ Sri Lanka'daki tasavvuf geleneği açısından bakıldığında Kâdirî tarikatı piri Abdulkadir Geylanî (v. 1177) ve Kuzey Hindistan'da doğan Şahu'l- Hamid'in (d. 1532) ada halkı tarafından evliya kabul edilen en önemli iki aktör olduğu görülmektedir. Abdulkadir

⁸⁶ Meral Avcı, *Sri Lanka*, s. 425.

⁸⁷ Aynı yer.

⁸⁸ M. M. M. Mahroof, *Impact of European_Christian Rule on the Muslim of Sri Lanka*, Journal of Islamic Studies, s. 366. İnternet erişimi: https://www.jstor.org/stable/20840011?read-now=1&seq=14#page_scan_tab_contents, 2019.

⁸⁹ Aboobacker Rameez, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, s. 1789.

⁹⁰ Ameer Ali, *Muslims in Harmony and Conflict in Plural Sri Lanka: An Historical Summary from a Religio-Economic and Political Perspective*, Journal of Muslim Minority Affairs, Sayı 34, s. 4. İnternet erişimi: https://researchrepository.murdoch.edu.au/id/eprint/28155/1/Muslims_in_Harmony_and_Conflict_in_Plural_Sri_Lanka.pdf, 2019.

Geylanî'nin, Sri Lanka'da Balangoda'nın otuz km güneyindeki Defter Geylani denilen bölgede halvete girdiğine⁹¹ ve on iki sene burada kaldığına inanılmaktadır.⁹² Sühreverdiyye tarikatına müntesip Seyyid Celâleddin Buharî (v. 1291) ve Kübreviyye tarikatına müntesip Ali Hemedani'nin (v. 1384) de adaya geldikleri söylenir.⁹³

1884'de adada Arapça eğitim veren ilk kolej konumundaki Medresetu'l-Bari'yi kuran Seyyid Muhammed b. Ahmed Lebbe, bir Kâdirî dervişidir. O, Sri Lanka'nın farklı yerlerinde sufi merkezleri kurarak tarikatın nüfuz alanının genişlemesine katkıda bulunmuştur.⁹⁴ Sri Lanka'daki sufi gelenek, Müslüman halk arasında özellikle mevlit merasimlerinde kendini gösterir. Defter Geylani bölgesinde, Rebiu'l-ahir ayında bir ay süren mevlitlerde Abdülkadir Geylani de anılır. Bu mevlide Hindistan ve Sri Lanka'dan binlerce Müslüman katılır.⁹⁵ Bu uygulamanın Bawa tarafından ABD'de sürdürüldüğü ileride görülecektir. Bütün ada halkında olduğu gibi Bawa için de Geylani çok önemli bir sufidir. Onun Geylani'ye verdiği önem Bawa'nın Kâdiri olduğu zannının oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak adada yaygın olan bu durumun Kâdiri kabul edilmek için yeterli olmadığı görülmektedir.

Sri Lanka'daki en önemli türbeler arasında Kolombo'daki Dewatahan Camii, Ampara'daki Auliya Dharga ve Davatagaha Camii'nde yer alan Şeyh Osman Sıddık türbesi sayılabilir. Bu üç yer Sri Lanka'daki farklı dinlerden üç toplum tarafından da saygı

⁹¹ Victor De Munck, *Islamic Orthodoxy and Sufism in Sri Lanka*, Anthropos Journal, s. 406. İnternet Erişimi, https://www.jstor.org/stable/40466546?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents, 2019.

⁹² <https://sites.google.com/a/saintsofislam.com/saints-of-islam/sufisrilanka>, İnternet erişimi, 2019.

⁹³ Ameer Ali, *Muslims in Harmony and Conflict in Plural Sri Lanka: An Historical Summary from a Religio-Economic and Political Perspective*, s. 4.

⁹⁴ Aboobacker Rameez, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, s. 1782.

⁹⁵ Victor De Munck, *a.g.e.*, s. 406.

görür. Bu türbelerin adadaki farklı etnik grupları birleştirici etkisinden bahsedilebilir.⁹⁶ Sri Lanka'daki dini kültüre bakıldığında farklı din mensuplarının Müslüman türbelerine ilgi gösterdiği görülmektedir. Bunun tersine ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. İleride detaylı bir şekilde ele alacağımız şekilde Bawa'ya Hindu, Budist ve Hristiyan toplumların gösterdiği ilginin ülke kültürüyle bu anlamda uyumlu olduğu görülmektedir.

Defter Geylani bölgesinde halen faaliyet gösteren sufiler vardır. Mevlit dönemlerinde bölgeye ziyarete gelen Müslümanlar bu sufileri ziyaret edip dualarını alırlar. Bölge halkı genel olarak Kâdirî tarikatına mensuptur ve Perşembe geceleri zikir törenleri düzenlenir. Geylani dergâhının yakınında her gece Rufai dervişleri zikir ayinleri de gerçekleştirirler. *Kutali'de* ise haftada bir zikir ayinleri düzenlenmektedir. Bu mevlitlere ve türbe ziyaretlerine Sinhalilerin ve Tamillerin de farklı dinlere mensup olmalarına rağmen katıldıkları ve bu etkinliklerde yer alan sufilere saygı gösterdikleri gözlemlenmektedir.⁹⁷ Benzer bir durum Ambalattaru'da yer alan türbe için de geçerlidir. Muhtemelen 17. yüzyılda yapılan caminin içinde yer alan türbenin kime ait olduğu bilinmemekle birlikte İslamî yapısı ve sembollerine rağmen Hindu ve Hristiyan halk tarafından da ziyaret edilmesi dikkat çekicidir.⁹⁸ Daha önce de bahsedildiği üzere ülkedeki bu kültür, Bawa'nın bir Müslüman olmasına rağmen diğer dinlere mensup ziyaretçilerinin çokluğuna da bir açıklama getirmektedir.

1845'te Buhara'dan Kathirkamam şehrine gelen sufi Seyyid Cabbar Ali Şah burada uzun süre yaşamış ve onun için türbe inşa edilmiştir. Türbenin çevresinde altmış kadar

⁹⁶ Aboobacker Rameez, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, s. 1787.

⁹⁷ Victor De Munck, *Islamic Orthodoxy and Sufism in Sri Lanka*, s. 406.

⁹⁸ Bart Klem, *Islam, Politics and Violence in Eastern Sri Lanka*, The Journal of Asian Studies, s. 741. İnternet erişimi: https://www.jstor.org/stable/41302391?read-now=1&refreqid=excelsior%3Afe5af1c1b57d71ac045e9320bd076734&seq=12#page_scan_tab_contents, 2019

Müslüman mezarı da vardır. Bu mezarların, türbeye ziyarete gelen Müslümanlara ait olduğu düşünülmektedir. Türbe halen farklı dinlerden insanlar tarafından da ziyaret edilmektedir. Her yıl temmuz ayında on beş gün süren etkinlikler düzenlenerek ziyaretler yapılmaktadır.⁹⁹

Sri Lanka'da Tebliğ Cemaati, Cemaatü'l-İslamîyye ve Vahhabi karakterli gruplar özellikle 1950'li yıllardan sonra adada kendini gösterir. Bu gruplar sadece Kur'an ve Sünnet odaklı bir anlayışa sahip olduklarını savunarak bunların dışında kaldığını iddia ettikleri tüm uygulamaları, türbe ziyaretlerini, evliya kavramını şiddetle reddedip şirk olarak nitelerler.¹⁰⁰ Bu grupların etkisinde kalan bazı genç Müslümanların sufilere ait camilere zarar verdikleri, bazılarını öldürdükleri, evlerini yıktıkları ve ticarethanelerine zarar verdikleri görülmüştür.¹⁰¹

Bawa'nın Sri Lanka'daki mevcut dini ve tasavvufi yapı içindeki yerini tespit etmek için yapılan araştırma sonucunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu konuda Bawa herhangi bir bilgi vermemektedir. İleride daha detaylı ele alacağımız üzere Bawa kendi hayatı ve geçmişiyle ilgili ketum davranmaktadır. Manevi eğitim aldığı dergâhı ve tarikatı dahi açıklamayan Bawa, ülkedeki İslamî yapı ve tasavvufi gruplarla ilişkisine yönelik de herhangi bir ipucu vermemektedir.

Bawa'yı anlamak açısından, Bawa'nın 1971'de göç ettiği ABD'deki İslam ve tasavvuf hareketlerini incelemek önem arz eder. Tezimiz kapsamındaki sınırlılıklar çerçevesinde şimdi bu konuları ele alalım.

⁹⁹ <https://sites.google.com/a/saintsofislam.com/saints-of-islam/sufisrilanka>, İnternet erişimi, 2019.

¹⁰⁰ Aboobacker Rameez, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, s. 1789.

¹⁰¹ Aboobacker Rameez, *a.g.e.*, s. 1790.

2. AMERİKA'DA İSLAM VE TASAVVUF

Bu başlık altında İslam'ın Amerika'ya ilk gelişi ele alınacak, Müslüman nüfusu oluşturan göçmenler, Afro-Amerikanlar ve din değiştirenler tarihi süreç itibariyle incelenecektir. Konuyla irtibatı dolayısıyla 11 Eylül'ün Müslümanlar üzerindeki etkisine kısaca değinilecektir. Ardından ABD'deki sufi hareketler, yapıları ve faaliyetleri bağlamında ele alınacaktır. Bawa'nın 1971'de göç ettiği ABD'deki İslamî ve sufi yapılanmaları tanımaya matuf bu bölümde onun bu yapılarla irtibatına yönelik detaylı bir değerlendirme, bu yönde bir bilgi ulaşılabilen kaynaklarda olmadığından, yapılamamıştır. İleride yapılacak çalışmalarda bu konuya odaklı araştırmalar yapılabilir.

2.1 Amerika'da İslam

Nüfus kayıtlarının dini gruplar hakkında bilgi vermemesi dolayısıyla Amerika'da yaşayan Müslüman sayısı tam olarak tespit edilememektedir.¹⁰² Zira ABD kanunlarına göre nüfus sayımlarında vatandaşlara dinlerine ilişkin bilgi sormak yasaktır. 2004'te yapılan bir değerlendirmeye göre ülkedeki Müslümanların sayısı altı milyon civarındadır.¹⁰³

Amerika'da İslam'ın yayılma süreci 1530'lu yıllarda İspanyollar, Portekizliler, Hollandalılar, Fransızlar ve İngilizler tarafından Batı Afrika'dan Müslüman kölelerin

¹⁰² R. Marston Speight, *Christian-Muslim Relations: An Introduction for Christians in the United States of America*, Task Force on Christian-Muslim Relations, National Council of the Churches of Christ in the U.S.A (Publisher), Connecticut, 1983, s. 35.

¹⁰³ Seyfi Kenan, *Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci*, İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, 2004, s. 108.

getirilmesiyle başlar. Bu süreç, 1850'ye kadar sürmüştür. Kolomb'un Amerika'yı keşfettiği sırada gemisinde Müslümanların olması da muhtemel görülmektedir.¹⁰⁴

1530'lu yıllarda Afrika kökenli Müslüman bir köle olan *Estevanico'nun*, daha sonra özgürlüğünü kazanarak Arizona ve New Mexico'yu altın ve hazine bulmak amacıyla keşfe çıktığı bilinmektedir. Müslümanların bu yıllarda Amerika'ya geldiğinin diğer bir göstergesi de İspanyolca düzenlenmiş koloni belgelerinde Hasan, Osman, Ömer, Ali ve Ramazan gibi isimlerin yer almasıdır.¹⁰⁵ Afrika kökenli kölelerin yaklaşık yüzde yirmisinin yüksek eğitim almış, Kur'an okuyan, namaz kılan, Malikî Mezhebi'ne mensup Müslümanlar oldukları bilinmektedir.¹⁰⁶

Köleler, Alt-Sahra Afrikasından Senegal ve Nijerya'ya kadar geniş bir alandan getirilmiştir.¹⁰⁷ Bu dönemin Müslümanlarına yönelik bilgilerin sınırlı olması hasebiyle¹⁰⁸ sufi kölelerin tasavvufî hayatı yaşama ve tasavvuf öğretisini paylaşmalarından bahsetmek için yeterli veri bulunmamaktadır.¹⁰⁹ Bunun sebebi, iç savaş öncesi koloni kurucu gözlemcilerin, kölelerin dini faaliyetlerini gözlemlememeleri ve İslam dinine ilgisiz olmalarıdır. Eldeki sınırlı verilerden hareketle Müslüman kölelerin, dinlerine sahip çıkmak için çaba sarf ettikleri söylenebilir.¹¹⁰

¹⁰⁴ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, Oxford University Press, New York, 2009, s. 4; Jane I. Smith, *Islam in America*, Columbia University Press, New York, 1999, s. 48.

¹⁰⁵ Edward E. Curtis, a.g.e, ss. 4-5.

¹⁰⁶ Selami Erdoğan, *Muhyiddin Şekur Örneğinde Amerika'da Tasavvuf Anlayışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 2.

¹⁰⁷ Jane I. Smith, a.g.e., s. 76.

¹⁰⁸ Michael A. Gomez, *Muslims in Early America*, The Journal of Southern History, Vol. 60, No.4, 1994, s. 671

¹⁰⁹ Julianne Hazen, *Contemporary Islamic Sufism in America: The Philosophy and Practices of the Alami Tariqa in Waterport Newyork*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of London School of Oriental and African Studies, Londra, 2011, s. 67.

¹¹⁰ Michael A. Gomez, a.g.e., s. 672

Amerikalı köle sahipleri, zaman içerisinde onları daha iyi kullanabilmek ve yönetmek amacıyla etnik kimliklerini anlama ihtiyacı duymuşlardır. Nitekim köleler, sahipleri için sadece ticari bir metadır.¹¹¹ On altıncı yüzyıldan itibaren Müslüman köleler üzerinde dini bir asimilasyon da uygulanmıştır. İspanyollar tarafından ilk Afrikalı kölelerin İspanya'ya getirilmesinin akabinde İspanya Kralı, 1543'te aldığı bir kararla topraklarında sadece Katolik inancına hayat hakkı tanınacağını, İslam'a veya diğer din ve mezheplere yer verilmeyeceğini ilan etmiştir.¹¹² Bu şekilde, Afro-Amerikan kölelerin çoğu Hristiyanlaştırılmıştır. Bununla birlikte bazılarının Hristiyan görünmelerine rağmen İslamî inançlarını korudukları değerlendirilmektedir. Nitekim Arapça bir metnin, *İncil'den bir duanın Arapça yazılmış hâli* zannedilmesine rağmen Fatiha Sûresi olduğu görülmüştür. Bunların yanında işkencelere rağmen, toplum içinde namaz kılan ve inancını yaşamaya çalışan köleler de vardır.¹¹³ Bu bilgiler dolayısıyla günümüzdeki bazı Afro-Amerikan mühtediler, bu bilgileri dikkate alarak İslam'ın zencilerin kalplerinin dini olduğunu, atalarının bu ülkeye Müslüman olarak gelmelerine rağmen Arapça'nın ve İslam'ın kendilerinden kölelik sistemi üzerinden gasp edildiğini savunmuşlardır.¹¹⁴

Neticede, Amerika'ya götürülen siyahî Müslüman köleler cemaatleşmemiş ve dinlerini unutmuşlardır. 1900'lerin başlarına kadar Müslümanlar arasında kurumsallaşmadan bahsedilemez.¹¹⁵ 19. ve 20. yüzyıllarda Georgia ve South Carolina sahillerinde Afro-Amerikan Müslüman köleler ve özgür erkek ve kadınların belli ölçüde İslam'ı yaşama şansı buldukları söylenebilir. Bu Müslümanlar nispeten daha izole

¹¹¹ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 10.

¹¹² Selami Erdoğan, *Muhyiddin Şekur Örneğinde Amerika'da Tasavvuf Anlayışı*, s. 3.

¹¹³ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 77.

¹¹⁴ *Aynı yer.*

¹¹⁵ Selami Erdoğan, *a.g.e.*, s. 4.

ortamlar olan St. Simons ve Sapelo Adalarında yaşamışlardır. Buralarda yaşayan beyazların sayısı oldukça azdır.¹¹⁶

Amerikalı Müslümanların ABD Devleti'ne ve politikalarına olumlu yaklaşımı II. Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş bozulmaya başlamıştır. Zira soğuk savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki güç yarışında bu iki taraf, çeşitli Afrika ve Asya ülkelerine baskılar uygulamaya başlamışlardır. Bu baskılar sonucu İran Başbakanı Muhammed Mossadek'in görevden uzaklaştırılması gibi gelişmeler sonrasında Amerikalı Müslümanlar, bu tip dış politika uygulamalarına tepki göstermişlerdir.¹¹⁷ 1948'de yurtlarından çıkarılarak göçe zorlanan Filistinliler ve eğitim için ABD'ye gelen Arap öğrenciler 1950 ve 1960'lar boyunca Amerika'nın dış politikasına eleştirilerde bulunmuşlardır.¹¹⁸

Amerika tarihine bakıldığında bu ülkedeki Müslümanların beş ana grupta toplanabileceği görülmektedir: Göçmenler, Afro-Amerikan Müslümanlar (ataları köle olarak getirilen Müslümanlar), din değiştirenler, öğrenci olarak Amerika'ya gelenler ve Amerika'daki Müslümanların yeni doğan çocukları.¹¹⁹ Çalışmanın konusuyla irtibatları dolayısıyla bunlardan ilk üçü ele alınacaktır.

2.1.1 Göçmen Müslümanlar

Göç, insanların dini yaşamalarında önemli etkiler oluşturan sosyolojik bir vakıadır. ABD'ye göç eden dini toplulukların örgütlenme şekillerinde değişiklikler olduğu,

¹¹⁶ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 15.

¹¹⁷ *a.g.e.*, s. 61.

¹¹⁸ *a.g.e.*, s. 63.

¹¹⁹ Emily Kalled Lovell, *Islam in the United States: Past and Present, the Muslim Community in North America*, yayına hazırlayanlar E. H. Waugh, B. Abu-Laban, R.B. Qureshi, Alberta, 1983, s. 93

ibadetlerde cemaatlere daha fazla önem verildiği, teolojik temellerin ön plana çıktığı ve kapsam dışı kesimleri içine almak için sınırların daha fazla genişletildiği tespit edilmiştir.¹²⁰ Bu durumun ABD'ye göç eden Müslümanlar için de geçerli olduğuna şüphe yoktur.

İlk Müslüman göçmenler Avrupa, Arap ülkeleri, Hindistan ve Pakistan'dan gelmişlerdir.¹²¹ Gelmelerinin temel sebebi, kendi ülkelerindekinden daha iyi bir geleceğe sahip olabilecekleri inancıdır.¹²² İlk göç dalgaları 19. yüzyılın sonlarında gerçekleşmesine rağmen esas hareket, II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır.¹²³ 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı'dan da Amerika'ya bir Müslüman göçü olmuştur.¹²⁴ 1820-1920 yılları arasında yaklaşık elli bin Müslüman Osmanlı vatandaşının Amerika'ya göç ettiği görülmektedir. Bunlardan on bin kadarı Türk'tür.¹²⁵ 1880'lerden I. Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte Amerika'ya ulaşan Osmanlı vatandaşlarının çoğunluğu Hristiyan olup sadece %10'u Müslüman'dır. 1870 ile 1920 arasında toplam yirmi altı milyon göçmen Amerika'ya yerleşmiştir.¹²⁶

North Dakota bölgesi, yirminci yüzyılın ilk yirmi yılında pek çok Müslüman göçmene ev sahipliği yapmıştır. Buraya göç eden Suriyeli ve Lübnanlı göçmenlerin en az üçte birinin Müslüman olduğu düşünülmektedir. Sadece Ross şehrinde dahi bu dönemde

¹²⁰ Feggang Yang ve Helen Rose Ebaugh, *Çağdaş Göçmen Dinlerdeki Değişimler ve Dünya Çapında Etkileri*, Çev. İhsan Çapcıoğlu, Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık 2001, C. 4, s. 11, ss. 163-196.

¹²¹ Emily Kalled Lovell, *Islam in the United States: Past and Present, the Muslim Community in North America*, a.g.e., 94

¹²² R. Marston Speight, *Christian-Muslim Relations: An Introduction for Christians in the United States of America*, s. 35

¹²³ İbrahim Görener, *Amerika Birleşik Devletlerindeki Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 10, Kayseri, 1988, s. 289

¹²⁴ Seyfi Kenan, *Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci*, s. 107; Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 50.

¹²⁵ Seyfi Kenan, a.g.e., s. 111

¹²⁶ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 48.

yüzden fazla Müslüman yaşamıştır. Ancak bu sayılar 1930 ve 1940'larda oldukça azalmıştır. II. Dünya Savaşı'nda pek çok Müslüman erkek ve kadın, bulundukları bölgeleri Amerikan ordusuna katılmak veya savaşla ilgili hizmetlerde bulunmak için terk etmiş ve çoğu geri dönememiştir. Bölgedeki kuraklık sonucu işlerini kaybetmeleri yanında savaşa katılan Müslümanların geri dönemeyişleri bu azalmada etkilidir.¹²⁷ Dakota'da kalanlar da Hristiyan kiliselerine devam etmeye başlamış ve yavaş yavaş dini kimliklerini kaybetmişlerdir. Bölgedeki üçüncü ve dördüncü kuşak Arap Amerikalılar da kendilerini Müslüman kimlikten uzak tanımlamamaya başlamışlardır. İslamî hayatı korumaya çalışanlar ise bu süreci kurumsal bir yapı altında değil bireysel veya aileleriyle birlikte yaşamışlardır.¹²⁸

Müslüman göçmenler zaman içerisinde İslamî kurumlar da kurmuşlardır. Örneğin 1900'lerin başında Suriyeli ve Lübnanlı Müslümanlar Quincy, Massachusetts'e gelerek bir cemaat oluşturmuşlardır. Burada günümüze kadar süren bir cemaatin oluşmasında bölgedeki gemi inşa sanayiinin doğurduğu iş imkânının önemli bir etkisi vardır.¹²⁹

1900'lerin başlarında Chicago'da Bosnalı Müslüman Amerikalılar, bir yardım cemaati kurmuş ve bir kabristan satın almışlardır. Bu cemaat içerisinde birbirlerinin hastane masraflarını karşılamak, dini bayramları kutlamak gibi faaliyetler sürdürmüşlerdir. Bosnalılar Arapça konuşmamaları dolayısıyla kendi etnik alt kültürlerini daha izole yaşamak durumunda kalmışlardır. Indiana eyaletinin Michigan şehrinde 1907'de göçmen Araplardan müteşekkil bir Müslüman topluluk oluşmuş ve 1924'e gelindiğinde bu grup, kendini *Modern Age Arabian Islamic Society* olarak isimlendirmeye başlamıştır. Iowa, Cedar Rapids şehrindeki bir diğer grup kendini *Mother*

¹²⁷ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 48.

¹²⁸ *a.g.e.*, ss. 51-52

¹²⁹ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 60.

Mosque of America olarak tanımlamış ve 1925'te namaz kılmak için bir yer kiralarak 1934'te yeni yerlerine taşınmıştır. Detroit şehri, çok sayıda Müslüman göçmen barındırmıştır. Bunun sebebinin bu şehirde faaliyet gösteren Ford fabrikası olduğu değerlendirilmektedir. 1916'ya ait şirket kayıtlarında beş yüz elli civarında Arapça konuşan personel bilgisi yer almaktadır. Bu bölgedeki iki Suriyeli göçmen kardeş, Muhammed ve Hüseyin Karib, bir Sünni caminin kuruluşu için 1921'de öncülük etmiştir. 1930'dan önce cemaat içindeki farklılıklar ve finansal zorluklar caminin kapanmasına sebep olmasına rağmen Suriyeli ve Lübnanlı göçmenler yeni camiler inşa etmişlerdir. Bu camilerde, Müslümanlar'ın arasında yer alan Sünni ve Şia ayrımlarının yansımalarından da bahsedilebilir. Örneğin *Hashemite Hall*, Şia camilerinden biridir.¹³⁰

Dünyadaki bir buçuk milyar Müslümanın yaklaşık onda birini oluşturan Şiilerin, Amerika'ya gerçekleşen Müslüman göçlerinin ne kadarını teşkil ettiği tespit edilememiştir. 1900'lerin sonlarında Lübnan ve Hindistan'dan ABD'ye göç ettikleri bilinmektedir. Daha sonra Irak ve İran'dan gelenler de bunlara katılmışlardır. 2000'lerin başında Müslüman Amerikalıların beşte birinin Şii olduğu tahmin edilmektedir.¹³¹

Detroit, Arnavut kökenli Amerikalı Müslümanların merkezi konumundadır. Ülkeye Arnavut göçleri 1925'e kadar sürmüştür. 1924'de ABD Kongresi Avrupalı olmayan göçmenlerin ülkeye girişini yasakladıktan sonra diğer Müslümanların ülkeye girişi ancak illegal yollardan gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Arnavutluk, komünistlerin eline geçince ikinci bir göç Amerika'ya yönelmiştir. 1945'te *Albanian American Moslem Society*, Detroit'te kurulmuş, 1949'da bir cami inşa edilmiştir. Burası bir ibadethane kimliğinden öteye geçerek çocukların eğitimi, iş ilişkileri, evlilik törenleri ve

¹³⁰ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, ss. 53-54.

¹³¹ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 61.

Arnavutluk'taki siyasetin tartışılması için bir mekân olmuştur. Ayrıca 1953'te, *Bektaşî Baba Recep* tarafından kurulan tekkede zikirler yapıldığı, dini bayramların kutlandığı bilinmektedir.¹³²

1952'de yaklaşık yirmi cami bir araya gelerek ABD ve Kanada'da *Federation of Islamic Associations (FIA)*'ı kurmuşlardır. Arap Amerikalıların kurduğu yapıya daha sonra diğer etnik gruplardan Müslüman göçmenler de dâhil olmuştur. Bu federasyon şemsiyesinde genç Müslümanlar için yaz kampları düzenlenmiş, yıllık toplantılar tertip edilmiştir. Her yıl farklı bir şehirde düzenlenen yıllık toplantılarda üyeler birbirlerine İslam'ın farklı yönlerini öğretmiş, beraber namaz kılmış, Amerika'nın diğer Müslüman devletlerle olan ilişkileri gibi önemli görülen konuları değerlendirmişlerdir. North Dakota'daki Müslümanların aksine bu Amerikalı göçmenler dini kimliklerini muhafaza edebilmişlerdir. Onların İslam anlayışları, Amerikan yurtseverliğini ve kültürel bütünleşmeyi dışlamamıştır. Bu anlayışın bir örneği Ohio, Toledo'da kurulan *American Moslem Society*'dir. Bu cemaat, üyelerini aktif bir Amerika vatandaşlığı ve Müslümanlığın yaşanması ve bundan gurur duyulması hususlarında teşvik etmiştir.¹³³

1965'te Amerika'daki göç kanunlarında yapılan değişiklik ile ırk ve din ayrımlarının kaldırılması sonucu Amerika'ya göç edenlerin yarısından fazlası Müslümanlardan oluşmaya başlamıştır.¹³⁴ 1979'daki İran devrimi ile pek çok İranlı ülkelerini terk etmiş, bunların bazıları Amerika'yı tercih etmiştir.¹³⁵ Pakistan'daki iç savaş ve Doğu Pakistan'ın Bangladeş'i oluşturmak üzere ayrılması, Hindistan'daki Müslümanlara uygulanan soykırım, Afganistan'daki askeri darbe, Lübnan iç savaşı, Irak'ın Kuveyt'i işgali,

¹³² Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, ss. 54-57

¹³³ Aynı yer.

¹³⁴ Seyfi Kenan, *Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci*, s. 113

¹³⁵ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 53.

Somali'deki iç savaş, Sudan'daki askeri rejimin sıkı politikaları, Bosna'daki katliamlar çok sayıda Müslüman'ın Amerika'ya göç etmesine sebep olmuştur. Pakistan, Hindistan ve Bangladeş gibi Güney Asya ülkelerinden gelenlerin sayısının 20. yüzyılın başı itibariyle bir milyonu geçtiği, İran asıllıların bir milyona yakın olduğu değerlendirilmektedir.¹³⁶

Amerika'daki Müslümanlar ilk dönemlerde ibadetlerini camilerden ziyade apartman daireleri, özel evler veya büyük binaların bodrum katlarında yapabilmişlerdir. Örneğin New York'taki ilk camiler 1962'de kurulan Kırım-Türk Camii ve 1980'de kurulan Fatih Camii'dir. Bu süreçte namazlar da kadrolu imamlar tarafından değil, cemaatin içinden Kur'an okumayı bilen, belli seviyede dini eğitim almış kişiler tarafından kılınmıştır. Zamanla bu topluluklar kendi imamlarını yetiştirmek için çeşitli Arap ülkelerine öğrenciler göndermeye başlamışlardır.¹³⁷ 2004 itibariyle Amerika'da bin iki yüz civarında cami-kültür merkezi mevcuttur.¹³⁸

Amerika'daki göçmen Müslümanların yanında Afro-Amerikan Müslümanlar da kendine özgü yapıları, uyguladıkları yöntemler, farklılaşan İslam anlayışları ile ABD'nin İslam tarihinde önemli bir rol üstlenmişlerdir.

2.1.2 Afro-Amerikan Müslümanlar

Afro-Amerikanlar arasında İslam'ın yayılma dinamikleri ve oluşan dini anlayış diğer tüm gruplardan farklı özellikler göstermektedir. Afro-Amerikanların genelde eğitimsiz olması, İslam'ı Kuran ve Sünnet bağlamında yaşamalarına önemli bir engel

¹³⁶ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 53.

¹³⁷ Seyfi Kenan, *Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci*, s. 115

¹³⁸ *a.g.e.*, s. 118

teşkil etmiştir. Diğer yandan onlar için İslam'a yönelmenin ana motivasyonu, ırkçı uygulamalar dolayısıyla beyazlara duyulan tepki olmuştur.¹³⁹

Amerika'da Müslümanlığı seçen ilk Afro-Amerikanların inancına göre, yeryüzündeki ilk insanlar siyahî olmasına rağmen, Yakub isimli kötü bir mühendis insanlık ırkının genetiğiyle oynamış ve mavi gözlü beyaz şeytanlar ırkının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Onların inançlarına göre bu mavi gözlü şeytanlar, sonunda siyahları köleleştirmiş ve Hristiyanlaştırmışlardır.¹⁴⁰

Bu inancın ortaya çıkmasını sağlayan kişi, 1930'ların başlarında Müslüman bir Arap olduğunu söyleyen, beyaz ırka mensup Wallace D. Fard'dır. Bu yıllarda Detroit'teki siyahlar arasında ipek ve benzeri ürünler satmaya, onlara sağlık ve ruhsal gelişimle ilgili bilgiler vermeye başlamıştır. Zamanla anlattıklarıyla ilgilenenlere İncil ve Kur'an'dan da bilgiler veren Fard, Tanrı'nın siyahî olduğunu ve yukarıda bahsi geçtiği gibi ilk insanların aslında siyahîyken kötü niyetli bir mühendisin beyaz ırkı ürettiğini savunmaya başlamış ve kısa bir süre içinde Detroit şehrinde sekiz bin civarında takipçi toplamıştır. 1931'de *İslam Ümmeti (Nation of Islam)* grubunu kuran Fard, önceleri kendini mehdi sonrasında tanrı ilan etmiş, Eliyah Muhammed isimli takipçisini de peygamber olarak duyurmuştur.¹⁴¹

Eliyah Muhammed'e göre Tanrı, İslam Ümmeti cemaatinin kurucusu olan Wallace D. Fard'ın şahsiyetinde zuhur etmiştir. O, beyaz şeytanları yok ederek siyahîleri kurtaracaktır.¹⁴² Eliyah Muhammed, beyazlara düşmanlığı dolayısıyla *İslam Ümmeti*

¹³⁹ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 41.

¹⁴⁰ *a.g.e.*, s. 39.

¹⁴¹ Hatim A. Sahib, *The Nation of Islam*, Journal of African and Afro American Studies, V. 13. ss. 48-55. İnternet Erişimi: <https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=cibs>, 01/08/2019

¹⁴² Edward E. Curtis, *a.g.e.*, s. 37.

cemaatinin takipçilerinden seçimlerde oy vermekten ve askerlik görevi yapmaktan uzak durmalarını talep etmiştir. 1950'lerde İslam Ümmeti, Amerika'da en çok bilinen Müslüman topluluğu hâline gelmiştir.¹⁴³

Malcom X, İslam Ümmeti'nin sahip olduğu başarıda önemli rol oynayan, ancak daha sonra bu gruptan koparak Amerika tarihine adını yazdırmış önemli bir şahsiyettir. II. Dünya Savaşı sırasında Boston ve New York'ta yaşayan Malcolm bu yıllarda daha çok içki ve eğlenceyle hayatını geçiren ve suça uzak olmayan bir insandır. 1946'da hapse girdikten sonra bir arayış içine girmiş ve Elijah Muhammed'in öğrettiği İslam anlayışına yönelmiştir.¹⁴⁴ Cezaevinden 1952'de çıkınca *İslam Ümmet*'inde hızlı bir şekilde yükselmiştir. Özellikle Hac görevini yerine getirdikten sonra bu cemaatten uzaklaşmış ve 1960'larda İslam'ın Sünni yorumunu tercih etmiştir. Hac'da İslam'da ırkçılığın olmadığını, Müslümanların her etnik kesimden ve ırktan bulunabildiğini görerek Afro-Amerikan Müslümanların yaşadığı zihinsel bunalımlara dikkat çekmiştir. Malcolm X, Amerika'daki Müslümanlar için önemli ve etkili bir figürdür. 1964'te, Eliyah Muhammed'den ayrıldığını ilan edince diğer Amerikalı Müslümanlar ona daha fazla rağbet etmiştir. Hac sonrasında Suudi Devleti ile irtibata geçmiş ve orada dini eğitim almıştır.¹⁴⁵

Malcolm X'in bu değişiminde her ne kadar hacca gitmesi ve dini eğitimler alması etkili olsa da, bu değişimin başlangıcı Amerika'ya okumak için gelen Müslüman öğrencilerle etkileşime geçmesine dayanır. 1962'de *Ahmed Osman* isimli bir öğrenci Harlem'de Malcolm X ile buluşarak, Eliyah Muhammed'in İslamî olmayan uygulamaları konusunda tartışmış, Malcolm X, liderini savunsa da bu öğrencinin eleştirilerinden

¹⁴³ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 39.

¹⁴⁴ Aynı yer.

¹⁴⁵ a.g.e., s. 65.

etkilenmiş ve ondan bazı dini kitaplar istemiştir. 1950'ler boyunca Amerika'ya gelmeye başlayan Müslüman öğrenciler 1963'te Illinois Üniversitesi'nde *Muslim Students Association'ı* kurmuşlardır. Bu öğrenciler İslam tebliğine yönelik yayınlar yapmışlar, İslam Ümmeti de dâhil olmak üzere Müslüman Amerikalıların eğitim seviyesini yükseltmeye çalışmışlardır.¹⁴⁶

Afro-Amerikan Müslümanlar sadece bu cemaatlerden ibaret kalmamıştır. "The Hanafi Madhhab Center" hareketi 1950'lerin sonlarında Washington'da Hammas Abdulhalis tarafından kurulmuştur. İslam Ümmeti cemaatini Sünni İslam anlayışına yönlendirmeye çalışmalarına rağmen bunu başaramamışlardır. *Daru'l-Islam Movement* da Sünni gruplardan biridir. 1960'ların başlarında Brooklyn'de kurulmuştur. Başlarda ırkçı bir yaklaşım izlemelerine rağmen daha sonraları Hz. Peygamber (s.a.v) ve şariat odaklı bir din anlayışını tercih etmişlerdir. İlk günlerinden itibaren iç problemler yaşamaları dolayısıyla birkaç kez dağılmış, tekrar birleşmişlerdir. 1960'larda Brooklyn'de küçük bir daire tutmuş ve mescit, eğitim ve yaşama yeri olarak kullanmışlardır. 1975'e kadar da büyük şehirlerde pek çok şube ve cami açmışlardır.¹⁴⁷

1975'te Eliyah Muhammed vefat ettiğinde oğlu *Wallace D. Muhammed* onun yerine *İslam Ümmeti*'nin başına geçmiştir. Wallace ilk olarak dini öğretiyi ve cemaatin politik duruşunu değiştirmiş, İslam'ın Sünni yorumuyla uyumlu hâle getirmek istemiştir. Ancak cemaatin tamamı bu değişiklikleri kabul etmemiş, 1978'de harekette bir bölünme meydana gelmiştir. Eliyah Muhammed'in eski ulusal sözcüsü *Louis Farrakhan*, Wallace D. Muhammed'in din anlayışını reddederek Eliyah Muhammed'in peygamberliğini ve

¹⁴⁶ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 64.

¹⁴⁷ Jane I. Smith, *Islam in America*, ss. 97-98.

W. D. Fard'ın tanrı oluşunu savunmaya devam etmiştir. Neticede hareketin çoğunluğu Wallace D. Muhammed'i izlemiş, Farrakhan fazla takipçi bulamamıştır.¹⁴⁸

Afro-Amerikan Müslümanlar Amerika'daki İslamî hareketler içinde önemli bir yer edinmelerine rağmen, çalışmalarında ırkçılık söylemleri ön plandadır. Bu durumun zaman içerisinde eğitim ve kültürel gelişmelerle yumuşadığı görülmüştür. Amerika'daki Müslümanlar arasında din değiştirerek Müslüman olan Amerikalılar da önemli bir kesim oluşturmaktadır. Yirminci yüzyılın son otuz yılında Amerikalı Müslümanların Kuran ve Sünnet'e bakışında önemli bir değişiklik söz konusudur. Kuran'ı sadece okuma ve dinlemeye ilişkin bir metin olarak görmekten uzaklaşmış, anlamaya çalışmışlardır. Bu durum gerek Afro-Amerikanlar gerekse göçmenler için geçerlidir.¹⁴⁹

Bawa, ABD'ye geldikten sonra etrafında toplananlar arasında kaydadeğer bir Afro-Amerikan yer almış olmasına rağmen ileride detaylarına değineceğimiz üzere onun etrafında beyazların artmasıyla Bawa'dan uzaklaşmışlardır. Irkçılık kültürü ve uzantıları ABD'deki İslamî ve sufi hareketler üzerinde muhakkak önemli sonuçlar doğurmuştur. Müstakil bir çalışmada konunun ele alınması bu hususu aydınlatmak için faydalı olacaktır.

2.1.3 Din Değiştirerek Müslüman Olanlar

İhtida edenler, Amerika'daki Müslümanların görece küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bunların da büyük bölümünü Afro-Amerikanlar oluşturmaktadır. Mühtediler, daha ziyade New York ve Washington'da yoğunlaşmışlardır.¹⁵⁰ 2000 yılı

¹⁴⁸ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 79

¹⁴⁹ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 78.

¹⁵⁰ İbrahim Görener, *Amerika Birleşik Devletlerindeki Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, s. 292

itibariyle din değiştirerek Müslüman olan Amerikalıların sayısının yirmi bin ile elli bin arasında olduğu ancak net bir rakam verilemeyeceği belirtilmektedir. Din değiştirenlerin bir kısmı Müslüman erkeklerle evlenen kadınlardır. Bir Müslümanla evlenen kadınların yaklaşık yarısı İslamiyet'i seğmektedir.¹⁵¹

Amerika'daki ihtida olayları 19. yüzyılda da yaşanmıştır. Örneğin, 1846 doğumlu Alexander Russell Webb, doğuştan Protestan, orta sınıf, beyaz bir New Yorklu olarak önemli mhtedilerdendir. Genęlięinden itibaren kiliseye gitmeye sıcak bakmayan, Hristiyanlığın teslis ve benzeri öğretilerini kendine uzak bulan Webb, ateizmle yakınlışsa da zaman içerisinde hayatın anlamını yakalamak amacıyla çeşitli dini oluşumları incelemeye başlamıştır. Özellikle İslam'ın mistik yönüne ilgi duyan Webb, 1886'da Hindistanlı Gulam Ahmed ile mektuplaşmaya başlamıştır. Bu yazışmalar sonunda İslam'ı daha iyi tanımak için Müslümanların yaşadığı ülkelere gitmeye karar vermiştir. Siyasi bağlantıları sayesinde kısa sürede bu imkânı yakalayan Webb, Manila'ya gittikten bir süre sonra Müslüman olduğunu ilan etmiştir. Zengin ve güçlü Müslümanlarla kurduğu iyi ilişkilerle onlardan hem moral hem maddi destek alarak 1893'te New York'a dnmştir. Ancak kendine vaat edilen maddi desteklerin çoğu yerine getirilmediğinden, yüksek masraflı tebliğ faaliyetlerini üç yıldan fazla sürdürememiştir. Webb'in faaliyetleriyle Müslüman olan Amerikalılar da gerekli finansman desteği sağlamamışlardır.¹⁵²

Boksr Muhammed Ali Clay, Amerika'nın Müslüman kimliğiyle tanınan ilk meşhurlarındandır. Diğer pek çok sporcudan daha fazla medya ilgisi grmştir. Ali, 1942'de Cassius Marcellus Clay olarak Louisville, Kentucky'de Baptist bir anne ve Metodist bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Dünya ağır sıklet boks şampiyonu

¹⁵¹ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 65.

¹⁵² Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 28

ünvanını kazanmadan on sekiz gün önce İslam Ümmeti grubuna katılmıştır. İhtidası sonrası, halk nezdinde kahraman olarak görülmekten uzaklaşmıştır. *İslam Ümmeti* içindeki Malcolm X ve Eliyah Muhammed arasındaki ayrışmada Eliyah tarafında kalmayı tercih etmiştir. 1967'de Vietnam Savaşı'na karşı çıkması sonrası Boks Federasyonu boks lisansını askıya almış ve şampiyonluk unvanını geri almıştır.¹⁵³

Amerika'daki mühtedilerin genel durumuna bakıldığında, ekseriyetle Afro-Amerikan oldukları ve çoğunlukla da İslam Ümmeti grubu vasıtasıyla İslamiyet'e yöneldikleri görülmektedir. Ancak son yıllarda İslamî kaynaklara ulaşımın kolaylaşması dolayısıyla İslam'ın Sünni yorumunun daha fazla kabul gördüğü düşünülmektedir. Amerika'da her yıl çok sayıda insanın Müslüman olduğu bilinse de, 11 Eylül olayları olarak bilinen saldırılar sonrasında bu hızın azalma gösterdiği bir vakıadır.

2.1.4 11 Eylül ve Sonrası

11 Eylül 2001'de Amerika'nın finans, askeri ve politik gücünü temsil eden Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılarda yaklaşık üç bin kişi ölmüştür. el-Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen bu saldırının, ABD dış politikasının Ortadoğu'da doğurduğu zulümlerden kaynaklandığı değerlendirilmiştir. İsrail'in desteklenmesi, Irak'a yapılan Amerikan saldırısı, İran Körfezindeki ABD üsleri de bu sebepler arasında gösterilmiştir. Amerikalı Müslümanlar terörizme karşı çıktıklarına yönelik açıklama ve gösteriler yapmışlar, tüm ülkede camiler ve İslamî merkezler Amerika bayrağı asarak kapılarını gayrimüslimlere açmışlardır. Pek çok Amerikalı bu dönemde, ilk defa bir camiye ziyaret etme imkânı bulmuştur.¹⁵⁴

¹⁵³ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 194.

¹⁵⁴ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 98.

Tüm bunlara rağmen Müslümanlara yönelik ırkçılık ve fanatizm temelli saldırılar vuku bulmuştur. Örneğin Frank Roque isimli bir Amerikalı, bir Sih olan Balbir Singh Sodhi'yi Müslüman olduğu düşüncesiyle öldürmüştür. Bu şekilde öldürülenlerin sayısı kısa sürede yediye ulaşmıştır. Bunların dışında Müslümanlar'a yönelik hakaretler, ibadet yerlerine saldırılar, kişisel tacizler ve nefret suçları 2001'de %1700 artmıştır.¹⁵⁵

Amerikan hükümetinin, Müslüman Amerikalılara yönelik destek açıklamalarına rağmen, bin iki yüz Arap, Güney Asyalı ve Müslüman erkeğin terör bağı şüphesiyle soruşturulmasının ve FBI'ın sekiz bin Müslümanı terör bağlantı şüphesiyle sorgulaması, ABD vatandaşlarında Müslümanlara duyulan güvenin sarsılmasına neden olmuştur.¹⁵⁶

2007'de gerçekleştirilen ankete göre Müslüman Amerikalıların %10'u, 11 Eylül saldırılarını bir ABD veya Yahudi komplosu şeklinde değerlendirmekte, anketi cevaplayanların yarıdan fazlası da Amerika'nın terörle savaşında terörü azaltmaya yönelik samimi bir çabası bulunmadığını düşünmektedir.¹⁵⁷ 11 Eylül dolayısıyla Müslüman Amerikalılar terörle savaşın etkilerine maruz kalmışlar, gayrimüslim komşuları, iş arkadaşları ve çevreleri tarafından ABD dış politikası, İslam ve Batı medeniyetlerinin çatışması gibi konularda düşüncelerini açıklamak zorunda bırakılmışlardır.¹⁵⁸

Müslüman Amerikalılar tüm bu sorunlara çözüm üretmek amacıyla çeşitli uluslar ve kültürler arası etkinlikler düzenlemişlerdir. 2007'deki Kurban Bayramında Müslüman Amerikalı liderler, Hristiyan dünyasının liderlerine bir mektup yazarak, Hristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki barış için İslamî ve İsevî geleneklerdeki ortak konu ve yönleri

¹⁵⁵ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 100.

¹⁵⁶ Aynı yer.

¹⁵⁷ a.g.e., s. 102.

¹⁵⁸ a.g.e., s. 106.

ele almışlardır.¹⁵⁹ Amerika'daki İslamî hareketler içinde önemli bir yer tutan sufiler de 11 Eylül olaylarından doğal olarak olumsuz etkilenmişlerdir.

2.2 Amerika'da Sufi Hareketler

İslam'ın Orta Asya, Afrika, Hindistan, Malezya, Endonezya ve Kuzey Amerika'ya yayılmasında sufiler önemli roller üstlenmişlerdir.¹⁶⁰ Diğer bölgelerle ilgili yapılan çalışmaların aksine Amerika'daki sufi hareketlere ilişkin akademik çalışmalar sınırlı düzeydedir. Bunlar da ancak 2000'li yılların sonrasında gerçekleştirilmiştir.¹⁶¹

Amerika'daki tasavvuf tarihine bakıldığında, 1500'lü yıllardan 1950'lere kadar bölgeye gelen Müslümanların tasavvufu temsil etme noktasında herhangi bir etki oluşturamadıkları görülmektedir. Özellikle son yüzyılda gerçekleşen göç dalgalarına rağmen, tasavvufun ABD'de görünür olmayışının en önemli sebebinin göç eden grupların kendi ülkelerindeki sorunları İslam ve tasavvufa atfetmesi olduğu değerlendirilmektedir.¹⁶²

Amerika'da, 1960'lardan itibaren halkın orta sınıfında görülen kültürel ve sosyal uyanış ile sufi hareketlere önemli bir ilgi oluşmuştur. Bu dönemde ırkçılık, Vietnam savaşı ve teknokrasi yönetiminin olumsuzlukları Amerika toplumunun bir kesiminde mevcut dinlerin yetersizliği düşüncesi uyandırmış ve onları Doğu'nun bilgeliğine yöneltmiştir. Üniversitelerde karşılaştırmalı din çalışmalarına ağırlık veren merkezlerin

¹⁵⁹ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 112.

¹⁶⁰ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s.195; Musthafa Ujampady, *Hindistan'da Sufi Hareketler, Tematik Tasavvuf Toplantıları Fikriyat Kişiler Kurumlar*, s. 13.

¹⁶¹ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, *The Muslim World*, Vol. 90, Spring, 2000, s. 158.

¹⁶² Marcia Hermansen, *What's American About American Sufi Movements?*, David Westerlund (ed.), *Sufism in Europe and North America* içinde, Routledge Curzon, New York, 2004, s. 42.

sayısının artması da bu açıdan bir gösterge kabul edilebilir.¹⁶³ Batı’da hâkim materyalist düşüncenin, insanın doğasına özgü manevi tatmin hissini karşılayamaması, hayatın anlamının sorgulanması, kimi Amerikalıların tasavvufa yönelmesinin nedenleri arasında sayılabilir.¹⁶⁴ Ancak Amerika’da Müslüman nüfus oranı göz önünde bulundurulduğunda tasavvuf kökenli hareketlerin çok fazla tanınmadığı da değerlendirilmektedir.¹⁶⁵

ABD’de 1960 ve 1990 arası dönemde aktif sufi gruplar arasında İnayet Han, oğlu Pir Vilayet Han, Cerrahî temsilcisi Şeyh Muzaffer Özak, onun halifesi Tosun Bayraktaroğlu ve Bawa Muhaiyaddeen sayılabilir. Bunların yanında pek çok sufi grubun da Amerika’da bir temsilcisi vardır. Bu gruplarda genellikle asıl şeyhin Amerika’ya yerleşmediği, bir sorumlu görevlendirdiği görülmektedir.¹⁶⁶

Amerika’daki sufi hareketler açısından küreselleşmenin ağırlık kazandığı 1990 sonrası önemli bir yol ayrımıdır. Küreselleşmenin etkisini yoğun bir şekilde hissettirdiği bu dönemde mevcut sufi kurumların yaşadıkları dönüşüm, değişim ve kurucu nesil arkasından gelen takipçilerin bu kurumları nasıl idame ettirdikleri incelemeye değer konular arasındadır.¹⁶⁷ Marcia Hermansen, 1998 itibarıyla Kuzey Amerika’da yirmi beş bin kişinin tasavvufla ilgilendiğini, bunlardan on bininin müntesip düzeyinde olduğunu ileri sürmüştür.¹⁶⁸

¹⁶³ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 88.

¹⁶⁴ Jawad Haifaa, *Female Conversion to Islam: The Sufi Paradigm*, Austin: University of Texas Pres., 2006, s. 160.

¹⁶⁵ Olav Hammer, *Sufism in Europe and North America*, Routledge Curzon Pres., London, 2004, s. 129.

¹⁶⁶ <http://www.israinternational.com/component/content/article/53-sufi-way/110-a-short-history-of-sufism-and-sufi-communities-in-america.html>. Erişim tarihi: 12.01.2018

¹⁶⁷ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 90.

¹⁶⁸ Marcia Hermansen, *In the Garden of American Sufi Movements: Hybrids and Perennials*, Peter B. Clarke (ed.), içinde *New Trends and Development in the World of Islam*, Luzac Oriented, 1998, s. 169.

İslam'ın tasavvufi yorumunun ve teşekküllerinin bu kıtadaki serüveni bağlamında, araştırmacılar farklı tasnifler yapmışlardır. Gisela Webb'in sınıflandırmasına göre Amerika'ya İslam tasavvufunun ulaşması üç evreye ayrılabilir. İlk aşama, 1900'lerin başında Amerikalıların Doğu'yla ilişkileriyle başlamıştır. İkinci aşama 1960'larda Batı'nın Doğu irfanı ile ilgilenmeye başlamasına rastlar. Üçüncü dönem ise geleneksel tasavvufi hareketlerin temsilcilerinin Amerika'ya göç etmesiyle başlayan dönemdir.¹⁶⁹

Webb'in söz konusu tasnifinden farklı olarak Jay Kinney 1910-1959, 1960-1969, 1970-1989 ve 1990 sonrası dönem olmak üzere yıllara odaklı dörtlü bir tasnif yapmıştır.¹⁷⁰ Andrew Rawlinson ise Amerika'da gelişen tasavvufu "tohum ekme" (1875-1916), "yerleşme" (1917-1945), "yayılma" (1946-1962) ve "meyve verme" (1963 sonrası) olarak dört bölümde ele alır.¹⁷¹ Hermansen, bu tasnifi zamansal boyuttan mahiyet boyutuna taşır ve "hibrit" ve "pereniyal" şeklinde ikiye ayırır.¹⁷²

Hibrit oluşumlarla, İslam tasavvufunu ABD kültürüyle harmanlayanlar kastedilirken, pereniyal oluşumlarla dinlerin birliğini savunan ve İslamî uygulamadan uzaklaşanlar işaret edilmektedir. Hermansen'e göre hibrit oluşumlar arasında Bawa Muhaiyaddeen Fellowship, Halveti Cerrahi Tarikatı, Nakşbendi Hakkâni Tarikatı ve Kâdirî-Rufai tarikatları yer alır.¹⁷³ Godlas'a göre ise Amerika'da dört tür sufi grup vardır: İslamî sufi gruplar, yarı-İslamî sufi gruplar, İslamî olmayan sufi gruplar, tasavvuf veya sufi gruplarla ilişkili kurum ve okullar...¹⁷⁴ Son tasnif, tartışmaya açık bir gruplama

¹⁶⁹ Gisela Webb, *Third Wave Sufism in America*, New York, 2006, s. 87.

¹⁷⁰ Jay Kinney, *Sufism Comes to America*, Gnosis Magazine, 1994, ss. 18-23.

¹⁷¹ Andrew Rawlinson, *The Book of Enlightened Masters*, Şikago, Open Court Yayınları, 1997, s. 37.

¹⁷² Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 159.

¹⁷³ *a.g.e.*, s. 157.

¹⁷⁴ <http://www.uga.edu/islam/sufismwest.html>. Erişim tarihi: 12.01.2018

görülebılır. Zira İslamî olma kıstasının tespiti, tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Yine de bu değerkendirme şekli Anisah Bagasra tarafından geçerli kabul edilmiştir.¹⁷⁵

Yazarın kanaatine göre Hermansen'in tasnifi, ABD'deki tasavvufî hareketleri ele alma konusunda önemli bir hususu öne çıkarmaktadır. Tüm tasavvufî hareketler bütünsel bir bakışla ele alındığında, aralarındaki en önemli ayırt edici özelliğın zamansal ayrımlardan ziyade İslam'la olan ilişkilerinin mahiyeti olduğu görölmektedir. Godlas ise Hermansen tarafından iki ana grup olarak gerçekleştirilen tasnifi daha detaylı ve tartışmalara sebep olacak şekilde ele almıştır. Çalışmada ele aldığımız gibi Bawa ve ortaya koyduğu hareket, kanaatimizce Hermansen'in tasnifine göre Hibrit, Godlas'a göre ise İslamî sufi grupları kategorisindedir. Godlas kendi kategorilendirmesi çerçevesinde yaptığı değerkendirmede Bawa'yı Yarı-İslamî gruplar arasında tasnif etmiştir. Değerkendirmelerimiz çerçevesinde bu kanaat yanlış görünmektedir. Bu hatanın sebebi, Bawa'nın irşat yönteminde izlediği kendine mahsus strateji olabilir. Zira Bawa -ileride de göröleceği üzere- ABD'ye ilk geldiği beş-altı yıl boyunca İslamî referanslara sohbetlerinde hemen hiç yer vermemiştir.

Tasavvufun Amerika'ya taşınmasında aktif şahsiyetler arasında bilim adamları, yazarlar ve sanatçılar da vardır.¹⁷⁶ Eğitim amacıyla Batı'ya giden sufilerin tasavvufî öğretileri çevreleriyle paylaştıkları, 1900'lerin başlarında İdris Şah ve İnayet Han gibi sufi karakterler sayesinde Amerikan halkının, İslam'ın tasavvufî yorumu ile tanıştıkları

¹⁷⁵ <http://www.israinternational.com/component/content/article/53-sufi-way/110-a-short-history-of-sufism-and-sufi-communities-in-america.html>. Erişim tarihi: 12.01.2018

¹⁷⁶ <http://www.israinternational.com/component/content/article/53-sufi-way/110-a-short-history-of-sufism-and-sufi-communities-in-america.html>. Erişim tarihi: 12.01.2018

görülmektedir. 1960'lardan itibaren de göçmen yasalarının esnekleşmesiyle çok sayıda sufi ve mürşid Amerika'ya göç etmiştir.¹⁷⁷

Tasavvufun içerdiği sanatsal yön ve sahip olduğu tedavi edici etki Batılıların ona yönelmelerinde önemli bir yer tutar. Mevlana'nın şiirleri ve hikâyelerinden esinlenen müzik grupları (ör. Three Fish), tasavvufun Amerikan kültüründeki yerine dair önemli bir misaldir.¹⁷⁸ Sufi müziği konusunda faaliyet gösterenler arasında 1997'de vefat eden Nusret Fateh Ali Han, Bawa Muhaiyaddeen'in öğrencilerinden Sonia Gilbert, Mevlevilerin semasından mülhem Boot tarzı dans, örnek verilebilir.¹⁷⁹

Günümüz insanının yaşadığı stres ve depresyondan kaynaklanan problemlere alternatif çözümler ortaya koyma çabası taşıyan sufi hareketler de vardır. "The Maktab Tarighat Oveyssi Shahmaghsoudi Sufi Order" ve "The School of Islamic Sufism" bunlara örnek olarak gösterilebilir.¹⁸⁰ Oveyssi Shahmaghsoudi tarikatı, Şah Maksut Anga'nın oğlu Mevlana Selahaddin Ali Nadir Şah Anga'nın yönetimindedir ve tarikatın ABD, Kanada, Avrupa, Ortadoğu ve Asya'da pek çok merkezi vardır. Sadece Kaliforniya'da elliden fazla merkezinin bulunduğu nakledilmektedir.¹⁸¹

Yukarıda bahsi geçen tasnifler sufi hareketlere farklı açılardan yaklaşmaktadır. Bu çalışmada biz ilgili hareketin kendini İslam ile bağlantılı görüp görmemesine göre tasnif yapmaya çalışacağız.

¹⁷⁷ Julianne Hazen, *Contemporary Islamic Sufism in America: The Philosophy and Practices of the Alami Tariqa in Waterport Newyork*, s. 67.

¹⁷⁸ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, Tasavvuf İlmi ve Akademi Araştırma Dergisi, sa. 13 (Temmuz-Aralık 2004), ss. 242-243.

¹⁷⁹ *a.g.e.*, s. 244.

¹⁸⁰ *a.g.e.*, ss. 242-243.

¹⁸¹ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 175.

2.2.1 Hareketlerini İslam İle Bağlantılı Tanımlamayan Sufi Hareketler

Amerika'da faaliyet gösteren sufi hareketler incelendiğinde bunların İslamî olup olmadıkları değerlendirmeye açıktır. Ancak bu değerlendirmenin subjektif olması mümkün olduğundan bu çalışmada söz konusu hareketlerin kendilerini İslam ile bağlantılı görüp görmemelerine göre bir tasnif yolu izlenmiştir. Aşağıda yer verilecek olan İnayet Han, Müftü Muhammed Sadık, Irina Tweedie ve İdris Şah kendilerini ve hareketlerini İslam ile bağlantılı olarak tanımlamamış, daha ziyade dini çoğulcu bir yaklaşımı benimsemişlerdir.

2.2.1.1 İnayet Han

Müzisyen ve dini lider konumundaki Hazret İnayet Han (d. 1880 - v. 1927), 1910'da Hindistan'dan Amerika'ya gelmiş ve tüm ülkeyi dolaşmıştır. Hindistan'daki Çiştiyye Tarikatı'nın Nizami şubesine mensup olan İnayet Han,¹⁸² ABD'deki mistik faaliyetleri sırasında en çok New York, Los Angeles ve San Francisco'da ilgi görmüştür.¹⁸³ Hint mistisizmi ile vahdet-i vücud ekseninde eklektik bir görüş savunan İnayet Han,¹⁸⁴ savunduğu tasavvuf anlayışını İslam'dan ayrı tutmaktadır.¹⁸⁵ O, İslam'ın çeşitli yönlerini diğer ruhanî, müzikal ve dini kavramlarla karıştırarak bir sentez elde etme çabasındadır. Esasen grubunu sufilikten ziyade evrensel ruhani bir hareket olarak tanımlamıştır.¹⁸⁶ İddiasına göre, kendisine zamanın *Evrensel Mesaj'ı* verilmiştir. Bu mesaj, evrensel

¹⁸² Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 69.

¹⁸³ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 29.

¹⁸⁴ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 197.

¹⁸⁵ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 237.

¹⁸⁶ <http://www.israinternational.com/component/content/article/53-sufi-way/110-a-short-history-of-sufism-and-sufi-communities-in-america.html>. Erişim tarihi: 12.01.2018

kardeşlik, sevgi ve barışa götürebilecek mahiyette, Doğu'yu ve Batı'yı birleştirebilecek özelliktedir. Ancak ona göre bu sufi mesaj tarihsel İslam ile bağlantılı değildir. Tanıttığı evrensel gerçek, tüm dinlerin özünde yer almaktadır. Bu sebeple müridleri için evrensel bir ibadet geliştirmeyi amaçlamıştır.¹⁸⁷ Hazret İneyet Han'ın etrafında çoğunluğu bayan müridler grubu oluşmuş, mürideler 1920'lerde öğretmen olarak atanmışlardır.¹⁸⁸

Han, toplumla irtibatı arttıkça insanların onun mistik öğretisiyle değil daha çok müziğiyle ilgilendiğini, manevi bir kaygılarının olmadığını fark ederek toplumun henüz yeterli olgunluğa ulaşmadığını düşünmüştür. Bunun üzerine Amerika'dan ayrılarak Avrupa'ya geçmiş ve faaliyetlerine orada devam etmiştir. Buna rağmen Amerika'da kurduğu kurumlar bugüne kadar faaliyetlerini sürdürmüş ve belirli bir etki oluşturmuşlardır. Bunlar büyük oranda, oğlu *Pir Vilayet Han* ve daha sonra da torunu *Vilayet Ziya Han* tarafından yürütülmüştür.¹⁸⁹

İneyet Han'ın vefatından sonra toplulukta bir bölünme yaşanmıştır. Amerika'daki ilk müridesi olan ve daha sonra Han tarafından mürşidelik görevi verilen *Rabia Martin*, tarikatın liderliğini üstlenmek istemişse de kabul görmemiştir. İneyet Han'ın kardeşi *Maheboob Han* mürşid olmuştur. Bunun üzerine Rabia Martin, halifesi *Samuel Lewis* ile çalışmalarına devam etmiş, ancak daha sonra 1945'te etrafındaki sufi grubunu, kendisini yüzyüze hiç görmediği *Meher Baba*'ya devretmiştir. Bu durum Martin'in halifesi olan Samuel Lewis tarafından kabul edilmemiştir. Samuel Lewis 1968'de Pir Vilayet Han ile karşılaşmış ve onun tarafından sufi öğretmen kabul edilmiştir. Lewis'in ölümü sonrası yerine *Muineddin Jablonsky* halifesi olmuştur. Pir Vilayet Han tarikatın liderliğine

¹⁸⁷ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 198.

¹⁸⁸ *a.g.e.*, s. 238.

¹⁸⁹ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 30.

geçtiğinde ona bağlanmak istemeyen bazı dervişler¹⁹⁰ bu duruma tepki göstermiş, *The Sufi Islamia Ruhaniat Society* isimli bir cemiyet kurmuşlar ve Meher Baba'yı takip etmeye başlamışlardır.¹⁹¹

1896 tarihinde San Francisco'da Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğan Samuel Lewis (v. 1971), 1919'da İnayet Han'ın talebesi Rabia Martin ile tanışarak Fairfax, Kaliforniya'da İnayet Han'ın öğretilerini uygulayan sufilerle yaşamaya başlamıştır. 1923'te İnayet Han tarafından müridliğe kabul edilen Lewis, 1926'da İnayet Han ile yaptığı altı görüşme sonrası anlattığı manevi tecrübeler dolayısıyla kendisine "*Mesajın Hamisi*" unvanı verilmiştir.¹⁹² 1956'da Asya seyahatine çıkan Lewis, 1962'de Amerika'ya dönmeden önce sufi ve zen hocalarından dersler almış, Çiştî şeyhi Pir Mevlana Abdulgafur tarafından tarikata kabul edilmiş ve İnayet Han'ın talebelerine hizmet etmesi için görevlendirilmiştir. 1967'de besin zehirlenmesi yaşayarak hastaneye kaldırıldığında Allah'ın kendisine, "Hippilerin mürşidi" olma görevi verdiğini iddia etmiştir. Bu görevi "Sufi Dansı"yla gerçekleştireceğini savunmuştur.¹⁹³ Lewis'in vefatı sonrasında, halife tayin ettiği Muineddin Jablonski, 2001'deki vefatına kadar liderliği sürdürmüştür.¹⁹⁴

Meher Baba, 1894'te Hindistan'ın Pune şehrinde *Merwan Sheriar İrani* ismiyle Mecusi bir ailede doğmuştur. Ortaya koyduğu öğretisi İslamî değerlerle uyuşmayan Meher Baba, kendisinin avatar (insan şeklindeki tanrı) olduğunu savunmuş, önceki hayatlarında Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. İsa (a.s), Buda, Krişna, Rama ve Zoroaster olarak dünyaya

¹⁹⁰ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 238.

¹⁹¹ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 70.

¹⁹² Hugh Talat Halman, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, ss. 179-180.

¹⁹³ *a.g.e.*, s. 181.

¹⁹⁴ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 163.

geldiğini iddia etmiştir.¹⁹⁵ 1925'ten sonra toplumun kendisini yeterince anlamaması dolayısıyla kırk dört sene boyunca konuşmayı terk etmiş ve müridleriyle sadece el hareketleri ve yazıyla irtibat kurmaya başlamış, pek çok kitabından bazıları bu şekilde kaleme alınmıştır.¹⁹⁶ Ona göre konuşmamasının bir sebebi de öğretmek için değil, uyandırmak için dünyaya geldiğini vurgulamaktır. "God Speaks" isimli kitabında evreni, kendisini bilinçli tecrübe edişi için sonsuz hakikatin arayışı mahiyetinde tanımlayan Meher Baba, kurallara, dogmalara, mucizelere önem vermemiş, arzuların sonlandırılmasını, Tanrı'nın aşkla hatırlanmasını ve benliksiz bir hizmeti vurgulamıştır.¹⁹⁷

Avrupa'da eğitim alan Pir Vilayet Han, 1960'larda *Sufi Order of America*'yı kurmuştur. Hareket, ruhani uyanış için faaliyetler sürdürmenin yanında sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık alanlarında da çalışmalar yürütmüştür. Amerika'daki çoğu Müslüman grup, Sufi Order of America'nın aktivitelerini izlemelerine rağmen çoğunlukla onları gerçek bir İslamî hareket olarak görmemiştir.¹⁹⁸ Amerikan kültüründe popülerleşmeleri "Sufi Dancing" diye adlandırılan dansları iledir. Söz konusu "Mesaj"a katılım sağlayan Amerikalıların sayısının binleri bulduğu nakledilmektedir. 1970'lerde topluluk, New York'ta *Berkshire Hills* denilen bölgede bir yer satın almış "*The Abode of the Message*" (Mesajın Evi) ismini vermiştir. Burası zamanla, sadece sufi eğitimlerinin verildiği bir yer olmakla kalmamış, bütünsel sağlık inzivalarına ve atölye çalışmalarına ev sahipliği yapan

¹⁹⁵ Ira Rifkin, *Spiritual Innovators Seventy-Five People Who Changed the World in the Past Century*, Skylight Paths Publishing, Vermont, 2002, s. 220.

¹⁹⁶ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 70

¹⁹⁷ Ira Rifkin, *a.g.e.*, s. 221.

¹⁹⁸ Jane I. Smith, *a.g.e.*, s. 70.

bir mekân hâline gelmiştir. Böylece ruhsal akımların, psikoloji, alternatif tıp ve ekolojik kaygılara yönelik bir buluşma yeri olmuştur.¹⁹⁹

Marcia Hermansen'e göre bu topluluğun farkındalık ve psikolojik yaklaşımları, kişisel iyileşme ve ruhsal gelişme alanında kullanma çabası Amerikalıların tasavvufa ilgisini artırmıştır.²⁰⁰ Hazen, bu durumun bilhassa San Francisco'da geçerli olduğunu ifade eder. Holistik terapi tekniklerine ilham veren sufi uygulamaları ile birlikte Jung psikolojisi, ben-ötesi psikoloji ve nefis psikolojisi de bu alanda kullanılır olmuştur. Bu uygulamaları zamanın ruhuna uygun şekilde uyarlayan Pir Vilayet Han, babasının yolunu holistik iyileşme, yeniçağ mistisizmi ve hümanizm ile yeniden canlandırmıştır.²⁰¹ Pir Vilayet Han'ın halifesi Puran Bair, *kalp ritmi pratiği* eğitimleri düzenlemiştir. 1988'de eşiyile birlikte *The PSI Institute*'ü kurmuştur. Bu enstitü günümüzde "The Institute for Applied Meditation" adıyla anılmaktadır.²⁰²

2.2.1.2 Müftü Muhammed Sadık

1920'li yıllarda Hazret İnayet Han gibi Hindistan'dan New York'a gelen Müftü Muhammed Sadık, Hindistan'daki Kadıyaniliğin kurucusu Gulam Ahmed'in takipçisidir.²⁰³ Kadıyan şehrinde 1835'te doğan Gulam Ahmed, İlâhi ilhamlar aldığını söylemiş, 1889'da mehdilik iddiasında bulunmuştur. Kurduğu hareket, yüzyılın başlarında Hindistan'ın dışına çıkmaya başlamış ve iki şubesi Amerika'da etkili

¹⁹⁹ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 200.

²⁰⁰ Marcia Hermansen, *What's American About American Sufi Movements*, s. 48.

²⁰¹ Julianne Hazen, *Contemporary Islamic Sufism in America: The Philosophy and Practices of the Alami Tariqa in Waterport Newyork*, s. 72.

²⁰² Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 243.

²⁰³ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, s. 31.

olmuştur.²⁰⁴ Müftü Muhammed Sadık, Amerika'ya Gulam Ahmed Kadıyanı'nın anlayışını taşımış ve bu hareket çoğunlukla da Ahmediyye adıyla anılmıştır.²⁰⁵ 1921'de "Moslem Sunrise" isimli bir dergi yayımlamaya başlayan hareketin resmi merkezi Şikago'dur. İlk cami de burada inşa edilmiştir.²⁰⁶ Bu harekete göre, Gulam Ahmed hem Mesih hem de Mehdi'dir. Bağlılarının çoğu onun bir peygamber olduğuna inanmaktadır. Sadık, beyaz Amerikalılardan ziyade Afro-Amerikanların kendisine yöneldiğini fark ettiğinde dini anlayışını onlara cazip gelecek şekilde uyarlamıştır.²⁰⁷ Ahmediyye üyelerinin Amerika toplumunun ırkçılığına her fırsatta tepki göstermesiyle hareket, yirminci yüzyılın ilk yarısında önemli bir konum edinmiştir. 1940'lara gelindiğinde beş ila on bin arasında Amerikalı'nın bu tarikat ile İslam'a geçtiği iddia edilmektedir. Halen faaliyetlerine devam eden hareket, dergi ve diğer yayınlarını kongre üyelerine, hükümet yetkililerine, yabancı diplomatlara, basın ve medyaya dağıtmaktadır. ABD ve Kanada'da elliden fazla şehirde Ahmediyye merkezi mevcuttur. Kendini İslam ile tanımlamayan sufi hareketlere mensup kadınlara nispetle daha muhafazakâr giyinen Ahmediyye'ye bağlı kadınlar bu tebliğ hareketinde önemli rol oynamışlardır. Diğer pek çok Müslüman grup gibi Ahmediler de çocuklarının uygun eğitim almaları için kaygı duymuş ve bu bağlamda kendi okullarını kurmuşlardır. Hareket üyeleri, hem kendilerine sıcak bakmayan ABD toplumu hem de İslam dairesi içinde görmeyen Müslümanlar karşısında dini kimliklerini savunmak durumunda kalmışlardır.²⁰⁸

Gerek İnayet Han ve çevresindeki oluşum gerekse Müftü Muhammed Sadık yaptıkları çalışmalarla Amerika'da etkili hareketler oluşturmuşlardır. İslamî anlayıştan

²⁰⁴ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 74.

²⁰⁵ Edward E. Curtis, *a.g.e.*, s. 31.

²⁰⁶ Jane I. Smith, *a.g.e.*, s. 74.

²⁰⁷ Edward E. Curtis, *a.g.e.*, s. 32.

²⁰⁸ Jane I. Smith, *a.g.e.*, s. 75.

uzaklaşan bu gruplar, halen faaliyetlerini sürdürmektedirler. Cemaatleşemeyen ve önemli bir hareket oluşturamayan şahıslar da bu çerçevede ele alınabilir. Bunların başında Irina Tweedie ve İdris Şah gelmektedir.

2.2.1.3 Irina Tweedie

Irina Tweedie, Rusya doğumlu olmasına rağmen Viyana ve Paris'te eğitim görmüş, kocasının vefatı üzerine manevi rehber arayışıyla Hindistan'a gitmiştir. Orada bir üstadla tanışmış ve onun tavsiyesiyle tecrübelerine dayalı bir kitap yayımlamıştır. Üstadının 1966'da vefatı üzerine Batı'ya dönmüş, Avrupa ve Amerika'da konferanslar vermiştir.²⁰⁹ Hazret İneyet Han ve İdris Şah'ın düşünce sisteminde yer edinen *evrenselci*²¹⁰ yaklaşım, Irina Tweedie düşüncesinde de mevcuttur.²¹¹ Nitekim Amerika'da kurduğu topluluğa katılmak için Müslüman olmak şart değildir. Öğretisini Hinduizm ve İslam karışımı olarak kurgulayan Tweedie, tasavvuf ile yogayı aynı kavram kabul eder.²¹²

2.2.1.4 İdris Şah

Batı'nın tasavvufla tanışması, sadece Doğulu müridlerin Batı'ya gelmesi ve tarikatlarla değil, Doğulu yazarların eserleri ile Doğu'daki tarikatlardan ve müridlerden etkilenen Batılılar vasıtasıyla da gerçekleşmiştir. Bu yazarlardan biri de Hint ve Afgan kökenli İdris Şah'tır. Popüler bir yazar ve öğretmen kimliğiyle tasavvufun psikolojik

²⁰⁹ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 239.

²¹⁰ Evrenselci din anlayışı, ilgili hareketi doğduğu kaynağın genel şartlarıyla sınırlı görmeyen, kaynağının bazı karakterlerini taşısa bile pek çok özelliği ile ondan uzaklaşan bir durumu işaret etmektedir.

²¹¹ Nurullah Koltas, *Amerika'nın Tasavvufu Keşfi: Tarihsel Süreç ve Doktrin*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2018, s. 77.

²¹² Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 167.

yönlerini vurgulamış 1960'lardan itibaren Amerika'da etkili olmuştur. Çoğunlukla İngiltere'de yaşamasına rağmen kitapları Amerika kitapçılarının raflarında sıklıkla yer almıştır. Şah'ın takipçileri *Society for Sufi Studies*'i kurmuş ve genel anlamda modern Batı dünyasından uzak kalan uygulamalar içeren sufi yaklaşımlarını eleştirmişlerdir.²¹³ İdris Şah'ın, eserlerinin popülarlığına rağmen akademik alanda ilgi görmediği söylenebilir. Örneğin, Annemarie Schimmel talebelerine İdris Şah'ın eserlerinden uzak durmalarını tavsiye etmiştir.²¹⁴ Schimmel'in bu tepkisinin Şah'ın tasavvufu, İslam'la ilgisi bulunmayan bir gelenek görmesine bağlamak mümkündür.²¹⁵

2.2.2 Hareketlerini İslam ile Bağlantılı Tanımlayan Sufi Hareketler

ABD'de kendilerini İslam'dan kopuk gören ve çoğulcu bir dini anlayışa sahip sufi hareketler yanında, kendilerini İslam ile tanımlayan tarikatlar da mevcuttur. Bunlar genellikle, Doğu menşeli İslami tarikatların ABD'de temsilcilikler kurup, halife atayarak faaliyet gösterdikleri gruplardır. Halveti-Cerrahi, Ticani, Nimetullahi, Rufai-Marufi, Nakşbendi-Hakkâni, Kâdirî-Rufai, Kâdirî-Batşîşîyye ve Âlemî tarikatları ile Süleyman Loras ve kurduğu The Threshold Society ve Frithjof Schuon'un Amerika'daki faaliyetleri bunlar arasında gösterilebilir.

²¹³ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 70.

²¹⁴ Annemarie Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, The University of North Carolina Press, North Chapel, s. 9.

²¹⁵ İdris Şah, *The Sufis*, Anchor Books-Doubleday, New York, 1964, s. vii.

2.2.2.1 Halveti-Cerrahi Tarikatı

Halveti-Cerrahi tarikatı, köklü bir geçmişe sahip ve Amerika'da faaliyet gösteren sufi hareketlerdendir. Cerrahilik, Halvetiyyenin Ramazaniyye koluna bağlıdır. Muhammed Nureddin Cerrahi (v. 1721) tarafından tesis edilmiştir. Tarikatın ABD'deki faaliyetlerinin gelişimi İstanbul'daki sahaf dükkânında pek çok Batılı sufi tarafından ziyaret edilen Muzaffer Özak (v. 1985) ile başlamıştır. Nitekim Şeyh Fahreddin Efendi (v. 1966), halifesi ilan ettiği Muzaffer Efendinin çok sayıda gayri müslimi Müslüman edeceğini yıllar öncesinden haber vermiştir.²¹⁶

Muzaffer Efendi, 1980'de ilk kez Amerika'ya gitmiş, müridleriyle pek çok şehirde devran zikri gerçekleştirmiştir.²¹⁷ Fahreddin Efendinin işaret ettiği şekilde Muzaffer Özak, Spring Valley ve New York'ta ilk Cerrahi dergâhını kurmuş, buradaki faaliyetlerden sorumlu olmak üzere Türkiye kökenli Tosun Bayraktaroğlu'nu görevlendirmiştir. Yaklaşık yetmiş dervişten oluşan topluluk, Türk ve İslamî çizgiler taşıyan bir cami inşa ettirmiştir.²¹⁸

Özak, Lex Hixon'un "In the Spirit" isimli radyo programında dervişleriyle birlikte zikir ayini gerçekleştirmiş ve program oldukça ses getirmiştir. Tosun Bayraktaroğlu, Özak'ın halifesi olarak vefat ettiği 2018'e kadar Spring Valley'deki tekkede vazifesini sürdürmüştür.²¹⁹ Halen Toronto'da da bir Cerrahi dergâhı faaliyettedir.²²⁰ Bunların dışında Chestnut Ridge New York, Philadelphia, Redwood City Kaliforniya, Bosna,

²¹⁶ M. Fatih Çıtlak, *Huzur Defteri*, Sufi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 218

²¹⁷ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 164.

²¹⁸ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 201.

²¹⁹ Nurullah Koltaş, *Amerika'nın Tasavvufu Keşfi: Tarihsel Süreç ve Doktrin*, ss. 192-193.

²²⁰ Shems Friedlander, *Kişisel İletişim*, 02.03.2020.

Almanya, İtalya, İspanya, Arjantin, Şili ve Brezilya'da Cerrahi tarikatına ait merkezler mevcuttur.²²¹

2.2.2.2 Şazeliyye-Meryemiyye Tarikatı

Tarikatın kurucusu, Frithjof Schuon, İbn Arabi takipçisi bir sufidir. Schuon 1932'de Cezayir'de Şeyh Ahmed el-Alevî vasıtasıyla Şazeliyye tarikatına girmiş ve İsa Nuruddin adını almıştır. 1965'te Schuon, Hz. Meryem'i gördüğünü iddia etmiş ve şubesine Meryemiyye adını vermiştir. 1981'de Amerika'ya yerleşmiş, Bloomington'da²²² bir zaviye kurmuştur. Seyyid Hüseyin Nasr ve Huston Smith önemli öğrencileri arasında yer alır.²²³ Schuon, modernist yaklaşımlara uzak bir duruşa sahiptir. Ancak bir taraftan da İslam'ı, Hinduizm, Budizm ve Amerikalı yerlilerin gelenekleri ile harmanlamıştır. Bu yolun, genel kabul görmesi Seyyid Hüseyin Nasr'ın tarikata katılımı ile olmuştur. Harekete dâhil dikkat çeken isimler arasında Martin Lings, Titus Burckhardt, Victor Danner ve William Stoddart vardır.²²⁴

2.2.2.3 Nimetullahi Tarikatı

Amerika'da Şii kökenli sufi harekettir. Tahran Üniversitesi Psikiyatri eski bölüm başkanı Dr. Cevat Nurbahş'a (Javad Nurbakhsh) nispet edilen Nimetullahi Tarikatının (Nimatullahi Order)²²⁵ İran'da yüzden fazla şehirde merkezi ve otuz bin civarında

²²¹ <http://www.jerrahi.org/about-us>, Erişim Tarihi: 18.03.2020.

²²² Indiana eyaletindedir.

²²³ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, ss. 235-236.

²²⁴ Julianne Hazen, *Contemporary Islamic Sufism in America: The Philosophy and Practices of the Alami Tariqa in Waterport Newyork*, s. 73.

²²⁵ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 72.

takipçisinin bulunduğu bilinmektedir.²²⁶ 1974'te Amerika'ya gelen Nurbahş, ABD'deki ilk şubeyi Kaliforniya'da kurmuştur. San Francisco, New York, Washington ve Boston gibi çeşitli şehirlerde de şubeleri vardır. Doktrin yapısında, düşünmek ve konuşmaktan ziyade yapmak ve görmek ön plana çıkmaktadır.²²⁷ Tarikat, *Sufi* adlı bir dergi yayınlamaktadır.²²⁸ Nurbahş, sufi uygulamaları, sufi sembolizmi ve sufi psikolojisi üzerine çok sayıda eser kaleme almıştır. Müridlerin çoğu Anglo-Amerikan²²⁹ olmasına rağmen İranlıların sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur.²³⁰

2.2.2.4 Rufai-Marufi Tarikatı

Türkiye kökenli Rufai-Marufilik Amerika'da faaliyetler gösteren tarikatlardandır. Şeyhleri Şerif Çatalkaya, geleneksel medrese eğitimi görmüştür. North Carolina eyaletindeki Chapel Hill'de yaşamakta ve ABD'nin çeşitli bölgelerinde eğitimler vermektedir. Şeyh Şerif Baba, Amerika'ya ilk olarak 1992'de Muzaffer Özak'ın halifelerinden Salik Baba'nın davetiyle gelmiştir.²³¹

2.2.2.5 Süleyman Loras ve The Threshold Society

Amerika'daki sufi hareketlerin önemli isimlerinden Süleyman Loras, 1908'de Konya'da doğmuş, 1925'te Mevleviliğe intisap etmiştir. 1949'da Dede olarak görevlendirilen Loras 1976'da Amerika'ya gitmiş, orada sufi merkezlerle irtibat kurmuş,

²²⁶ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 174.

²²⁷ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 73.

²²⁸ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 241.

²²⁹ İngiltere kökenli Amerikalı

²³⁰ Marcia Hermansen, *a.g.e.*, s. 174.

²³¹ *a.g.e.*, s. 169.

sema ayinleri tertip etmiştir. Daha sonra oğlu Celâleddin'i halife tayin etmiştir.²³² Süleyman Loras'ın müridi Kabir Helminski ve eşi Camille Helminski Batı'da sufilerce kurulmuş önemli teşekküllerden *The Threshold Society*'yi tesis etmişlerdir. Kabir, Mevleviliğe girişinden sonra 1990'da Dr. Celâleddin Çelebi tarafından postnişin atanmıştır. Halen Amerika'daki postnişinliği devam etmektedir. Geleneksel sufi adabını modern hayatın gereklerine uyarlama çabasındaki tarikat, halka internet ve kitaplar ile ulaşmaya çalışmaktadır.²³³

2.2.2.6 Nakşbendi-Hakkâni Tarikatı

Şeyh Nazım Kıbrisi'nin (v. 2014) son dönem postnişini olduğu Nakşbendi-Hakkâni tarikatının Amerika halifesi Şeyh Hişam Kabbani, Amerikalı sufilerin uluslararası etkinliklerde temsilciliğini yapan bir isimdir.²³⁴ *Islamic Supreme Council of America*, *Kâmilat Muslim Women's Organisation* ve *As-Sunna Foundation of America* gibi kuruluşların teşekkülünde rol almıştır. 1999'da ABD Başkanı Clinton ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ile bir araya gelerek görüşmeler yapmıştır.²³⁵ Kabbani, modern dönemde tarikatın değişiklikler yaşamasının doğal olduğunu, örneğin, eskiden tasavvuf anlayışlarında teslimiyetin ağır basmasına rağmen günümüzde bunun yerini sevginin aldığını söyler.²³⁶ Şeyh Hişam Muhammed Kabbani, 1991'den itibaren Amerika ve Kanada'da açtığı yirmi üç sufi merkezi ile Batılılara günlük stresi nasıl yenecekleri

²³² Nurullah Koltaş, *Amerika'nın Tasavvufu Keşfi: Tarihsel Süreç ve Doktrin*, s. 170.

²³³ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 240.

²³⁴ <http://www.israinternational.com/component/content/article/53-sufi-way/110-a-short-history-of-sufism-and-sufi-communities-in-america.html>. Erişim tarihi: 12.01.2018

²³⁵ Julianne Hazen, *Contemporary Islamic Sufism in America: The Philosophy and Practices of the Alami Tariqa in Waterport Newyork*, s. 73.

²³⁶ Shayk Nazim Adil el-Haqqani, *Liberating the Soul (A Guide for Spiritual Growth)*, Islamic Supreme Council of America, Fenton 2006, C. 5, s. viii.

konusunda yardımcı olduğu gibi, ruhî inziva merkezi olarak faaliyet gösteren bir çiftlik kurmuştur.²³⁷

2.2.2.7 Kâdirî-Rufai Tarikatı

Amerika'daki Kâdirî - Rufai Tarikatı, yoğunluklu olarak San Francisco'da faaliyet gösteren, Kâdirîlik'ten ve Rufailik'ten icazeti olduğunu söyleyen²³⁸ Tarsuslu Taner Vergonen (Ensari)'nin temsilciliğini yaptığı harekettir.²³⁹ Vergonen, Amerika'ya eğitim için 1970'lerde gelmiştir. 1977-1992 arasında Türkiye'de kalan Vergonen, tekrar Amerika'ya gitmiştir. Berkeley, Maric County, Sante Fe ve Los Angeles'ta merkezleri olan tarikat, konferanslar ve zikir halkaları tertip etmektedir.²⁴⁰ Tarikatın Avustralya'da da bir şubesi mevcuttur ve buradaki faaliyetlerden Şeyh İbrahim Ensari sorumludur.²⁴¹

2.2.2.8 Kâdirîye-Batşîşiyye Tarikatı

Kâdirîye-Batşîşiyye şeyhi, Şeyh Hamza el-Kâdirî 1972'de irşat görevini üstlenmiştir. Tarikat, Halife Ahmet Kostas sorumluluğunda New York City, Philadelphia, Atlanta, Athens, Georgia, Orlando, Florida, Chicago, Kansas City, San Diego ve Los Angeles'ta faaliyetlerini sürdürmektedir. Ahmet Kostas, Fas'taki el-Karavi Üniversitesi ve İslam İlimleri Enstitüsü'nde eğitim görmüş olup 1998'den itibaren Amerika'da

²³⁷ Hülya Küçük, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, s. 244.

²³⁸ Şeyh Taner Ensari icazetini Şeyh Muhyiddin-i Ensari'den almıştır. Bkz. Selami Erdoğan, *Muhyiddin Şekur Örneğinde Amerika'da Tasavvuf Anlayışı*, s. 18.

²³⁹ Aslen Tarsuslu olan Taner Vargonen (Taner Ensari ismini daha fazla kullanmaktadır) 1970'lerde Amerika Birleşik Devletlerine gelmiş ve Western Michigan University'de eğitim almıştır. 1977 ve 1992 seneleri arasında Türkiye'de yaşamış, daha sonra Amerika'ya dönmüştür. Bkz. Selami Erdoğan, *Muhyiddin Şekur Örneğinde Amerika'da Tasavvuf Anlayışı*, s. 18.

²⁴⁰ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 168.

²⁴¹ <http://www.ansarisufiorder.org/> (Erişim Tarihi: 02/08/2016).

yaşamaktadır.²⁴² Tarikat, yollarının kendi değerlerinden ödün vermeksizin sevgi ve hoşgörü üzerine kurulu olduğunu, tüm dünyadan pek çok müridin kalbinin bu yola bu şekilde cezbedildiğini ifade etmektedir.²⁴³ Tarikatın İngiltere’de Londra, Birmingham, Nottingham, Bradford, Manchester şehirlerinde de faaliyetleri mevcuttur.²⁴⁴

2.3 ABD’de İslam ve Sufizmin Kronolojik Özeti

Amerika’daki İslam ve tasavvufa ilişkin önemli olaylara kronolojik olarak bakıldığında şöyle bir özet ortaya çıkmaktadır. 1492’de İspanya’dan sınırlı sayıda Müslüman Amerika’ya gelmiş, 1700’ler ve 1800’ler boyunca binlerce Afrikalı Müslüman, köle olarak Amerika’ya getirilmiştir. 1875’te başta Suriye’den olmak üzere Müslüman göçleri başlamıştır. 1900’lerin başlarında Midwest’te ilk Müslüman toplumları oluşmuş, 1910-1927 arasında Hazret İnayet Han Amerika’da kendine mahsus sufi öğretisini tanıtmıştır. 1913’te Newark, New Jersey’de "Moorish American Science Temple" kurulmuştur. 1918’de ikinci, 1930’larda üçüncü büyük Müslüman göçü başlamıştır. 1930-1933 arasında W. D. Fard, Detroit’te İslam Ümmeti hareketini başlatmış, 1932’de Eliyah Muhammed İslam Ümmeti hareketinin merkezini Chicago’ya taşımıştır. 1934’te Cedar Rapids, Iowa’da "Mother Mosque of America" hizmet vermeye başlamıştır. 1935’de Boston’da *Arab American Banner Society* kurulmuştur. 1947’de Malcolm X hapisanedeyken, İslam Ümmeti’ne katılmıştır. 1947-1960 arasında Hindistan, Pakistan ve Doğu Avrupa’dan büyük Müslüman göçleri yaşanmıştır. 1950’de Ahmediyye Genel Merkezi Washington’daki *American Fazl Mosque’a* taşınmıştır. 1952’de Malcolm X,

²⁴² Selami Erdoğan, *Muhyiddin Şekur Örneğinde Amerika’da Tasavvuf Anlayışı*, s. 17

²⁴³ http://www.sufiway.net/ar_TariqaQadiriya.html (Erişim Tarihi: 03/08/2016).

²⁴⁴ <http://www.sufiway.net/> (Erişim Tarihi: 03/08/2016).

hapishaneden çıkmış ve İslam Ümmeti adına faaliyet göstermeye başlamıştır. 1952'de "Federation of Islamic Organizations", 1957'de Washington'da *Islamic Center*, 1950'lerin sonlarında *Hanafi Madhhab Center* Washington'da kurulmuştur. 1960'ların başlarında Pir Vilayet Han, "Sufi Order in the West" in başına geçmiştir. 1961'de Malcolm X, "Muhammad Speaks" gazetesini yayımlamaya başlamıştır. 1963'te Illinois Üniversitesi'nde "Muslim Student Association (MSA)" kurulmuştur. 1964'te boksör Cassius Clay, İslamiyet'i seçerek Muhammad Ali adını almıştır. 1964'te Harlem'de "Allah's Nation of the Five Percenters" kurulmuştur. 1964'te Malcolm X hacca gitmiş ve İslam Ümmeti hareketi ile bağıni koparmıştır; bir sene geçmeden 1965'te öldürülmüştür. 1965'te göç kotalarının kaldırılmasıyla Müslüman göçlerinde büyük artış yaşanmıştır. 1968'de "Islamic Circle of North America (ICNA)", 1970'lerde "Nimatullahi Order of Sufis in America" San Francisco'da, 1971'de Bawa Muhaiyaddeen Fellowship Philadelphia'da kurulmuştur. 1975'te Eliyah Muhammed vefat etmiş, Wallace Muhammed lider olmuştur. Aynı sene, "Muslim Student Association" genel merkezi Plainfield, Indiana'da kurulmuştur. 1975-1985 arasında Wallace Muhammed hareketini Sünni İslam'a taşımış, 1978'te Louis Farrakhan, Wallace'ın bu yaklaşımına itiraz etmiş ve İslam Ümmeti hareketini yeniden oluşturmaya çalışmıştır. 1980'ler ve 1990'larda birçok Müslüman politik faaliyet komiteleri oluşmuştur. 1981'de "Islamic Society of North America (ISNA)" Plainfield'da, 1983'te American Islamic College" Chicago'da, 1980'lerde New York'ta *PIEDAD Latino Community* ve *Alianca Islamica* kurulmuştur. 1990'da Wallace Muhammed, ABD Senatosunu duayla açan ilk Müslümandır. 1990'da "American Muslim Council (AMC)" Washington'da kurulmuştur. 1993'te ABD ordusunda ilk Müslüman din görevlisi atanmıştır. 1993'te "Islamic Assembly of North America (IANA)" kurulmuştur. 1994'te Sing Sing Hapishanesi'nde "Junior Association of Muslim Men", 1994'te "Council on American Islamic Relations (CAIR)" Washington'da kurulmuştur. 1996'da Denver Havalimanında ilk mescit hizmete

açılmıştır. 1996'da *School of Islamic and Social Sciences (SISS)* Virginia'da kurulmuştur. 1997'de Beyaz Saray elipsine Müslüman sembolü yansıtılmıştır. 1998'de Pentagon, Müslümanları iftar yemeğinde ağırlamıştır. 2001'de 11 Eylül saldırıları gerçekleşmiş, 2003'te ABD Irak'ı işgal etmiştir. 2006'da Keith Ellison, ABD Kongre'sinde seçilen ilk Müslümandır.²⁴⁵

²⁴⁵ Edward E. Curtis, *Muslims in America: A Short History*, ss. 119-122; Jane I. Smith, *Islam in America*, ss. 205-207.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAWA'NIN HAYATI, SRİ LANKA VE AMERİKA'DAKİ FAALİYETLERİ, ESERLERİ

Bu başlık altında Bawa'nın Sri Lanka'daki hayatını, ülkesinde ve Amerika'daki irşat faaliyetlerini ortaya koymaya çalışacağız. Vefatı sonrasında oluşan durum ve günümüze kadar geçen süreç ele alındıktan sonra eserleri özet olarak tanıtılacaktır.

1. Sri Lanka'daki Hayatı

1.1 Bawa'nın İrşat Faaliyetlerine Başlamadan Önceki Dönemi (1880?-1940)

Bawa Muhaiyaddeen'in kendi kitaplarında ya da onunla ilgili çalışmalarda hayatıyla ilgili detaylı bilgiye rastlanmaz. Bawa'ya hayatıyla ilgili sorular yöneltildiğinde, ömrünü öğrencilerine adadığını, kendisine ne olup bittiğiyle ilgilenmediğini ifade ederek bu konuda cevap vermediği görülmektedir.²⁴⁶ Kimi zaman da kendisinin ne kadar küçük, önemsiz, günahkâr bir kul olduğundan bahisle hayat

hikâyesinin önemsiz olduğunu vurgular.²⁴⁷ Bawa yaşıyla ilgili mevzularda da gizemli bir anlatım izleyerek, kendini değiştirip, farklı bir yaşa sahip olabileceğini, bundan önce kendisini on bir defa değiştirdiğini, bunun on ikinci ve son değişim olduğunu söyler. Artık kıyamet vakti gelmiştir.²⁴⁸ Ahir zaman olması dolayısıyla; Allah ile ilgilenen bir insanı bulmak zorlaşmıştır. Böyle bir insan on milyonda bir kişidir. İnsanların çoğu şeytana kul olmuştur.²⁴⁹ Bawa'nın yaşıyla ilgili ifadeleri, ilkin reankarnasyon algısı oluştursa da eserlerine bütüncül yaklaşıldığında manevi tekâmül sürecinden bahsettiği görülmektedir.

Bawa'nın doğum tarihi tam olarak bilinmemekle beraber 1880'li yıllarda doğmuş olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.²⁵⁰ 1899'a kadar Seylan'da yaşadığını söyleyen Bawa, bundan sonra Kataragama'da on sekiz yıl, Jailani'de on iki yıl, Âdem Tepesi'nde (Sri Lanka'da bir dağ) sekiz yıl, Nuwara Eliya'daki Kaya mağarasında dört buçuk yıl, Jaffna'da on sekiz yıl kaldığını ifade etmiştir.²⁵¹ Kendisine Hindistan'da doğup doğmadığı sorulduğunda, doğumu hakkında bilgisi olmadığını söyleyen Bawa, bir süre Bağdat'ta, bir süre Medine'de, bir süre de Mısır'da yaşadığını belirtir. Roma'da da yaşadığını söyleyen Bawa, bu yerlere gitmesinin kendine verilen görevleri yerine getirmek amacına dayandığını vurgular.²⁵² Yine bir başka sohbetinde Mısır, İran, Kudüs, Hindistan ve Çin'de yaşadığından bahseder.²⁵³

²⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, Fellowship Press, Philadelphia, 2001, s. 53.

²⁴⁸ a.g.e., s. 3.

²⁴⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, Fellowship Press, Philadelphia, 2018, s. 190.

²⁵⁰ Ira Rifkin, *Spiritual Innovators Seventy-Five People Who Changed the World in the Past Century*, s. 202.

²⁵¹ Frank J. Korom, Charisma and Community, *The Sri Lankan Journal of the Humanities*, No.: 1-2, 2011, s. 21.

²⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. xiii.

²⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 38.

Bawa, sohbetlerinde çocukluğuyla ilgili bazı manevi tecrübelerini aktarmıştır. Altı-yedi yaşlarındayken bir dergâha devam etmeye başladığını, orada yaşının gereği yaramazlıklarla meşgul olduğunu, şeyh tarafından kendisine soru sorulduğunda Allah'ın bir lütfu olarak doğru cevaplar verebildiğini, kitap okumadığını; ama kitaplardaki bilgileri kalbiyle bildiğini anlatmıştır. Bir keresinde dergâha çocuk sahibi olamadığı için gelen bir kadına şeyhi, "kaderinde çocuk olmadığını, hamile kalırsa da sekizinci ayda vefat edeceğini" söyler. Ancak Bawa, kendi ifadesiyle o çocuk yaşında, merhametinin fazlalığından dolayı kadına, "bir oğlunun olacağını ve uzun yaşayacağını, kendisinin de en az kırk veya elli sene ömür süreceğini" söyler. Şeyh buna çok sinirlenir. Daha sonra kadın hamile kalır ve şeyh, sekizinci ayda öleceğini tekrar söyler. Bir gün Bawa ve şeyh yürüyüşteyken bir cenazeye rastlarlar ve hamile kadının vefat ettiğini öğrenirler. Bawa buna çok üzülür ve dirilmesi için dua eder. Kadın tabuttan kalkar ve birkaç ay sonra oğlunu sağlıklı doğurur. Bu durumdan sonra şeyh, Bawa'yı kıskanır ve ona zarar vermeye çalışır. Bu sırada kolu felç olur. Şeyhi, sonunda Bawa'nın maneviyatını tanır ve onun zamanın kutbu olduğunu bildirir.²⁵⁴

Evliyaya ilişkin sık rastlanan bu ve benzeri menkıbeler Bawa için de söz konusudur. Bunlardan birine göre, çocuğu olmayan bir kral, çocuk sahibi olmak amacıyla on iki yıl boyunca ibadete niyet eder. Bu zaman içerisinde tapınaklar, kiliseler ve camiler inşa ettirir, tüm kutsal yerlerde ibadet ve duayla meşgul olur. On ikinci sene kral bir rüya görür ve bir tapınağa gitmesi istenir. Tapınağa giden kral merdivenlerde kirler içinde hasta bir bebek görür. Bu durumundan dolayı onunla ilgilenmez ama şoförü onu alır ve bakımını üstlenir. Daha sonra kral o bebeği görünce, yaydığı nur dolayısıyla onu çok sever ve bebeğe bakan şoför ve ailesini saraya alır. Bebek bir prens gibi yetismeye başlar. Rivayete

²⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 26.

göre, bu zenginlik içinde doğan bebek Bawa'dır. İleriki yaşamında Allah'ı bulma yolunda sarayı terk edecektir.²⁵⁵ Bu ilginç hikâye Buda ve İbrahim Ethem'e ilişkin menkıbelerle içerdiği benzerlikler açısından dikkat çekicidir.

Bawa, bu menkıbenin farklı bir versiyonunu bir sohbetinde şöyle anlatır. Çocuk sahibi olmak isteyen kral, ibadetleri, iyilikleri sonrasında tapınakta bulduğu bebeği saraya alır. Bebek, yani Bawa sarayda büyürken daha beş-altı yaşına geldiğinde kral ölür ve her şeyini Bawa'ya bırakır. Saraydaki diğer yetkililer Bawa'yı kıskanır, öldürmek ve topraklarını ele geçirmek isterler. Bir bilge gelerek onu ölümden kurtarır. Yedi yaşına geldiğinde bir başka bilgenin yanına gider ve orada on sekiz sene kalır. Burada daha önce bahsettiği yaramazlıklarla dolu dergâh hayatını yaşar. Şeyh onu kıskanır ve öldürmeye kalkışır; ancak sonunda o vefat eder. Bawa, dergâhtaki altmış üç dervişin en genci olmasına rağmen şeyh olur. Birkaç ay içerisinde dervişlerin hepsi Hakk'a ererler. Bundan sonra onlardan ayrılır ve dünyayı dolaşmaya karar verir. Bu sırada yirmi dört yaşındadır. Bu süreçte -mecâzi mi yoksa gerçek mi olduğu net olmayan bir şekilde- sırasıyla Hindu, Zerdüş, Hristiyan ve nihayet Müslüman olduğunu anlatır. Bu dört dinde de yüksek mertebeler kazanarak bir sonraki dine geçiş yapar. Sonunda bu dört dinin de kabuk kısmının Allah'a ulaşmayı sağlamadığını fark ederek kendi içindeki Hakk'a yönelir.²⁵⁶ Bawa'nın İslam dışındaki dinlerle irtibatının mahiyeti tam bilenemese de özellikle Hinduizm ve Hristiyanlıkla ilgili detaylı malumat sahibi olduğu sohbetlerinden anlaşılmaktadır.

Bawa, hayatının yirmi bir senesini şeriat basamağında yaşadığını söyler. Bu süreçte, tapınaklarda, kiliselerde ve camilerde Allah'ı aradığını, yemek ve uykudan uzak

²⁵⁵ Merin Shobhana Xavier, *The İnsan Kamil of Bawa: The Metaphysics of a Tamil Sufi Sheikh*, Sri Lanka Journal of the Humanities, Volume 39, s. 52.

²⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, ss. 31-37.

yaşadığını, pek çok swami,²⁵⁷ yogi ve rahiple tanıştığını; ancak onların manevi anlayışlarının lezzetsiz olduğunu anlatır. Allah'ı aramak için kırk bir senesini ormanda bir tepede, bir ağacın altında tefekkür ederek geçirdiğini, yine de Hakk'ı göremediğini ifade eder. Ardından on iki sene de Himalaya Dağları'nda kalır. Tek ayağı üzerinde meditasyon dahi yapar; ama kendi ifadesiyle yine Hakk'ı göremez. Sonunda, Yaratıcı'yı aklıyla arayarak yetmiş senesini boşa harcadığını anlar ve dağdan aşağıya iner. Bundan sonra İlahi irfanı almaya başlar ve aydınlanır. Işığa dönüşür ve her şeyi görür. Bu tecrübe sonucu dört dinde de yetkili bir rehber olur. Dört dinden de altmış olgun ve irfana sahip insan bulur ve onlara öğretmenlik edip, onları daha yüksek seviyelere yükseltir. Bu insanlara hakikati öğretir ve onları ölümleri sonrası ruhen tasarruf edebilecek hâle getirir.²⁵⁸

Bawa, mürşid veya mürşidlerinin kim olduğunu söylemez. Üstadından nadiren naklettiği bir sözü şudur: *"Kemale erdiğini, yolu bitirdiğini sakın düşünme, bunu aklına bile getirme. Kendini dünyadan uzaklaştırmış zahitler, havada uçanlar, her türlü büyüü bilenler, bunların hepsi en sonunda aşağılara düşürülmüşlerdir."* Bawa, mürşidinin bu dünyaya ait olmadığını, onun insan-ı kâmil yönünü ve söylediği her şeyin gerçekleştiğini vurgular.²⁵⁹

Eğitim süreciyle ilgili fazla bilgi bulunmayan Bawa'nın, Sri Lanka'nın güneyinde doğduğu ve daha sonra kuzeye yöneldiği değerlendirilmektedir.²⁶⁰ Güneydeki Kâdirî dergâhının mevcudiyeti de bu fikri desteklemektedir. Bawa'nın, Kâdirî silsileye sahip olduğu düşünülmekte ise de bunun açık bir delili yoktur. Philadelphia'da Bawa tarafından

²⁵⁷ Swami, Tamil dilinde üstad, rehber anlamındadır.

²⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 42.

²⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, Zafer Ofset, Ankara, 2000, s. 136.

²⁶⁰ Merin Shobhana Xavier, *The Insan Kamil of Bawa: The Metaphysics of a Tamil Sufi Sheikh*, s. 53.

inşa edilen caminin girişinde Kâdirîliğe ilişkin ifade ve Abdulkadir Geylani'nin vefat ettiği günün her yıl mevlitlerle anılması, bu yöndeki fikri desteklemektedir.²⁶¹ Ancak cehri zikre ilişkin olumsuz görüşleri,²⁶² ABD'deki öğrencilerine ilk önce hafî zikri tavsiye etmesi ve öğrencilerinin zorlanmaları üzerine sesli ama sakın bir zikri öğretmesi²⁶³ onun Kâdirî olmadığı yönündeki bulgular olarak değerlendirilebilir. Nitekim ileride zikir başlığı altında ele alacağımız üzere cehri zikre yönelik çok şiddetli eleştiriler getirmiştir. Bawa, Abdulkadir Geylani için her yıl düzenli olarak mevlit düzenlenmesini bir görev addeder. Bunun Hz. Peygamber'e salavat, Allah'a hamd imkânı ve gerçek imanın bir gereği olduğunu söyler.²⁶⁴ Ancak Sri Lanka'da yaşanan tasavvufî hayata bakıldığında, bölgede Geylani'nin özel bir öneme sahip bulunduğu ve hangi tarikata mensup olunursa olunsun Geylani'nin mevlitlerle anılmasının sık rastlanan bir durum olduğu görülmektedir. Bawa, Kâdirî olmasa dahi Geylani'ye özel önem vermesi, hem kültürel ortamı açısından hem de tasavvufî yönden olağan görülebilir.

Bawa, irşat faaliyetlerine Sri Lanka'daki öğrencilerinin ifadelerine göre 1930-40'lı yıllarda başlamıştır.²⁶⁵ İlk olarak 1930'ların ortalarında Gilani ve Kataragama Dağları'nın yakınlarındaki ormanlarda görülmüştür.²⁶⁶ Bu tarihlerde Bawa'nın hayatını sürdürdüğü Sri Lanka'nın kuzeyindeki Kataragama'da bulunan bir türbeye ziyaret için gelenler, kendisiyle yakınlardaki ormanlarda karşılaşmışlardır. *Zia İslam* tarafından çekilen bir

²⁶¹ Marcia Hermansen, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, s. 173.

²⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, Fellowship Press, Philadelphia, 1999, s. 31.

²⁶³ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 129

²⁶⁴ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, Doktora Tezi, Wilfrid Laurier Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Din ve Kültür Bölümü, Ontario, 2015, s. 118.

²⁶⁵ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 204.

²⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. xvii.

belgeselde, Bawa Muhaiyaddeen Fellowship Camii İmamı Richard Miller tarafından bu tarih, 1935 ortaları olarak ifade edilmektedir.²⁶⁷ Bir başka rivayette de 1900'lerin başlarında nehir kenarındaki bir tapınağın yakınında bulunan Bawa, oradaki ziyaretçilere seslenir ve onlarla bir süre konuşur. Bu konuşma sonrasında onun kutsal bir kişi olduğu anlaşılır ve Jaffna'ya davet edilir.²⁶⁸ Bawa'nın manevi rehberliğe başladığı dönemde kendisiyle karşılaşmış etkilenenler, ondan irşat faaliyetlerine Jaffna'ya yerleşip orda devam etmesini teklif etmişler; ancak Bawa onların bu önerisine ilkin olumlu cevap vermemiştir.²⁶⁹

Bawa'nın tarikatı, yetiştiği dergâh, mürşid veya mürşidleri, aldığı eğitimler, silsilesi gibi bir sufiyle ilgili vazgeçilmez önemdeki bilgiler maalesef mevcut değildir. Bu ve benzeri bilgiler, onun sohbetlerindeki örtülü anlatımları arasından çıkarsanarak ancak yukarıda belirtilen miktarda elde edilmiştir. Onun bu bilgileri özellikle sakladığı aşikârdır. Nitekim bu konulardaki sorulara her zaman geçiştiren cevaplar vermiştir. Saklamasının arkasındaki sebebin muhatap olmak istediği farklı din ve etnisitelere ulaşmakta bu bilgilerin bir engel teşkil etmesini önlemek olduğu düşünülebilir. Nitekim o, irşat ettiği kesimlere ilk zamanlar Müslüman bir şeyh olduğunu söylememiş, zaman içerisinde müridleri yeterli olgunluğa geldikten sonra onlara gerekli açıklamaları yapmıştır. Bu konular ileride daha detaylı olarak ele alınacaktır.

²⁶⁷ Zia Islam, Bawa Muhaiyaddeen Fellowship and Mosque Belgeseli, Philadelphia: Temple University Yapımı, 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=b1aKNA1IoYY> (Erişim Tarihi: 22/05/2015). Halen Fellowship Başkanı olan Musa Muhaiyaddeen'den alınan bilgiye göre bu olayın yaşandığı tarih 1938'dir. Emmanuel Levy, kişisel iletişim, 13/07/2016

²⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. xiii.

²⁶⁹ Frank J. Korom, *Charisma and Community*, s. 23.

1.2 Sri Lanka'daki İrşat Dönemi (1940-1971)

1930 veya 1940'larda Sri Lanka ormanlarında Tamil Hinduları tarafından keşfedilen Bawa Muhaiyaddeen, Müslümanlar tarafından tanınana kadar, onu ilk defa keşfeden Hindu takipçilerine Hinduizm öğretisi ile hitap eder. Hindulardan sonra, Hristiyan ve ardından da Müslüman takipçileriyle irşat faaliyetleri yürüterek 1955'te Sri Lanka'da bir cami inşa eder. Benzer durum 1971'de Amerika'ya gittiğinde de tekrarlanır. Tedricen İslamî bir yapı ortaya koyana kadar Guru Bawa olarak tanınır.²⁷⁰

Farklı dinlere mensup insanlara gösterdiği şefkat ve ilgisine yönelik bir ifadesi "Hac: Kalbin Haccı" isimli eserinde şöyledir:

*"Hindusu var, İranlısı var, ateşperesti var, Yahudisi var, Müslümanı var, Hristiyanı var. Sayısız dil, sayısız isim ve sayısız tanrıları var. Bir tek yüzle, Âdem (a.s.)'ın çocukları olarak gelirler. Birisinin onlarla konuşması gerekir. Gelen herkesi teselli etmemiz, yoluna göndermemiz gerekir. Birisi başka şekilde konuşur, bir diğeri başka; hepsi farklı konuşur. Her şeyin söylenebileceği benim gibi birine ihtiyaç duyarlar. Herkese ve her birine ihtiyacı olan şey verilmelidir. İhtiyaçları karşılanmalıdır. Huzur verilmelidir. Öğrendikleri şeyler ve diğer şeyler hakkında yol gösterilmelidir. Ondan sonra insanlar kendi yollarına gönderilmelidir. Bunu yapması gereken bir kişi lazımdır."*²⁷¹

Bu ifadelerinden Bawa'nın irşat döneminin başlangıcında dini kimliğini belirsizleştirmesinin bilinçli bir tercih olduğu anlaşılmaktadır. O tüm insanlara hakikati anlatabilmek istemiş ve onları olduğu gibi kabul etmiştir. Tek insanlık ailesinin bireyleri olarak gördüğü tüm toplumlara kendini açık tutarak, onların ön yargılarının kendisini

²⁷⁰ Hugh Talat Halman, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, s. 187.

²⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, Bizim Büro Ofset, Ankara, 1998, s. 766.

dinlemelerini önlemek amacıyla dini kimliğini başlangıçta gizlemiştir. Bu durum hem Sri Lanka'da hem de ABD'de aynı paralellikte ortaya konmuştur.

Bawa'nın irşat faaliyetlerine başladığı dönemde takipçileri, Müslümanlardan ziyade gayr-i Müslimlerdir. Jaffna'daki düşük kastlara mensup Hinduların, Bawa'yı bir guru ve swami gördükleri anlaşılmaktadır. Bunların dışında Budist ve Hristiyanlardan da öğretisini dinlemek için ziyaretine gelenler vardır.²⁷² İlk öğrencilerinin genellikle dünyaya ilişkin sorunların çözümünde, sağlık sorunlarının giderilmesinde, yaşadıkları ruhsal problemlerinden arınmak için yardım istedikleri nakledilmektedir. Artan takipçileriyle daha rahat ilgilenmek için 1952'de Jaffna'da bir ashram (tekke) kuran Bawa, yardım istemek için gelen ailelerin sayısının artması üzerine, tarımla uğraşmak için Jaffna'nın güneyinde bir tarla kiralamıştır. Böylece hem fakirlere yardım etmiş hem de manevi eğitim vermiştir.²⁷³

Bu dönemde Colombo'dan ticaret için Jaffna'ya gelen Müslüman işadamları Bawa'dan haberdar olmuşlar, onu manevi eğitim vermek üzere Colombo'ya davet etmişlerdir. Davete icabet eden Bawa, manevi hizmetini Colombo ve Jaffna arasında gidip gelerek sürdürmeye başlamıştır. Colombo'daki öğrencileri ağırlıklı olarak iyi eğitilmiş ve varlıklı Müslümanlardır. Sağlık ve ruhsal problemlerden ziyade metafizik konularla ilgilenmektedirler ve Hindu öğrencilerinden farklı olarak Bawa'yı bir “şeyh” olarak kabul etmektedirler.²⁷⁴ Colombo'da *Macan Markars* ailesinin evinde kalan Bawa, burada 1963'te *Serendib Sufi Study Circle* kurumunu²⁷⁵ tesis etmiştir. Organizasyon,

²⁷² Frank J. Korom, *Charisma and Community*, s. 22.

²⁷³ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 92; Merin Shobhana Xavier, *The Insan Kamil of Bawa: The Metaphysics of a Tamil Sufi Sheikh*, s. 52.

²⁷⁴ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 93.

²⁷⁵ Buradaki çalışmalarla ilgili olarak <https://sites.google.com/view/serendib-sufi-study-circle/> web sitesinden bilgi alınabilir.

Bawa'nın Jaffna'daki takipçilerini de içeren ilk resmi kurum özelliğine sahiptir. Burası 1974'te Sri Lanka devleti tarafından da resmi kabul görmüştür.²⁷⁶

1950'den itibaren kurumsallaşma yönünde adımlar attığı gözlenen Bawa, 1955'te yaşadığı bir dini tecrübenin tesiriyle, Jaffna'nın kuzeyindeki Mankumban şehrinde cami inşa ettirmeye başlamıştır.²⁷⁷ Binanın inşaatında çalışanlar büyük oranda Amerikalı öğrencileridir.²⁷⁸ Mankumban şehrinde halen *Guru Bawa Ashram* ismiyle faaliyet gösteren binada Bawa'nın odası, eşyaları ile muhafaza edilmekte ve zaman zaman misafirler için yemekli toplantılar düzenlenmektedir. Bu bina ile ilgili etkinlikleri sosyal medyaya taşıyan bir site de mevcuttur.²⁷⁹

Bawa'nın Sri Lanka'da kurduğu organizasyonlarda ilk mevlitlerin 1962'ye kadar gittiği bilinmektedir. Bu mevlitler Abdulkadir Geylani ve Hz. Peygamber (s.a.v) için gerçekleştirilmektedir.²⁸⁰ Bawa'dan sonra da faaliyetleri devam eden bu kurumlarda Abdulkadir Geylani'ye atfedilen bir resim de yer almaktadır.²⁸¹ Gerek Bawa'nın sağlığında, gerekse vefatından sonra Bawa'nın kurumlarındaki faaliyetlere Müslümanlar kadar, çok sayıda Hindu ve Hristiyan, Budist izleyiciler ve ziyaretçiler de katılım

²⁷⁶ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 245. Ayrıca bkz. Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 93; Ira Rifkin, *Spiritual Innovators*, s. 202.

²⁷⁷ Cami, Amerikalı takipçileri tarafından 1970'te tamamlanmıştır. Bkz. Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 93.

²⁷⁸ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 215.

²⁷⁹ İnternet Erişimi, <https://www.facebook.com/pages/category/Community/Sufi-M-R-Bawa-Muhaiyaddeen-Mankumban-Guru-Bawa-Ashram-Sri-Lanka-466282286717449/>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

²⁸⁰ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 239.

²⁸¹ *a.g.e.*, s. 238.

sağlamıştır.²⁸² Bu durum daha önce ele alındığı gibi Sri Lanka'daki dini kültür açısından olağandır.

2. Amerika'daki İrşat Dönemi (1971-1986)

Bawa, 1942'de yazdığı *Guru Mani* isimli eserinde “İrfan Ağacı” diye tanımladığı bir metafordan bahseder. Bu ağaç, doğunun çölleşip bakımsız kalan toprağında kök salmıştır. Zaman içinde mânâ ve irfanla o kadar beslenip yücelmiştir ki dalları en yüksek cennetlere ulaşip meyvelerle dolmuştur. Ama bu ağacı fark eden insanlar o meyvelerin kime ait olduğu konusunda kavgaya tutuşmuşlardır. Birbirlerine bu konuda tuzaklar kurup, kıskançlık ve düşmanlık duygularıyla o kadar kendilerini kaybetmişlerdir ki sonunda ağacı kesmişler ve ağaç Doğu'dan Batı'ya devrilmiştir. Artık bu ağacın tüm meyveleri Batı'dakilerin hizmetine sunulmuştur. Bawa'nın, *Guru Mani*'de ifade ettiği bu durum, yakın çevresinin ifadesiyle aslında kendi içinde bulunduğu hâli sembolize etmektedir.²⁸³ Nitekim bu kitabın yazılmasından yaklaşık otuz yıl sonra Bawa Amerika'ya göç etmiştir. Onun bu anlatımından Sri Lanka'daki irşat döneminin verimliliği hususunda memnuniyetsiz olduğu düşünülebilir. Bu ülkede Hindu, Hristiyan ve Müslümanlar tarafından izlenen Bawa'nın bu kitleler tarafından kendi aralarında bulunan çekişmeler dolayısıyla tartışma/çatışma konusu edildiği de görülmektedir.

Nakledildiğine göre, Bawa'nın Amerika'ya yerleşmesine sıra dışı bir hadise sebep olmuştur. 1963'te, Carolyn Andrews isminde Amerikalı bir kadın dini tecrübe olarak değerlendirilebilecek bir hâl yaşar. Kendi ifadesiyle yaşadığı hâl, tüm varlığın gözünden

²⁸² Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 243.

²⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell To The West*, s. 22.

silinip "teklik" olarak ifade ettiği bir duygu durumudur.²⁸⁴ Yaşadığı tecrübe, onun bundan sonraki hayatına da tesir eder. Genç kadın kendine geldiğinde, yaşadığı hâli araştırmaya karar verir ve bu hâlin hakikatine ermek için yıllarca dua eder, araştırmalar yapar. 1968’de Sri Lankalı bir üniversite öğrencisinden Bawa Muhaiyaddeen’in ismini işitir ve Bawa ile iki sene devam eden mektuplaşmalar başlar.²⁸⁵ Bu üniversite öğrencisi, Mohamed Maurooftur. Pensilvanya Üniversitesi Antropoloji Bölümünde doktora yapan Mauroof, Bawa’yı tanıyan biri olarak Amerika’daki ırkçılık hareketleri ve manevi bunalımlara karşı onun din ve dünya anlayışının müspet katkıları olacağını düşünmektedir. Manevi arayış içinde gördüğü bu genç kadına da Bawa’dan bahseder.²⁸⁶ Genç kadın Bawa ile yaptığı mektuplaşmalar sonrasında yaşadığı derin tecrübenin aktarılması ve öğrenilmesinde satırların yetersiz kaldığını görünce Bawa’yı Philadelphia’ya davet eder.²⁸⁷ Aynı dönemde Philadelphia’dan başkaları da mektuplarıyla davet etmektedirler. Sonunda bu küçük grup yolculuğu finanse eder²⁸⁸ ve Bawa, 1971’de bu şehre gelir.²⁸⁹

Bawa, ilk zamanlar Batı Philadelphia’da küçük gruplarla bir araya gelmiştir.²⁹⁰ Çok geçmeden 1972’de yaptığı bir sohbette yaklaşık yüz kişilik gruba seslenmeye başlar.²⁹¹ 1986’da vefat ederken öğrencilerinin binleri bulduğu nakledilmektedir.²⁹² O, bildiğı tek dil, doğduğu bölgeye özgü Tamilce olmasına rağmen bu başarıya ulaşır. Takipçilerin

²⁸⁴ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 206.

²⁸⁵ Merin Shobhana Xavier, *The Insan Kamil of Bawa: The Metaphysics of a Tamil Sufi Sheikh*, Volume 39, s. 53.

²⁸⁶ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 79.

²⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. xvii.

²⁸⁸ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 216.

²⁸⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *a.g.e.*, s. xiii.

²⁹⁰ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 206.

²⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 155.

²⁹² Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 214.

artmasıyla 1972’de "Bawa Muhaiyaddeen Fellowship" derneği kurulur. Dernek için üç eş başkan, üç sekreter, üç murakıp ve üyelerle ile birlikte toplam on altı kişiden müteşekkil bir icra komitesi oluşturulur. Böylece Bawa’dan sonraki dönemde derneğin faaliyetlerinin tek kişinin inisiyatifiyle değil, oluşturulan bu grupla devam ettirilmesi hedeflenmiştir. Derneğin kâr gütmeyen organizasyon olarak resmi kayıtlara geçiş tarihi 1974’tür.²⁹³ Kurumsallaşma açısından önemli bu adımdan sonra Bawa'nın takipçilerinin arttığı gözlenmektedir. 1973’te dernek üyelerinin girişimiyle Philadelphia'da Overbrook bölgesinde Yahudi toplumuna ait eski bir sinagog satın alınır ve yeni dernek binası olarak kullanılmaya başlanır.²⁹⁴

Bawa, Philadelphia’da kurduğu dernek ve inşa ettiği cami ile vefat ettiği 1986’ya kadar, özellikle döneminin Amerikan hippie gençliği ile buluşmuş ve onlara, kendine özgü tasavvufî üslubu ile İslam’ı tanıtmıştır.²⁹⁵ Bawa bazı sohbetlerinde öğrencilerinin bir kısmının "hippie", bazılarının ise Hinduizm hayranı olduğunu anlatmıştır.²⁹⁶ Gerçekten de ilk zamanlar onun davetinden etkilenenlerin çoğu, hayatları problemlili ve ruhani bir temelden mahrum olan genç Amerikalılardır. Takipçileri uzun bir süreç sonunda onun öğretilerinin İslamî temele dayandığını, bir sufi silsileye bağlı olduğunu öğrenmişlerdir.²⁹⁷ Bawa'nın ilk talebeleri arasında zenci Amerikalılar da çok sayıdadır. Ancak zamanla sohbete katılan beyaz Amerikalıların artmaya başlamasıyla, ülkede mevcut ırkçı gerginlikler dolayısıyla siyahların zamanla Bawa'nın sohbet halkasından uzaklaştığı ve az sayıda siyahın devam ettiği, takip eden çoğunluğun beyaz Amerikalılar

²⁹³ Frank J. Korom, *Charisma and Community*, s. 27.

²⁹⁴ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 94.

²⁹⁵ a.g.e., s. 91

²⁹⁶ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 98.

²⁹⁷ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 71.

olduğu görülmüştür.²⁹⁸

Bawa'nın Amerika'daki faaliyetleri çerçevesinde öğretisini sunuş şekline bakıldığında, ilk yıllarda hemen her dinden ve toplum kesiminden insana hitap ettiği, daha çok Allah'ın birliği, Kelime-i Tevhit, sevgi ve hoşgörü üzerine sohbet ettiği, renk, dil ve din ayrımlarının ve bunlara dayanan çatışmalardan uzaklaşmanın üzerine odaklı bir anlatımı takip ettiği söylenebilir. Yıllar ilerledikçe ve özellikle de 1980'den sonra Arapça, Kur'an okuma, namaz ve İslam'a giriş derslerinin daha sıklıkla verilmeye başlandığı gözlenmektedir.²⁹⁹ Bu süreçte Ehl-i Sünnet çizgisi Bawa'nın öğretilerinde belirgin bir şekilde kendini hissettirmiştir. İbadetlere teşvik etmesi ve İslam vurgusu bazı takipçileri tarafından kabullenilmediği için ayrılanlar da olmuştur.³⁰⁰ Bazı değerlendirmelere göre ayrılanlar takipçilerinin yarısını bulmuştur.³⁰¹ Bawa bu sıkıntıları yaşayan öğrencileriyle özel sohbetler gerçekleştirmiş ve bu konularda onların rahatlamasına yardımcı olmaya çalışmıştır.³⁰²

Bawa'nın girişimiyle Fellowship, Amerika'da kurumsallaşmayı sağlamak amacıyla dernek ve cami yanında bir de çiftlik arazisi alarak Müslümanlar için bir mezarlık ve eğitim ve kültür merkezi olarak hizmet sunmayı amaçlamıştır. Bu merkezde kültürel, sanatsal etkinlikler, riyazet ve ibadet uygulamalarını içeren hafta sonu kampları gerçekleştirilmektedir. Bawa, güncel teknolojik gelişmelerden faydalanmayı önemsemiş, televizyon ve video donanımlarını, öğretisini yaymada aktif olarak kullanmıştır.³⁰³

²⁹⁸ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 89.

²⁹⁹ <http://www.bmf.org/mosque/> (Erişim Tarihi: 08/08/2016).

³⁰⁰ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 95; Frank J. Korom, *Charisma and Community*, s. 27.

³⁰¹ Shems Friedlander, *Kişisel İletişim*, 02/03/2020.

³⁰² Merin Shobhana Xavier, *a.g.e.*, s. 98.

³⁰³ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 71.

Bawa'nın hemen her sohbetinin ses veya video kayıtlarının alındığı ve bu kayıtların korunduğu görülmektedir. Fellowship'te binlerce saati bulan ses ve video kaydı mevcuttur.

Bawa, caminin inşaatı ve sonrasında ileri yaşının da etkisiyle sağlık yönünden hayli zor günler geçirmiştir. 1986'nın sonlarında sürekli hastanede kalmaya başlamış ve ağzındaki oksijen maskesiyle birlikte sohbe devam etmiştir. 8 Aralık 1986'da dernekteki odasında vefat etmiş, İslamî usullerle defnedilmiştir.³⁰⁴ Bawa, Philadelphia'ya ilk geldiği 1971'den vefat ettiği 1986'ya kadar dört kez Sri Lanka'ya gidip gelmiş, oradaki takipçilerine yönelik irşat faaliyetlerine de devam etmiştir.³⁰⁵

Fellowship, ABD ve Kanada dışında, Sri Lanka, Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere'de de şubelere sahiptir. Boston, Ames, Des Moines, Detroit, Toronto (Kanada), New York City, Sacramento, Stamford, Unionville, Washington DC'de haftalık; Berkeley, Madison, Londra, Los Angeles ve Kolombo (Sri Lanka)'da aylık toplantılar devam etmektedir.³⁰⁶

Bawa'nın ABD'deki irşat faaliyeti ona göre Sri Lanka'ya nispetle daha verimli olmuştur. Nitekim binleri bulan öğrencisini tasavvuf öğretisine uygun olarak yetiştirme imkânı bulmuştur. Bunu yaparken kendi ülkesinde olduğu gibi ilk zamanlar İslamî yönü öne çıkan bir dil kullanmaktan ziyade insanlık ailesinin birliği, ayrımlardan uzaklaşma, dünyanın bağlarından kurtulma, Allah'ın birliği gibi konularla iktifa eder. Manen Allah'a yaklaştıkça onlara zikir, namaz, hac, oruç ve zekât gibi ibadetleri tedricen tanıtır. Yine

³⁰⁴ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 141.

³⁰⁵ Bu ziyaretleri, Mayıs 1972 ile Şubat 1973 arasında, Şubat 1974 ile Temmuz 1975 arasında, Kasım 1976 ile Ağustos 1978 arasında ve son olarak da Aralık 1980 ile Kasım 1982 arasında olmuştur. Her seferinde de Amerikalı öğrencilerinden bir grup kendisine eşlik etmiştir. Bkz. Frank J. Korom, *Charisma and Community*, s. 28.

³⁰⁶ <http://www.bmf.org/fellowship/branches/> (Erişim tarihi: 08.08.2016).

Sri Lanka'da olduğu gibi hizmetini bir cami inşaatı ile tamamlar.

3. Vefatı Sonrası Dönem

Webb'e göre uzun süreli faaliyet gösteren tüm dini yapılarda bazı ortak unsurlar vardır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

1- Topluluğun, mürşidi ve kuruluş hikâyesini hatırlama şekli.

2- Topluluğun kurucusu hayattayken ve vefatından sonra öğretinin ana temalarının yeni nesillere aktarılış şekli.

3- Topluluğun kimliğinin, geniş çerçevedeki din sahasındaki konumu ve tanımlanma şekli.

4- Kurucunun vefatı sonrasında ortaya çıkan, liderliğin devamı, yönetim, öğretinin aktarımı ve yorumlanması gibi konuların değerlendirilme şekli.³⁰⁷

Bawa sağılığında kendisinden sonra yerine geçmek üzere bir halife tayin etmemiştir. Vefatı sonrası derneğin durumu sorulduğunda, vefat etse de Allah'ın Bâki olduğunu, kendisinden sonraki dönemden sorumlu olmadığını söylediği nakledilmektedir.³⁰⁸ Yukarıda bahsedildiği gibi derneğin yönetimini tesis ettiği yönetim kuruluna bırakmıştır. Ayrıca Bawa, cuma namazlarını kıldırmak üzere biri Sri Lankalı, diğeri Amerikalı iki imam görevlendirmiştir.³⁰⁹

Webb'e göre, Amerika'daki ilk Müslüman türbesi, Bawa'nın medfun olduğu bu

³⁰⁷ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 202.

³⁰⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell To The West*, s. 18.

³⁰⁹ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 96.

merkezdedir.³¹⁰ Bawa'nın türbesi, sadece takipçilerinin değil, Amerika'da yaşayan diğer Müslümanların da ziyaret ettikleri bir mekândır. Hem türbe hem de eğitim ve kültür merkezinin bulunduğu çiftlik arazisi, çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapmakta ve Bawa'nın hatırası diri tutulmaktadır.³¹¹

Bawa, vefatından sonra öğrencilerine ne olacağı sorulduğunda, "bedenini terk edip öğrencilerinin kalbine yerleşeceğini, onların hâline göre onlarla beraber olacağını" söylemiştir. Öğrencinin uyanma seviyesi, özleminin derinliği ve arayışının yoğunluğu müşidiyle olan irtibatını belirleyecektir. Kendisinin arkasından yas tutulmasını istemeyen Bawa, öğrencilerine verdiği irfanın kurumaması gerektiğini, daha derinlere ulaşarak bu irfan ırmağını ortaya çıkarmaları gerektiğini belirtir. Ona göre her ne kadar bir şeyh vefat etse bile ruhen diridir ve bedeni yaşamasa da ruhuyla öğrencilerinin kalbinde yaşar, görevini yerine getirir.³¹²

Fellowship, Amerika'daki tasavvuf tarihi açısından özel bir yer tutar. Zira, burası Müslüman Sufilerin, Müslüman olmayan Sufilerin ve Sufi olmayan Müslümanların buluşabildiği bir yerdir.³¹³ Bawa'nın vefatı sonrası öğretileri, takipçilerince tanıtılmaya çalışılmaktadır. Dernek binasında icra kurulu üyelerince hemen her gün etkinlikler düzenlenmekte, genelde Bawa'nın video veya ses kayıtlarının açıklamaları yapılmaktadır. Bawa'ya müntesip ilk kuşaktan gelenler Bawa'nın öğretileri çerçevesinde sunum yapmaktadırlar.³¹⁴ Ancak gerek ilk kuşak gerekse onların çocukları sunum ve konuşmalar

³¹⁰ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 96. Ancak Hazret İnayet Han'ın talebelerinden olan ve 1971'de vefat ederek New Mexico şehrinde defnedilen Sufi Sam'in kabri ilk sufi mezarı olarak görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 136.

³¹¹ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 96

³¹² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. xv.

³¹³ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 213.

³¹⁴ *a.g.e.*, s. 96.

yapsalar da Fellowship'te manevi otorite olarak görülmemektedirler. Herkes seviye olarak eşittir ve Bawa gibi özel bir konuma sahip olmazlar.³¹⁵ Çocuklara yönelik etkinlikler, cuma gecesi zikirleri, camide icra edilen sabah namazı öncesi zikirleri,³¹⁶ Bawa'nın kitaplarının okunduğu özel toplantılar dernekteki rutin faaliyetlerdir.³¹⁷ Bu etkinliklerde toplantı ve sunumları gerçekleştiren kişilerin ön plana çıkmamaları, Bawa benzeri manevi bir rol üstlenmemeleri Fellowship'te benimsenen doktrin yapısının bir yansımasıdır.

Fellowship Camii de Bawa'nın öğretilerinin tüm dünyaya yayılmasında önemli bir görev ifa etmiştir. Amerika'daki Müslümanlar dini görevleri için bu camiye geldikçe Bawa ve öğretisi ile tanışma imkânı bulmuşlardır. Nitekim çiftlik bölgesindeki mezarlık da; sadece Bawa'nın öğrencileri için değil Amerika'da yaşayan bütün Müslüman gruplara açıktır. Buradaki diğer Müslümanlar, Bawa'nın camiine üyelik kaydı yaptırmak suretiyle İslamî şartlara uygun bir mezarlık temin etmiş olurlar.³¹⁸

Bawa'nın türbesinde her sabah 04.30'da zikir âyini gerçekleştirilir. Zikir sonrası vakit girdiğinde sabah namazı da cemaatle kılınır. Türbe ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) ve Abdulkadir Geylani (r.a.) için yıllık düzenlenen mevlitlerin de gerçekleştirildiği mekândır. Bawa'nın hicri takvime göre vefat yıldönümünde de türbede mevlit okunup anma programları yapılır.³¹⁹ Bawa'nın türbesinin yer aldığı arazideki çiftlik alanında yeraltı suyu Bawa'nın talimatıyla kullanıma açılmıştır. Bawa ve öğrencileri, bu suyun

³¹⁵ Benjamin H. Snyder, *Heartspace, The Bawa Muhaiyaddeen Fellowship and the Culture of Unity*, (Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi), Haverford College Antropoloji Bölümü, Haverford, 2003, s. 35.

³¹⁶ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 210.

³¹⁷ *a.g.e.*, s. 95.

³¹⁸ *a.g.e.*, s. 209.

³¹⁹ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 147.

Zemzem ile yerin altında birleştğine ve iyileştirici özellikleri olduğuna inanırlar.³²⁰

Bawa'nın takipçileri üç grupta kategorize edilebilirler: Bawa'yı manevi otorite tanıyıp Kur'an ve Sünnet eksenli öğretilerini yaşamaya çalışanlar; Bawa ile bir gönül bağından ziyade dini bir ortam olması sebebiyle derneğe ve camiye gelenler; Bawa'nın söylemlerini dinden bağımsız felsefi bir öğreti şeklinde değerlendirenlerdir. Vefatı sonrası Bawa'nın takipçilerinin bir kısmının dernekle irtibatını kestiği bilinmektedir.³²¹ Bununla birlikte Bawa'yı sağlığında tanıyan ilk jenerasyon öğrencileri, büyük oranda dernekle bağlantılarını korumuşlardır.

Bawa'nın öğretilerini daha çok felsefi bir yaklaşım şeklinde değerlendirenler arasında İslamî uygulamalardan rahatsız bir kesim de mevcuttur. Bunlar, Bawa'nın video ve ses kayıtlarını izleme ve dinleme dışında bir faaliyetin olmasına, herhangi bir kişinin, dinin ve tasavvufun genel konularında anlatımlarda bulunmasına sıcak bakmazlar.³²²

Dernek üyeleri arasında Bawa hakkındaki görüş farklılıklarının, Amerikan toplumunun genel olarak dine özelde ise İslam'a yaklaşımı ekseninde değerlendirmek mümkündür. Bawa, Hindistan'da olduğu gibi, Amerika'nın çok kültürlü ortamında da ortak değerler ekseninde bir söylem benimsemiştir. Nitekim Amy Wilson'ın anlattığına göre Bawa, Amerika'daki hizmetinin ilk yıllarında tevhid, kalp huzuru ve güzel ahlâk ekseninde telkinlerde bulunurken ilerleyen yıllarda İslam'ın şartlarını öğrencilerine öğretmiş ve namaz, zekât, hac, oruç gibi uygulamaları yerine getirmelerini istemiştir.³²³

Bawa'nın bu yaklaşımı, diğer din temsilcilerinin de ilgisini çekmiştir. 1980'lerin

³²⁰ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 153.

³²¹ Benjamin H. Snyder, *Heartspace, The Bawa Muhaiyaddeen Fellowship and the Culture of Unity*, s. 33; Emmanuel Levy, kişisel iletişim, 18/04/2015.

³²² Benjamin H. Snyder, *a.g.e.*, s. 72.

³²³ Amy Wilson, *Kişisel İletişim*, 24/05/2015.

sonlarından itibaren Bawa Muhaiyaddeen Fellowship üyeleri, Katolik, Episkopan, Luteryan, Metodist, Yahudilik temsilcilerince düzenlenen dini etkinliklere davet edilmektedirler. 1980'lerin sonlarından itibaren Fellowship, dinler arası ve uluslararası pek çok etkinliğe düzenli olarak davet edilmeye başlanmıştır.³²⁴ Dernek üyeleri okullarda, kilise, tapınak, cemaat toplantılarında İslam dini ve çok kültürlülük üzerine haftalık ve aylık periyotlarla seminerler vermektedirler.³²⁵ Çeşitli üniversiteler Fellowship'ten İslam dini hakkında bilgilendirme yapılması, Cuma namazını görmek isteyen üniversite öğrencilerinin ağırlanması gibi taleplerde bulunmaktadır.³²⁶

ABD'deki dini topluluklar Fellowship temsilcilerini geleneksel İslam'ın sözcüleri olarak değerlendirmekte, Fellowship'i kült ya da yeniçağ dini olarak görmemektedirler.³²⁷ Bawa'nın Amerika'ya yerleşerek faaliyetlerine burada devam etmesi, kısa bir sürede ABD, Kanada ve İngiltere'den ilahiyat araştırmacıları, gazeteciler, eğitimciler ve siyasetçiler tarafından tanınırlığının artmasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı Robert Muller, ondan tüm insanlık için yardım çağrısında bulunmuştur. *Psychology Today*, *The Harvard Divinity Bulletin*, *The Philadelphia Inquirer* ve *The Pittsburgh Press* isimli yayın organlarında Bawa'nın röportajları yayımlanmıştır. Medyada, İslam ve Müslümanlarla ilgili meselelerde Bawa ile yapılmış röportajlar yer almış olup hâlen dernek üyeleri ile röportajlara yer verilmektedir.³²⁸

11 Eylül saldırıları sonrası medyadan gelen taleplerde artış görülse de³²⁹ Bawa ve derneğin medya tanınırlığı aslında daha eskiye uzanmaktadır. Humeyni'nin, 1970'lerin

³²⁴ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 212.

³²⁵ <http://www.bmf.org/fellowship/branches/>. (Erişim Tarihi: 28.07.2016).

³²⁶ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 212.

³²⁷ Aynı yer

³²⁸ www.bmf.org (Erişim Tarihi: 08/08/2016)

³²⁹ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 97.

sonlarında, Amerikalıları rehin aldığı sırada *Times* dergisi, Bawa ile röportaj yapmış ve onun Humeyni'ye yönelik eleştirilerini haberleştirmiştir. Bu röportajında Bawa, Humeyni'nin hareket tarzının İslam'a zarar verdiğini söylemiştir. Bawa, ona yazdığı mektupta şu ifadelerle yer vermektedir: "*Yaklaşık beş yüz yıl önce Farisî sufiler ve veliler İran'da yaşadılar. Onların yazdığı irfan kitapları hâlen mevcuttur. En azından onları okumalısın. Bu insanlar sayesinde toprağınız Allah'ın irfanı ile beslendi. Ama bugün, İran bir savaş milletine dönüştü, kadınlar, çocuklar ve erkekler silahlanmaya, intikam yeminlerine teşvik ediliyorlar. Takipçilerine düşmanlığı ve savaşı değil, Allah'a iman etmeyi öğret*³³⁰" demiştir.

Sonuç itibarıyla Bawa'nın 1971'de temellerini attığı Bawa Muhaiyaddeen Fellowship Derneği, onun vefatından sonra da varlığını sürdürmektedir. Derneğin müstemilatı arasında yer alan cami, mezarlık ve türbe, şehirdeki diğer Müslüman toplumlar için de birleştirici rol üstlenmektedir.³³¹ Mezar'ın yer aldığı çiftlik, müritlerin bir arada yaşaması, öğretim ve eğitime tabî tutulmaları, Müslümanlar için bir mezarlık imkânı vermesi gibi amaçlarla satın alınmıştır. Çiftlik, aileler için bir hafta sonu kampı ve itikâfa girmek isteyen müridler için uygun bir alan sunmaktadır. "Unity Weekend" adı verilen etkinliklerde, cemaatle namaz kılma, çiftliğin ihtiyaçlarını giderme, yemek pişirme ve ikram, Bawa'nın videolarının izlenmesi, hafi zikir yapılması ve Bawa'nın öğretilerinin tartışılması gibi çalışmalar yapılır. Türbe ve mezarlık alanı Kur'an okunan, ilahiler söylenen, dualar edilen bir ziyaretgâh niteliğindedir. Her etnik gruptan Müslüman, burayı dini bir ziyaret ve aileyle vakit geçirme yeri olarak görmektedir. Son dönem Müslüman göçmenleri Bawa'yı ve öğretisini tanımasalar bile kültürlerinden gelen

³³⁰ David Freudberg, *Bawa Muhaiyaddeen: Inner and Universal Meanings of Islam*, *Harvard Divinity Bulletin*, c. 13, sayı: 2, 1982, s. 2.

³³¹ Emmanuel Levy, *Kişisel İletişim*, 18.04.2015.

ilgiyle bir veli türbesinin yakınlarında vakit geçirme, piknik yapma, ilahiler söyleme ve ibadet etme gibi alışkanlıklarını yerine getirmektedirler. Nitekim Bawa'nın öğrencisi olmayan pek çok göçmen Müslüman da buradaki mezarlığı kendileri için uygun bir İslamî kabristan olarak görerek Fellowship camisine üye olmaktadır.³³²

Fellowship siyasi görüş vermekten kaçınmasına rağmen, çeşitli uluslararası barış ve adalet organizasyonlarında yer almaktadır. Bunlardan bazıları "Muslim Peace Fellowship", "The Global Dialogue Institute", "Global Security Institute" ve "Fellowship of Reconciliation" gibi organizasyonlardır. Fellowship'in, Bawa'nın vefatından sonra başladığı cezaevi ziyaretleri ve mahkûmlara ücretsiz kitap uygulaması da dikkate değer faaliyetler arasındadır.³³³

Bawa kendi ifadesiyle kendinden sonrası için bir halife atamamıştır. Bir yönetim kurulu ile derneğin yönetilmesi dışında bir talebi olmamıştır. Eserlerinin iyi bir şekilde anlaşılmasını, hayatlarında uygulanmasını ister. Nitekim aradan yirmiyi aşkın sene geçmesine rağmen dernek ve mensupları faaliyetlerini sürdürmektedir. Fellowship, Bawa'nın vefatının üzerinden geçen uzun zamana rağmen hâlen Amerika'da önemli bir İslamî merkez olarak aktiftir. Türbe, cami ve dernek binası olarak üç farklı koldan üç farklı amaç çerçevesinde her etnisite ve görüşten ziyaretçiye hizmet edilmektedir.

4. Eserleri

Bawa'nın ulaşabildiğimiz yirmiyi aşkın kitabı, Tamil dilinde yaptığı sohbetlerin kayda alınarak İngilizce tercümelerinin kitaplaştırılması ile oluşmuştur. Bu kitaplardan ikisi, "Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu" ve "Hac, Kalbin Haccı" isimleriyle Türkçe'ye

³³² Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 211.

³³³ *a.g.e.*, s. 213.

çevrilerek ülkemizde de yayımlanmıştır. Bawa'nın Amerika'da kurduğu derneğe ait basımevi ilk yıllardan itibaren onun tüm çalışmalarının basılması görevini üstlenmiştir. Bawa ekseriyetle Tamil dilini kullansa da sohbetlerinde Arapça, Farsça ve Sanskritçe terimler de sıklıkla yer alır. Bawa'nın kitapları dışında, eserlerinin önemli bölümlerinden oluşturulan on altı broşür daha yayınlanmıştır. Bu broşürler merkez ve şubelerde ücretsiz dağıtılmaktadır.³³⁴ Bawa'nın Amerika'daki sohbetlerine ait binlerce saat ses ve video kayıtları mevcuttur. Hâlen Fellowship'e ait basımevi, bu ses ve video kayıtları kitaplara dönüştürmeye devam etmektedir. Bu kayıtlara, e-kitaplar ve sesli kitaplar ile broşürlere Fellowship internet sitesinden ulaşılabilir.³³⁵

Bawa, kitaplarının içeriği, tertibi ve genel düzeni ile detaycı bir titizlikle ilgilenmiş, hangi kitabın hangi bölümlerinden nasıl faydalanılabileceğine kadar tavsiyelerde bulunmuştur. Her kitabın son bölümü, kitaptaki Tamil ve Arapça dilindeki dini ve tasavvufî terimlerin açıklamalarına ayrılmıştır.

Bawa'nın kitaplarının hemen hepsinin konusu İslam ve tasavvuftur. Bunun yanında şiir, hikâye ve çocuk masalları kitapları da mevcuttur ancak onun tasavvufî kişiliğini incelemeyi amaçladığımız için çalışmamızda bu eserler kapsam dışında bırakılmıştır. Onun tasavvufa ilişkin eserleri temel olarak insanın dünya esaretinden kurtulması, imanda yakîne ermesi, insanların tamamının kardeş olarak görülmesi, din, dil, etnik köken gibi ayrımlardan kurtulması, tüm dinlerin aynı İlâhi varlıktan geldiğinin bilinmesi, İslam'ın ve imanın şartları, peygamberlerin ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) tanınması, güzel ahlâkın edinilmesi, İlâhi sıfatların insanda zuhur etmesi ve Allah'a kulluk konularından

³³⁴ Broşürlerin Türkçe ve İspanyolca dilindeki tercümelerine www.bmf.org internet sitesinde yer verilmektedir. İnternet Erişimi: <http://www.bmf.org/product-category/pamphlets/> (Erişim Tarihi: 14.02.2018)

³³⁵ İnternet Erişimi: www.bmf.org, (Erişim Tarihi: 22.07.2019)

oluşur. Kitapların bir kısmı sadece Allah inancı, dünyanın ve nefsin tuzakları, insanların ve dinlerin birliği üzerine iken bazıları bunların yanında ibadetler, bu ibadetlerin bâtinî anlamları gibi konuları da kapsamıştır.

Bawa'nın Amerika'daki irşat faaliyetlerinde tedrici usul izlemesi sohbetlerine ve kitaplarına da yansımıştır. İlk yıllar yaptığı sohbetlerden oluşan kitaplar ile son yıllarındaki kitapların içerikleri bu anlamda farklılık arz eder. Diğer taraftan, 1969'da Sri Lanka'da basılan *The Resonance of Allah* isimli eserinin İngilizce tercümesine 1973'te başlanmış, tamamlanıp basılması ise 2001'de gerçekleşmiştir. Tercümenin bu kadar geç gerçekleşmesi, İslam ve ibadet hayatıyla ilgili önemli konuları ele alan bu kitabın, Bawa'nın Amerikalı müridlerinin dini olgunluk açısından zaman içinde bu kitabın içeriğine hazır hâle gelmesi düşüncesiyle ilişkilidir.

Aşçı kimliği de olan Bawa, Fellowship'te sohbetlerinin sonrasında sıklıkla kendi hazırladığı çorba ve yemekleri bizzat kendisi öğrencilerine ikram etmiştir. Vejetaryan olan Bawa, öğrencilerine de bu tip bir beslenmeyi tavsiye etmiş ve yemek tarifleri kitabıyla da bu görüşlerini ortaya koymuştur. Kitapların yanında sanatçı kişiliğini yansıttığı hat ve süslemelerden oluşan resim çalışmaları da mevcut olan Bawa, bu çalışmalarına da özel bir önem vermiştir. Bawa'nın kitapları hakkında basım yeri, basım tarihi ve benzeri özet bilgiler vererek, ele aldıkları konulara dair malumata kısaca değinelim.

4.1 The Resonance of Allah (Allah'ın Rezonansı)³³⁶

Tamil dilindeki adı "Allahvin Mulakkam" olan kitap, İngilizce'ye "The Resonance of Allah: Resplendent Explanations Arising from the Nur, Allah's Wisdom of Grace" başlığıyla çevrilmiş, 2001'de Philadelphia'da The Fellowship Press tarafından basılmıştır. Kitabın orijinali, Bawa tarafından Sri Lanka'nın Jaffna şehrindeki ashramda³³⁷ genç bir öğrencisine yazdırılmıştır.³³⁸

Bawa'nın öğrencilerinden Muhammed Abdulgafur (Kanagaratnam Ganesan) tarafından 1973'te tercümesine başlanan kitabın her sayfasının sağ ve sol üst kısımlarına, Bawa'nın talimatıyla, Arapça hat ile "La ilahe illallah Muhammedur Resulullah" yazılmıştır. Kitabın içeriği ve dilini anlamamanın zorluğunu vurgulayan mütercim, tercüme sırasında İlahi yardıma mazhar olduğunu ifade eder. Kitaptaki konuların derin ve mistik mahiyetini vurgulayan mütercim; sadece akılla bu konuların anlaşılmasının imkânsızlığını savunur.³³⁹

Fatimah Muhyiddin (Carolyn Andrews) tarafından yazılan önsöz kısmında kitabın hakikat ilmine giriş mahiyetinde olduğu, insanı, kendi benliğinden; sadece Allah'ın var olduğu bir makama ulaştırdığı ifade edilir. Muhyiddin'e göre bu kitabı okuyanlar, üzerinde çalışanlar, içlerindeki irfanı keşfedecekler, benliklerinden geçerek gerçek vatanlarına ulaşacaklardır.

³³⁶ İngilizce *resonance* kelimesi sözlükte *tınlaşım, sesin yankılanması, iki farklı titreşimin birbiriyle uyumlu hâle gelerek daha yüksek hale gelmesi* anlamlarına gelir. Bu tabiri tam olarak karşılayan bir tasavvufi terim bulunmamaktadır. Bawa'nın öğrencilerine bu kelime ile ne kastedildiği sorulduğunda k "kudret, enerji, feyiz" gibi pek çok kelimeler kullanılmıştır. Bu sebeple çalışmamızda bu kelime olduğu gibi muhafaza edilmiştir.

³³⁷ Hindistan ve Sri Lanka'daki özellikle Hindulara ait dini inziva yeridir.

³³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. xiv.

³³⁹ *a.g.e.*, s. xix.

Kitap, Bawa Muhaiyaddeen hakkında kısa bir tanıtım yazısıyla başlar. Sonrasında editör ve çevirmenlerin kısa yazıları, ardından da önsöz gelir. Önsözden sonra Bawa'nın bu kitap hakkındaki açıklamaları yer alır. Bawa kitabın, peygamberler, irfan ve ilim, Allah'ın kudreti ile tecelli eden mahlûkata ilişkin çeşitli kavramlara ve sırlara dair açıklamalar içerdiğini ifade eder. Buradaki izah onun ifadesiyle hem Nur'a hem de Kutup'a ait irfanla yapılmıştır. Eser, Allah'a güvenen ve iman eden kulları şüphelerden kurtararak onları irfana ve güçlü bir imana yöneltecektir. Bu sebeple kitap okunurken kalp Allah'a açılmalıdır. Böylece Allah ve kulu arasındaki bağlantı anlaşılabilir. Bawa ayrıca bu kitabın sadece bir kez okunarak tüm manalarına vakıf olunamayacağını vurgular. Kitap tekrar tekrar okunduğunda yeni manalar ortaya çıkacaktır. İrfan arttıkça daha derin manalar anlaşılacaktır.

Bawa ve öğrencileri tarafından tüm eserleri arasında en önemlisi görülen kitap, aynı zamanda en hacimlisidir. Otuz üç bölümden oluşan eserde, bölümler birkaç sayfa olabildiği gibi yüz sayfayı bulanları da vardır. Her bölüm, "Allah'ın yüceliğini; ancak Allah bilir. Kudretini ve yaratmasını; ancak Allah bilir. Âmin" cümlesi ve Besmele ile başlar. Bölüm başlıkları şu şekildedir: 1. Giriş: Allah'ın Yarattıklarının En Yücesi, İnsan. 2. Bawa Muhaiyaddeen'den Açıklayıcı Notlar: Tecrübe ile Elde Edilen İrfandan Oluşan Açıklamalar ve İnsan Bedenindeki Sırlar. 3. Biyografi. 4. İnsanın Doğumuyla İlgili Bir Duyuru. 5. Kalbindeki İyi Düşünceler İçin Bir Açıklama. 6. Athi (Ezel/Amâ) mertebesindeki Allah'ın Açıklanması. 7. İslam'ın İhtişamı - İmanın Açıklanması. 8. Şeriat. 9. Ruhun Açıklanması. 10. Bismillah. 11. Bir Meingnana Gurunun³⁴⁰ (insan-ı kâmilin) Özelliklerinin Açıklanması. 12. İrfanın İnceliklerinin Açıklanması. 13. Allah'a Dua ve İbadet İçin Gerekli Şartların Aşamaları. 14. Bir Hadis: Kutup Muhaiyaddeen ve

³⁴⁰ Meingnana: Tamil dilinde mükemmel, tam anlamına gelmektedir.

Yakalayan Zincir. 15. Rahmetten Doğan Açıklamalar. 16. Bismillahirrahmanirrahim - Soru ve Cevaplarla Açıklanan, Kur'an'ın Bâtınî Manaları. 17. Bir Hadis: Kıymetli İnci, Hz. Muhammed (s.a.v) ve Allah'ın Rahmeti. 18. Ruhanî Cehalet Dünyasında İlmi ve İrfanı Aramak İçin Yaratılan İnsanoğlu. 19. Ey Kardeşlerim! Ey İrfansız İnsanlar! İşte Size Bir Duyuru. 20. Kâmil Şeyhin Önemli Bir Açıklaması: İnsan Olarak Doğanlar İçin İrfanın Açıklanması. 21. Kâmil Şeyhin Aktardığı Bir Hadis: Ezelde Ruhlar Hayır ve Şer Arasında Nasıl Seçim Yaptılar? 22. Bir Uyarı: Hayatlarını Allah'a Vakfedenlerin Tecrübelerine Dayalı Açıklamalar. 23. Çocuklarım İçin İrfandan Doğan Açıklamalar. 24. Kâmil Şeyhin Konuşması. 25. Bir Gurunun Öğrencisine Konuşması. 26. İrfanla Allah'ın Sırrının ve İnsanın Sırrının Bilinmesi. 27. İslam'ın Mükemmelliği. 28. İslam'ın Dilinin Mükemmelliği. 29. İman-İslam: Kelime-i Tevhid. 30. "Namaz Dinin Direğidir" Sözünün Açıklanması. 31. Namazda Saflaşmanın Şartları: Abdestin Kuralları. 32. Namazın Bâtınî Sırları. 33. Namazın Varlığı Nasıl Hayat Kazanır.

Bu başlıkların ardından bir sözlük ve indeks ile sonlanan kitabın en önemli konuları arasında ezelde Allah'ın varlığı, amâdan zuhur ve tecelli mertebesi, Nur-i Muhammedî, insan ile Allah arasındaki irtibat ve sır, şeriatın hakikati, kötü huylardan kurtulup güzel huyların kazanılması ile nefsten kurtulup Allah'a vuslat, İslam'ın ve İman'ın Şartları ve bunların önemi, namaz ve abdestin önemi, sırları yer almaktadır.

4.2 The Fast of Ramadan, The Inner Heart Blossoms (Ramazan Orucu, Gönül Çiçekleri)

Kitap 2000 senesinde The Fellowship Press tarafından Philadelphia'da basılmıştır. Kitabın önsözünde gerçek orucun kalbin çiçek açmasına benzediği, oruç tutanın kalbinde güzel kokuların oluşması, ışık ve kokunun gönülde doğması gerektiği, bu koku ile birlikte güzel sıfatların, davranışların ve mizacın da eşlik ettiği kalbe Hakk'ın geleceği açıklanır.

"Okuyucuya Not" başlığı altında kitap ve yazar hakkında bilgi verilerek, Bawa gibi bir üstadın sözlerinin tercüme edilmesinin ve üzerinde çalışılmasının zorluğu üzerinde durulur. Eserin, şeyhin manevi tecrübeleriyle ulaştığı anlayışı ele aldığı, dolayısıyla sözlerinde derin anlamlar içerdiği belirtilir.

Bawa'nın *Hussaina* isimli öğrencisi tarafından yazılan Giriş kısmında, İslam'ın beş şartından biri olan oruç ve bu ibadetin Bawa tarafından Amerika'daki öğrencilerine 1980'de ilk defa nasıl tanıtıldığına yer verilir. Oruçla ilk kez tanışan öğrencilere Bawa'nın nasıl eşlik ettiği, onlara her gün yaptığı sohbetlerle orucu, Ramazan'ı ve manevi derinliğini nasıl anlattığı açıklanır.

Girişin ardından, eserin nasıl okunup anlaşılması gerektiğine dair Bawa tarafından yapılan bir açıklama yer alır. Bawa, irfan sahibi bir insanın sözlerinin yetmiş bin farklı anlamı olduğunu, her mertebede farklı idrakların ortaya çıkacağını, bunun için arayanın gayretinin ve niyetinin yeterli olacağını, bu kitaba böyle yönelen kişinin Allah'a ulaşacağını, O'nun sözlerini duyacağını söyler.

Kitap, 1980'deki Ramazan ayının çeşitli günlerinde yapılan sohbetleri içeren yirmi dokuz bölümden oluşur. Eser, bu bölümlerin ardından gelen son söz ve sözlük ile tamamlanır. Her bir bölüm sohbetin yapıldığı tarihle birlikte verilmiştir. Bazı günler iki sohbet yapıldığı görülmektedir. Bawa bu sohbetlerinde her zaman olduğu gibi genel anlamda irfan, Hakk'a ulaşmak, insanlar arasındaki ayrımların etkisinden kurtulmak gibi konularla birlikte hemen her sohbette oruç ve Ramazan'ın anlamı, önemi ve bâtinî yorumları ile birlikte çeşitli İslamî konuları da gündeme getirmektedir. Kitabın bölümleri şu şekildedir: 1. Denge, 2. Orucun Anlamı, 3. Kadir Gecesi, 4. Sorular ve Cevaplar, 5. Ezan: Bir Açıklama, 6. Çocuklarım için Bir Dua, 7. Seni Hak'tan Ayıran Şeyden Uzaklaş, 8. Kendini Hakk'a Teslim Etmek, 9. Dua: Çocuklarımı Affet ve Onlara Rahmetini Ver, 10. Tek Bir Aile Olarak Birlikte Yaşayalım, 11. Peygamberler İnsanlara, Gerçek İnsan Olmaları İçin Gönderilmiştir, 12. Tefekkür Etmek, 13. Allah Niyetlerinizi Kabul Etsin,

14. Kadir Gecesi, 15. Kalplerimiz Saflaşsın, 16. Hakk'ın Sırları İçimizdedir, Bizim Sırlarımız Hak'tadır, 17. Sabır En Güçlü Silahtır, 18. İçteki Gizem (Sır ve Sıfat), 19. Alışkanlıklar, 20. İlahi Rahmet Günü, 21. İnsanın Manevi Sureti, 22. Zindanından Dışarı Çık, 23. Sevgili, 24. Burçlar Sensin; Kaderin Sensin, 25. İlahi İrfan Çok İncedir, 26. Ey Akıl, Karışma, 27. Ey Akıl, Koşmayı Bırak, 28. Yerinde Durmayan Akıl Nasıl Durdurabilirim? 29. Gerçek Bir Şeyh Her Zaman Sizinledir.

4.3 The Tree That Fell to the West, Autobiography of a Sufi (Batı'ya Devrilen Ağaç, Bir Sufinin Otobiyografisi)

2003'te The Fellowship Press tarafından Philadelphia'da basılan kitap, Bawa'nın otobiyografisi niteliğindedir. Bawa'nın çeşitli sohbetlerinden onun geçmişi ve şahsiyeti ile ilgili kısımlar derlenerek oluşturulmuştur. Kitap her ne kadar bir otobiyografi olsa da Bawa, kendi kişisel hayatıyla ilgili bilgi verme konusunda ketumdur. Kişisel hikâyesinden ziyade hayatının manevi süreçlerini, maneviyata bakışını ve insanlara hizmet etmeye yönelik istek ve arzusunu anlatan Bawa, şahsi tarihiyle ilgili çok az bilgi verir.

Bawa'nın hayatıyla ilgili aktardığı sınırlı bilgilere göre, küçüklüğünden beri Hakk'ı bulmayı istemiş ve sürekli aramıştır. Sri Lanka'daki Tamillerin çoğu için geçerli olduğu gibi Hindu gurularla hakikati aramış, onlardan mantralar, sihirler ve hileler öğrenmiş, zihinsel güçler kazanmış; ancak Hakk'ı bunlarla bulamayacağını anlayarak onları terk etmiştir. Bundan sonra dört semavî dini araştırmış; ancak içindeki boşluğu dolduracak bir sonuç alamamıştır. Bu yüzden insanları terk etmiş ve ormana giderek mağaralarda yaşamaya başlamıştır. Burada cin ve perilerle karşılaşmış; ama onlarla da Hakk'ı bulamamıştır. Bu süreçte çok büyük zorluklar yaşamış, acılar çekmiş ve bir gün Hakk'ın ona hitap eden sesini duyarak gerçek manevi yolculuğu başlamıştır.

Kitapta Bawa ile yapılan bir röportaja da yer verilmektedir. Röportajda Bawa'ya hayatıyla ilgili sorular yöneltildiğinde, hayatının öğrencilerinden ibaret olduğu ve kendi hikâyesiyle ilgilenmediği cevabını vermiştir.

32 bölümden oluşan kitabın bölüm başlıkları şöyledir: 1. Dünyanın Hali, 2. Görev Yolu, 3. Batıya Devrilen Ağaç, 4. Genç Bir Çocuk Olarak Bawa Muhaiyaddeen, 5. Kral Bawa Muhaiyaddeen, 6. İlahi Meclis, 7. Kayalık Dağ, 8. Meditasyonda Bawa'nın Duydukları, 9. Tecrübenin Gerçek Değeri, 10. Ormandaki Yaşam, 11. Bawa Muhaiyaddeen ve Filler, 12. İnek, 13. Bawa Muhaiyaddeen ve Yılan, 14. Bawa Muhaiyaddeen Nasıl Dilenci Oldu, 15. Bawa Muhaiyaddeen Nasıl Fırıncı Oldu, 16. Bawa Muhaiyaddeen Öfkesinden Nasıl Kurtuldu, 17. Yuvarlama, 18. İsminin Anlamı, 19. Kazalar, 20. Kitap ve Kutu, 21. Kathirakam'a Yolculuk, 22. Cehennem Kapılarındaki Zuhurat, 23. Namazın Önemi, 24. Resul ile Buluşmak, 25. Kutup Kötülüğe Karşı Bir Engeldir, 26. Medine'den Bağdat'a Yolculuk: Hakikat Nasıl Tanınır, 27. Peygamberler ve Kutuplar, 28. Karınca Adam, Kutup, 29. Cami, 30. Mürid Mürşidle Bir Olmalıdır, 31. Bawa'dan Çocukları İçin Bir Dua, 32. Tek Hikâye Allah'a Aittir. Kitabın sonunda bir sözlük de mevcuttur.

4.4 Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen (Bawa, Bawa Muhaiyaddeen'e Soruyor)

11 Ağustos - 23 Aralık 1983 tarihleri arasındaki yaklaşık dört aylık zaman diliminde Philadelphia'da Bawa tarafından gerçekleştirilen otuz beş sohbetin ses kayıtlarından oluşturulan kitap, Fellowship Press tarafından 2009'da üç cilt hâlinde basılmıştır. Her sohbetin başlangıcında gerçekleştirildiği tarih belirtilmiştir. Kitabın ismi ile sıradan bir beşerin, manevi kemalat sahibi bir zata soru sorup cevap alması ima edilmiştir.

Kitabın, İmam Muhammed Abdur-razzaq Miller tarafından yazılan önsöz kısmında, kitaptaki soru-cevap usulünün açıklaması yer alır. Buna göre Bawa, öğrencilerine irfanı öğretmek için zaman zaman soru cevap tarzını kullanmıştır. Bazen öğrencilerinin aklından geçen veya geçebilecek; ama utangaçlıkla veya korkuyla soramadıkları soruları kendi sormuş, zaman zaman edebe riayet etmeyenlerin sorabileceği, bazen de provakatif soruları sorarak anlatımını hem renklendirmiş hem de öğrencilerinin zihnindeki olası sorulara cevaplar vermiştir.

Üç ciltte otuz beş sohbetten oluşan kitap, insan, Tanrı, hakikat, şeytan, cennet, cehennem, insanın Allah'a ulaşması, Allah'ın varlığının kanıtları, dinlerin ve peygamberlerin birliği, yeniden doğuşun aslı, ibadetin gerekliliği, hayatın manası, dünyadaki savaş ve huzursuzluklar konularını ele almaktadır. Tüm bölümler soru ve cevaplardan oluştuğundan; ayrıca bölüm başlıkları düzenlenmemiştir.

4.5 The Choice (Tercih)

2014'te The Fellowship Press tarafından basılan kitap, dört ana ve yirmi altı alt bölümden oluşur. Her bölüm Eûzü Besmele ve sohbetin tarihi ile başlar. Kitabın önsözünde, Bawa'nın vefatından önceki son sohbetine yer verilmiştir. 17 Kasım 1986'da Philadelphia'da gerçekleştirilen sohbette müridlerine seslenen Bawa, Allah'a güvenmek, insanlara hizmet etmek, kendinden çok başkalarını tercih etmek, dünyanın sahteliği, ahiretin önemi, İslam'ın mahiyeti, helal ve harama dikkat etmenin önemi gibi konulara yer vermiştir.

Ruh Dünyası başlıklı birinci bölümde; İçimizdeki Ülke, Toprak Çanak ve Bakır Çanak, Allah'ın İnsanı Yarattığı Zaman başlıklı üç alt bölüm; Bu Dünya başlıklı ikinci bölümde; Hangi Hikâyeyi Anlatalım, Işık Konuşuyor, Işık Konuşmaya Devam Ediyor, Hikâye, Düşüncelerimiz, İnanç, Denge, Safiyet, Barış ve İki Söz başlıklı on alt bölüm;

Yıkım başlıklı üçüncü bölümde; Ne Gelirse Gelsin, Son Devre, Doğayı Tahrif Etme, Sınır, Savaş, İsa (a.s) ve Deccal, Giden Gitmiştir başlıklı yedi alt bölüm, Allah'ın Ülkesi başlıklı dördüncü ve son bölümde Gece Sonunda Bitti, Çocukları Cennete Götürmek, Tanrı'nın Sonraki Sureti, Allah Halen Bize Emir Verir mi, Fellowship'e Ne Olacak, Nasıl Yardım Edebiliriz, başlıklı altı alt bölüm yer almaktadır.

Kitabın son kısmında, Bawa'nın 20 Ağustos 1986'da epeydir hasta ve zayıf düşmüş hâlde hastanede yaptığı kısa konuşma yer almaktadır. Bawa'nın, Derneğin yönetici sekreteri Carolyn Andrews'i çağırarak yaptığı konuşmayı içeren bu kısımda, Bawa ona vefatından sonra Cami'yi korumalarını ve sohbetlerini muhafaza etmelerini vasiyet eder. Bazı müridlerin derneği terk edeceğini, bunu önemsememeleri gerektiğini, caminin sadece iki katlı bir bina değil, içinde sekiz cenneti barındırdığını, caminin, kendisi Amerika'ya gelmeden çok önce tasarlandığını, o zamandan beri yapım aşamasında olduğunu söyler. Devam ederek bu camiye inşa eden evlatlarının aslında cennette kendilerine ev yaptıklarını, bir yandan da içlerinde cami inşa ettiklerini, kendi vefatından sonra da mutlaka caminin faaliyette kalması gerektiğini ifade ederek Hz. Muhammed'in (s.a.v) ümmetini sevmelerini tavsiye eder, ümmetin birlik, uyum ve aile anlamına geldiğini açıklar.³⁴¹

4.6 Dhikr, The Remembrance of God (Zikir, Allah'ı Anmak)

Zikir, Bawa'nın öğretisinde özel ve çok önemli bir yer tutar. Sohbetlerinde sıklıkla bu konuya değinen ve Allah'ı bulma yolunda en önemli unsurlardan biri olarak gören Bawa, zikrin anlamını, faydasını, çeşitlerini, önemini, nasıl yapılacağını, aşamalarını, mertebelerini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Kitap; Daimi Zikir, Her Nefesle, Sorular ve

³⁴¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 382.

Cevaplar, Bir Sufinin Duası, Zikrin Gücü, Hak'la Bir Olmak adlı altı bölümden oluşur. Bu bölümlere ilaveten beş eke de yer verilmiştir. Ekler kısmında, *İnsandaki Yirmi Sekiz Harf*, *Dokuz Muhammed*, *Harekelerin Bâtınî Anlamları*, *Fatiha ve İhlas Sureleri: Tercüme ve Yorum*, *Şuurun Yedi Seviyesi* başlıkları altında ilave bilgiler verilmiştir.

Zikir kavramını, ABD'deki irşad faaliyetlerine başladığı ilk yıllardan beri öğrencilerine tanıtan Bawa'nın bu kitabı da ilk kez 1975'te basılmıştır. Bawa, kitabın bölümlerinin tertibiyle özel olarak ilgilenmiştir. Yöntem açısından zikrin anlamının ve öneminin anlatıldığı bölümleri, zikrin nasıl yapılacağını anlatan kısımlardan önce gelecek şekilde düzenlemiştir. Aslında bu tutum, Bawa'nın irşat metodunun temelini oluşturur. Herhangi bir ibadet veya görevin yapılmasını tavsiye etmeden önce o ibadet ve görevin manasını, derinliklerini, önemini, faydasını anlatan Bawa, muhataplarının bunları anladıktan sonra kendi iradeleriyle ibadet ve görevleri yerine getirmesini beklemektedir.

Michael Abdul Jabbar Toomey tarafından hazırlanan giriş kısmında Bawa'nın 1974'te öğrencilerine ilk defa zikri nasıl tanıttığı anlatılır. Bawa, zikri bizzat kendisi uygulayarak öğrencilerine tarif eder ve daha sonra zikrin anlamını, hayatın tüm alanlarıyla ilişkilendirerek açıklar. Bawa açısından zikrin temeli, "Lâ ilâhe illallahu" kelimesidir. O, Kelime-i Tevhid'e "Allah'tan başka Tanrı yoktur" anlamına ilaveten vahdet-i vücudu işaret eden "Lâ mevcude illallah"; yani "Hiçbir şey yok; sadece Allah var" anlamını da yükler.

4.7 To Die Before Death: The Sufi Way of Life (Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu)

Kitap Zafer Ofset tarafından 1997 yılında "Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu" ismiyle basılmıştır. Eser üç ana bölüm ve on iki alt başlıktan oluşur. *Ölmeden Önce Ölmek* isimli birinci bölümde; "Kader, Ölüm Meleği ve İnsanın Yaratılışı, Âdem'in Çocukları,

Cennetin Yolu" alt bölümleri; "Sorular ve Cevaplar" isimli ikinci bölümde; "Ölüm Meleği, Toprağa Borcumuz, Nasıl İmanla Ölüň, Ölüm ve Sonsuz Hayat" alt bölümleri; İrfan Yolu isimli üçüncü ve son bölümde; "Ölüm Sana Gelmeden Önce Sen Kalbini Aç, İnsanın Şaşılacak Durumu, Kalpteki Adalet Terazisi, İnsan Olarak Yaşamak, Dua ve Tövbe" isimli alt bölümleri yer alır.

Ahamed Muhaiyaddeen tarafından yazılan girişte, Bawa'nın hem dünyevi hayatıyla ilgili hem de maneviyat anlayışıyla ilgili bilgiler verilir. Kitabın ölüm ve sonrasında, ölmeden önce ölerək Allah'a ulaşmayı anlattığını açıklayan Ahamed Muhaiyaddeen, ölümün insanı hayatın oyunlarından kurtaran çok önemli bir kavram ve insanın gerçeğe ulaşmasında kritik role sahip olduğunu söyler.

4.8 Hajj: The Inner Pilgrimage (Hac: Kalbin Haccı)

Kitap *Bizim Büro Basımevi* tarafından "Hac: Kalbin Haccı" ismiyle 1998'de Ankara'da basılmıştır. Annemarie Schimmel tarafından yazılan önsözünde her ibadetin iç ve dış boyutları olduğu, batin yaşanmadan dış yönlerin yaşanmasının yetersizliği üzerinde durulur. Eser hac ibadetinin iç boyutlarına dikkat çeker. Gerçek Kâbe konumundaki insan kalbinin derinliklerine inerek *kalplerin kalbine* ulaşılacağı ifade edilir.

Kitabın, giriş kısmı Musa Muhaiyaddeen tarafından kaleme alınmıştır. Haccın, İslam'ın beş şartından biri olduğunu, bu kitabın haccı ve manevi boyutlarını anlattığını vurgulayan Musa Muhaiyaddeen, haccın zahirî boyutunu ihmal etmeden manevi derinliklerine de odaklanmak gerektiğinin altını çizer. Nitekim, bedensel hayat sürdüğü sürece zahirî kurallara, şeriata bağlı kalmak şarttır. Bunun ötesindeki iç yol ise maddenin ve bedeninin ötesinde ne olduğunu anlamak ve bedeni nurlandırmaktır.

Kitap on bölümden oluşur. Hz. Muhammed'in (s.a.v) Son Haccı, Haccın Gerçek Üzere Edası, İman ve İslam'ın Beş Şartı, Kâbe'nin Anlamı, Kalbin Tavafı, Rabia Hatun'un

Hikâyesi, Kalbin Savaş Alanı, Kalp Kâbesinin Süslenmesi, İbadet Evi, Allah Niyetlerimizi Kabul Etsin, isimli bölümlerden sonra ayrıca ekler yer almıştır.

Hac kitabında, diğer kitaplardan daha yoğun bir şekilde Hz. Peygamber'in hayatına, sahabelerle ilişkisine, katıldığı savaşlara ve dinler tarihine dair meselelere yer verildiği görülmektedir.³⁴²

4.9 The Point Where God and Man Meet (Tanrı ve İnsanın Buluştuğu Nokta)

2006'da Philadelphia'da, The Fellowship Press tarafından Bawa'nın vefatından sonra basılan kitabın kapağında yazarın adının önünde *Qutb* (kutup) kelimesine yer verilmiştir. Öğretisinde kutup kavramına büyük bir önem veren Bawa Muhaiyaddeen, doğrudan kendisi için kutup tanımlamasını kullanmamasına rağmen sohbetlerindeki anlatımından bu anlam çıkarılabilmektedir.

Tanrı kimdir? İnsan kimdir?; Tanrı Noktası; Zihin: Senin Hayatın; Çubuk: Güçlendiren İman; Koruma: Yukarı Tırmanmak; Boğa: İşini Anlamak; Şeyhin Görevi: Senin Görevin; Ayna: Kendini Anlamak başlıklı sekiz bölümden oluşan kitabın sonunda, her kitapta olduğu gibi küçük bir sözlüğe yer verilmiştir.

Howard Posner tarafından kaleme alınan girişte Bawa ve öğretisi hakkında özet bilgi verilmektedir. Kitabın, Allah'a giden yolun haritasını okuyucularına sunduğu iddia edilmektedir. Böyle bir harita olmadan felaketlere ve tehlikelere düşmenin çok kolay olduğuna dikkat çekilmektedir.

³⁴² Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, ss. 20-29.

4.10 God's Psychology: A Sufi Explanation (Tanrı'nın Psikolojisi: Bir Sufinin Açıklamaları)

2007'de, The Fellowship Press tarafından Philadelphia'da basılan kitap, Bawa'nın Sri Lanka'nın Colombo şehrinde (7 - 16 Mart 1982) gerçekleştirdiği sohbetlerin ses kayıtlarından oluşturulmuştur. Bawa, bu kitaptaki sözlerin okunması, anlaşılması ve gereğince yaşanması ile tüm hastalıklardan kurtulmanın mümkün olduğunu, bu şekilde hayatın tamamen irfan ve safiyete bürüneceğini söylemektedir. Ona göre insan, yaşadığı zihnî karmaşadan; ancak Tanrı'nın psikolojisini anlayarak kurtulabilir. Bawa tarafından terimselleştirildiği görülen, *Tanrı'nın psikolojisi* ifadesi kitaba da başlık olmuştur.

Kitap on iki bölümden oluşur. Bölümlerin isimleri şu şekildedir: Sadece Tanrı Deli Değildir; Tanrı Sevgisi Tüm Delilikleri Tedavi Edebilir; Çocukları Tanrı'nın Psikolojisi ile Yetiştirin; Saf Bir İnsan Doğumdan Gelen Karanlığı Giderebilir; Bilmen Gereken Her Şey İçinde; Tanrı Rahimdeki Bebekle Konuşur; Yüklerini Bırak ve İlerle; Kommunaisam (Birlikte Yaşamak) ve Komünizm: Sevgi ve Nefret; İnsanın Sureti Sıfatlarına Göre Değişir; Beşeri Doğum Haritasını Aş ve İnsanın Gerçek Doğum Haritasını Keşfet; Hastalık İçinde Yaşıyor: Onu İrfanla Yok Et; Tek Gerçek Psikoloji İslam'ın Safiyetidir.

Bawa kitabında, Allah'ın ahlâkını giyinenler dışındaki herkesin deli olduğunu anlatır. İlâhi ahlâkı ve Allah'ın âlemde tecelli ettirdiği İlâhi kanunları Tanrı'nın psikolojisi olarak tanımlayan Bawa, insanların bu psikolojiyi esas alması gerektiğini vurgular. Bu sisteme uygun yaşayan insanın tüm ruhani çöküntü ve problemlerden kurtulacağını, gerçek mutluluğa ereceğini ve kurtuluşa ulaşacağını söyler. Bunu gerçekleştiremeyen insan, hayvanî yönüne esaretle kalmaz, nefis ve şeytanın oyuncağı bir deli olacaktır.

4.11 Suratu'r-Rahmah: The Form of Compassion (Rahman Suresi: Merhametin Sureti)

Bawa'nın en hacimli kitaplarından biri olan eser, on dokuz bölümden oluşur. 2008'de The Fellowship Press tarafından Philadelphia'da basılmıştır. Bawa, kitapta sıklıkla öğrencilerinden Kur'an'ı çok okumalarını, onun iç manalarına ulaşmaya gayret etmelerini ister. Rahman Sûresi'nin okunmasını ve anlamına odaklanmayı tavsiye eder ve bunun insana verilmiş bir hazine olduğunu haber verir.³⁴³ Bu kitaba adını veren sûre kitabın içinde de özel bir bölüm olarak yer almıştır. Bu bölümler: Rahman Sûresi; Melekler; Işık Yıldızı; Kalpte Işık İncisinin Yaratılması; Her Şey Sevgi ile Yönetilebilir; Tanrı ile Doğrudan Bağlantı Kur; Dünya Bir Atomdur; Güneşin Yedi Atı; Rühayı Bırak; Meyve Yaprakların Altında Gizlidir; Işık; Şeyhin Hali; Şeyh Işık Olacaktır; İnsanın Kalbi Erimelidir; Kalbi Eritecek Bir İlahi; Hakikat Konusunda Net Ol; Padişah Sensin; Bismillahirrahmanirrahim; Milyonlarca Çiçeğin Kokusu Olan Kişi. Bu bölümlerin öncesinde çevirmenin önsözü ve giriş kısımları vardır.

Bawa kitapta özellikle Rahman esması ve rahmet kavramı üzerinde durur. Allah'a giden yolda sâlikin vazgeçilmez sıfatı rahmettir. O'na ulaşmak isteyen kişi Allah'ın sıfatlarıyla donanmalıdır. Bu başarıldığında, tüm peygamberlerin, velilerin ve meleklerin insanın içinde olduğu müşahede edilecektir. Allah'ın sıfatlarına bürünülmediğinde ise sonuç, dünya ve ahirette cehenneme düşmektir. İnsanın kötü sıfatları zihni yaralar ve kalbe ölümcül hastalıklar verir. Tüm bu çabaların sonunda kemalata ulaşan insan ise âlemin tek bir aile olduğunu, tek Tanrı'nın mevcudiyetini anlar ve idrak eder. Kitap, Bawa'nın tüm kitapları gibi Allah ve kul ilişkisi, dünyanın aldatıcılığından kurtulmak, hakikati keşfetmek ve Allah ile yaşamak konularına odaklıdır. Ama yine de bu kitaba

³⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 12.

mahsus bir şekilde özellikle İslam ve iman kavramları, ibadetler ve önemleri, özellikle Kur'an, namaz ve bâtinî anlamları; akıl, irfan konuları da detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

4.12 Sheikh and Disciple (Şeyh ve Mürid)

1983'te Philadelphia'da basılan kitapta, girişten sonra "Gerçek Şeyhin Değeri; Bir Müridi Seçmek; Mücevheri Kesmek; Babanın Sevgisi; Zor Yol; Şeyhe Yapışmak; Gözlemci Ol; İnsan-ı kâmil ve İncanın Kökü" isimli sekiz bölüm gelir.

Bawa'nın öğretisinin en önemli bileşenleri şeyh ve mürid kavramlarıdır denilebilir. Bawa, hemen her sohbetinde bu iki kişi arasındaki ilişkinin mahiyetinin nasıl olması gerektiği konusunda açıklamalar yapar. Şeyhte ve müritte aranan özellikler, ikisi arasındaki irtibatta dikkat edilecek hususlar, müridin şeyhiyle irtibatında geçeceği aşamalar, Bawa'nın detaylı bir şekilde üzerinde durduğu konulardır.

Her ne kadar Bawa'nın tüm sohbetleri ve kitapları şeyh ve mürid konusunda sözleri içerse de bu kitabın içindeki sohbetler, Bawa'nın Sri Lanka'nın Colombo şehrinde, ABD, Kanada, Meksika, Güney Amerika, İngiltere, Almanya, Avustralya ve Hindistan'dan gelen misafirlerine yapılmıştır.

4.13 The Map of the Journey to God: Lessons from the School of Grace (Allah'a Yolculuğun Haritası: Rahmet Okulundan Dersler)

The Fellowship Press tarafından 2006'da Philadelphia'da basılan kitap, giriş bölümünün ardından gelen "Rahmet Okulunda; Daha Önce Hiç Öğrenmediğimiz Bir Bilgi; Gölge Beden ve Işık Beden; Maymunun Sana Yap Dediğini Asla Yapma; Guru İrfan Haritasını Verir; Dört Din; Musa'nın (a.s) İlahisi; Sohbetler Birer Haritadır; Allah'a Nasıl Ulaşılr" isimli dokuz bölümü içerir. Sonsöz'de bir öğrencisinin sorusuna Bawa'nın

verdiği cevap vardır. 29 Nisan 1975 tarihli sohbetini neden yüz kere okuyun dediğine ilişkin soruya Bawa, yüz defa okuyun denmesinin tam olarak yüz defa okumak anlamına gelmediğini, defalarca okuyarak bu sohbetteki irfanın okuyucuda oluşmasının amaçlandığını ifade eder.

29 Nisan 1975 tarihli sohbet kitaptaki ilk bölümdür. Burada, insan ruhunun, kaynağı olan Hak ile yaşayabildiği aksi halde O'ndan uzakta öldüğü, insan ve Allah arasında kendiliğinden bir bağ kurulduğu, O'ndan insana sürekli bir akış olduğu, insandaki bir noktada Hakk'ın sürekli faal olduğu, öğrenilen her şeyin ilim kabul edilemeyeceği, gerçek ilmin hakikati, O'nun rahmetini, neyin doğru ve neyin yanlış, mutluluk ve üzüntüyü, doğum ve ölümü, neyin ölüp neyin ölmeyeceğini bilmek olduğunu anlatır. Akıl, zeka, toprak, beden ile bağ sürdüğü sürece insan Hakk'a yolculuk yapamaz. Tıpkı yere bağlı bir balonun belli bir seviyeden daha yukarı çıkamaması gibi dünya ile ilgili bu bağlara sahip insan da yere bağlı kalır, Hakk'a yükselemez. Bu yüzden yerle bağını kesmelidir. Göğe ulaştığında akılla, arzuyla karanlıkla olan bağı kesmelidir.

4.14 Wisdom of the Divine: al-Hikmathu'l-Jannath (İlahi İrfan: Cennet Hikmeti)

Bawa'nın Sri Lanka'da gerçekleştirdiği sohbetleri içeren ve The Serendib Sufi Study Circle tarafından basılan eser altı ciltten oluşur. Bawa'nın Amerika'ya göç ettiğinde İngilizce dilindeki tek eser mahiyetindeki ilk cilt, bu yönüyle Amerikalı öğrenciler için özel bir öneme haizdir.

Birinci cilt; Dinin Tekliği; Ölüm; Kâbe; Ruhani Makamlar; Aradığını Bulacaksın isimli beş bölüm içerir. 1972'de basılan ikinci cilt; Din; İç Yol; Şeyh veya Guru; Din ve Öğreti; İç Arayış; Dışarıda Göremediğini İçeride Göreceksin; Ruhun Südûru isimli yedi bölümden oluşur. 1977'de basılan üçüncü cilt; Hakikat Kuyusu; His Odaklı Aklın Ölümü;

Beş Şart; İbadetin Gerçeği; Arketipe Dönüşmek isimli beş bölüm içerir. 1988'de basılan dördüncü cilt; İman; Allah; Kalp ve Zihin isimli dört bölümden oluşur. Kitabın beşinci cildine ulaşamamıştır. Altıncı cilt; 2001'de basılmış olup Vicdan; Mizan Terazisi; Kadir Gecesi isimli üç bölüme sahiptir.

4.15 Four Steps to Pure Iman (Saf İmana Dört Adım)

İlk kez 1979'da The Fellowship Press tarafından yayınlanan bu eser, Bawa'nın küçük hacimli kitaplarından biridir. Dört Din, Gerçek Namaz, Mistik Ayna isimli bölümlerin sonrasında her zaman olduğu gibi küçük bir sözlük vardır.

Kitapta, insanın yaratılışı, insandaki İlahi nur ve ona yüklenen emanet, insanın hayra ve şerre olan eğilimleri anlatıldıktan sonra dört kutsal kitap ve din anlatılır. Bawa, Zebur ile Hinduizm'i bağdaştırırken, ikinci din ise ona göre ateşperestlik; yani Hanal dinidir. Diğer ikisi ise Hristiyanlık ve İslamiyet'tir. Bu dörtlü tasnif içinde Yahudiliği ele almaması dikkat çekicidir. Bawa'ya göre bu dinlerin aslında hepsi tek bir dindir ve dört farklı zamanda dört farklı şekilde gelmiştir. Bawa'ya göre bu dörtlü din yapısı insanlığın tekâmülü ile yükselerek ilerlemiştir. Hinduizm'de pek çok tanrı vardır ve putlara taparlar. Çünkü henüz görünmeyen bir tanrıyı idrak edecek durumda değillerdir. Hristiyanlık'ta, başlangıçta tek İncil olmasına rağmen zamanla bölünmüşler ve pek çok İncil ortaya çıkmıştır. Bawa'ya göre bu dört din de genel anlamda şariat mertebesini ifade eder. Bawa bu aşamadan tarikat, hakikat ve marifet aşamalarına geçilmesi gerektiğini ve nasıl gerçekleştirileceğini açıklar. Buna göre dünya ve nefsin esaretinden kurtularak varlığın tekliğini, insanlığın bir ve tek aile olduğunu idrak etmek; dil, ırk, din ve diğer ayrımlardan kurtularak tüm varlığı kucaklamak, Allah'ı tüm varlıklarda gözlemlemektir. Bu da mürşid eşliğinde mana yolunda zikir ve namazla ilerleyerek olur.

İKİNCİ BÖLÜM

BAWA'NIN TASAVVUF ANLAYIŞI

Bir sufiyi tanımak için onun tasavvufi kavramları nasıl ele aldığı temel bakış açısını teşkil eder. Ancak Bawa'nın pek çok dinin etkileşim halinde olduğu Sri Lanka'da doğup büyümesi, bu dinlerle kayda değer bir meşguliyetinin olması dolayısıyla onun din ve İslam anlayışının da ele alınması önem arz etmektedir. Bu sebeple bu bölümde Bawa'nın din ve İslam anlayışı incelendikten sonra onun irşat yöntemi, tasavvufi düşüncesi, dünya barışı ve siyasete bakışı eserleri çerçevesinde ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Din ve İslam Anlayışı

1.1 Din Anlayışı

Bawa, din kavramını ele alırken iki farklı kategoride değerlendirme yapar. İlk olarak, insanları bölen, ayrıştıran, dogma ve önyargılarla Allah'tan uzaklaştıran din yorumlarını ele alır ve eleştirir. Eleştirilerini yöneltirken Müslümanların bu tarzdaki İslam pratiklerini de kapsam dışı bırakmaz. Bu tip dini algıya sahip insanların Allah'a varan tek anahtarın kendilerinde olduğunu savunduğunu, fanatik yaklaşımlar göstererek insanları aslında hakikatten uzak tuttuklarını ifade eder. Esasen Bawa tarafından burada ortaya koyulan yaklaşım, dinlerden ziyade müntesiplerini ve dine bakışlarını hedef almaktadır. Bu algıya sahip insanları, kuyudaki kurbağanın okyanusun sınırsızlığını idrak

edemeyişine benzetir.³⁴⁴ Bu anlayış içerisinde olunduğu sürece dinin sınırlar çizen bir düzenin dışına çıkmayacağını, insanın sükûnet ve huzur içinde, dünya bağlarından kurtulmuş, güzel ahlâka ulaşmış bir hale gelmesinin sağlanmaması halinde dinlerin insanlara gereken katkıyı veremeyeceğini savunur.³⁴⁵

Bu genel yaklaşımı ortaya koyduktan sonra, İslam'ın hakikatini, dinlerin öz olarak aynı kaynaktan neşet ettiğini, aynı varlıktan gelen ışık olduklarını, gerçekte tek isme sahip ve hepsinin İslam olduğunu söyler. Ona göre İslam, tam, kayıtsız ve mutlak bir şekilde Allah'a teslimiyettir. Tek Yaratıcı'dan belli zamanlarda farklı ümmetlere farklı peygamberlerle gelen dinlerin hepsi esasen İslam'dır.³⁴⁶ İman ve hakikat ile peygamberlerin getirdiği bu dinler analiz edilse hepsinin aynı Tanrı tarafından insanlara gönderildiği, hep aynı öğretinin insanlara sunulduğu görülür.³⁴⁷ Ancak insanın bu hakikati anlayabilmesi için bu dünyada edindiği önyargılardan ve içine düştüğü bağnazlıktan kurtulması gerekir. Aksi halde insan bu dinlerin hepsinin esasını teşkil eden sonsuz hazineye ulaşamaz.³⁴⁸

Bawa'nın din anlayışı -özellikle ABD'deki ilk yıllarda yaptığı sohbetleri göz önüne alındığında- kimi zaman dini çoğulcu bir görüntü arz etse de bu yüzeysel yargıdan kurtulmak zor değildir. Onun Kur'an ve Hadis'i öğretisinin merkezine yerleştirmesi, şer'î pratikleri, özellikle namazı müridlerinden istemesi, Ehl-i Sünnet bir anlayışı ortaya koyması, zikir olarak Kelime-i Tevhid, Salavat ve Esmâü'l-Hüsna'yı telkin etmesi, Hz.

³⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, Fellowship Press, Philadelphia, 1972, s. 12.

³⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, The Serendib Sufi Study Circle, Ceylon, 1977, s. 14.

³⁴⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 50.

³⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 154.

³⁴⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 21.

Peygamber (s.a.v) ve Abdulkadir Geylani için mevlitler gerçekleştirilmesi onu Yeni Çağ mistiklerinden farklı bir konuma yerleştirmektedir.³⁴⁹

Bawa'nın Hindu tanrıçalarına tapınmanın yanlışlığına, Hinduizm ve Hristiyanlık'taki hatalı inanışlara dikkat çekmesi ve 1970 ve 1980'lerde Amerika'da sahte müşidlerin çoğalmasından duyduğu endişe, onun dini hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir.³⁵⁰ Bawa'nın cami inşaatını gerçekleştirmesi, geleneksel İslamî anlayış ile bağını duyurma teşebbüsü olarak da yorumlanmaktadır.³⁵¹ İslamî vurguların artmasıyla müridlerden bir kısmı İslamî kimlikle özdeşleşmek istemedikleri için Fellowship'i terk etseler de caminin varlığı yıllar içerisinde Bawa'nın kurduğu yolun, ulusal ve uluslararası Müslüman toplumda kabul edilirliğini ciddi şekilde arttırmıştır.³⁵²

Bawa her ne kadar Sri Lanka'daki manevi irşat sürecinde Hindu, Hristiyan vb. dinlere müntesip insanlara manevi eğitim verse de Sri Lanka'da yürüttüğü manevi faaliyetlerle bölge insanları tarafından Müslüman bir veli olarak bilinmektedir.³⁵³ Nitekim o, Hinduizm ve Hristiyanlığın itikat ve ameldeki bazı uygulamalarını sert bir şekilde eleştirir. Hinduizm'in avatar inancının geçersiz olduğunu,³⁵⁴ kutsal kitapları arasında yer alan Puranalar'ın akla ve beş unsura dayandığını, dolayısıyla İlahî bir kelam olmadığını söyler.³⁵⁵ Bawa'nın yoga eleştirisi de dikkat çekicidir. Yoganın insana uygun bir yoldan ziyade bir anlamda yılan, köpek ve benzeri hayvanların sıfatlarını taklit ettiğini

³⁴⁹ Hugh Talat Halman, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, s. 191.

³⁵⁰ Aynı yer

³⁵¹ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 208.

³⁵² Aynı yer

³⁵³ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 261.

³⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 164.

³⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 275.

vurgular.³⁵⁶ Ona göre gnanam,³⁵⁷ guru, mantra gibi öğretiler batıldır. Bunlar, insanın nefsi için yaptığı çabalamalardan ibarettir ve en ufak nefsanî zorluk altında elde edildiği zannedilen erdemler hemen kaybolurlar.³⁵⁸

Bawa sohbetlerinde bu dünyanın esaretinden kurtulmak, hakikate ermek için gerçek bir irfan şeyhi, bir insan-ı kâmil bulmak gerektiğini ifade etmiş, mantra, olağanüstü güç ve mucize peşindekilerin takip edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁵⁹ Bawa; guruları, insanların manevî yetişmesinden ziyade kazançlarını arttırmakla uğraştıkları iddiasıyla eleştirir. Amerika'ya gelen bir Hindu swaminin³⁶⁰ "Amerikalıların çok parası olduğunu, beynini kullanarak bu paraları ele geçireceğini" söylediğini aktararak sert bir şekilde tenkit eder. Kendilerini guru olarak tanıtanların Amerikalıları aptal gördüklerini ve paralarını almak istediklerini söyler.³⁶¹

Bawa, Hinduizm ve Budizm'de insanların öldükten sonra yakılmalarına da karşıdır. Muhataplarının bu konudaki inançlarını değiştirebilmek amacıyla cesetleri yakmanın mahzurlarını detaylı bir şekilde açıklar. İnsan bedeni yakıldığında mikroorganizmalar ve yağlar gibi zahiri bileşenler yanında manevî sıfatları da göğe doğru yükselirler ve sonra toprağa geri dönerler. Bazıları bitkilere, bazılara suya ve gıdaların üzerine inerler. Geri kalanlar gökyüzünde dolaşır ve yağmurla, bulutla, sisle inerler ve tekrar gıdalara karışırlar. Bunların sahip olduğu hastalıklar, özellikler ve fiiller de tekrar insana geri döner. Oysaki toprak bu hastalıkları yok eder, ateş yok etmez. Hastalık tekrar insana

³⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, Fellowship Press, Philadelphia, 2008, s. 96.

³⁵⁷ Gnanam, Tamil dilinde irfan, bilgelik anlamındadır.

³⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 163.

³⁵⁹ *a.g.e.*, s. 169.

³⁶⁰ Hindu üstadı

³⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 193.

döner ve yeni hastalıklar oluşturur.³⁶² Bawa'nın, Müslüman bir toplumda doğup yetişen sıradan bir Müslümanın, cesetleri yakmanın mahzurlarıyla ilgili, normal şartlarda düşünmek durumunda kalmayacağı pek çok sebebi ele alması ve cesetleri yakmanın mahzurlarını gerekçelendirme gayreti dikkat çekicidir. Onun bu yaklaşımı, içinde doğduğu kültürde çok yaygın bu uygulamayı ortadan kaldırmak amacıyla, ceset yakma geleneğine aşina toplum kesimlerine elinden geldiğince detaylı ve akıllarına hitap edecek şekilde bu konuyu sunduğunu göstermektedir. Bu gerekçelendirmede Bawa'nın hem zahirî hem de bâtinî hususlara dikkat çektiği; bu iki tür unsurun insanlara bir şekilde geri dönmesinin mahsurlu olduğunu anlattığı görülmektedir.

Bawa, şariat, tarikat, hakikat, marifet isimleriyle ortaya konulan dört mertebeli İslam anlayışını, aynı kaynaktan geldiğini ifade ettiği dört dini tasnif etmek için de kullanır. Örneğin, Hinduizm'i Hz. Davud'a verilen Zebur'un dini görür ve onu, tasavvuftaki dörtlü tasnifin ilki, şariat seviyesi olarak yorumlar. İkinci aşama; yani tarikat mertebesi ise Zerdüştlük diniyle simgelenmiştir. Üçüncü sıradaki hakikat mertebesi Hristiyanlık'a tekabül ederken; dördüncüsü ise marifet mertebesidir ve bu mertebeyi Furkan; yani İslam temsil eder.³⁶³ Bawa, bu dört aşamalı anlayışın insanın yaptığı her şeyde mevcut olduğunu ve bunun idrak edilmesi gerektiğini savunur. İbadetlerin insana emredilmesinin amacı da bu dört aşamalı anlayışa ulaşabilmektir.³⁶⁴

Bu mucizeler, bu yogalar, bu irfanlar, bu mantralar, bu sihirler, bu dalavereler, on milyonlarca putlar, bu ibadetler, tüm bu ayrımlar dört farklı dine bölündü: Hinduizm, Zerdüştlük (yani ateşe tapanlar), Hristiyanlık (yani ruhlara

³⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 235.

³⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 266; ayrıca bkz. Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 258-262.

³⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 269.

tapanlar) ve İslam... Tek din, dörde bölündü ve bu dört dinin her biri de pek çok bölümlere ayrıldı. Her din, bölündü ve bölündü... Hinduizm içinde on milyonlarca mezhep var. Halen Hinduizm'de ve Zerdüştlük'te pek çok farklı ibadet şekli var. Hristiyanlık'ta kaç tane farklı İncil var bir bakın. Ne kadar farklı tip ibadetler var, bir bakın. Benzer şekilde İslam'ın içinde de pek çok ayrılıkçı hareketler gerçekleşti. İslam'da farklı mezhepler olmasına rağmen en azından Müslümanlar; sadece bir Tanrı olduğundan emindirler."³⁶⁵

Bawa'nın dört din arasında Yahudiliği zikretmemesi dikkat çekicidir. Bunun sebebi, Bawa'nın Yahudiliği tasnif ederken İslam'dan ayrı görmemesidir. Bawa'ya göre İslam ve Yahudilik iki kardeş kadar birbirine benzer, zira her ikisi de Hz. İbrahim'in (a.s) soyundan gelen peygamberler tarafından getirilmiştir.³⁶⁶

Bawa, insanlık âleminin tek görülmesi gerektiğini savunur. Her insanın Hz. Âdem'in (a.s) evladı olduğunu söyleyerek hakikatte tek Tanrı ve tek ibadetin varlığını savunan Bawa, İncil'in, Hindu Purana'larının, Zend-Avesta'nın, Tevrat'ın ve Kur'an'ın, Allah tarafından peygamberlere verilen lütfu içerdiğini belirtir. Bu kitaplara dışarıdan bakanlar sadece bir kitap, sayfalar, harfler, kelime ve cümleler görür; ancak iç manalarına bakanlar Hakk'ı, hakikati bulurlar; Allah'ın sözlerini, peygamberlerin görevlerini, emirleri ve yasakları bulurlar.³⁶⁷ Bawa, tüm bu saydığı kutsal kitapların Allah'ın peygamberleri tarafından getirildiğini ancak Kur'an dışındaki kitapların zaman içinde orijinalliklerini kaybettiklerini, Kur'an'ın ise bir harfinin dahi değişmediğini söyler. Her zaman İslam'ı öne alarak, İslam'ın ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) izlenmesi gerektiğini vaz etmesinden bu

³⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, Fellowship Press, Philadelphia, 1979, s. 5.

³⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 39.

³⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 54.

konudaki yaklaşımının Ehl-i Sünnet ekseninde olduğu görülmektedir.

Bawa'ya göre Tanrı, şekilden münezze olup eşi ve benzeri yoktur. Tek olan O'dur. Doğmayan ve ölümsüzdür. Yaratılmamış ve Bâkî'dir. Hükmü tek başına verendir. Tüm varlıkları yaratan, koruyan, besleyen, gözeten O'dur. O'nun rahmeti her şeyi kuşatır.³⁶⁸ Bawa'da, Allah'ın tüm varlıklardan ontolojik manada razı olduğu yaklaşımı görülmektedir.

Ona göre tek insanlık ailesi kavramı, ilahi bir hakikat olmasına rağmen bu gerçek unutulmuş, tevhidden uzaklaşmış, uydurma mabutlar ve ibadetler ortaya çıkmıştır.³⁶⁹ Bawa, din gerçeğini tek insandan oluşan ve bir Allah'ın gönderdiği bir teklik düzeni olarak kabul eder. Dinlerdeki çoğalmaları ve aralarındaki uyumsuzlukları insanların Allah'ın sistemine sadık kalamamasına bağlar, bölünmüşlükleri dolayısıyla insanların son hakikat olan İslam'ı izlemekten mahrum kaldıklarını savunur.

1.2 İslam Anlayışı

Bawa, İslam'ı dünyayı ve ahireti dolduran mükemmel safiyet olarak tanımlar. İslam; kesin iman, ibadette istikamet; Allah'ın rahmeti, sıfatları, peygamberlerin hakikati, evliyanın ihlası, sabır ve adaletin güzelliğinden oluşur.³⁷⁰ Bawa'ya göre İslam'ın yüz milyon yüz yirmi dört bin özelliği vardır ve bunların hepsi de Kur'an'ın 6666 âyetinde gizlidir.³⁷¹ Zaman zaman burada olduğu gibi milyonlar içeren rakamlar kullanan Bawa'nın bu yaklaşımının hem müridlerinin dikkatini konuya çekmek hem de bahsettiği

³⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 2.

³⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 4.

³⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 377.

³⁷¹ a.g.e, s. 381.

konunun büyüklüğünü ve sınırsızlığını vurgulamak amaçlı olduğu düşünülebilir.

Bawa, diğer dinlere ilişkin eleştirilerinin yanında İslam'ın son din ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) son peygamber olduğunu sıklıkla vurgulamaktadır. O, insanlara İslam'ın hakikatini anlatmanın, İslam'ın kanunlarını öğretmenin çok önemli bir makam olduğuna inanmaktadır.³⁷² Bawa, ayrıca sahabeden, tabiinden, İslam tarihinde öne çıkan evliyadan, İmam-ı Azam, İmam-ı Şafî, İmam-ı Malik ve Ahmet b. Hanbel'den sohbetlerinde bahseder.³⁷³

Bawa'ya göre tüm yaratılmışlar İslam'ın içindedir. Tanrı her şeyi ve herkesi İslam dairesi içinde yaratmıştır. Ona göre Hz. Âdem'den itibaren, Nuh (a.s), İbrahim (a.s), İsmail (a.s), Musa (a.s), Davud (a.s) ve İsa (a.s) hep İslam'a dâhildir.³⁷⁴ Tüm peygamberler insanlara birbirlerini öldürmemeyi, aynı anne babanın evlatları olarak yaşamayı öğütlemiştir. Onları; sadece bir Tek'in yarattığını ispatlamak için gelmişlerdir. Onlar, kendilerine tapılmasını istememiş, Tanrı olduklarını söylememişlerdir. Hiçbiri, "Benim Tanrı'm farklı bir Tanrı" dememiştir.³⁷⁵

Bawa, eserlerinde sıklıkla İslam'ın beş ve imanın altı şartına yer verir. Beş şartın Allah'a iman, namaz, zekât, oruç ve hac olduğunu açıklar. Ona göre bunları gerçekleştirmek çok kolaydır; ama sadece bu aşamada kalmak İslam'ı basite indirgemektir.³⁷⁶ Bawa'ya göre ilk şart olan iman, mutlak safiyetle elde etmek için namaz; insanları yapıştıkları mallarının esaretinden kurtarmak için zekât ve oruç; dünya

³⁷² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 313.

³⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 142.

³⁷⁴ *a.g.e.*, s. 163.

³⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 69.

³⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 13.

ile bağları koparmak, Hakk'a tam olarak odaklanmak için hac emredilmiştir.³⁷⁷ İnsan asla haram işlememeli; böylece cehennemden uzak durmalıdır. Ancak bu şekilde dosdoğru yol anlaşılabilir.³⁷⁸

Bawa, İslam'ın beş şartını, *İslam ve Dünya Barışı* isimli eserinde detaylı bir şekilde açıklar. Müslümanlar, Allah'ın tekliğini kesin imanla ikrar etmek, Kelime-i Tevhid'i kalben kabul etmek zorundadır. İkinci şart, Allah'a hiçbir denk ve eş koşmadan namaz kılmaktır. Üçüncü şart, insanın kendi gibi görerek, diğer müminlerle Allah'ın lütfunu, rahmetini paylaşması; yani zekâttır. Yoksullar için, bunun en az miktarı, cuma namazı öncesi sadaka vermektir. Bawa; böylece zenginliğin; sadece Allah'a ait olduğunu ve tüm müminlerle paylaşılması gerektiğinin anlaşılacağını belirtir. Dördüncü şartı anlatırken, zekâtı yeterince veremeyenlerin, oruç ile kendi hakikatlerini anlayabileceklerini vurgular. Buna göre, otuz gün art arda oruç tutmak, Allah'ın emridir ve arkasından gelen ayda on gün daha tutmak da sünnettir. Bawa'ya göre orucun bir amacı da açlığın acısını anlamaktır. Gerçekten, oruç tutan insan yemeğini ve zenginliğini kardeşleriyle paylaşır. Bawa, oruçla kazanılacak üstünlüklere yeterince ulaşamayanların, İslam'ın son şartıyla bunu başarabileceklerini savunur. Hac, ölmeden önce ölmektir. Buna güç yetiremeyenlerin hacı, her hafta cuma namazı kılmaktır. Bawa'ya göre, hacı adayı yolculuğuna çıkmadan önce borçlarını ödemeli, varsa karısının mihrini vermeli ve tüm mal varlığını akrabalarına dağıtmalıdır. Zira hacıların giydiği ihram, ölümlerin kefenini temsil etmektedir.³⁷⁹

Bawa'nın, İslamî rükûnleri anlamaları için muhataplarının kültürel özelliklerine ve idraklerine uygun bir şekilde açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Örneğin, kurban

³⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. xvi.

³⁷⁸ *a.g.e.*, s. 163.

³⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 78.

görevinin, Hz. Peygamber'den (s.a.v) önceki dönemde hayvanların rastgele, kuralsız ve çok miktarda kurban edilmesi dolayısıyla kurallaştırıldığını, hayvanların kesilmesini azaltmak, belli bir kurala bağlamak ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını giderecek şekilde düzenlemek üzere ortaya konduğunu söyler. Ayrıca Hz. Peygamber'in, kırk gün boyunca et yemenin manevi zararlarına temas eden hadisine³⁸⁰ de atıfta bulunur.³⁸¹

Bawa, bu beş şartın yerine getirilmesinin Müslüman için vazgeçilmezliğini ve bunların İslam'ın silahları olduğunu vurgular. Tüm bunlar, beş vakit namazla birlikte müminlerin cehennem, şeytan ve tüm kötü sıfatlardan kurtulması içindir. Bawa'nın söz konusu ettiği savaş, mümin ile müminin kâfir özelliklere sahip aklı, düşünceleri, kalbi, davranışları, karanlığı, yemesi-içmesi ve gururu arasındadır.³⁸² Bawa, cennete gitmenin yolu olarak İslam'ın beş ve imanın altı şartını bilmeyi ve uymayı vazeder. Ancak bunlara uyulduğunda mizan terazisi kulun lehine tartacaktır.³⁸³

İslam'ın gerçek manada ortaya çıkması İslam'ın beş şartı ile sağlanmıştır. Bu beş şartın amacı; insanları doğru yola, güzel ahlâka ulaştırmaktır. Eşitlik kavramı unutulduğundan, insanlar diğerlerinin hayatlarını kendi hayatları görmediklerinden, başkalarının açlığını hissetmeyip; sadece kendi açlıklarını bildiklerinden dolayı İslam'ın beş şartı emredilmiştir.³⁸⁴ İnsanların, hayvanların seviyesine düşmemesi ve kemalat kazanmaları için bu emirler gelmiştir.³⁸⁵ Esasen Bawa'ya göre İslam'ın beş, imanın altı şartına idrak yoluyla vukufiyet kazanan insan, mutlak imana ulaştığında Hz.

³⁸⁰ Bu söz hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Ancak Hz. Ali'ye atfedilen “Kırk gün et yemeyenin ahlâkı ve çehresi kötüleşir (bozulur); kırk gün üst üste et yemeye devam edenin de kalbi katılaşı!” ifadesine Gazâlî'nin İhya'sında yer verilmiştir.

³⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 148.

³⁸² a.g.e., s. 78.

³⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 137.

³⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 17.

³⁸⁵ a.g.e., s. 261.

Muhammed'e (s.a.v) ulaşmış olur. Tıpkı O'nun Hira Mağarası'ndan vahiy alarak çıktığı gibi bu insan da kendi mağarasından çıkar, namazlarını erimiş bir kalp ile kılar ve Kadir Gecesi'ne ulaşmış olur. Arzulardan kurtulan ve din kayıtlarını aşan bu insan, ilahî ilimle dolar ve bir ümmi haline gelir.³⁸⁶ Görüldüğü gibi Bawa İslam ve şartlarını ele alırken sürekli bunların gerekçeleri, anlamları ve amaçları üzerinde durur. Böylece muhataplarının bu hakikatleri dogmatik bir üsluptan ziyade zihin ve kalplerinin ikna olarak kabul etmelerini ister.

Bawa, İslam'ın beş şartını sohbetlerinde açıklarken bunların gerçek manalarının yaşanmasına özel bir önem verir. Bu yüzden irfanın içindeki irfana, imanın içindeki mutlak imana, zekâtın içindeki zekâta, orucun içindeki oruca, haccın içindeki hacca dikkat çeker. Bunlar gerçekleştirilerek insanın içindeki gerçek insana ulaşılacaktır.³⁸⁷ Zira İslam'ın beş şartı da insanların dünyanın esaretinden kurtulmasını amaçlar. Masiva peşinde koşan, zenginlik ve servet arzulayanların, dünyaya tapan ve hükmetmek isteyenlerin bu halden azade olması için bu beş şart emredilmiştir.³⁸⁸ Bu beş şartı anlayan, İslam olmuştur. Bawa'ya göre Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ya Muhammed! Her şeyi senle yarattım ve yaratılan her şey İslam'dır."*³⁸⁹

Bawa, dinin İslam'ın beş, imanın altı şartından ibaret zannedildiğini; hâlbuki bunların büyük bir okyanusun sadece bir kısmını işaret ettiğini söyler. Ona göre bu şartların hakikati; *his, uyanıklık, akıl, değerlendirme, irfan, ilahi analitik irfan, ilahi aydınlanmış irfan* olarak tasnif edilen yedi idrak seviyesinde anlaşılabilir.³⁹⁰

³⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 52.

³⁸⁷ *a.g.e.*, s. 42.

³⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 28.

³⁸⁹ *a.g.e.*, s. 30.

³⁹⁰ *a.g.e.*, s. 14.

Bawa'ya göre, İslam'ın ikinci şartı; yani namaz, tüm bireyler için bir görevdir. 1009Görevlerin en önemlisi budur. Zekât emri ise insanın, her şeyin Allah'a ait olduğunu anlamaması dolayısıyla verilmiştir. Ona göre beden ve ruh da Allah'a aittir. Buna iman olmayanlar sürekli dünyayı toplayıp biriktirdiklerinden dolayı Allah, zekâtı emretmiştir.³⁹¹

Bawa'ya göre, Allah'ı niyetinde taşımak da bir ibadettir. İbadet, niyet ve odaklanma ile Allah'a bağlanmak, kalbi Allah'ın sorumluluğuna bırakmaktır. O'nu hatırlamak ve O'na boyun eğmek ibadettir. Kalbin "şarj olmasını" sağlayan her şey ibadettir.³⁹² Bawa'ya göre, tüm varlığın bir ibadet şekli vardır ve bu ibadet tiplerinin sayısı gökyüzündeki yıldızlar kadar sınırsızdır. Ona göre şeytanın, cehennemlerin ve cennetlerin de kendilerine mahsus bir ibadeti vardır.³⁹³

Bawa, Hz. Âdem'in (a.s) şeriatında tarif edilen ibadetin, Hindu'ların ibadetlerine benzediğini savunur. O zamandan beri pek çok yogi gelip geçmiştir. Bawa, bunların hepsinin cehenneme gidip gitmeyeceğini sorgular. Ona göre, ruhlar âleminden beri var olan İslam'ın ruhuna ulaşanlar, müminlerdir ve Firdevs Cenneti'ne gitmişlerdir.³⁹⁴ Bawa'nın ibadet anlayışında bîatîni boyutlar büyük önem taşır. Örneğin, ona göre gerçek ibadet; Hakk'ın, Hakk'a yaptığı ibadettir. Gerçek ibadet, kulun kaybolduğu, kendinden fena bulduğu ve sadece Hakk'ın kaldığı bir durumdur.³⁹⁵

Bawa, sık sık Kur'an'ın doğru anlaşılmasıyla, hadislerin ve Hz. Peygamber'in

³⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 29.

³⁹² Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 87.

³⁹³ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, s. 47.

³⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 128.

³⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 43.

hayatının anlaşılmasıyla İslam'ın tüm dünya için rahmet olacağını vurgular.³⁹⁶ Ancak Bawa, uygulama olmaksızın; sadece konuşmaya karşıdır. İslam'ın hakikatleri, önce kalbe yerleşmeli daha sonra da hayatın içinde yer almalıdır. İslam kuru söz değildir.³⁹⁷

Bawa'ya göre İslam, Allah'ın son delilidir. Hak, Âdem, Nuh, İsmail, Musa, Davud, İsa, İdris, İshak, Eyyub, Yakub, Salih, Yusuf, Süleyman ve Hz. Muhammed'i (s.a.v) göndermiştir. Hz. Muhammed'i (s.a.v) son peygamber olarak bu safiyeti öğretmek üzere göndermiştir. İslam, işte bu safiyettir.³⁹⁸

Bawa'ya göre İslam, toprak için savaşmaz. Politika, din, bir ırk, altın veya zenginlik için savaşmaz. Onun tek bir noktası vardır, o da hakikattir. Bu yüzden insana düşen, Allah'ı kabul etmektir.³⁹⁹ Savaşmak ve tartışmak, İslam değildir. Birbirini öldürmek, İslam değildir. İslam'da esas olan; kötü birini yok etmek değil, kötülüğü yok etmektir. Kötü davranışı, kötü sıfatı, kötü konuşmayı yok edip; iyi davranışı, iyi sıfatı, iyi konuşmayı tesis etmek gereklidir.⁴⁰⁰ Bawa'ya göre, dünyayı fethedecek olan kılıç değil, tek tek her kalbin kazanılmasıyla bu sonuca ulaşacak olan sevgidir. Fethedecek olan birliktir, Allah'ın sıfatlarıdır, fiilleridir. Bawa'ya göre İslam da budur. Sevgi, kılıçtan daha keskindir. Sevgi; kutsal, yumuşak bir kılıçtır.⁴⁰¹

Bawa, İslam'ın doğru anlaşılmasında zâhir ve bâtın ayırımına önem verir. Bunu açıklarken de bazı hadislerin dışarıdan bakınca; sadece bir hikâye gibi görünebileceğini; ama irfan ve iman ile incelendiklerinde içindeki gerçek manaya ulaşabileceğini söyler.

³⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 95

³⁹⁷ *a.g.e.*, s. 116.

³⁹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s.180.

³⁹⁹ *a.g.e.*, s.181.

⁴⁰⁰ *a.g.e.*, s. 182.

⁴⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 50.

Aynanın içi ve dışı nasıl farklıysa, her şeyin içi ve dışı da birbirinden farklıdır. Buna örnek olarak, dışarıdan çok güzel görülen yılanın içindeki zehri; meyvelerin dışında sadece şekil ve renk görünmesine rağmen içlerindeki lezzeti gösterir. Benzer şekilde bazı şeyler dışarıdan çok güzel görünmesine rağmen lezzetsiz; bazıları çirkin olmasına rağmen lezzetlidir. Bawa'ya göre ilim, irfan, sıfatlar, fiiller ve beden için de bu durum geçerlidir. Her şeyin içi ve dışı farklıdır. Bawa, İslam'ı burada istisna tutar. İslam'ın savunduğu ve yaptığı aynıdır. Çünkü Allah herhangi bir dış kabukla örtülü değildir. Benzer şekilde İslam da hiçbir şeyle gizlenmez. Hiçbir şeyle örtülü olmayan saf ışıktır. Kıskançlık taşımayan söz, gerçek sözdür. Fark gözetmeyen şey, sevgidir. Gerçek birlik, yüksek ve aşağı arasında ayrım gözetmez. Gerçek merhamet, tüm hayatları kendi hayatı olarak görür ve ayrım yapmadan görevini icra eder. Gerçek adalet, ben ve sen ayrımları olmadan hareket eder. Vicdan, başkalarının hatası yerine kendi hatasını anlamaktır. Vicdan, diğerlerinin hâlini anlamak ve "Onun yerinde olsam ben de benzer davranırdım, o kadar fakir olsam ben de çalabilir ve yalan söyleyebilirdim bu yüzden ben de onun suçluluğunu paylaşmalıyım" diyebilmektir. Bawa, bunun yapılarak sabır, şükür ve rıza gösterilmesi gerektiğini, böyle bir insanı rahatlatıp sevgi göstererek ona yardım etmenin, onu iyi yola getirmenin gerektiğini ve bunun da gerçek İslam olduğunu söyler. Ona göre bu, aynı zamanda vicdanın da tanımıdır.⁴⁰²

Bawa'ya göre birlik, İslam'dır; sevgi, İslam'dır; merhamet, sabır, barış, eşitlik, sükûnet, İslam'dır. Her kalbi anlamak ve her birine yardım etmek, İslam'dır. Üzüntülerden kurtulmak, eşitlik ve barışa ulaşmak, İslam'dır. Allah'ın bildirdiği İslam, budur. Toprakları, şehirleri, ülkeleri, bölgeleri ele geçirmek, İslam değildir. Allah'ı kabul etmek, İslam'dır. Savaş ise cehalete, irfansızlığa ve kibre karşı olmalıdır. Bu savaşta "Allahu

⁴⁰² Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 49.

ekber" demek gerekir. Böylece benlik yok olur. İnsanın arzusu, kibri, fanatizmi, kıskançlığı, hasedi yok olur.⁴⁰³

Bawa'nın din anlayışında İslam, Allah tarafından insanlara verilen bir rahmet şemsiyesidir. Eşitlik, adalet, merhamet, birlik, sükûnet ve barış, İslam'ın kendisidir. Ayrışma, İslam değildir. Tüm insanların kaygılarını gidermek, tüm insanları kucaklamak, İslam'dır.⁴⁰⁴

Bawa, İslam'ı, Allah'tan gelen saf din olarak tanıtırken, sohbetlerinde zaman zaman İslam dünyası ve Müslümanlar anlamında da kullanır. Bu sebeple eserlerinin okunmasında bu hususa dikkat edilmelidir. Örneğin, İslam'ın tüm insanları kucaklayan yönünden bahsettikten sonra, "*İslam, bunu anlamalıdır.*"⁴⁰⁵ ifadesini kullanır. Aslında burada kastettiğinin İslam dünyası veya Müslümanlar olduğu açıktır. Zira bir dinin anlatılan bir şeyi idrak ederek uygulaması düşünülemez. Bunu yapacak olan takipçileridir.

Bawa'nın her dinden insanı kucaklayan yaklaşımıyla beraber Ehl-i Sünnet'e uygun bir itikada haiz olduğu da görülmektedir. İbadet ve muamelat konularına yaklaşımı ise Hanefi fikhî çerçevesindedir.⁴⁰⁶ Bawa'nın çok farklı dinlerin içinde doğup yetişmesi onun dini çoğulcu bir yaklaşım taşımasına sebep olmadığı görülmektedir. Zira o, önceki dinlerin hak din olsalar dahi zamanla tahrif olmaları dolayısıyla son ve kâmil din İslam'ın geldiğini, Hz. Peygamber'in son peygamber olduğunu her zaman vurgular. Nitekim o şii etkilerden de uzak görünmektedir.

⁴⁰³ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 184.

⁴⁰⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 48.

⁴⁰⁵ *Aynı yer*

⁴⁰⁶ Lou Wilson, *Kişisel İletişim*, 10.03.2015.

Onun İslam ve din kavramlarını ele alırken orijinal yaklaşımları da söz konusudur. Örneğin Hinduizm ve Zerdüştlüğün tahrif edilmiş semavi dinlerden olduğunu söylemesi, Hz. Âdem'in ibadetlerinin Hinduizm'in ibadetlerine benzediğini savunması çalışmamız çerçevesinde yaptığımız incelemelere göre daha önce iddia edilmemiştir. Ancak bu iddialar yanında o İslam'ın son ve geçerli din olduğu yönündeki görüşlerini de sağlam bir şekilde ortaya koyar. Aşağıda ele alacağımız şeriat kavramı ile Bawa'nın İslam anlayışı daha net bir şekilde görülebilecektir.

1.3 Şeriat

Bawa, şeriata ilişkin şartları, emir ve yasakları müridlerine aktarırken bunların dinin kuralları olduğunu, her dinin şeriatında benzer sınırlamaların mevcudiyetini anlatır.⁴⁰⁷ Bu sebeple, farzlar eksiksiz yerine getirilmelidir.⁴⁰⁸ Allah, Resul'üne emir ve yasaklardan bir zerre dahi şaşmamasını emretmiş ve ümmetinin de bu yolda olmasını istemiştir.⁴⁰⁹ Allah tüm varlıklara; sadece kendisine ibadet etmelerini emretmiştir. Bu yüzden dünya bir seccadedir. Böylece Allah'ın sıfatlarına ulaşılabilir. İnsan ancak bu şekilde kendini bilebilir ve kendini yaratan Rabbine ibadet edebilir.⁴¹⁰ Şeriatın tüm hükümlerinin amacı insanlara yardım etmenin ve başkalarının hayatlarını kendinin gibi görmenin önemini, insanların halini anlayabilmeyi ve onlara elden gelen yardımı yapabilmeyi öğretmektir.⁴¹¹ İslam'ın beş şartının amacı daha önce de benzer şekilde vurgulandığı gibi kendini anlaması ve bilmesi için insana yol göstermektir. Böylece şeytan tarafından ona verilen

⁴⁰⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 113.

⁴⁰⁸ *a.g.e.*, s. 129.

⁴⁰⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 148.

⁴¹⁰ *a.g.e.*, s. 165.

⁴¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 116.

kötü sıfatlardan, nefsanî arzulardan kurtulabilir.⁴¹²

Bawa'ya göre şeriat kavramı; sadece dinin emir ve yasaklarından ibaret değildir. O, genel olarak bilinen manadaki şeriat kavramına ek olarak tarikat, hakikat ve marifet kavramlarını da içerecek türde bir anlam yükler. Ona göre şeriat; insanın kendini, Rabb'ini, toprağı, melekleri, peygamberleri, büyük melekleri, Hakk'ı, halkı, Resul'ü, bedenini suretini, Allah'ın hakikatini, helali ve haramı, imanı, İslam'ı, namazı, ibadeti, orucu, haccı, helal gıdaları, haram gıdaları bilmesi; diğer canlıları kendi canı gibi görmesi, kalbini temizlemesi, güzel ahlâk ve irfan sahibi olarak nefesine hâkim olması, tesbihe devam ederek tevekkülde daimi olmasıdır.

Bawa'nın şeriat kavramı bunlarla da sınırlı kalmaz; insanın kalbindeki hakikati bilmesi, dört dini bilip hakikatlerine ulaşması, kötü alışkanlıkları terk ederek helal kazanç elde etmesi, hiçbir şeyi Allah'a denk tutmaması, ilim sahibi olması, şerri engellemesi, şeyhini izlemesi, Allah'ın emir ve yasaklarına uyması, Allah'a şirk koşmaması, Allah'tan razı olması, dünyaya ve Allah'a karşı tüm görevleri gücü yettiği kadar yerine getirmesi, helali olmayan kadınlar hakkında düşünmek veya niyet beslemekten uzak durması ve onları kardeşi gibi görmesi, büyü ve sihirden uzak durması, yerdeki bir diken bile olsa insanların yolundan zararlı şeyleri alması, hayatını sadece Allah için yaşaması, Allah'ın evi mahiyetindeki camileri önemsemesi, zekât ve sadaka vermesi de şeriattır. Görüldüğü gibi Bawa, şeriat ile marifet ve hakikate ait kavramları içiçe geçirerek değerlendirmekte ve şeriat kavramıyla; sadece dinin şekli yönünü işaret etmekten ziyade bunların iç manalarını da anlamaktadır. Nitekim ona göre halk, Hakk'ın içinde; Hak, halkın içindedir.⁴¹³ Bu çerçevede şeriat ve hakikati ilişkilendiren Bawa'ya göre İslam'ın beş şartı,

⁴¹² Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 263.

⁴¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 422.

esasen irfanın tecelli etmesinden ibarettir.⁴¹⁴

İbadetlerin tamamının amacı ölmeden önce ölmektir.⁴¹⁵ Bawa'ya göre bir varlık her an Allah'a ibadet etmese ne var olabilir ne de rızık alabilir. Cehennem dahi günde yetmiş bin defa Allah'ı tesbih ile yedi defa O'na secde eder. Şeytan günde yedi defa Allah'ı tesbih etmese kendi şer düşünceleri dolayısıyla yanar, yok olur.⁴¹⁶ Görüldüğü gibi Bawa, tesbih etmeyen hiçbir varlığın mevcut kalamayacağını savunmuştur.

Bawa, şeriatın hakikatle olan bağına anlatırken şeriatı kendi içinde bir seviyelendirmeye tabi tutar. İnsanın, Allah'ın emir ve yasaklara uyarak nefsinin esaretinden kurtulması, kalbinin manevi hastalıklarına çare bulması, birinci seviyede şeriattır. Ancak insan bu hastalıklara sebep olan şeyleri öğrenip, bunları Allah'ın rahmetiyle tek tek tedavi edebilirse bu, ikinci seviyededir ve daha yüksek bir şeriattır.⁴¹⁷ İnsan, vicdanının adaletini, irfanının aydınlığını ve hakikatinin yakînî imanını kullanabilirse kalbini bir aynaya çevirir ve o aynada Hakk'ı, hakikati, merhametini, sevgisini, sabrını, sırlarını görebilir. Böyle bir insan, irfanı ile bakarak Allah'ın sırlı nurunun kalp aynasına düştüğünü görebilir ve bunun tadını alabilir. Bu, doksan dokuz esma ile birlikte ortaya çıkan üçüncü seviyedeki daha yüksek bir şeriattır ve bir anlamda da hakikatin kendisidir.⁴¹⁸

Bawa'ya göre, insanın kendini bilmesi de Allah'ın sıfatlarını bilmesi de esasen şeriattır. Ancak bir diğer açıdan da şeriat; ancak salih ameldir ve bu amellerin Hakk'a gerçek ibadeti yapabilmek için gerçekleştirilmesi gereklidir. İslam'ın beş şartı bilinirse,

⁴¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 390.

⁴¹⁵ *a.g.e.*, s. 292.

⁴¹⁶ *a.g.e.*, s. 165.

⁴¹⁷ *a.g.e.*, s. 177.

⁴¹⁸ *a.g.e.*, s. 180.

O'nun sıfatlarına ulaşırsa ve bu sıfatlara uygun fiiller yapılırsa Allah'a gerçek ibadet edilmiş olur.⁴¹⁹ Bunların sonucu olarak insan, tükenmeyen hakikati anlayabilir ve mükemmel imana ulaşabilir.⁴²⁰ Görüldüğü gibi Bawa, şeriat ve hakikati birbiriyle aynılaştıran ve birbirinden ayrılması mümkün olmayan boyutlar hâlinde ele alır. Ona göre şeriatı içselleştirerek yaşamak hakikate ulaştırır, şeriat olmadan hakikatin yaşanması mümkün değildir.

1.4 İman

Arapça “Güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” anlamındaki emn (emân) kökünden türeyen îmân, “Güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak” demektir. Terim olarak iman, genellikle “Allah’tan alıp din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususlarda peygamberleri tasdik etmek ve onlara inanmak” diye tanımlanır.⁴²¹ Bir başka açıdan da iman, söz, tasdik ve amelden ibarettir.⁴²²

İmanın, kişinin kendi gayretiyle mi yoksa Allah’ın lütfuyla mı gerçekleştiği de değerlendirme konusu olmuştur. Hücvi’ye göre iman, Hakk’ın hidayetine bağlı olan, Allah’ın tevfiğiyle kulun gerçekleştirdiği bir ameldir.⁴²³ Bu görüşün Kur’an’dan delili, “Allah, hidayet vermeyi irade ettiği kimsenin göğsünü İslam’a açar. Saptırmak istediği kişinin göğsünü de, göğsü çıkıyormuş gibi daraltır.” âyetinde yer alır.⁴²⁴

⁴¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 166.

⁴²⁰ *a.g.e.*, s. 285.

⁴²¹ Mustafa Sinanoğlu, “İman”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2000, c. 22, s. 212.

⁴²² Ebu’l-Hasen Ali b. Osman b. Ebî Ali el-Cüllâbi el-Gaznevî el-Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb*, nşr. İbrâhîm ed-Düsûkî Şitâ, Dâru't-Türâsî'l-Arabî, Kahire 974; *Keşfu'l-Mahcûb Hakikat Bilgisi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s. 340.

⁴²³ *a.g.e.*, s. 342.

⁴²⁴ En’am Sûresi, 6/125

Gazâlî imanı mertebelendirerek ele alır. Sırf taklitten oluşan avamın kalbindeki iman, kelimcilerin imanı olan delillerle iman ve son olarak da yakın nuruyla, müşahadeyle iman eden ariflerin sahip olduğu imandır.⁴²⁵ İman, dil ile ikrar, kalp ile bilmek ve tüm organlarla da tastiktir. İtaat imanı kuvvetlendirirken, isyan azaltır; bilgi imanı güçlendirir, bilgisizlik zayıflatır.⁴²⁶

Bawa için iman, Allah'ın her şeye gücü yettiğine, her şeyi bildiğine ve her yerde hazır ve nazır olduğuna kararlılıkla ve değişmez bir azimle sarsılmaz bir inanç taşımaktır.⁴²⁷ Bir başka deyişle O'ndan başkasının olmadığına, hayır ve şerrin O'ndan olduğuna, iyi ve kötünün O'na ait olduğuna tam inanmaktır.⁴²⁸ Küfür, Allah'ın hakikatini saklamak, Allah'ın sıfat ve fiillerine uygun yaşamamak, Allah'a şirk koşturmak, nefse tabi olmak, kalbi karanlıkla doldurmak, şeytanın sıfatlarına yenik düşmektir.⁴²⁹ Kâfir ise hakikati anlayamayan, hakikatin belirlediği kurallara uymayan ve karanlıkla dolu olandır. Bawa'ya göre Allah'ın sıfatlarını alan mümin, şeytanın sıfatlarını alan ise kâfirdir.⁴³⁰

İslam'ın ilk şartı olan Allah'a iman; tüm kulların O'na iman etmek, O'nu bilmek ve O'na ibadetle yükümlü olduğunu bildirir. Bu imanın mahiyeti, Bawa'ya göre; O'ndan başka Tanrı'nın bulunmadığını, ezel, dünya ve ahiret süreçlerinde ve on sekiz bin âlemde tek hâkimin Allah olduğunu; O'nun ezeli ve ebedi olduğunu, her şeyi yarattığını ve mahşer gününün sahibi olduğunu bilmektir. Bu sebeple, O'ndan başka yaratan, rızık veren, koruyan ve yargılayan olmadığını bilmek gerekir. O'ndan başka tapmaya layık

⁴²⁵ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İhya-u-ulum- id-din, III*, Daru Sadır, Beyrut 2000; trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul 2002, ss. 18-19.

⁴²⁶ Abdülkadir el-Geylani, *el-Gunye li tâlibi tarîki'l-Hakki azze ve celle fî ma'rifeti'l-âdâbi's-şer'iyye ve ma'rifeti's-Sâni'*, I, Mısır 1375/1956; trc. A. Faruk Meyan, Berekât Yayınevi, İstanbul 1986, s.62.

⁴²⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 51.

⁴²⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 52.

⁴²⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 383.

⁴³⁰ a.g.e., s. 385.

yoktur. Bu iman, en ufak bir şüpheden dahi uzak, keskin ve kararlı olmalıdır. İbadet etmek ve etmemek insanın elindedir; ancak ibadet edilmediğinde Allah'a bir zararı olmaz.⁴³¹ Bawa, "La ilahe illallah Muhammedün resulallah" denildiğinde Hz. Peygamberin övüldüğünü, bu sözü söylemekle kişinin O'nu izlediğinin âşikar kılındığını söyler. Hz. Peygamber (s.a.v) Hatemü'l-Enbiya'dır ve bu sebeple O'nu izlemeyi kolaylaştırmak için imanın altı, İslam'ın beş şartı kullara emredilmiştir. Bu şartların hem zahirî hem de bâtinî manaları çok iyi anlaşılmalıdır.⁴³²

Bawa'ya göre, Tanrı'nın varlığı ve dünyanın nasıl oluştuğuna dair şüpheler tarih boyunca her zaman vardır. Bu görüşler modern dünyada araştırma ve bilimsel buluşların da artmasıyla çoğalmıştır. Bu görüş sahiplerine göre her şey doğadan ibarettir, Tanrı yoktur. Onlara karşı Bawa, dünya ve evrendeki yaratılışın mucizeleri ile cevap verir. Dünya ve gökyüzü bu mucizelerden biridir. Kocaman bir topun havada askıda durması, o Kudret'in göstergesidir.⁴³³

İman kemale erdiğinde irfan güneşi doğar, ilahi ilim idrak edilir, Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlanılır. Böylece helal ve haram, cennet ve cehennem, dünya ve ahiret, ruh ve nefsi emmare, nefret ve sevgi, doğru ve yanlış kavramları anlaşılabilir.⁴³⁴

Bawa, Kelime-i Tevhid'in tanımını "Başka hiçbir şey değil, sadece sen Tanrı'sın" ifadesiyle yapar.⁴³⁵ Kelime-i Tevhid'in dört rüknü vardır. Bunlar Allah'ın Zatı, sıfatları, fiilleri ve Resul'ünü tasdiktir. Birinci rükûn; Allah'ın Mevcut, Kadîm, Bâki, Muhalefetü'n li'l-havadis (yarattıklarına benzememe), Kaimu'n bi-nefsihi (kendi Zat'ıyla mevcut) ve

⁴³¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 9.

⁴³² Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 78.

⁴³³ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 5.

⁴³⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Hacci*, s. 42.

⁴³⁵ Hugh Talat Halman, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, s. 187.

Vahid özelliklerini ifade eder. İkinci rükûn; Hayyu'n bi-hayatihi (kendi diriliğiyle diri), Alîmu'n bi-ilmihi (kendi ilmiyle âlim), Muridu'n bi-iradetihi (kendi iradesiyle isteyen), Kâdiru'n bi-kudretihi (kendi kudretiyle Kâdir), Semiu'n bi-semi'îhi (kendi duymasıyla duyan), Basiru'n bi-basarihi (kendi görmesiyle gören), Mutekellimu'n bi-kelamihi (kendi kelimasıyla konuşan) olmasıdır. Üçüncü rükûn; Allah'ın Mucid, Muti', Halık, Râzık, Muhyi, Mumit, Hadi, Mun'im ve Muntakim olmasıdır. Dördüncü rükûn; Resul'ün (s.a.v) her söylediğinin doğruluğu, kabirde sorgu ve sual, ölümden sonra mezardan haşr, ahiret hayatı, ahirette mizan, sırat, cennet ve cehennem gerçeklerine inanmaktır.⁴³⁶

Bawa, iman kavramının detayları üzerinde geniş bir şekilde durur. *Resonance of Allah* isimli kitabında imanı, bedenle özdeşleştirerek açıklar. İmanın ilk ve en önemli konusu, Allah'tan başka Tanrı olmamasıdır. İmanın tacı ve tepesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v) O'nun peygamberi olmasıdır. İmanın alnı; Allah'ın yaratma, koruma ve yok etme yetkisine sahip tek varlık olduğuna kesin olarak inanmaktır. İmanın kaşları, Kelime-i Tevhid'dir. İmanın gözü, fiziksel gözü çirkinliklerden korumak ve sadece Allah ve Resul'üne nazar etmektir. İmanın kulağı, fiziksel kulakları mühürleyerek kötü seslerden uzak durmak, sadece Allah ve Resul'ünün seslerini duymaktır. İmanın burnu, nefisle duyulan kötü kokulardan kurtulmak ve Allah'ın sırrının kokusunu ve Peygamber'inin misk kokusunu almaktır. İmanın boynu, insanın boynuna asılan ölümün esaretinden kurtulmak, ölmeyen önce ölmeye ulaşmaktır.⁴³⁷

⁴³⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 660-662.

⁴³⁷ a.g.e., ss. 106-112.

Bawa, iman ve vicdan kavramlarını da birlikte ele alır. Ona göre iman, azim ve sebat Allah için bir araya geldiğinde, insanın içinde gizli bir şekilde duran vicdan harekete geçer ve her konuda hakikate uygun değerlendirmeler yapar.⁴³⁸

Bawa, Müslümanların imanla şereflenerek, ezelde, dünyada ve ahirette, dinin bereketini kazandığını, mükemmel safiyet lütfuna erdiğini belirtir.⁴³⁹ Bu sebeple, Bawa her konuda, Hz. Peygamber'in (s.a.v) ne dediğine, vahiylerde ilgili bir açıklama olup olmadığına, ashaba bu konuda bir açıklama yapıp yapılmadığına bakmak gerektiğini belirtir.⁴⁴⁰

Bawa'ya göre İslam'ın tarihi 1400 yıldan ibaret değildir. İslam, ezelden gelen hakikatin kendisidir ve parlak bir Nur'dur. Bu sebeple İslam, daha Hz. Âdem (a.s) yaratılmadan önce, ruhlar âleminde mevcuttur.⁴⁴¹ Dolayısıyla o, Kelime-i Tevhid'i söyleyen herkesin bir görülmesi gerektiğini, müminler arasında ayrımlar, ayrışmalar yapılamayacağını savunur.⁴⁴²

Bawa, imanın altı şartının, İslam'ın beş şartını anlayıp yerine getiremeyenlere yardım etmek amacıyla ortaya konduğunu söyler. İmanın altı şartı anlaşılacak gerçek iman ortaya çıkacaktır.⁴⁴³ Bawa, dine ilişkin esasları dogma şeklinde sunmaktan kaçınır ve muhataplarının mahiyetine göre anlamlandırmaya çalışır.

Bawa imanın altı şartını aşağıdaki şekilde ifade eder:

1- Allah'a iman,

⁴³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 276.

⁴³⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 79.

⁴⁴⁰ *a.g.e.*, s. 106.

⁴⁴¹ *a.g.e.*, ss. 111-112.

⁴⁴² *a.g.e.*, s. 113.

⁴⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 30.

2- Meleklerle iman,

3- Kitaplara iman,

4- Peygamberlere iman,

5- Ahirete iman,

6- Hayrı ve şerri Allah'ın yarattığına, kıyamette sorgu sual olacağına, cennet ve cehenneme iman.⁴⁴⁴

Bawa'ya göre, İslam'ın beş şartı insanın suretini düzenler; imanın altı şartı ise iç görevlerden ibarettir. Bawa iç görevlere bâtinî anlamlar da yükler. İmanın birinci şartı, kulun hamdinin Allah'a ulaşması ve buna cevap mahiyetinde, Allah'ın yaptığı hamdi kişinin iman kulağı ile duymasıdır. Kul, zahir ve bâtinî âlemlerdeki tüm varlıkların ibadetlerinin seslerine Allah'ın cevaplarını duyabilir. Böyle bir insan, Allah'ın tüm hayatlara merhametiyle kullarına cevap mahiyetinde söylediği sonsuz sözlere şahitlik eder. Kulağın içindeki kulakla, iman kulağı ile bunları duyan kul, "Bundan daha lezzetli bir şey yok." der. Böylece Allah'a hamd eden kul, iman kulağı ile Allah'ı duyar ve bu sesin lezzetini tadar.⁴⁴⁵ Bawa, kulun Allah'ı duymasını imanın bir rûknü olarak görmektedir.

İmanın ikinci şartı, kulun, Nur-i Muhammedî ile yani, nur ve irfanın gözü ile, bir başka deyişle, imanın gözü ile bakmasıdır. Hakk'ı bilen bu göz, aynı zamanda O'nun dostlarını, temsilcilerini, kutuplarını, meleklerini, tüm varlıkların hamdlerini ve ibadetlerini de tanıyacak böylece mutluluğun da hakikatine erecektir.⁴⁴⁶ Yine göz ile

⁴⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 30; ayrıca bkz. Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 659.

⁴⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 19.

⁴⁴⁶ Aynı yer

imanı eşleştiren Bawa, bu görüşleri imanı derinleştiren unsurlar olarak sunar.

Üçüncü şart, Allah'a övgü ve hamdin beraberinde gelen rayihanın kalben keşfidir. Bawa'ya göre bu rayihalar yasemin çiçeği, Hz. Muhammed'in (s.a.v) misk kokusu ve misk kedisinin kokusudur. Bu makamda Allah'ın rahmetinden yayılan kokuların alınması ile kul mest olur.⁴⁴⁷ Görmek ve duymaktan sonra koklamayı da imanın bir aracı olarak ortaya koyan Bawa, İlahi kokuların alınmasını da iman ile ilişkilendirir.

İmanın dördüncü şartı, Allah'ın sözlerini dinlemek, O'nunla imanın diliyle konuşmak ve O'na teslimiyettir. Ruhun ruhu, ruhlar âleminde Rabb olarak mevcuttur ve tüm varlıklar O'nu hamd ile tesbih eder. Rabb'leri de onlara ilhamlar verir, onlarla konuşur, kul da bunu müşahade eder.⁴⁴⁸

Bawa, imanın beşinci şartı olarak; açlık, yaşlılık, hastalık ve ölümle ilgili bedensel rızkı terk ederek, hayatı sonsuz hayata çeviren rızkı almayı görür. Bu gıda, Zat'ın dilinden gelir ve iman diliyle alınarak nur ve irfan dişleriyle tadılır. İnsan bu gıdayı tadararak fenâdan bekâya geçmelidir.⁴⁴⁹

Altıncı şart, doğrudan Allah ile konuşmaktır. Bawa bu şartı şöyle açıklar:

Kur'an'ın özü Ahamad'dır.⁴⁵⁰ Kelime-i Tevhid'in özü yirmi yedi harfinin kullanılması ile Ahamad adı verilen kalbe ulaşılır. Kur'an'ın özünden gelen

⁴⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, ss. 19-20.

⁴⁴⁸ a.g.e., s. 20.

⁴⁴⁹ Aynı yer

⁴⁵⁰ Bawa, Tamil dilindeki Ahamad kelimesi ile Ahmed kelimesi arasında bağlantı kurmakta ve Tamil dilinde kalp anlamına gelmesi dolayısıyla manayı bâtinî olarak yorumlamaktadır. Bk. Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 9.

*ilhamlar ile doğrudan Allah ile konuşulmalıdır. Bu, Ahamad hâlidir, Hakk'ın Zat'ıdır. Dolayısıyla Allah ile doğrudan konuşan Ahamad'dır.*⁴⁵¹

Bawa, imanın altı şartının insanın bâtinî yönüne hitap ettiğini söyler. Bu şartlar, külli olarak Allah'ın yüz esmasının sırrını taşır. Bu sır, Allah'ın sırrını ve Kur'an'ı, şeriatın bâtinî şartları ile bilme imkânını taşır. İmanın altı şartı, yüz İlâhi isim olarak parlar. Allah'ın tüm gizemli sırları insan suretini oluşturmak için bir araya gelmiştir. Bu suret, Allah'ın rahmetinin hazinesi olmuştur.⁴⁵²

Bawa, imanın altı şartını başka bir açıdan da şu şekilde yorumlar: Allah'ın yüz esması ile ortaya çıkan suret, insanın Kur'an ile ilintili suretidir. İnsanın kendini bilmesi ve bu sureti araması imanın birinci şartıdır. Kendi içinde zuhur eden hakikate bakarak, kendi suretinden fenâya erip; sadece Kur'an suretini görmek imanın ikinci şartıdır. Bunun için Kur'an'a nazar edilmelidir. Böylece Hz. Muhammed'in (s.a.v) nurlu sureti ve sırrı görülür. Bu, imanın üçüncü şartıdır. Hz. Muhammed (s.a.v) ismi verilen aydınlığa dikkatle bakılırsa Nur görülür. Bu, imanın dördüncü şartıdır. Nur suretinde kalarak ve Nur'un faziletli fiilleri işlenerek, Allah'ın sırrıyla irfanın aydınlığı suretinde Nur'a bakıldığında imanın beşinci şartına ulaşılmış olur. Tek Allah'ın suretsizliği, sınırsızlığı, doğmamış olması ve ölümsüzlüğü, Evvel ve Ahir olması, zuhur eden her şeyde tecelli etmesini bilmek, imanın altıncı şartıdır.⁴⁵³

Bawa'ya göre gerçek imanın ortaya çıkması için Allah'ın tekliğinin ve el-Malik esmasının anlaşılması ve O'na mutlak teslimiyete ulaşılması gerekir.⁴⁵⁴ Bu anlamda, her insanın İslam fitratıyla dünyaya gelmesi hakkında tefekkür edilmelidir. Bu şartları

⁴⁵¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 20.

⁴⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 181-182.

⁴⁵³ *a.g.e.*, ss. 182-183.

⁴⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 31.

anlayan ve kabul eden kişi İslam dinine mensup olmuştur.⁴⁵⁵

Bawa, imanı güçlendirmek için akli delilleri de gündeme getirir. Örneğin, insanın yaratmasıyla Allah'ın yaratması arasındaki fark, Allah'ın varlığının delillerinden biridir. Sanatçılar da eser üretebilmelerine rağmen Allah'ın eserleri canlıdır, hareket edebilir; ama insan bunu yapamaz.⁴⁵⁶ Ancak bir sufi olarak Bawa, her ne kadar iman için dış dünyada Allah'ın varlığına ilişkin delillerin önemli olduğunu kabul etse de, Allah'ın bulunacağı yerin dış dünya değil, insanın içi olduğunu savunur.⁴⁵⁷

Bawa, imanla fiiller ve ahlâk arasında bir bağ kurar. Salih amel işlemek, diğer insanları kendi gibi görebilmek ve kötü ahlâktan uzaklaşmak, imanın bir parçasıdır.⁴⁵⁸ Zira ona göre imanı olanlar için Rab'lerinden daha kıymetli bir şey yoktur. Aslında onlar için başka bir varlık da yoktur. İmanın tam ve mükemmel olması bunu gerektirir.⁴⁵⁹ Bu anlamda imana ilişkin tüm soruların tek cevabı da Hakk'ın kendisidir. Zira O'ndan başka hiçbir varlık yoktur. Dünya sorudan ibarettir ve tek cevap da O'dur. Eğer başka bir şey yoksa esasen soru da yoktur.⁴⁶⁰ Bu anlamda Bawa'nın iman kavramını ele alırken vahdet-i vücud nazariyesini de talebelerine aktardığı görülmektedir.

Bawa, yeryüzünde hiçbir insanın gerçek anlamda imansız olmadığını savunur. İnsanlar her ne kadar Allah'a inanmadıklarını söyleseler de aslında bu iddia boş bir sözden ibarettir. Kalplerinde ise durum farklıdır. Nitekim bu insanların herhangi bir tehlike

⁴⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 31.

⁴⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 5.

⁴⁵⁷ *a.g.e.*, s. 6.

⁴⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 119.

⁴⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 28.

⁴⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 133.

anında "Allah'ım!, Tanrı'm!" şeklinde bağırmaları da bunun bir göstergesidir. Bu sebeple gerçek manada, Tanrı'nın olmadığını savunan kimse yoktur.⁴⁶¹

Bu aklî gerekçelendirmenin peşinden Bawa konuya ontolojik açıdan da yaklaşır ve her insanın kalbinde İslam denilen Nur'un mevcut olduğunu vurgular. Zira tüm varlık Muhammedî Nur ile yaratılmıştır. Aksi halde hiçbir varlık bu âlemde var olamazdı.⁴⁶² Nitekim tüm canlılar, tüm ruhlar, Allah'ın Resul'ünü kalbiyle bilir, O'na iman eder ve hepsi de İslam'dır. Esasen ruhun yaşayabilmesinin tek imkânı İslam'ı içinde taşımasıdır. Bu yüzden bu iki âlemde herhangi bir şey eğer Kur'an'a, yakîn imana, Resul'ün güzelliğine ve Kelime-i Tevhid'in hakikatine sahip olmasa o şeyin bir ruhu olamazdı. Tüm varlıklar kendi dillerinde bir saniye atlamadan her an Kelime-i Tevhid'i zikrederler. Ruhlarıyla Allah'a ibadet ve kulluk eder, selam verir ve secde ederler.⁴⁶³

Bawa'nın din anlayışına göre tek bir Tanrı olduğu gibi aslında tek bir din ve tek bir öğreti vardır. Hinduizm, Zerdüştlük, Hristiyanlık, Yahudilik veya İslam olsun, mensuplarının ortak tarafı Allah'ı aramalarıdır. Allah'a imanı olmayanlar ise adaletsiz davranışlar, politik sorunlar, kıskançlık, hilekârlık, bencillik ve gururla tatmin olmaya çalışırlar ama asla huzura ulaşamazlar; adalet ve barıştan uzak bir hayat sürerler. Hâlbuki bir Allah'a inananların tek ihtiyacı O'nun sıfatları, fiilleri, lütfu, sabrı ve merhametidir. Bawa'ya göre Allah'a imanı olanların tamamı aynı arayışta ve çabadadır. Bu yüzden de ırk, din, kast ayrımlarından uzak durmalı, tüm ayrışmaları bitirmelidir. Aksi takdirde Allah'ı görmek mümkün değildir. Ancak ayırım ve bölünmelerin olmadığı bir yerde Hak

⁴⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 153.

⁴⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 130.

⁴⁶³ *a.g.e.*, s. 131.

görülebılır. Çünkü bu ayrımlar, insanı O'nun sıfatlarından, lütfundan, hazinesinden, adaletinden, ilminden, hakikat ve huzurundan uzak tutar, insanı Hak'tan ayırır.⁴⁶⁴

Bawa, güçlü imanın önemini ele alırken bunun çok zor bulunabileceğini savunur. O'na göre insanlar yakîn imanları olduğu düşüncesiyle bir mürşide gittiğinde, mürşid onları irfanla imtihan ederse çoğunun imanı zayıf çıkar. Nitekim sıkıntı veya üzüntü karşısında insanların imanlarının zayıf olduğu sıklıkla görülür.⁴⁶⁵ Bawa, olaylar, üzüntüler ve diğer sıkıntılar dolayısıyla insanın imanının sarsılmasını şüphe sahibi olmak olarak görmez. İmanı olan birinin sahip olduğu şüphe ile imanlı bir insanın olaylar karşısında sarsılması aynı şey değildir. Yakîn imanı olan bir kişi de zorluklar karşısında sarsılabilir. Bu sarsılmanın önüne geçmek için yakîne ulaşmak ve ibadet etmek gerekir.⁴⁶⁶

Bawa'nın iman kavramına gerek zahiri gerekse bâtinî açıdan önem verdiği, özellikle bâtinî yorumlar geliştirerek iman kavramını geniş bir perspektifle ele aldığı görülmektedir. O, imana ilişkin aklî delilleri ihmal etmediği gibi imanın batınî yönden gereklerini de önemli görür. Nitekim onun iman anlayışında tüm varlıkların esasen tek hakikate sahip olması, Allah'tan başka mutlak varlık olmadığı, her varlığın Allah ile var olduğu gibi nazariyelere inanmak da vazgeçilmezdir.

1.5 Peygamberler

Bawa'ya göre peygamberler, insanlara doğru yolu gösteren, irfanı ve faziletli amelleri öğreten ve Allah'ın emir ve yasaklarına uymalarını sağlayanlardır.⁴⁶⁷ Bawa,

⁴⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 54.

⁴⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 50.

⁴⁶⁶ *a.g.e.*, s. 52.

⁴⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 406.

yüzyıllar boyunca Allah'ın peygamberlerle vahiy gönderdiğini, hepsine Kelime-i Tevhid'in verildiğini, son ve en yüksek açıklama olarak Son Peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v)⁴⁶⁸ 6666 âyet verildiğini, bu âyetlerin önceki peygamberlere bir, iki, üç, yedi veya on âyet olarak gelen tüm âyetleri kapsadığını ifade eder.⁴⁶⁹

Bawa'ya göre Allah, insanlara 124.000 peygamber göndermiş, bunlardan yirmi beş tanesini Kur'an'da ismen bildirmiş, sekizini ise öne çıkarmıştır.⁴⁷⁰ Tüm peygamberler içinde en yüce olarak Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Musa, Hz. Davud, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'i (s.a.v) sayar.⁴⁷¹ Bunların tamamının mana ve hakikati ise Hz. Muhammed'de (s.a.v) toplanmıştır. Bawa'ya göre O, Thiru Marai'dir.⁴⁷² Thiru Marai, Thiru Kur'an'ın yani Kur'an'ın suretinin özüdür ve insanda tecelli eden boyutudur.⁴⁷³ İşte gerçek Kur'an, O'dur. Bir diğer anlamda Kur'an, kitabî kodlardır. Allah'ın sözleri bu kodlardır ve bu kodlarla kalplerini dolduranlar, saflaşanlar, Hakk'a güvenenler ve O'nu sevenlerdir. Bawa, Kur'an'ın Hz. Peygamber'e vahyolduğu gibi her mümine de inmesi gerektiğini savunur. Hz. Peygamber (s.a.v) âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. İnsanların bu rahmeti kalplerine almaları gereklidir. Bu başarılırsa tüm âlemlerin rahmeti kalbe dolar.⁴⁷⁴ Görüldüğü gibi Bawa, peygamber konusunun temeline Hz. Peygamber'i (s.a.v) ve Nur-i Muhammedî kavramını oturtmuştur. Hz. Peygamber ise yürüyen Kur'an

⁴⁶⁸ Bawa'ya göre aynı zamanda Ezelde de Muhammedî Nur olarak yine peygamberdir.

⁴⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 157.

⁴⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 211.

⁴⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 116.

⁴⁷² Bawa, Kur'an'ın mushaf olan hâline Thiru Kur'an adını verir. Thiru Marai ise Kur'an'ın özü ve hakikatidir ve buradaki kullanımıyla da insan-ı kâmile işaret etmektedir. Bu konu Kur'an başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

⁴⁷³ Burada Bawa'nın "Hz. Peygamber'in yürüyen Kur'an oluşu" ile bağlantı kurduğu görülmektedir.

⁴⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 211.

olması⁴⁷⁵ dolayısıyla Kur'an'dan ayrı bir varlık olarak düşünülemez. Nitekim gerek Kur'an'ın mahlûk olmayışı gerekse Nur-i Muhammedî'nin ezeli bir varlık oluşu örtüşmektedir.

Bawa'ya göre 124.000 peygamberin gönderilme amacı, Allah'ın kanunlarını, emir ve yasakları bildirmek ve açıklamaktır. Bu şekilde Allah, Kendi hakikatini açıklamış ve kullarının imanını güçlendirmiştir. Her peygamber, Allah'ı sevmeyi, sarsılmaz bir imanla O'nu kabul etmeyi, O'na hiçbir ırksal veya dini ön yargı olmadan ibadet ve dua etmeyi anlatmıştır. Bawa, Kur'an'ın, son peygamber ve seçilmiş elçi olan "Muhammed Mustafa er-Resul'e (s.a.v)" Cebrail ile iletildiğini belirtir.⁴⁷⁶ Peygamberlerin Allah'la bazen gönülleriyle, bazen de Cebrail vasıtasıyla konuştuklarını söyleyen⁴⁷⁷ Bawa'ya göre arifler, Allah dostları, irfanı açıklayanlar, nur olmuşların gönüllerinden de konuşan O'dur.⁴⁷⁸

Bawa'ya göre yetmiş binden fazla ibadet çeşidi vardır. Ezelden bugüne kadar insan, zihninden geçen hemen her şeye tapmıştır. İnsan gözüyle gördüğü, zihninde yarattığı, düşüncelerinde ve rüyalarında yer alan her şeye tapmıştır. Bu zamana kadar gelen 124.000 peygamber de farklı tip ibadetler getirmiştir. Hz. Âdem'den bu tarafa Nuh, İbrahim, İsmail, Musa, Davud, İsa ve Hz. Muhammed (s.a.v) de farklı tip ibadetler öğretmişlerdir. Bu süreçte insanlar Allah'ın dışında güneşe, aya, yıldızlara ve nice başka varlıklara tapmışlardır.⁴⁷⁹

Bawa peygamberlerin gönderilmesini bir önceki ümmetin bozulmasıyla alakalı görür. İnsanların ibadetleri için bir başlangıç ve bitiş öngörmeleri, sınır koymaları bu

⁴⁷⁵ Müslim, Salâtü'l-Musafirin, 139.

⁴⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 76.

⁴⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 38.

⁴⁷⁸ Aynı yer

⁴⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 90.

bozulmalara bir örnektir. Benzer şekilde onlar Tanrı için de bir sınırlama ve kayıt düşünmüşlerdir. Bu şekilde yaşayanlar için din, amaçlanan erdirici özelliğe haiz değildir. Din bu durumda bir afyon haline gelir ve dogmalardan ibaret olur. Tüm bu bozulmalar sebebiyle Allah, Hz. Muhammed'i (s.a.v) göndermiştir. Hz. Muhammed'i tecelli ettirerek, Allah'ın Zat'ına ait irfanı ortaya koymuştur. Bawa'ya göre Hz. Muhammed (s.a.v) hem ilk hem de son peygamber olarak Allah'ın bir anlamda kalbinden tecelli etmiştir. Zira her şeyi Nur-i Muhammedî'den halk eden Allah, bu nuru ilk önce Hz. Âdem'in (a.s) sonra da tüm diğer peygamberlerin alınına koymuştur.⁴⁸⁰

Bawa'ya göre Ahmed,⁴⁸¹ kalp anlamına gelir ve Allah kalbe bu ışığı yerleştirmiştir. Bu Nur, aslında Allah'ın vechinin güzelliğinin tecellisidir.⁴⁸² Bawa, "La ilahe illallah Muhammedün Resulallah" denildiğinde Hz. Peygamberin övüldüğünü, bu sözü söyleyen kişinin O'nu izlediğinin aşikâr olduğunu söyler. O'nu izlemekte müminlere kolaylık olması için de imanın altı şartı ve İslam'ın beş şartı kullara verilmiştir.⁴⁸³

Bawa'nın peygamber kavramını baştan sona Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilintili ele aldığı görülmektedir. Ona göre Resulallah, ezelde peygamber olması dolayısıyla hem ilk hem de son peygamberdir. Tüm peygamberlerde zuhur eden O'nun Nur'udur. Her ümmetin kendine gelen peygamberin getirdiği dini tahrif etmesi dolayısıyla peygamberler birbirini takip etmiştir. Hz. Peygamber ise peygamberlerin mührüdür.

⁴⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 50.

⁴⁸¹ Bawa Ahmed kelimesini Ahamed olarak yorumlar. Tamil dilinde Aham kalp anlamındadır. Bk. Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 9.

⁴⁸² Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 52-53.

⁴⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 78.

1.6 Melekler

Bawa, melekleri hem yaratılmış ayrı bir varlık olarak hem de insan bedenindeki unsurlar olarak görür. Örneğin Cebrail, cennetlerin ve tüm meleklerin yöneticisidir. Vahiy taşımakla da görevlidir. Ama aynı zamanda insan bedeninde de, meleklerin yöneticisi olarak yer alır. İnsan bedenindeki görevi, Muhammedî Nur'un korunmasıdır. Ayrıca Cebrail, insanın aklı suretinde de tecelli eder. Cebraille birlikte dört baş melek daha vardır: Mikail, İsrail, Azrail ve Âdem (toğrağa ait olan baş melek). Bu dört melek; su, ateş, hava ve toprak olarak insan bedeninde tecelli ederler. Bu baş meleklerin insan bedeninde yerleştiği yer kalptir.⁴⁸⁴

Bawa, dört büyük meleğin devlet sistemindeki üst seviyeli yöneticiler gibi kendilerine mahsus görevleri olduğunu söyler. Aynı melekler insandan bağımsız olarak da mevcuttur.⁴⁸⁵ Bu durum tüm melekler için de geçerlidir. Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail, Rukyail, Münker ve Nekir, Rakib ve Atid, Ridvan ve Malik, hep insan için insanın iyiliğini isterler. Bu melekleri kabul etmek ve onlara inanmak, insanın üzerine bir vazifedir.⁴⁸⁶ Bawa'ya göre, yaratılıştaki ne görünüyorsa ne ortaya çıkıyorsa melekler yoluyla zahir olur.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 257.

⁴⁸⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 30.

⁴⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 52.

⁴⁸⁷ a.g.e., s. 54.

1.7 Kur'an

Hız. Peygamber'e indirilen son semavî kitap olan Kur'an, Arapça,⁴⁸⁸ peyder pey,⁴⁸⁹ vahiy yolu ile⁴⁹⁰ Allah tarafından⁴⁹¹ gönderilen kitap olarak tanımlanmıştır. Fatiha ile başlayıp, Nas Sûresi ile biten, okunması ibadet olan Kur'an'ın eğrilik ve çelişmeden tamamen uzak olduğu,⁴⁹² yine Kur'an'da bildirilmiştir. Kur'an; Allah tarafından Aziz, Kerim, Hakîm, Mecid, Mübarek ve Mübin bir kitap olarak tanımlanmıştır.⁴⁹³ İslam Ansiklopedisi'nde Kur'an tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Kur'an, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hız. Muhammed'e (s.a.v) indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtîha Sûresi'yle başlayıp Nâs Sûresi'yle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça mûciz bir kelâmdır.”⁴⁹⁴

Bawa, Kur'an'daki âyetlerin farklı ekoller tarafından farklı sayılarda belirlendiğinden bahseder. Şam ekolüne göre 6250, Kufe ekolüne göre 6236, Basra ekolüne göre 6216 âyet vardır. İbn Mesut 6218, İsmail b. Cafer 6214 âyet olduğunu savunmuştur. Ama ekseri kanaat 6666 âyet olduğu yönündedir. Bu sayıyı savunanlar arasında en meşhuru Hız. Aişe'dir (r.a.). Bawa, âyetlerin sayısı hakkında ihtilaflı görüşler olmasına rağmen Kur'an'ın tüm harfleri, kelimeleri, cümleleri ve sûre sayıları konusunda hiçbir ihtilaf olmadığını vurgular. Nitekim ona göre Kur'an, tüm dünyada en geniş incelemeye ve araştırmaya tabi tutulan dini metindir. Âlimler, Kur'an'daki tek tek

⁴⁸⁸ Yusuf, 12/2

⁴⁸⁹ Furkân, 25/32

⁴⁹⁰ Yûnus, 12/2

⁴⁹¹ Hakka, 69/43

⁴⁹² Kehf, 18/1

⁴⁹³ Fussilet, 41/41; Vakıa, 56/77; Yâsîn, 36/1; Sâd, 38/29; Yusuf, 12/1.

⁴⁹⁴ Abdülhamit Birışık, “Kur'an”, TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2002, c. 26, s. 383.

harflerin sayılarını, noktaları; hatta fetha, kesre gibi işaretlerin dahi sayılarını çıkarmıştır. Bu çalışmalar dolayısıyla inanılmaz büyüklükte bir literatür oluşmuştur. En başından beri Kur'an inceden inceye analiz edildiği için hiç kimse Kur'an'ın bir cümlesini, bir kelimesini, bir harfini; hatta bir nokta veya işaretini dahi değiştirememiştir. Bir zerre dahi eklenememiş ve çıkarılamamıştır. Dolayısıyla Kur'an hiçbir şekilde değiştirilmemiştir.⁴⁹⁵

Bawa'nın Kur'an tasavvurunda insanın büyük bir önemi vardır; zira insan, aslında Kur'an'ın kendisidir. Her insanın kitabı, bizzat kendisidir.⁴⁹⁶ Bawa, Kur'an'ı Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından bildirilen değişmez İlâhi hakikatler bütünü olarak tanımlar ve bâtinî anlamda da Kur'an'ı insanın sureti olarak görür. Ona göre bu suret yirmi sekiz harften meydana gelmiş ve Rahman, Fatiha, Yasin gibi suretlerle ortaya çıkmıştır. Kur'an, 6666 âyeti, çeşitli yollarla, sayısız kelime ve hadislerle açıklar. Aynı zamanda Kur'an'ın -ayette belirtildiği üzere- dünyadaki tüm sular mürekkep olsa, tüm ağaçlar kalem olsa açıklanmaya çalışılsa tamamlanamayacağını söyleyen Bawa, insan ve Kur'an'ı özdeşleştirerek insanın da aklının, irfanının, özelliklerinin tam olarak bilinemeyeceğini, tanımlanamayacağını ifade eder. Çünkü ona göre insan bir anlamda Kur'an'ın suretidir. Gerçek anlamda Kur'an'ın suretine sahip kimse, güzel ve nurlu cemaliyle insan-ı kâmilidir.⁴⁹⁷ Bawa bu bağlamda Kur'an'ın tam olarak anlaşılabilmesini de insan-ı kâmil bilmeye bağlar. Ona göre yirmi sekiz harfle ortaya konan bu Kur'an, Hz. Muhammed'e (s.a.v) 6666 âyet ile açıklanmıştır. İnsanın da kendi nefsinin bu âyetlerle araştırması ve incelemesi gerekir. Ancak bundan sonra nefsinin ve Rabb'ini bilebilir. Nefsinin bilen kimse Kur'an olarak var olur. Kur'an, topraktan yaratılmış bedenin içinde gizlidir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 600.

⁴⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 159.

⁴⁹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 59-60.

⁴⁹⁸ a.g.e., ss. 60-61.

Bawa, benzer şekilde hadisleri de özel bir yere koyar. Zira Resulallah, Allah'ın buyurduklarından başka bir şey söylememiştir. İnsan Allah'ın ahlâkıyla süslenir, O'nda kaybolursa, ağzından çıkan sözler Allah'ın kelimeleri olur. Ama insan dünyaya yönelirse sözleri dünyaya aittir. İnsan, Allah'a döndüğünde, kalbi nurlanır, mükemmel bir huzurla parlar ve sadece Allah'ın kelimeleriyle konuşur. Ama kalbi huzurlu değilse, kötü sıfatlara, üzüntü, acı ve ayrılıklara sahip olur.⁴⁹⁹

Bawa, Kur'an'ı ikili bir sistemde ele alır. Birincisi, Tamil dilindeki ifadesiyle Thiru Kur'an; ikincisi ise, Thiru-Marai'dir. Thiru Kur'an olarak adlandırılan, Kur'an'ın mushaf formudur. Buna dış Kur'an diyen Bawa, Thiru-Marai ifadesiyle de iç Kur'an'ı kastettiğini ifade eder.⁵⁰⁰ Thiru Kur'an, varlıkta mertbe olarak yaratılmışlardan yukarıda, zamansal olarak da daha öncedir. O, henüz daha hiçbir tecelli olmadan, sadece Hak varken O'ndan zuhur eden, söz suretinde bir aydınlık olarak ortaya çıkan sestir. Daha sonra "kün" sesi ile varlıklar zuhur etmiştir.⁵⁰¹ Ezel, âlemler ve yaratılmışlara ait sırlar, Allah'ın rahmetinin, zatının ve sıfatlarının sırları dürülmüş ve gömülü bir şekilde Thiru Kur'an'ın içindedir.⁵⁰² Fatiha da Thiru Marai'nin önsözüdür. Allah'ta zuhur eden ve O'nunla konuşan Hz. Peygamber (s.a.v) daha sonra O'nda fena bulmuştur. Bu sebeple de Allah, Fatiha Suresi'ni nazil etmiştir.⁵⁰³

Bawa, Allah'ın sıfatlarına uygun davranılarak O'nunla konuşulduğunda o Kudret'in insanla konuşacağını açıklar. Bu hâle ulaşılmadıkça da konuşulan sözlerin hakikati içermeyeceğini vurgular. İncil ve diğer kutsal metinlerin literal okuyuşla; sadece

⁴⁹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 61.

⁵⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 47.

⁵⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 341.

⁵⁰² *a.g.e.*, s. 381.

⁵⁰³ *a.g.e.*, s. 46.

kelimelerle dolu kitaplara dönüşeceğini söyler. Ama O'nun halifesi olduğunda o Kudret'le konuşulduğunda O'nun cevap vereceğine dikkat çeker. Ancak bu şekilde Allah o kişinin Efendisi olur, O'nun ilmi, İlâhi bilgisi anlaşılabilir.⁵⁰⁴ Bawa bu gerçeği anlatmak için kuyu kazın bir kişiyi örnek verir. Yeterince kazmadıkça su kaynağına ulaşamaz. Kaynağına ulaşmadıkça yağmurla veya su taşınarak bir kuyu oluşturulamaz. Zira su hemen buharlaşır, toprak suyu emer. Böyle bir kuyuyla da susuzluk giderilemez, ihtiyaçlar karşılanamaz. Benzer şekilde; sadece kutsal metinler okunarak, manaları derinlemesine kazılmadan gerçeğe ulaşamaz. İçteki o su kaynağı açıldığında, İlâhi ilim, Allah'ın sıfatlarının su kaynağı, insanın kalbinden akar.⁵⁰⁵

Kur'an, Muhammed (s.a.v) ismi verilen Nur'dan zata inmiştir. Bawa'ya göre Kur'an, O'nun vahyinin rezonansıdır. Kelime-i Tevhid'i söylemek, Kur'an okumak, bir anlamda miraçtır. Bu konuşma, Allah'ın bulunduğu makamda gerçekleşir. Miraç yaparak Allah ile görüşen, aslında Ahmed (Allah'ın Zat'ının Nur'u) ve Muhammed (s.a.v) (Allah'ın vechinin güzelliği) tecellileridir. Burası arş makamıdır. İnsan ise bedeni simgeleyen Kadir Gecesi'ne benzer. Bu mertebede Ruh'un nuru fizik âleme iner. Bu da Kadir Gecesi'dir. Ruhun Allah ile iletişime geçtiği an, miraçtır. İnsan imana ulaşarak Allah'la konuşabilir. "Sadece iman ile nasıl Hak ile konuşulabilir?" sorusuna Bawa, "Kelime-i Tevhid'i tam olarak bilen, anlayan kişi artık ölmüştür, bu noktada bir anlamda Hak, Hak ile konuşmaktadır." diyerek cevap verir.⁵⁰⁶

Kur'an, genişliği ve derinliği sonsuz bir İlâhi ilim okyanusudur. Her şey değişse de O, asla değişmez. Her dönem ve her anlayış seviyesi için uygun açıklama Kur'an'da

⁵⁰⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 55.

⁵⁰⁵ *a.g.e.*, s. 56.

⁵⁰⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 57-58.

mevcuttur.⁵⁰⁷ Kur'an'ın; Resulullah'a âyet âyet, insanların ihtiyacına göre, yaşanan zorluklara, sorulan sorulara göre indirildiğini söyleyen Bawa, Resulullah'ın Kur'an'ı kendi yerine bıraktığını, müminlerin Kur'an'dan ayrılmamasını istediğini vurgular.⁵⁰⁸ Bawa, Hz. Peygamber'in sağlığında halife tayin etmemesini, halife olarak Kur'an'ı görmesine bağlar. Bu duruma benzer şekilde Bawa'nın da arkasında bir halife bırakmaması, kurumsal yönetim için bir yönetim kurulu belirlemesi ve öğretisi için de kitap ve video kayıtlarının takip edilmesini öngörmesi dikkat çekicidir.

Bawa'ya göre Kur'an'ın 6666 âyeti geldiğinde bir şahit gereklidir ve bu yüzden de vahyi getiren Cebrail'dir. Hadis-i Kutsi ise doğrudan Allah ile Hz. Muhammed (s.a.v) arasındaki konuşma ile ortaya çıkmıştır.⁵⁰⁹ Bawa'ya göre Kur'an'ın 6666 âyeti Kelime-i Tevhid'de mevcuttur. Kelime-i Tevhid de insandadır.⁵¹⁰ Son Peygamber ile Allah, 6666 âyeti, İslam'ın beş ve imanın altı şartını insanlara bildirmiştir. Kur'an'da peygamberlerin tarihi, onlara verilen öğretiler anlatılmıştır. Tüm bu hakikatler ile birlikte Allah, Hz. Muhammed'e (s.a.v) adeta "*Seni son peygamber olarak gönderiyorum. Şimdi git ve insanlara öğret.*" demiştir.⁵¹¹

Bawa'ya göre Kur'an, *bahru'l-ilmdir*. Bu okyanusta her şey vardır. Cennet, cehennem, dünya ve on sekiz bin âlem mevcuttur. Müminden istenen, bu okyanusa dalmaktır. Kur'an'ın sırlarına; ancak irfan gücü ile derinlere dalarak ulaşılır. Bu da insan-ı kâmillere mahsus bir kabiliyettir. Bawa, müminin bugünkü hâlini eleştirir ve bu okyanusun yüzeyinde çürük bir botta durduğunu söyler.⁵¹² Zira Bawa'ya göre Kur'an'ı;

⁵⁰⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 167

⁵⁰⁸ *a.g.e.*, s. 168.

⁵⁰⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 54-55.

⁵¹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 28.

⁵¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 162.

⁵¹² Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 158-159.

sadece akılla anlamak mümkün değildir. İlahi ilim, Allah'a gerçek bir teslimiyetle kazanılabilir. Kur'an'daki ilme ulaşabilmek için irfanın berraklığı, saf bir ruh, sabır, şükür, hamd ve tevekkül gereklidir.⁵¹³ İnsan, bir taraftan tevekkül etmeli ve "Elhamdulillah, inşaallah, maşallah!" diyerek O'na teslim olmalıdır.⁵¹⁴ Kur'an ve diğer üç kutsal kitabı anlamamanın şartı, insanın bu dünyada edindiği suni şeylerden kurtulması ve Allah'ın hakikatindeki rahmetin içinde parlayan irfanı kullanmasıdır.⁵¹⁵

Bawa, Kur'an'ın önemine dikkat çektiği kadar yeterince anlaşılmaması dolayısıyla da şikâyetçidir:

*"Kur'an'ı öğrendik; ama anlamadık. Üzerinde çalışmamıza rağmen büyüklüğünü ve anlamını kavrayamadık. Eğer biz Kur'an'ın büyüklüğünü gerçekten anlamadıysak O'nu öğrenmenin ve başkalarına anlatmanın faydası nedir? Daha biz anlamadıysak diğerlerinin anlamasını nasıl sağlarız? Eğer bu İlahi ilmi anlamış olsaydık kendimizi düzeltirdik. Bunu başarabilsek bu ilmi yaydığımızda başkaları da sergilediğimiz örneğe bakar ve kendilerini düzeltirler. Ulema, evliya, peygamberler, hazretler hepsi önce bunu kendilerinde uyguladılar; aksi halde başkalarına öğretmediler."*⁵¹⁶

Bawa'ya göre Kur'an, Kadir Gecesi'nde Nur Dağı'nda ilk nazil olduğunda Allah, nurunu ve rahmetini Resul'ünün kalbine indirmiş ve yerleştirmiştir. Bu inen nur, aslında Kadir Gecesi'nin kendisidir. Böylece bir ümmenin⁵¹⁷ kalbi ilim ile dolmuştur. Bu durum

⁵¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 159.

⁵¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 130.

⁵¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s.16.

⁵¹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 96.

⁵¹⁷ Bawa, ümmi kavramını okuma yazma bilmeyen ve ilmini Allah'tan öğrenen manasında anlar. Ümmi sadece Allah'ı gören, varlıkta başkasını bilmeyen, görmeyendir. Bk. Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 170.

yani Allah'ın rahmetinin, kulunun kalbine inmesi herhangi bir mümin için de mümkündür. Eğer kul kalbinin kayalık dağlarına tırmanır, ötesine geçerse; kalbinin içindeki zerre kadar küçük bir noktayı açar, ötesine geçerse; erimiş bir kalple Allah'a ibadet ederse Allah'ın İlâhi ilmi o kalbe Allah tarafından doldurulacaktır.⁵¹⁸

Bawa, doksan dokuz esmayı kudret ve velayetler olarak isimlendirir, bunların insanda mevcut olduğunu söyler. Bu esmalar insanın suretini teşkil eden harfler mahiyetinde herkeste mevcuttur. Bir anlamda insan, bu doksan dokuz isimden ibarettir. Bu esmalar tam olarak anlaşıldığında; sadece Allah kalır. Tüm esmaların ve varlığın O'na ait olduğu anlaşılır, tüm hamdler O'na mahsus kılınırsa insan; artık hiçliğe ulaşır ve sadece O kalır. Bu da yüzüncü esmadır. O, Zat'ı ile kendi Kudreti olarak var olur. Bu makama ulaşıldığında sadece O'nun rezonansı duyulur.⁵¹⁹

İnsan suretini oluşturan harfler, Fatiha Sûresi'nde ifadesini bulur. Bunlar O'nun sıfatlarıdır ve Esmâü'l-Hüsna olarak isimlendirilir. Dolayısıyla insanın kendisi, Esmâü'l-Hüsna'dır ve bu doksan dokuz kudrete sahiptir. İnsan bunların kendindeki varlığını anladığında Allah'a ulaşır. Bu esmalar anlaşılmadıkça insan makamına ulaşamaz.⁵²⁰

Bawa, Fatiha Sûresi üzerinde özellikle durur. Sûreyi şerh ederken yaptığı açıklamaları tüm hakikatin oldukça küçük bir kısmı olarak ifade eder. Ona göre bu sûrenin anlamları sonsuzdur. Bawa'ya göre, yirmi sekiz Arapça harf, insanın latif bedenini ifade eder. Bu harflerin her biri Hakk'ın bir sıfatını veya bir fiilini gösterir. Bu şekilde insan bedeninde Allah'ın doksan dokuz esması mevcuttur.⁵²¹ Doğum ve ölüm de bu yirmi

⁵¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 45.

⁵¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 24.

⁵²⁰ Aynı yer

⁵²¹ a.g.e., ss. 21-22.

sekiz harfe ilave iki harftir.⁵²² Fatiha Sûresi insanın iç bedenini, gerçek insan suretini simgeler.⁵²³ Bawa, Rahman ismini Allah'a benzer bir varlık olmamasıyla; Rahim ismini ise O'nun denginin olmaması ile anlamlandırır. "Din gününün sahibi" ifadesinde yer alan *Malik* kelimesi hükümdar anlamındadır. O'nun "Tüm hükümdarların hükümdarı" olduğunu söyleyen Bawa, din⁵²⁴ kelimesinin ise kemalatın safiyeti anlamına geldiğini belirtir. O, mükemmeldir, tüm hayatları korur ve besler.⁵²⁵

İyyake nabudü ifadesinin, tüm varlıkların ihtiyaçlarının Allah tarafından karşılandığını, O'nun herkese eşit davrandığını işaret ettiğini ve *ıyyake nestain* ifadesinin ise O'nun kullarının ne yaptığına bakmaksızın herkese rahmetini ulaştırdığını, O'ndan başka kimsenin kimseye bir şey veremeyeceğini ifade ettiğini söyleyen Bawa, Allah'ın herkese kendi ihtiyaçlarına göre gerekeni verdiğini bildirir.⁵²⁶

İhdinas sıratel mustakim cümlesi, Bawa için hayır ve şerrin, iyi ve kötünün varlığının göstergesidir. Allah rahmetini tecelli ettirmiş, ondan da tüm varlığı meydana getirmiştir. Allah, sırat-ı mustakim köprüsünü geçecek irfanı yaratmış, kaderle belirlenen bir dünyayı insanın içine sığdırmış, hem iyiyi hem kötüyü insanın içine yerleştirmiştir. Gerek kötü sıfatlar gerekse Allah'ın arşı, insanın içindedir.

Bawa, *sıratel lezine enamte aleyhim* ifadesini parçalara bölerek açıklar. *Sıratel lezine* ifadesi, irfanın sahibi olan Allah'ın safiyete ulaşanlara, sıratı geçenlere hazırladığı cennette yer ayırdığını beyan eder. *Enamte* ifadesi tüm varlıkların Allah tarafından aziz

⁵²² Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 316.

⁵²³ *a.g.e.*, s. 315.

⁵²⁴ Tamil dilinde din kelimesi safiyet anlamındadır.

⁵²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 22.

⁵²⁶ *a.g.e.*, ss. 22-23.

yaratıldığını, her varlığın O'nda kaim ve tek iradenin O'na ait olduğunu bildirir. *Aleyhim* ibaresi de tüm hamdlerin Vahid Allah'a ait olduğunu ifade eder.

Bawa, *gayril mağdubi aleyhim* ibaresini de parçalar halinde yorumlar. *Gayril* ibaresi, Allah'ın isteyenlere doğruyu gösterdiğine işaret eder. *Mağdubi* ibaresi, Allah'ın arşının paha biçilemez irfan ve rahmet tacını layık olanlara verdiğini ifade eder. *Ve leddaallin* ibaresi, Allah'ın şeytanı, tüm kötülüklerini ve cehennem ateşlerini tamamen yok eden ve uzaklaştıran hükümdar olduğunu bildirir.⁵²⁷

Bawa'nın âyetlere getirdiği bâtinî yorumlara bir örnek de şöyledir: Hz. Musa'nın (a.s) Tur Dağı'na çıktığı âyeti⁵²⁸ yorumlarken, Tur Dağı'nı akıl, Hz. Musa'yı ise irfan olarak görür. İrfan, akıl dağına tırmanıp zirveye ulaştığında Allah'tan vahiy alır, Hakk'ı görür ve duyar. Orada Allah'ın "sen beni göremezsin"⁵²⁹ demesini ise "sen var olduğun sürece beni göremezsin, sen yok olduğunda ben olursun" anlamına gelecek şekilde yorumlar.⁵³⁰

Bawa'nın özel önem atfettiği surelerden biri de İhlas Suresi'dir. Bu surenin pek çok anlamı olduğunu belirten Bawa, âyetlere şu anlamları yükler: *Kul huvallahu ahad*: Her şey Ahad'ın yolunda mevcuttur. Ahad'ın mahiyetini ise, ancak insan-ı kâmil anlar. Bu sır, Allah'ta tam olmaktan ibarettir, O'nun rezonansıdır. *Allahus samed*: Her şey Allah'ta eşit bir hâlde bulunur. Burada adalet vardır. Tüm varlıklarda O, hakikati ile vardır. O, rızkı verendir, duyandır, kalpleri ve düşünceleri bilendir, kullarını geri çağırandır. Tüm varlıkları kendi varlığı olarak görür. O, sonsuza kadar var olandır. *Lem yelid*: Her şeyde bulunan Allah'tır. Fakirle fakir, köleyle köle, alçakgönüllüyle alçakgönüllü, âlimle âlim,

⁵²⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, ss. 23-24.

⁵²⁸ Araf, 7/143.

⁵²⁹ Araf, 7/143.

⁵³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 127.

yüceyle yüce olur. Kalbi yöneten Nur'dur, berrak olandır, mükemmel olandır. *Ve lem yuled*: Allah doğruyu bilendir, Nur'un mükemmel aydınlığını bilen sonsuz hakikat ve her doğrudaki kudretli Bir'dir. *Ve lem yekul lehu*: Her şeyde bulunandır, Baki olandır. Anlamaları bilen ve *Allah Hu* olarak bilinendir. *Kufuven ahad*: Ahad olandır, sırdır. On sekiz bin âlemde gizli güzellik olarak mevcuttur. Tüm açıklamaları bilir ve kabul eder. O'nu bilmek ve O'na ibadet etmek, sırlı yolda O'nu sır olarak bilmektir. O, rahmettir, sırdaki sırdır; irfandaki irfandır.⁵³¹

Başka bir sohbetinde ise Bawa'nın sûreyle ilgili yorumu farklıdır: *Kul huvallahu ahad*: O, her şey için Ahad'dır. O, her şeydeki Sır'dır. *Allahus samed*: O, her şeye eşit yaklaşır, adildir, tarafsızdır, herkese aynıdır. O, huzur verendir. Hiçbir fark gözetmeden tüm varlıkları korur. *Lem yelid*: O, zayıflara zayıflıklarına göre ve azizlere azizliğiyle muamele eder. Herkese karşı ilahlığının gereklerini yerine getirir. O herkese lütfeder. *Ve lem yuled*: O doğru olandır, O'nun tüm yaptıkları doğrudur. O doğru yerde doğruyu yapandır. *Ve lem yekul lehu*: O her yerdedir, şeytan ise soldadır. Tüm sağ O'na aittir. O adaletini cennet ve cehennem olarak dağıtır. Doğrudan sapanları cehennemle yargılar. *Kufuven ahad*: O Ahad'dır, sırdır, mutlaklır. Ruhlar için, dünya için, ahiret için Ahad olandır. O, sırdır. On sekiz bin âlemde gizli güzellik olarak mevcuttur. Tüm açıklamaları bilir ve kabul eder. O'nu bilmek ve O'na ibadet etmek, sırlı yolda O'nu sır olarak bilmektir. O, rahmettir, sırdaki sırdır; irfandaki irfandır.⁵³² Görüldüğü gibi Bawa sûreyi kelimelerin literal anlamının ötesinde bâtinî bir bakış açısıyla yorumlar. Hatta bazen kelimenin anlamı ile Bawa'nın getirdiği yorum arasında bir ilinti kurulamamaktadır. Bazen de Arapça bir

⁵³¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, ss. 26-27.

⁵³² Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, ss. 89-90.

kelime ile aynı telaffuza sahip Tamil dilindeki bir kelimenin anlamını o âyetin tevilinde kullanır.⁵³³

Kur'an, vahiy ve hadisler, 6666 âyet her bir insan için gönderilmiştir ve insanın içinde mevcuttur. Tüm hadisler Allah tarafından peygamberimize bildirilmiştir ve insanın içinde mevcuttur. Allah'ın tüm fiilleri, tüm vahiyler insanın içindedir. İnsan işte bu vahiylerle konuşmalıdır. Ancak bunu başarabilmek için safiyete ulaşmak gerekir. İnsan eşitliği, huzuru, sükûneti anladığında bunu anlayabilir ve başarabilir.⁵³⁴

Bawa, Kur'an kavramını da zahir ötesine geçerek pek çok bâtinî veçhesiyle birlikte ele alır. Dış ve iç Kur'an kavramları yanında, Kur'an ve Hz. Muhammed (s.a.v) ve insan arasındaki bağın üzerinde özel bir şekilde durur. Kur'an'ın sadece peygambere nazil olmadığını, her bir müminin bu vahye mazhar olması gerektiğini söyler. Kur'an surelerine verdiği anlamlar da çoğu zaman meal ve tefsir yöntemlerinin ötesine geçen işari yorumlar içerir. İslamî ve tasavvufî kavramların tamamında uyguladığı derinlikli ve geniş bakış açısını Kur'an için de ortaya koyar.

1.3 Namaz

Dilimize Farsça'dan giren namaz kelimesi, “Tâzim için eğilmek, kulluk, ibadet” anlamına gelir. Namazın Arapça karşılığı olan salât, “Dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak” mânalarını haizdir.⁵³⁵ Lügat manalarının yanında şariat çerçevesinde, belirli vakitlerde belirli şartlara uyarak bilinen zikirler ve özel rükûnler

⁵³³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 114.

⁵³⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 187.

⁵³⁵ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Namaz”, *DİA*, 2006, c.32, s.350.

hâlinde tanımlanan namaz,⁵³⁶ Serrac'a göre ariflerin göz nuru, sıddıkların sürûru, mukarreblerin baş tacıdır. Namaz ile vuslat edilir, Hakk'a yakınlık, heybet, huşu, tazim ve vakar kazanılır.⁵³⁷

Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, namazın İslâm'ın temel şartlarından biri olduğunu vurgulayarak Allah âşıklarının daimi namazda olduklarını, bilinen namazın dışında da; sanki namazın içinde imiş gibi Allah'ı tefekkür hâlinde, O'nunla birlikteliği ve huzuru kendilerine şiar edindiklerini vurgular.⁵³⁸ Sühreverdi (v. 1234) ise namazın insanı düzeltici etkisini, salât kelimesinin "salâ" (ateş) kelimesi ile bağını kurarak açıklar. Eğri bir kütük ateşe atıldığında nasıl düzelerse kul da namazla eğri nefsi emmaresinden kurtulabilir.⁵³⁹

Bawa beş vakit namazı, vakti belirli namaz olarak tanımlar. Bu namazlar ezan ile belirlenen vakitlere mahsustur.⁵⁴⁰ Namaz, dünyanın esaretinden kurtulmak, öfkeyi öldürmek, nefsanî arzuların hâkimiyetini yıkmak için şarttır.⁵⁴¹ Beş vakit namazın kılınabilmesi için öncelikle beş şartın yerine getirilmesi gereklidir. Bunlar beden, elbisenin, namaz kılınacak yerin, seccadenin ve kalbin temiz olmasıdır.⁵⁴² Görüldüğü gibi Bawa, sufi yönüyle namazın şartlarını şer'î bilinenlerin yanında kalp temizliğini de dâhil ederek ele almaktadır.

⁵³⁶ Seyyid Şerif Cürcani, *Tarifat*, Bahar Yayınları, trc. Arif Erkan, İstanbul 1997, s. 139.

⁵³⁷ Ebû Nasr Serrâc et-Tûsî, *Kitâbü'l-luma'*, nşr. Abdülhâlim Mahmud-Tâhâ Abdülbâkî Sürûr, Bağdat 1960; *el-Luma' İslam Tasavvufu*, trc. Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk, İstanbul 1996, s. 203.

⁵³⁸ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayınevi, Ankara 2014, s. 463.

⁵³⁹ *Tasavvufun Esasları Avârifü'l-Meârif Tercemesi*-, haz. H. Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz, Vefa Yayıncılık, İstanbul 1990, s.178.

⁵⁴⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 80.

⁵⁴¹ *a.g.e.*, s. 84.

⁵⁴² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 105.

Bawa'ya göre namaz, insan içindir ve ona verilen bir imtiyaz ve haktır.⁵⁴³ İslam'ın ikinci şartı olan namaz, kalbin uyanıklığı ve eriyen yumuşak bir gönül ile kılınmalıdır.⁵⁴⁴ Hz. Peygamber'in (s.a.v) "Namaz dinin direğidir. Kim onu kılsa dinini ayakta tutar ve her kim onu terk ederse dinini yıkmış olur."⁵⁴⁵ ve "Her şeyin bir işareti vardır imanın işareti de namazdır."⁵⁴⁶ hadislerini zikreden Bawa'ya göre namaz, İslam'ın temelidir ve onun gücünü, dayanıklılığını temin eden bir direktir. O, insanı bitmeyen üzüntülerden, zorluklardan, belalardan korur. Namazını düzenli kılanlar, kendisini ızdıraplardan muhafaza eder, İslam kalesini güçlendirir. Bawa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatının son anlarında dahi namaz kıldığını söyleyerek ona sıkı şekilde yapışmak ve kıymet vermek gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁴⁷ Namaz, İslam'ın hem dünyada hem de ahirette geçerli silahlarından biridir. Namaz; sabır, şükür, tevekkül ve hamd ile içimizdeki düşmanlığı, nefreti yok etmek için yapılacak savaşta bir silahtır. Bu silahla, nefis, ön yargı, dîn ve ırk ayrımları, sayısız şeytanlar, bencillik, karma ve yanılsama yenilgiye uğratılmalıdır.⁵⁴⁸ Bu silah, Resulullah (s.a.v) tarafından kâmil safiyetin yolunu göstermek, gurur, kıskançlık, insanlar arasındaki ayrımcılık ve tüm diğer kötülüklerle savaşmak için getirilmiştir.

Bawa, namazın elli vakitten beş vakte indirilmesini içeren hadisi⁵⁴⁹ de namazın önemini vurgulamak amacıyla anlatır.⁵⁵⁰ Namaz; yani secde ve rükû, Kelime-i Tevhid'in

⁵⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 293.

⁵⁴⁴ *a.g.e.*, s. 426.

⁵⁴⁵ Acluni, *Keşful Hafa*, II/31.

⁵⁴⁶ Hadisin kaynağı bulunamamakla birlikte benzer manada pek çok hadis mevcuttur. Bk. Müslim, İman 134; Ebu Davud, Sünnet 15.

⁵⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *a.g.e.*, s. 666.

⁵⁴⁸ Bawa sohbetlerinde Hinduizm'in kavramlarından olan karma ve yanılsama kavramlarını zaman zaman kullanır. Özellikle ABD'deki ilk yıllarda gerçekleştirdiği sohbetlerinde bu kavramlar daha ön plandadır.

⁵⁴⁹ Müslim, İman 263.

⁵⁵⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 77.

ve İslam'ın manasıdır.⁵⁵¹ Seccade serilip namaza başlandığında tüm şeytanlar ve şer cinler kaçarlar. Tüm kötülükler, o kuldan korkuyla uzaklaşırlar.⁵⁵² Gerçek namaz, tertemiz ve eriyen bir kalple; sadece Hakk'ı düşünerek ve kendini unutup ve tamamen Hakk'a vakfederek kılınır. Namaz; ancak Allah için kılınır ve namazı kabul edecek de ancak O'dur.⁵⁵³ Namaz, bâtinî anlamda sarsılmaz bir imanla tüm varlıkları kendi varlığı gibi severek, onlara şefkat göstererek Allah'ın emrine uymak ve secde etmektir.⁵⁵⁴

Bawa, namazla ilgili kendi tecrübesinden bahsederken, seksen sene boyunca bir vakit namaz bile kaçırmadığını, her namazı camide kıldığını, bir vakitten diğer vakte kadar camide bekleyerek zikir ve dua ile meşgul olduğunu, bazen her salavattan sonra, bazen de yüz salavattan sonra secde ettiğini anlatır. Bu gayretlerin sonunda Allah tarafından çok sayıda tasarruflar verildiğini, bunların kendisinde gurur ve benlik oluşturduğunu ve bu sebeple de kendisinden bu tasarrufları alması için Allah'a yalvardığını söyler.⁵⁵⁵

Bawa'ya göre, insanın Allah'la irtibatı olması için namaz kılması gerekir. İnsan nasıl topraktan yaratıldığı için topraktan temin edilen gıdalara ihtiyaç duyarsa, ruhu itibarıyla de Allah'tan geldiğinden; ibadet ederek alacağı rızka, gıdaya ihtiyaç duyar. İnsan ancak bu şekilde ruhunun özgürlüğünü kazanıp, huzura, sükûnete kavuşabilir.⁵⁵⁶

Gerçek namazın kılınabilmesi için kişinin kendini Allah'a adaması gerekir. Kul, kalbini Allah'a teslim edip tam bir teslimiyet duygusuna ulaşmazsa namazı hakkıyla

⁵⁵¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 64.

⁵⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 65.

⁵⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 293.

⁵⁵⁴ *a.g.e.*, s. 407.

⁵⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to The West: Autobiography of a Sufi*, s. 135.

⁵⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 80.

kılamaz. Bu anlamda seccade bir açıdan da savaş yeridir. Namaz kılan, içindeki her şeyle bir savaş verir. Maddi varlıklar, düşünceler, bağlantılı olduğu her şey insanın o savaşta alt etmesi gereken düşmanlardır.⁵⁵⁷

Bawa, Osman bin Affan'ın soyundan gelen Taceddin b. Zekeriyya'nın⁵⁵⁸ (v. 1640) bir sözüne atıfta bulunarak, "Namazın hem zahir hem batin yönüne dikkat eden, namazda Allah'ı arayan kişi cem makamına ulaşır ve kalbi Allah ile birleşir." der. Namazı doğru kılan ve maksadına ulaşan kişi, Allah ile yüz yüze gelir ve daha da yaklaşıp huzuruna çıkar. Namazın safiyetine eren kul, şeriat, tarikat, hakikat ve marifet basamaklarını geçer ve bunlara karşılık gelen nasut, melekût, ceberut ve lahut mertebelerine ulaşır. Hakikat makamına ulaşan kişide konuşan, Allah'ın kendisi olur.⁵⁵⁹

Bawa pek çok konuda olduğu gibi beş vakit namazın her birinin batinî yönünü ele alır. Sabah namazı, doğum ve topraktan yaratılmakla bağlantılıdır.⁵⁶⁰ Bu vakit, insanın dünya ile olan bağlarının koparılması içindir. İnsan bu vakitte, topraktan yaratılışını, topraktan gelen beşeri sıfatları anlamalı ve tüm bu bağlardan kurtulmaya gayret etmelidir.⁵⁶¹

İkinci vakit olan öğle, insanın gençliğini simgeler. Gençlikte insan istek ve arzuların yoğunluğu içinde yaşadığından bu namazda, dünyaya bağlayan istek ve arzulardan, akıl ve nefse esaretten kurtulmalıdır. Tüm bunlardan ölmelidir.⁵⁶² Bu namazla ateş unsuru

⁵⁵⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 141.

⁵⁵⁸ 17. yy'da Hindistan'da yaşamış bir Nakşi şeyhidir. Bu zat, Bawa'nın kendinden bahsettiği ve nispeten yakın tarihte yaşamış tek sufidir. Bawa'nın Kâdirî olup olmadığı yönündeki tereddütler çerçevesinde bu zatın Nakşi olması dikkat çekicidir.

⁵⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 676.

⁵⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Hacı*, s. 51.

⁵⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 68.

⁵⁶² Aynı yer

hedef alınır ve öldürülmesi amaçlanır. Öfke, kibir, ben-sen ayrımları ve şeytan, bu vakitteki namazla alt edilir.⁵⁶³

Üçüncü vakit ikindidir ve su unsuruyla ilgilidir. Şehvet, kin, hırs, kıskançlık, cimrilik bu unsurla alakalıdır.⁵⁶⁴ İkinci vakti insanın otuz ila kırk yaşları arasını simgeler. Bu çağda akıl, akrabalık, ırk, din bağlarına önem verilir. Bu sebeple ikinci namazı bu bağların esaretinden kurtulmak içindir.⁵⁶⁵

Dördüncü vakit akşamdır ve yaşlılığı sembolize eder. Bu dönemde insanın sinirleri, kemikleri, kasları yorgundur ve bir karanlığa doğru ilerlemektedir. Artık dünya ona "git" demekte, çocukları ve ailesi onu yük görmektedir. Bu vakit namazının amacı; dünya etiket ve gururundan, beden süsleme heveslerinden kurtulmaktır.⁵⁶⁶ İnsanın yaşlılık alametleriyle uğraştığı, kendini gençleştirmeye, güzelleştirmeye odaklandığı bu çağda makam, mevkiye düşkünlük ve güzellik hevesi öldürülmelidir.⁵⁶⁷

Bawa'nın beşinci vakte olan yorumu farklı bir tarz arz eder. Yatsı namazının Arapça karşılığı olan "işa" kelimesi ile Hz. İsa (a.s) arasında bağlantı kuran Bawa, bu vaktin, "La ilahe illallah ve inni İsa (a.s) Ruhullah" ifadesinin tecellisi olduğunu söyler. Sadece Allah'ın Tanrı olduğunu, İsa'nın Allah'ın ruhu olduğunu ve tahrif edilmeyen İncil'de bir peygamberin daha geleceğinin müjdelendiğini ifade eden Bawa, insanın bu vakitte kim olduğunu, ruh âleminin mahiyetini, ruhunu anlaması gerektiğini savunur. Bunu anlayan kişi bu vaktin gereği olarak ruhun zikir, tesbih ve ibadetini gerçekleştirmelidir. Böylece

⁵⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 51.

⁵⁶⁴ *a.g.e.*, s. 51.

⁵⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 68.

⁵⁶⁶ *a.g.e.*, s. 68.

⁵⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, ss. 17-18.

ruhtaki Ruh görülmeli, ruhun ait olduğu Ruh'a ibadet etmelidir.⁵⁶⁸ Beşinci vakitte bu şekilde Allah'a hamd eden insan, ruh âleminde ruhun Ruh'una ibadet ederek insan-ı kâmil üzerine vazife olan bir farzı, Zat için gerçekleştirilmesi gereken bir ibadeti yerine getirmiş olacaktır. Bu vakit, hayat ve ölümü simgeler.⁵⁶⁹

Görüldüğü gibi Bawa, beş vakit namaz ile beş unsur olarak sayılan toprak, ateş, su, hava ve esir⁵⁷⁰ arasında sembolik bir bağ kurmaktadır. Diğer taraftan beş unsurun bedende de kendine mahsus yerleri mevcuttur. Esir başta, hava boyunda, ateş kalpte, su göbekte, toprak belkemiğinin alt kısmındadır. Esirin sıfatı vehim, havanın sıfatı arzu, ateşin sıfatı öfke, suyun sıfatı şehvet ve toprağın sıfatı ise korkudur.⁵⁷¹ İnsan, bu unsurların etkilerinden kurtulmadığı sürece, hiç durmadan ibadet etse bile hali sabit olmaz ve saflaşmaz. Bu unsurların etkisindeki insan gaflet, unutkanlık ve korku ile malul hâle gelir.⁵⁷²

Bawa bir Ramazan sohbetinde beş vakit namazın manasını şöyle açıklar:

"Sabah namazında dünyayla olan bağlarımızı kesmeliyiz. Öğle namazında varlıklara olan bağımızı kesmeliyiz. İkinci namazında nefsanî isteklerimizle olan bağlarımızı kesmeliyiz. Akşam namazında ölümle olan bağımızı kesmeliyiz. Yatsı namazında kendimizi Allah'a bağlarız ve O'nunla bir oluruz. Beş vakit namazın

⁵⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 18.

⁵⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 51.

⁵⁷⁰ Anâsır-ı Erbaa olarak İslam Felsefesinde ve tasavvuf düşüncesinde kendine yer bulan dört unsur anlayışına ek olarak Bawa, Grek Felsefesine göre ay üstü âlemi oluşturan ve Grekçede ether olarak ifade edilen ve Hinduizm'de de mevcut olan esir kavramını beşinci unsur olarak ele alır.

⁵⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 350.

⁵⁷² *a.g.e.*, s. 352.

amacı budur. Allah elli vakit namazı beş vakite düşürmüş, onu insana vermiş ve onun tüm bağ ve bağımlılıklarından kurtulmasını istemiştir."⁵⁷³

Namazda her an Allah'la meşgul olmak önemlidir. Zira insan Allah'tan başka şeyler düşündüğünde aslında Allah'ın huzurundan ayrılmış olur. Nitekim Hz. Musa, Tur Dağı'nda Allah'tan vahiy alırken bir an eşinin durumunu hatırlamış, sağlığıyla ilgili endişelenmiş ve bu sırada Allah'ın vahyini duyamamıştır. Allah'tan gelen uyarı ile kendine gelen Hz. Musa'ya (a.s) Allah tarafından "Neredesin?" sorusu yöneltilmiştir.⁵⁷⁴ Bawa, namazda veya murakabe hâlindeyken Allah'tan başka şeylerle uğraşmayı bir aldaniş olarak görür. Zira bu hâlde olan kişi gerçek bir meşguliyet hâlinde bile değildir; düşündüğü, kaygılandığı olay hakkında bir hayal âleminde. Gerçek durumu bilmediği halde bir şeyler düşünür ve planlar. Aslında gerçek anlamda düşündüğü şeyi dahi unutmuştur, sadece Allah'ı unutmakla kalmamıştır.⁵⁷⁵

Namaz kılınırken; sadece Allah düşünülürse nefes ile Allah içeri alınmış olur. Namazda kalbi huzurda olmayanların namazı kabul olmaz. Bawa bu değerlendirmesini, Hasan-ı Basri'nin (v. 728) ve İmam Gazâlî'nin (v. 1111) de bu düşüncede olduğunu ifade ederek destekler. Bawa'ya göre namaz bir bedendir ve namazın ruhu, kalbin Allah ile olmasıdır.⁵⁷⁶

Bawa, her konuda olduğu gibi namazı öğrencilerine aktarırken de muhatap olduğu kişilerin anlayışlarını dikkate alır. Örneğin Müslüman olmayanlara yaptığı bir sohbetle cuma gününün özelliğini açıklarken çeşitli tıbbi dayanaklar gösterir. Buna göre, insan embriyosu anne karnındayken beşinci ayda insan sureti tamamlanır ve burada tesbihe

⁵⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 117.

⁵⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 119.

⁵⁷⁵ *a.g.e.*, s. 123.

⁵⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 681-682.

başlar. Böylece Hakk'a bir bağlantı oluşturur ve sevgi duymaya başlar. Cuma; yani haftanın beşinci günü de bu ayı temsil eder. Bu yüzden cuma günü, namaz günü (pray day - friday) olarak adlandırılır. Cuma günü, Hakk'ın sesinin duyulabildiği gündür. Bebek, beşinci ayda yaşadığı bu tecrübe ile dokuz ay sonunda bu hatıra ile doğar. Bu yüzden her insan, cuma günü eriyen bir kalple anne karnındaki safiyetiyle namaz kılmalıdır. Yetişkinler de bir bebek gibi saf olabilmelidir.⁵⁷⁷

Müridlerine abdesti, namazı tedricen tanıtan Bawa, İslam'ın tüm rükûnlerini aşama aşama öğrencilerine aktarır. Ezanı öğrencilerine tanıtırken hem ezanı okur hem de anlamını açıklar. Kelime manaları yanında bâtinî anlamını da önemseyen Bawa, ezanın bir selamlama ve salavat olduğunu ifade eder. Bu selam ve salavatlar ruha işler, tesir eder. Ezan ile tüm insanlar bir araya gelmeye davet edilir. Bir arada Allah'a selam vermek ve hamd etmek amaçlanır. O'nun huzurunda O'nunla konuşmak için okunan ezan tüm insanlığa bir davettir. Bawa'ya göre Hak, her an tüm insanlığı yetmiş bin farklı sesle davet eder. İnsanları davet eder ve onlara selam verir. Hak, melekleri, peygamberleri ve velileri hep beraber, tüm insanlığa çağrıda bulunur ve onları felaha çağırırlar.⁵⁷⁸ Bu anlamları öğrencilerine aktaran Bawa, "Sadece basit bir açıklama yaptığını, aslında ezanın sonsuz manaları olduğunu" vurgular.⁵⁷⁹ Zaman zaman sohbetlerinde ezan okuyan Bawa, ezanın arkasından Fatıha, İhlas, Felak ve Nas Surelerini okumayı adet edinmiştir.⁵⁸⁰

Namazın güzel kılınması ve namazda devamlı olunabilmesi için abdest çok önemlidir. Abdeste özen gösteren kişi nefsinin isteklerinden korunur, günahları affolunur. Eğer abdest sırasında sadece Allah düşünülür ve zikir ile abdest alınırsa tüm beden

⁵⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, ss. 137-138.

⁵⁷⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 75.

⁵⁷⁹ *a.g.e.*, s. 78.

⁵⁸⁰ *a.g.e.*, s. 290.

saflaşıır, insan günahlardan arınır. Bu yapılmazsa sadece yıkanan yerler temizlenmiş olur. Abdestliıken tekrar abdest almak ise nur üstüne nurdur. Yenilenen abdest ile Allah da o kulun imanını yeniler. Abdest ile ağızla, burunla, yüzle, kafayla, ellerle ve ayaklarla işlenen tüm günahlar suyla beraber akar gider. Bawa, özellikle Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından öğretilen duaların abdest sırasında okunmasını tavsiye eder.⁵⁸¹

Bawa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) gerçek temizliğin bâtinî temizlikle olacağını söylediğini ifade eder. Eğer gurur, kıskançlık, kin, dedikodu, göz, kulak, el veya ayaklarla işlenen günahlar dolayısıyla bâtinî temizlik kaybedilirse bu kirden kurtulmanın tek yolu af dilemek ve bu kötü huy ve günahlardan uzak durmaktır. Bu sebeple bir arif, namazını mükemmel hâle getirmek istiyorsa tövbesini korumalıdır.⁵⁸²

Bawa'nın namaz kavramını ele alışı hem onun en güzel bir şekilde kılınabilmesini temin etmeye yöneliktir hem de ondaki gizli manaları açığa çıkarmayı hedefleyen bir tarzıdır. O müridlerinin namazın önemini, mahiyetini ve faydalarını anlayabilmeleri için mümkün mertebe onları aklı gerekçelerle ikna etmeye çalıştığı gibi diğer taraftan da namazla Allah'la vasıl olmanın yolunu, namazın bâtinî anlamlarını ortaya koyar.

1.4 Oruç

Oruç kelimesi, Arapça "savm" kelimesinin Farsça karşılığı olan *ruze* kelimesinden gelir. Savm, “Bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak” anlamındadır. Şer'i anlamda, tan yerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar Allah'ın emri olan ibadeti yerine getirmek niyetiyle yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmayı ifade eder.⁵⁸³

⁵⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 667-670.

⁵⁸² *a.g.e.*, s. 678.

⁵⁸³ Ali İhsan Yitik, “Namaz”, DİA, 2006, c.33, s. 414.

Oruç, pek çok sufi için özel bir öneme sahiptir. Serrac'a göre bunun sebebi, oruçla nefsin alışageldiği şeylerin yokluğuna sabretmesi, organların şehvet ve isteklerinden alıkonmasıdır.⁵⁸⁴ Nitekim Kaşani de bütün güzel amellerin yedi yüz kata kadar belirli bir sevabı olduğunu; ancak orucun sınırının çizilmediğini, Hakk'ın orucu kendine nispet ederek mükâfatına Zat'ını kefil tuttuğunu söylemiştir.⁵⁸⁵

Sühreverdi, orucun kıymetini insanın nefsinden ve şeytandan korunmasına bağlar. İnsanoğlunun şerre sebep olan tüm uzuvları şeytanın kontrolündedir. Oruç ile bu uzuvlar bu tesirlerden kurtulurlar.⁵⁸⁶ Hücviri, orucun kendini engellemekle ilgili kısmı üzerinde durarak, orucun hakikatinin *imsak*; yani kendine hâkim olma, nefsi zaptetme, geçici ve bayağı arzulara galip gelme olduğunu vurgular. Orucun kalitesi ise aç kalmakla sağlanamaz. Mideyi yemek, içmekten korumak kadar gözü harama bakmaktan, kulağı gıybetten ve abes şeyleri dinlemekten, dili boş laflardan, bedeni ise dünyaya esaretten ve şeriata muhalefetten muhafaza etmek de şarttır.⁵⁸⁷

Bawa da orucun üzerinde önemle durur. Zira oruç, İslam'ın dördüncü şartıdır. Ramazan ayındaki oruç ibadeti terk edilmemelidir. Oruçluyken mümkün mertebe sadaka vermeye gayret edilmeli, özellikle Kadir Gecesi'nin bulunduğu yirmi yedinci gün çok sadaka verilmeli, fakirler doyurulmalı, camiye gitmelidir. Zira bu özel gün, insan hayatındaki en kıymetli zamandır.⁵⁸⁸ Bawa, Ramazan ayında yaptığı sohbetlerinde

⁵⁸⁴ Ebu Nasr Serrac Tusi, *el-Lüma İslam Tasavvufu Tasavvufla İlgili Sorular Cevaplar*, çev. Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yay., Ankara, 1996, s.168.

⁵⁸⁵ İzzeddîn Mahmûd bin Ali Kâşânî Natanzî, *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu'l -Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye)*, çev. Hakkı Uygur, Kurtuba, İstanbul 2010, s.329

⁵⁸⁶ Şihabuddin Sühreverdi, *Gerçek Tasavvuf - Avarifü'l Mearif*, trc. Dilaver Selvi, Semerkand, İstanbul, 2010, s. 421.

⁵⁸⁷ Hücviri, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, hzr. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 383.

⁵⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 431.

sıklıkla Kadir Gecesi'nden bahsetmiş ve önemini açıklamıştır. Kadir gecesini Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olarak kabul eden Bawa, *Kadr* kelimesini Allah'ın ışığı olarak yorumlar ve bu gecede yeryüzüne indiğini ifade eder.⁵⁸⁹

Bawa daha önce görüldüğü gibi müridlerine tedrici bir eğitim sistemi uygulamıştır. 1971'de Amerika'ya göç eden Bawa, 1974'te ilk defa zikri öğrencilerine anlatmış, 1980'de Ramazan orucundan bahsetmiştir. Bu ilk tecrübe Amerika'lı öğrenciler için zor şartlarda gerçekleşir. 1980'de yaz mevsimine rastlayan Ramazan ayında, çok sıcak ve nemli bir havada, 03:30 ile 20:30 arasında pek çok öğrenci büyük bir kararlılıkla otuz gün oruç tutmuştur. Böyle bir duruma alışık olmayan öğrencileri rehberleri tarafından yakın bir gözlem altında tutulmuş, tüm süreç onun tarafından izlenmiştir. Bawa, yemekleri kendisi pişirmiş, öğrencilerinin tüm ihtiyaçlarını büyük bir sevgi ve sabırla karşılamaya çalışmıştır. Bu süreçte Tanrı'nın mahiyeti, insanın doğası, orucun önemi, aklın maneviyata gösterdiği direnç, teklife giden insanın safiyeti gibi konularda sohbetler etmiştir. Bu şekilde öğrencilerinin yaşadığı ilk Ramazan'da ilk günden sonuna kadar büyük bir özen ve dikkat göstererek öğrencilerine eşlik etmiştir.⁵⁹⁰

Bawa, öğrencilerine İslam dünyasının her yerinde bu ayın oruç ayı olarak bilindiğini, her peygamberin insanlara farklı şekillerde oruçlar getirdiğini; hatta orucun Hinduizm'de dahi olduğunu anlatır.⁵⁹¹ Zira ona göre oruç, Hz. Âdem'den bu yana iki yüz milyon⁵⁹² yıldır vardır.⁵⁹³

⁵⁸⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 177.

⁵⁹⁰ *a.g.e.*, s. xviii.

⁵⁹¹ *a.g.e.*, s. 113.

⁵⁹² Bawa insanlık tarihinin iki yüz milyon yılı kapsadığını ve bu süreçte son elli milyonluk zaman diliminde olduğumuzu savunur. Artık ahir zaman gelmiştir.

⁵⁹³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 263.

Ona göre orucun faydaları tam olarak anlaşılmadan bu ibadetten beklenen fayda alınamaz. Bu yüzden orucun anlamı çok iyi anlaşılmalı ve oruçla beraber sadaka da verilmelidir. Orucun manasına ermek için başkalarının ihtiyaçlarını anlamak, onlara elden gelen her şeyi vermek, insanlara huzur ve sükûnet sunmak, insanların hayatına rahatlık kazandırmak çok önemlidir. Orucun önemi buradadır. Bunun tersine bir ay boyunca aç kalıp diğer insanların malını ve özgürlüğünü çalarak oruç tutulmuş olmaz. Başkalarına acı vererek orucun gerçek olması beklenemez.⁵⁹⁴ Oruç, sadece oruç değildir. Orucun bâtinî amaçlarını, prensiplerini anlamak ve Hak ile bağlantı kurmak şarttır.⁵⁹⁵ Bedenle yerine getirilen bu ibadet, mutlaka kalbi de ortak ederek eda edilmelidir.⁵⁹⁶ Böyle bir oruç, insanlara hayatlarını gaflet ile yaşadıklarını gösterir.⁵⁹⁷ Oruç, Allah'ın bir yardımudur. İnsanların günahlarının affı, sırat-ı müstakimde kalmak, bencillikten kurtulmak için bir lütuftur. Oruç ile kibir azalır, beden zayıflayıp gücünü kaybeder ve yoksul insanların hâli anlaşılır.⁵⁹⁸

Her ibadetin manevi anlamına, bâtinî yönüne özel olarak eğilen Bawa'ya göre orucun hakikati, bâtinî manası, insanın Hakk'a benzeyerek yaşamasıdır. İnsan; vahdet, hoşgörü, eşitlik hissiyatı ile yaşadığında orucun gerçek manasına ulaşmış olur. Bu oruç da bir rahmettir.⁵⁹⁹

Oruç, nefsi emmarede yer alan yedi kötü sıfatı zaptetmek, tüm arzuları bitirmek, tüm yaratılmışlara merhamet ve şefkat duymak, insanlığın hastalıklarına şifa olmak, tüm insanlara mutluluk vermektir. Bu hâl olmadan oruç gerçekleşmez. Oruç yükümlülüğü,

⁵⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 22.

⁵⁹⁵ *a.g.e.*, s. 117.

⁵⁹⁶ *a.g.e.*, s. 181.

⁵⁹⁷ *a.g.e.*, s. 162.

⁵⁹⁸ *a.g.e.*, s. 116.

⁵⁹⁹ *a.g.e.*, s. 41.

ergenlikle birlikte başlar ve tam bir iman elde edince güçlü bir şekilde tesis edilmiş olur.⁶⁰⁰

Bawa, Ramazan ayında tutulamayan oruçların daha sonra mutlaka tamamlanmasını ister. Bunun yanında Ramazan orucundan sonra bayramın arkasından on günlük bir orucu da ayrıca tavsiye eder. Bu on günlük orucu tutmak isteyen bir öğrencisine ise önce Ramazan orucunu tutarak tamamlaması gerektiğini hatırlatır.⁶⁰¹ On günlük oruç, Ramazan orucunun hakkını manevi anlamda tam olarak veremeyenler, ölmeden önce ölmeyi başaramayanlar içindir. Bu on gün, on kötülüğün, on günahın giderilmesi içindir. Toprak, su, ateş, hava, esir, akıl, arzu, kibir, karma ve mayanın olumsuz etkilerinden kurtulmak için on gün daha oruç tutulmalıdır.⁶⁰² On günlük orucu hakkıyla tutanlar, ancak Ramazan orucuyla ölmeden önce ölmeyi başaranlardır.⁶⁰³

Bawa ilk defa orucu öğrettiği öğrencilerine sonraki yıllarda da kendisinin öğrettiği gibi oruca devam etmelerini söyler.⁶⁰⁴ Bawa, Ramazan orucu tamamlandıktan sonra öğrencilerini Bayram ile müjdeler; ancak gerçek bayramın, ancak ölüm sonrasında cehennemden kurtulup dünya esaretinden özgür olduğunda gerçekleşeceğini de vurgular.⁶⁰⁵

ABD'de oruçla ilk defa tanışan öğrencilerine büyük ihtimam gösteren Bawa'nın, onların bu ibadeti tam olarak anlamaları için büyük bir çaba sarf ettiği görülmektedir. O, tüm ay boyunca onların sahurdan iftara kadar yanlarında olmuş, hem onları elleriyle

⁶⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 56.

⁶⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 273.

⁶⁰² *a.g.e.*, s. 293.

⁶⁰³ *a.g.e.*, s. 339.

⁶⁰⁴ *a.g.e.*, s. 311.

⁶⁰⁵ *a.g.e.*, s. 304.

hazırladığı gıdalarla hem de yaptığı manevi sohbetlerle beslemiş ve bu süreci kolaylaştırmıştır. Bu amaçla orucun Allah'a ulaşmaktaki önemini detaylı bir şekilde amaçlamıştır.

1.5 Hac

Arapça'da yönelmek, gitmek, kastetmek gibi anlamlara gelen hac, belli şartları taşıyan kişilerin, belirlenmiş bir vakit içinde Kâbe, Arafat, Müzdelife ve Mina'yı ziyaret ederek, belli dini görevleri yerine getirerek yaptıkları ve "Yolculuğuna gücü yetenlerin hacetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."⁶⁰⁶ âyetiyle sabit olan ibadettir.⁶⁰⁷

Abdulkadir Geylani, haccın şartlarını, bir kimsenin hür ve mümin olması, buluş çağına ermesi, yolda yiyecek ve bineğe gücü yetmesi, yolun gidilebilir durumda olması, vaktin olması, sağlığın müsait olması olarak belirler.⁶⁰⁸ Şartlar tamam olduğu halde gitmez ve haccını yapmadan ölürse, o kimse asi ve günahkar olarak ölür.⁶⁰⁹ Gazâlî de dinin kemalinin hac ile olduğunu vurgular.⁶¹⁰

Haccın özünü; mikatta ihrama girmek, Arafat'ta vakfeye durmak ve ziyaret tavafı olarak özetleyen Hücviri,⁶¹¹ *İbrahim Makamı'nın* bulunduğu Harem'in emin belde olduğunu, *bu makamın* kalpteki yerinin ise dostluk olduğunu belirtir. Hz. İbrahim'in (a.s) beden makamını ziyaret edecek kişinin ihramla hacca niyet edeceğini; ama kalp

⁶⁰⁶ Âl-i İmran, 89/97.

⁶⁰⁷ Seyyid Şerif Cürcani, *Tarifat*, s.83.; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.238; İbrahim Paçacı, "Hac", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s.210; Ömer Faruk Harman, "Hac", *DİA*, 2006, c.14, s.382.

⁶⁰⁸ Abdülkadir Geylani, *Günyet'üt Talibin*, çev. Abdülkadir Akçiçek, Sağlam Yayınevi, İstanbul 1991, s.34.

⁶⁰⁹ *a.g.e.*, s.388.

⁶¹⁰ İmam Gazâlî, *İhyâ'u Ulûm'id-Dîn*, trc. Sıtkı Güllü, Huzur Yayınevi, İstanbul, 216, s. 569.

⁶¹¹ Hücviri, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, s. 388.

makamına niyet etmek için nefsten uzak durmak gerektiğini ifade eder. Bunu başaran kul ise Arafat'ta marifete, Müzdelife'de ülfete mazhar olur.⁶¹²

Cüneyd, hac yolculuğuna çıkmakla kulun günahlarından ayrıldığını, her konakladığı yerde manevi ve ruhî makamlar kat ettiğini, mikatta kıyafetlerinden soyunduğu gibi beşeri sıfatlarından soyunduğunu, Arafat'ta vakfeye durduğunda irfana ulaştığını söyler.⁶¹³

Anılan sufilere paralel olarak Bawa da haccı hem zahirî hem de bâtinî yönüyle ele alır. Ona göre hac, Allah'la buluşmak için yapılan bir yolculuktur. Hac, ölmeden önce ölmek, nefsanî istekleri terk etmek, fakirlik ve zenginlik kaydından kurtulmaktır.⁶¹⁴ Hacca gidildiğinde insan ölmez, dünya, nefis ve olumsuz bağları ölür. Böyle bir insan Allah'a dua ederek tüm kusurlarının, günahlarının ölmesini sağlar. Bu yüzden haccın anlamı; insandaki her şeyin, yapılan her fiilin, dünyadan toplanan her malın öneminin ölmesi ve sonsuz hayata kavuşulmasıdır. Artık böyle bir insan, dünyayı sırtında taşımaz. Allah'a gider, O'nun sonsuz hayatının nurunu kazanır. Sadece O'nu sevmek, övmek ve zikretmek haktır. Böylece sadece Allah kalır, dünya kaybolur.⁶¹⁵

Hac, ayrılığı kaldırır, cehaleti yok eder, barışı, sükûneti, huzuru, birliği, sevgiyi getirir. Allah'ın birliğini, insanlık âleminin gerçekte tek aile olduğunu anlayan, Allah'la birliğe ulaşmayı tek amaç edinen, haccın gayesine ulaşmıştır. Hac, Allah'a teslim olmak, ölmeden önce ölmek Allah'ın rahmetine, zenginliğine ve hazinelerine kavuşmaktır.⁶¹⁶

⁶¹² Hücviri, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, s. 389.

⁶¹³ a.g.e., ss. 390-391.

⁶¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 206.

⁶¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 62.

⁶¹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 28.

Hac için müminlerin kefenlerini giymeleri gerekir. İhram şartının anlamı budur. Böylece daha yaşarken dünyayı öldürmek mümkün olabilir. Bu şekilde kul, Allah ile ölümsüz hayata ulaşmış ve İslam'ın beşinci şartını yerine getirmiş olur.⁶¹⁷ Hac, Bawa için ölüm demektir.⁶¹⁸ İmanın ne olduğunu bilmeyen ve orucu da tam olarak gerçekleştiremeyen insanların kul olabilmesi için hac emredilmiştir. Böylece insanlara, kefene sarılan bir ceset gibi bu görevi yerine getirmeleri, tüm dünyalık varlıklarını dağıtmaları, vasiyetlerini yapmaları emredilmiştir. Hacca g yetiremeyenler ise her hafta Cuma namazına katılarak bu görevi yerine getirirler. Böylece yılda elli iki defa hac yapmış olurlar.⁶¹⁹

Bawa, ğrencilerine haccın manevi önemini ve btın derinliklerini anlatmanın yanında Mekke, Kâbe, onun Hz. Âdem (a.s) ve Hz. İbrahim (a.s.) tarafından inşaası, Hacer-l Esved, Hz. Hacer ve Hz. İsmail'in Mekke'de yalnız kalması ve su ararken zembemin bulunması, Hz. Peygamber'in hac uygulamaları gibi bilgileri de aktarır.⁶²⁰ Ayrıca Rbia el-Adeviyye ve İbrahim b. Edhem'le ilgili menkıbeleri de öğrencilerine anlatır ve bu menkıbelerle ihlasın, Allah aşkının önemini vurgular.⁶²¹

Bawa, Kâbe'nin İslam olanlar tarafından bile yeterince anlaşılmamasından şikâyet eder. Ona göre, İslam'da tam olarak anlaşılamayan en önemli konulardan biri Kâbe'dir. Kâbe, dünyanın merkezidir. Bir insan için en önemli şey, onun Kâbe'sidir. Bawa Kâbe'yi; sadece yeryüzünde bir yer olarak görmez. Kâbe, insanın Allah'ı gördüğü her yerdir. Bu

⁶¹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 22.

⁶¹⁸ *a.g.e.*, s. 83.

⁶¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 30.

⁶²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, ss. 7-9.

⁶²¹ *a.g.e.*, ss. 89-92.

idrakle ibadet edilen yer, Kâbe olur. Herkesin birlik içinde olduğu, şeytanın yaklaşmadığı, insanın Allah'la bir olduğu yer, Kâbe'dir.⁶²²

Hac, nefsteki yedi kötü sıfatın tam olarak yok edilmesini ve Allah'ın İlahi yoluna titizlikle bağlı olmayı gerektirir. İnsanın kalbi, Hz. Peygamber'in (s.a.v) güzel sıfatları ile dolmalıdır.⁶²³ Hac, kalp sırrını öğrenmek, Hz. Muhammed'in (s.a.v) sırrına ermek, "imanla çiçek açmak", dünyayla bağları kesmek, "Resul'de genişlemek ve yayılmak", kendini O'nda kaybetmektir. Bunu başaran kişi fena bulur ve Allah'ın sureti olarak tecelli eder.⁶²⁴

Bawa'ya göre hac ibadeti ile Allah, kuluna ölüm halinde Allah'a teslim olmayı ve tevekkül etmeyi emretmiştir. Bunları başaran kuldan Hz. Muhammed (s.a.v) tecelli edebilir. Muhammed kelimesinin anlamı Bawa'ya göre Allah'ın cemali ve nurudur. İnsan nefisini Allah'a teslim ederek O'nun cemal ve nurunu almalıdır. Bu yapılmazsa hac, turistik bir ziyaret gibi olur.⁶²⁵

Bawa, haccı açıkladıktan sonra bu çağda insanların böyle bir hac yapmaktan uzak olduğunu ifade eder. İnsanların hacı unvanı peşinde koştuğunu, iş ve ticaret yapmak için hacca gittiğini, hacılığı bu uğurda kullandığını vurgular.⁶²⁶ Hâlbuki gerçek haccı yapanlar farklılaşırlar. Onların işiten kulağı, koklayan burnu, konuşan ağzı O olur. Bu kimsenin alması, vermesi O'dur. Yürüdüğünde O'nu tefekkür ederek yürür. Bu gerçek haccı yapan ise, ancak milyarda birdir.⁶²⁷

⁶²² Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 61.

⁶²³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 56.

⁶²⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 390.

⁶²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 56.

⁶²⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 63; Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 332.

⁶²⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 39.

Bawa tüm dinî kavramlarda olduğu gibi hac ibadetini ele alırken de zahirî yönü ihmal etmeden bâtinî yönü derinlemesine inceler. Hac konusunda onun en çok vurguladığı husus, hacı adayının ölüm yolculuğuna çıkması, dünya ve tüm bağlarına karşı ölü hale gelmesidir. Bunu başaran kul, sadece hacı olmaz Hakk'a vasıl olan bir kul olur.

1.6 Zekât

Hicretin ikinci senesinde Medine’de farz kılınan ve İslam’ın beş temel esasından biri olan zekât, sözlükte, *fazlalık*, *temizlik*, *artma*, *arıtma* manalarına gelir. Terim olarak, malın belli bir kısmının Allah rızası için belli kişilere verilmesidir.⁶²⁸ Allahü Teala, Kur’an-ı Kerim’de, “Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin.”⁶²⁹ buyurmuş ve zekâtı İslam’ın en yüce alameti namazdan sonra zikrederek, önemini vurgulamıştır.⁶³⁰ Hz. Peygamber (s.a.v) de İslam’ın beş şey üzerine kurulduğunu ve bunlardan birinin de zekât olduğunu buyurur.⁶³¹

Serrac, Allah’ın zengin malından ayırdığı hakkı fakirlere vermesi olarak tanımladığı zekât için, "Bu hakkı verirken Allah’ın rızasını kazanmanın yanı sıra, hesap endişesinden ve azab korkusundan kurtulma vardır." der.⁶³² Nitekim yüce Allah; “Zekâtı veren müminler kurtuluşa ermişlerdir.”⁶³³ buyurur. Hücviri, nimetin şükrünü eda etmenin, zekâtın aslı ve hakikati olduğunu söyler. Ayrıca O’na göre, bâtındaki nimetin de

⁶²⁸ Seyyid Şerif Cürcani, *Tarifat*, s.118.; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.724; İbrahim Paçacı, “Zekât”, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s.711; Mehmet Erkal, “Zekât”, DİA, 2006, c.44, s197.

⁶²⁹ Bakara, 110.

⁶³⁰ İmam Gazâlî, *İhyâ’u Ulûm’id-Dîn*, s. 486.

⁶³¹ Buhari, *Kitabu’l İman*, hadis no 8.

⁶³² Ebu Nasr Serrac Tusi, *el-Lüma İslam Tasavvufu Tasavvufta İlgili Sorular Cevaplar*, çev. Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yay., Ankara, 1996, s.168.

⁶³³ Mü’minun, 23/4.

zekâtı vardır ve üzerinde Hak Teâla'nın nimetlerinin sınırsız olduğunu bilen kula sınırsız şükretmek vaciptir.⁶³⁴

Bawa, zekâtı öğrencilerine tanıtırken hem zahîrî boyutunu ve gerekçelerini hem de bâtinî yönünü açıklar. Zekât, yılda bir kez, sahip olunan zenginliğin % 2,5'ini muhtaçlara vermektir.⁶³⁵ Zekât, imanları zayıf, Allah'a yönelmeyen, cehenneme gitmek için gereken her şeyi yapan, bencil ve paylaşmayan kişileri tedavi etmeyi sağlar.⁶³⁶

Zekâtın, özellikle yoksullara, yetim çocuklara, fakir bekâr kızlara, yoksul yolculara ve muhtaçlara sahip olunan imkânlar nispetinde verilmesi gerekir. Ramazan ayında veya hac yolculuğunda verilebilir. Bawa'ya göre, fakir ve muhtaçların ihtiyacını gidermek, yetmiş bin cami inşa etmekten daha faydalıdır.⁶³⁷

Zekât veren kişi, sahip olduğu zenginliğin gerçek malikini tefekkür etmelidir. Verilen nimet gerçekten kendine mi aittir? İki dünyada da her şey Allah'a ait olduğuna göre insan neyi kendine ait görebilir? Bu idrakte olan bir insan için komşusunun fakirliği kendi fakirliğidir. Komşusunun üzüntüsü kendi üzüntüsüdür. Gerçek İslam da bunu gerektirir.⁶³⁸

Bawa'ya göre; zekât ve sadaka vermeden önce insan nefsinden kurtulmalı, güzel sıfatları kullanarak dünyevî arzularını Allah'a özlem ve iştiyaka çevirmelidir. Bu özlem merhamete, merhamet yüce faziletlere ve bu faziletler de hakikat suretine dönüşmelidir.

⁶³⁴ Hücviri, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, s. 376.

⁶³⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 428.

⁶³⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 82.

⁶³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 173.

⁶³⁸ a.g.e., s. 429.

İnsan, bu merhamet suretinde kendini gerçekleştirir; doğruyu, helali, haramı öğrenirse ve bu sevgiyi helal olan şekilde kullanırsa; en yüksek sadaka gerçekleştirilmiş olur.⁶³⁹

Bawa'nın zekâtın gerekçelendirmekte farklı bir yaklaşım ortaya koyduğu görülmektedir. O, zekâtın gerekçesini sosyal adalet ve zenginlerin fakirlere desteği ile sınırlı görmez. Zekât imanın hakikatinin tecelli etmesi için gereken şartlardan biridir. Bu ibadetle insanların kalplerindeki manevi hastalıklar tedavi olur.

1.7 Ölüm, Sonrası ve Ölmeden Önce Ölmek

İnsan, hayvan ve bitkilerdeki canlılığın yok olması, hissedilen gücün gitmesi, düşünce gücünün kaybolması ve uyku olarak tanımlanan⁶⁴⁰ ölüm, sufiler tarafından nefsin arzularının sökülüp atılması,⁶⁴¹ karanlıklardan nura çıkmak olarak tanımlanmıştır.⁶⁴² Ölümü, nefsin esaretinden kurtulma anlamında tövbeden ibaret görenler de vardır.⁶⁴³ Bu noktada zahirî ölüme tasavvuf ehlinin bakışı farklıdır. Mevlana örneğinde olduğu gibi ölüm, çoğunlukla *Allah'a kavuşma* olarak anlaşılır.⁶⁴⁴ Ölüm pek çok farklı anlamda yorumlanmıştır. Örneğin, insanın nefsin esaretinden kurtulması, heva

⁶³⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 172.

⁶⁴⁰ Rağıp el-İsfahanî, *Müfredât*, çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2010, ss. 1019-1020.

⁶⁴¹ Abdürrezzak Kaşani, *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lam fî işarâtı ehli'l-ilhâm*, çev. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 358.

⁶⁴² Fatımatü's Şazeliyye el-Haseniyye el-Yeşrutıyye, *Nefehâtü'l-Hakk fî'l-enfâsi'l-'aliyyeti'l-Yeşrutıyyeti's-Şazeliyye*, Beyrut 1978, s. 191.

⁶⁴³ Abdürrezzak Kaşani, *a.g.e.*, s. 545.

⁶⁴⁴ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 247.

ve hevesinin bağlarını koparması, ölmeden önce ölmesidir.⁶⁴⁵ Burada, İlahî ruhun Allah'a yönelerek bedensel lezzetlerle ilgilenmekten kesilmesi iradi olarak gerçekleşir.⁶⁴⁶

Bawa ölümü sadece beden için geçerli görür. Beden, ruhun örtüsüdür ve ölüm bu örtüyü kaldırır; tekrar geldiği yere, toprağa döndürür.⁶⁴⁷ Ruh ise nurdur, Allah'a aittir. Cinsiyeti, sureti, şehveti, öfkesi, açlığı, hastalığı, doğumu ve ölümü yoktur. Ruh, doğrudan doğruya Allah'a aittir. Ruh, Allah çağırınca O'na geri döner, Allah'ta kaybolur.⁶⁴⁸ Ruh, Allah'ın sırrıdır.⁶⁴⁹ Bawa, ruhun görülemez olduğunu ama irfanın onu görebileceğini söyler.⁶⁵⁰

Ölüm meleği geldiğinde, kişi ölmemiş olmasına rağmen uyuşturulmuş gibidir; duyabilir, uyanıktır, beyni çalışır; ama konuşamaz. O durumda, ölen akrabaları onu çağırırlar; bu dünyaya ait bütün bağları, malı, mülkü yanına gelir, anne babası gelir; ama o insan konuşamaz. Ölümünden sonra kabre konulup sorguya çekilinceye kadar insan her şeyin farkındadır, şuuru yerindedir. Münker ve Nekir gelip "uyan" derler ve bu kişi uyuşturucunun etkisi geçmiş gibi uyanır ve konuşabilecek hâle gelir.⁶⁵¹

Bawa'ya göre insan her an çok basit sebeplerle ölebilir. Sevinerek bağırdığı bir anda, elde edemediği bir şey dolayısıyla üzülmesiyle, bir şeyi çok fazla veya çok az aldığı anda, içtiği suyla veya çok fazla güldüğünde veya çok fazla yemek yediğinde ölebilir. İnsanın bu dünyada arzuladığı ve topladığı her şey, düşündükleri, niyetleri, baktıkları bir

⁶⁴⁵ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 247.

⁶⁴⁶ Abdürrezzak Kaşani, *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lam fî işarâtı ehli'l-ilhâm*, s. 545.

⁶⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 99.

⁶⁴⁸ a.g.e., s. 100.

⁶⁴⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 515.

⁶⁵⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 101.

⁶⁵¹ a.g.e., s. 102.

anda ölmesine sebep olabilir.⁶⁵² Ölüm bu kadar kolay ve beşeriyet bu kadar acizdir. Bawa, insanın *her an ölümle yüzyüze olduğunu unutarak yaşamasını* her an acı çekmesinin temel sebebi görür. Diğer varlıklar o vaktin gereği ile meşgul olur ve ihtiyaçlarını ararken, insan dünyayı gerçek hazine zanneder, Allah'ı, emirlerini, ahireti unutarak yaşar.⁶⁵³

İnsana ölüm geldiğinde sureti, sahip olduğu sıfatlara göre değişir. Mahlûkların sıfatlarına sahip olan bir insanın sureti o hayvan şekline dönüşür. İnsan kıyamette diriltildiğinde bu suretlerle dirilir ve bunlardan dolayı sorguya çekilir.⁶⁵⁴ Bawa'ya göre ahirette insana Rabb'inin kim olduğu, hangi Peygambere uyduğu sorulacaktır. Kulun vermesi gereken cevap ise, "*Âdem'in çocuğuyum, İbrahim'in (a.s) ailesindenim, Hz. Muhammed'e (s.a.v) uyanlardanım.*" demektir.⁶⁵⁵ Bawa, kendisinin bu sorulara cevap verebilmek için gerekli çalışmaları yaptığını, bunun için dua ve ibadetle meşgul olduğunu, herkesin de bunun için kendi üzerine düşeni yapması gerektiğini vurgular.⁶⁵⁶

Ölümden sonra bedenin temellerini oluşturan beş unsur kendi aslına döner. Toprak, toprağa; ateş, ateşe; su, suya; hava, havaya ve esir de esire döner. Bawa, bunların *dört yüz trilyon on bin* niyet ve düşünceden ortaya çıkarak şekil aldığını söyler. İnsanda Hakk'a ait olan parça, yani ruh Hakk'a döner.⁶⁵⁷

Bawa, iki kıyametten bahseder. Bunlardan biri kabirde, diğeri mahşer günündedir. Eğer kişi gerçek bir müminse, kabirde o insana sonsuz hayat verilir, cennete alınır. Ama dünyayı kendinde öldürmemiş, dünyaya esir kalmışsa kabre konduğunda hesap verir.

⁶⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 130.

⁶⁵³ *a.g.e.*, s. 131.

⁶⁵⁴ *a.g.e.*, s. 41.

⁶⁵⁵ *a.g.e.*, ss. 41-42.

⁶⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 137.

⁶⁵⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 54.

Sorgulamada yanlış işler yaptığı ortaya çıkarsa mahşer gününe kadar kabirde mahsur kalır, hapsolur.⁶⁵⁸ Toprak, ateş, su, hava, esir, akıl ve arzunun tesirinden kurtulamayanlar bunlarla simgelenen yedi cehenneme düşerler.⁶⁵⁹ Bawa pek çok insanın Allah'ın emir ve isteklerine uymamaları, peygamberler tarafından getirilen emir ve yasakları tanımamaları dolayısıyla cehennemlik olduklarını söyler.⁶⁶⁰ Hâlbuki dünyayı öldüren insan, kabre konar konmaz, daha mezar başındakiler ayrılmadan sonsuz hayata kavuşur ve kıyameti gerçekleşir. Sorgulaması, hesap vermesi çok hızlı olur. Ulaştığı sonsuz hayat ile kabir hapishanesinden çıkarılır.⁶⁶¹

Bawa'ya göre, mahşer gününde diriltildiğinde insana "Yaz!" emri verilir. Kul, "Nasıl yazacağını sorup, kalem, mürekkep olmadığını" söylediğinde, "Parmağını tükürüğüne dokundur ve kefenine yaz." denir. Kul, böylece hayatta yaptığı her şeyi kefenine yazar.⁶⁶² Ayrıca insanlara yaptıkları iyilik ve kötülükleri gösteren bir kitap verilir.⁶⁶³ Kitabın sağ veya sol ele verilmesine göre kişinin akıbeti farklı olur.⁶⁶⁴ Bu kitaptakilere göre Allah kullarını adaletle yargılar.⁶⁶⁵

Bawa kıyametle insan arasında bir ilişki kurar. Dünyanın yıkıma doğru gitmesinin sebebi insanın Allah'ı unutması, kendisini tanrılaştırmasıdır. Hak, kıyamet gününü belirlemiştir ancak dünyayı o güne taşıyan insandır.⁶⁶⁶

⁶⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 110.

⁶⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 25.

⁶⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 132.

⁶⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 110.

⁶⁶² *a.g.e.*, s. 43.

⁶⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 128.

⁶⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 132.

⁶⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 128.

⁶⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, ss. 278-281.

Bawa, mizan terazisinden sık sık bahsederek, bu terazinin daha yaşarken insanın kalbinde kurulduğunu, güzel sıfat ve fiillerle iyilikler ağır basmazsa kıyamette kurulacak terazinin sonucunun da olumsuz olacağını söyler. Müminler ahirette mizan terazisi kurulduğunda Hz. Muhammed'i (s.a.v) görüyorlarsa sonuç olumlu olacaktır.⁶⁶⁷

Bawa, ölüm sonrası hayatın bu dünyadayken şekillendiğini ifade ederek, son nefesi vermeden fark edilmesi gerekenler olduğunu söyler. Allah'a, daha bu dünyada yaşarken ulaşmak gereklidir. Zira Allah'ı burada bulan bir daha ayrılmaz. Ama bu dünyada bulamayan, öldükten sonra da O'ndan ayrı kalır. Vefat anına kadar değişmek ve kurtuluş mümkün olduğu gibi, şeytan tarafından aldatılmak ve imansız ölmek de mümkündür.⁶⁶⁸ Şeytan dahi meleklerin hocası olmasına rağmen Hz. Âdem (a.s) yaratıldığında kıskanmış, haset etmiş, büyüklenmiş ve kovulmuştur. İnsan da bu tip bir duruma düşmekten kaçınmalıdır.⁶⁶⁹

Bawa, ölümün insan için; hatta tüm varlıklar için her nefeste gerçekleştiğini söyler. Her nefeste ölüm ve dirilme vardır.⁶⁷⁰ Bu hâlden, ancak ölmekle veya ölmeden önce ölümlerle kurtulur. Bu ise ölümlerle evli olan insanın onu boşaması ile mümkündür. Ölümü boşamak, insanın dünya, altın ve bedene ait zevkleri terk etmesidir. Bu arzulardan kurtulan insan, her an gerçekleşen küçük ölümlerden kurtulmuş olur, bu da büyük ölümdür. Arzularından boşanan insan, ölümünü öldürmüş olur. Bu ise, Allah'ın inayetiyle mümkündür.⁶⁷¹

⁶⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 139.

⁶⁶⁸ a.g.e., s. 112.

⁶⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 314.

⁶⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 105.

⁶⁷¹ a.g.e., s. 106.

Bawa için hayatın temel sırrı, âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın varlığını kabul etmektir. Bu kabul ediş tam ve doğru bir şekilde olursa, yakîn iman ile kula cennetin yolu açılır.⁶⁷² Cennette insana hizmet eden melek ve huriler, iyi düşünce ve güzel sıfatlardan yaratılmıştır.⁶⁷³

Bawa, reenkarnasyonu kesin bir dille reddeder. Bu konu sorulduğunda latife yaparak; *bu konuyu araştırdığını, sebze ve meyveleri bu amaçla yediğini, onların tuvalette yeniden nasıl doğduğunu incelediğini; ancak pek güzel bir şekilde doğmadıklarını gördüğünü* söyler. Benzer şekilde, insan için de bu tip bir yeniden doğuşun olmadığını, insanın taptığı varlıkların şeklini aldığını ve gittikçe çirkinleştiğini, hayvanîleştiğini belirtir. İnsan yeniden doğmak istiyorsa tek yapması gereken, kendi kötü sıfatlarından kurtulup Hakk'ın sıfatlarına bürünmesi ve Allah'a kavuşmasıdır. Bu ise bu hayatın içinde gerçekleşir.⁶⁷⁴

Bawa bazı sohbetlerinde, reenkarnasyon olarak algılanabilecek anlatımlara da yer verir. Örneğin, insanın hayatını iyi bir şekilde değerlendiremezse bir daha yeni bir doğum imkânı bulamayacağından bahseder.⁶⁷⁵ Bawa'nın bazı sohbetlerinde bu ve benzeri şekilde reenkarnasyon olarak yorumlanabilecek ifadeler kullanması dikkat çekmiş olsa da, yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında bu beyanların manevi tekâmül boyutunda yorumlanması yerinde olacaktır. Nitekim www.baharna.com web sitesi, Bawa'nın öğretisiyle Hinduizm ve Budizm öğretileri ve bunların özelinde de reenkarnasyon anlayışına bakışlarını incelemektedir. Buna göre; Bawa'nın yeniden doğum olarak ifade

⁶⁷² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 52-53.

⁶⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. xv.

⁶⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 56.

⁶⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 65.

ettiği açıklamalar bir hayatın içindeki ruhani ilerleyişlere ve yeni aşamalara ulaşmaya işaret eder.⁶⁷⁶

Başka bir sohbetinde reenkarnasyonla ilgili bir soruya daha net bir cevap verir:

*"İnsan için yeniden doğmak diye bir şey yoktur. Çünkü insan Allah'tan gelir ve O'nda kaybolur. Gerçek insan bir kere doğar ve en sonunda Allah'ta kaybolur. Böyle bir insan asla ölmez. Gerçek insan, asla doğmayan ve asla ölmeyen bir varlıktır. Ruh, budur; nurlu ruh, budur; gidip gitmemesi fark etmez. Zira o asla doğmamıştır ki ölsün."*⁶⁷⁷

Bawa, ruhu, doğması ve ölmesi olmayan bir varlık olarak görür. Ruh sonsuz bir hayata sahiptir, bir nurdur.⁶⁷⁸ Bawa, reenkarnasyonu reddederken, ateşe düşen bir böceği de örnek verir. Böcek ateşe düştüğünde; artık o, ateş olmuştur. Böceğin geri dönmesi mümkün değildir.⁶⁷⁹

Bawa, ölüm ve sonrasında yaşanacaklara öğretisinde geniş bir yer verdiği gibi, Azrail'i de oldukça detaylı olarak tasvir eder. Anlatımını mana âleminde onunla yaptığı görüşmeye dayandırır:

"Azrail ile manada görüştüm. Onu bir kürsüde otururken gördüm. Tahminime göre yüksekliği iki yüz elli km vardı. O kadar uzundu ki ayaklarını göremedim. Ölüm meleğinin dört çehresi olduğunu gördüm. Birinci yüzü siyahtı, ikincisi süt gibi bir çehreydi, diğer yüzü ateş gibiydi, en son yüzü ise bir

⁶⁷⁶ İnternet Erişimi: <http://baharna.com/karma/sufibawa.htm>, (Erişim Tarihi: 25.09.2019).

⁶⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 54.

⁶⁷⁸ a.g.e., ss. 54-55.

⁶⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 12.

ağaca bakıyordu, hep o ağaca dönüktü. Tüm âlem, tüm hayatlar gözlerinin içindeydi."⁶⁸⁰

Ölüm meleğini detaylı bir şekilde tasvir eden Bawa onunla diyalogunu da aktarır. Bawa'nın selamlaması sonrasında Azrail; sadece Allah'ın verdiği görevi yerine getirdiğini, gözlerinden kaçabilecek hiçbir ruh olmadığını, kimsenin ondan saklanamayacağını söyler. Bawa, neden sürekli bir ağaca baktığını sorduğunda, o ağaçta tüm hayatlara ait ruhların olduğunu, ağacın yaprakları gibi olan ışıkların bu ruhları temsil ettiğini, ışık sönmeye başladığında uzanıp o ruhu aldığını söyler. Azrail, dört farklı yüzünü ise; cinleri ateş yüzüyle, iyi insanları süt yüzüyle, kötü insanları kara yüzüyle aldığını söyleyerek açıklar. Azrail, ne yukarıda ne aşağıda olduğunu, belli bir yeri olmadığını açıklar.⁶⁸¹

Bawa, sohbetlerinde zaman zaman bahsettiği Münker ve Nekir tarafından kabirde sorulacak sorular ve verilmesi gereken cevapları da öğrencilerine aktarır. Buna göre bu soru ve cevaplar şöyledir:

- Rabb'in kim?

- Allah.

- Peygamberin kim?

- Hz. Muhammed (s.a.v)

- Kiblen nedir?

- Kâbe.

- Hangi ailedensin?

⁶⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 78.

⁶⁸¹ a.g.e., ss. 77-79.

- Hz. İbrahim'in (a.s) ailesindenim.
- Kimin çocuğusun?
- Hz. Âdem'in.
- İmamın kim?
- İmamım Kur'an'dır, Hak'tır.
- Kimlerdensin, akrabaların kimlerdir?
- Müminlerdenim. Allah'ı safiyetle kabul edenlerdenim.⁶⁸²

Bawa, Münker ve Nekir'e sevgiyle selam vermenin onları yumuşatacağını, kızgın yüzlerini ve şiddetli bakışlarını değiştireceğini söyler.⁶⁸³ Ama kabirde sorgu sualden kurtulmanın tek yolu, dünyadan kurtulmaktır. Zira insan dünyaya esirse sorgu sualden kurtulamaz. Dünya insanın kalbinde olduğu sürece o insanın ölümü vardır; ama insan dünyayı öldürürse o insan için ölüm olmaz, özgürlüğüne kavuşur.⁶⁸⁴

İnsan ahiretteki cennetini de cehennemini de buradayken inşa eder. İnsanın iyi sıfatları ahirette birer kudretli hizmetçi hâlini alır ve ona hizmet eder. Cennetteki süt ırmakları daha bu dünyadayken akmazsa orada da akamazlar. İbadetlerimiz çiçekten yapılmış bir salıncak hâline gelir. İnsan burada bunu kazanmazsa orada da elde edemez. Allah'ın sıfatlarının her biri cennette evler hâline gelir. Ama bu sıfatlar burada elde edilmelidir.⁶⁸⁵ Ahirette her şey net olacaktır. İnsan orada, dünyadayken işlediği tüm amellerin karşılığını görür. Yaptıklarının karşılığını ve ödülünü alır.⁶⁸⁶

⁶⁸² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 58-59.

⁶⁸³ *a.g.e.*, s. 42.

⁶⁸⁴ *a.g.e.*, s. 63.

⁶⁸⁵ *a.g.e.*, s. 108.

⁶⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 632.

Cennet bir safiyet âlemidir. Orası Allah'ın rahmetidir, ışıktır, İlâhi ilim okyanusudur. Orada karanlık yoktur, tamamen ışıktan ibarettir. Orada Allah'ın bakışı vardır ve O'nun bakışının değdiği yerde rahmet oluşur. Orada ne istenirse hemen yaratılır. Cennette tuvalet, idrar, pislik, sperm yoktur. Ayrılık yoktur, suretler yoktur. Cinsellik, danslar, müzikler yoktur. Orada Allah'ın güzelliği vardır. Oradaki tüm cennetlikler, özgür ve mutludurlar. Hepsı ışıktır, hepsi ışıktan suretlerdir, hepsi altındır. Bedenleri altın, gözleri ve burunları yakut, ağızları incidir. Onların düşündüğü her şey gerçekleşir ve niyet ettikleri her şeye ulaşırlar.⁶⁸⁷

Cennetliklerin cennette buldukları her şey daha bu dünyada kazandıkları ile ilgilidir. Burada ne ararlarsa orada onu bulurlar. Burada ne hizmet yaparlarsa orada o zenginliğe kavuşurlar. Allah onların bir yaptığına bir milyon ödülle karşılık verir. Tek bir iyi niyeti on milyonlarca lütufla karşılar. Bu zenginliğe burada kavuşulduğunda bu dünyadayken cennet hayatı yaşanmaya başlanır. İnsan dünyayı içinden çıkardığında cennete kavuşur. Eğer cenneti de içinden çıkarırsa, cenneti niyetinden çıkartırsa Nur haline gelir. Onun dünyası ahiret olur.⁶⁸⁸

Böyle bir insan, artık bu dünyanın kötü sıfatlarından kurtulur, Allah'ın sıfatlarına kavuşur. Kötü bakışları gider, Allah'ın bakışları gelir. Kötü kokuları gider, Allah'ın kokuları gelir. Burada kötü sesleri duymaz, O'nun sesini duyar. Kötü sözler söylemez, O'nun sözlerini söyler. Böylece onun sözleri, davranışları ve bedeni Kur'an hâline gelir. Evvel'den Ahir'e her şey onun içinde olur.⁶⁸⁹

⁶⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 183.

⁶⁸⁸ *a.g.e.*, s. 184.

⁶⁸⁹ *a.g.e.*, s. 185.

Bawa'ya göre insanların ahirette yaşayacağını sandığı bazı süreçler bu dünyada yaşanır. Allah ve ahiret bu dünyada görülür. İnsan bu hakikati görebilir ve anlayabilir.⁶⁹⁰ Hakikat ise sonsuz ve asla yok edilemeyen bir Kudret'tir. O; öfke, şüphe, gurur, kıskançlık, bencillik ve ayrımlardan uzak bir Hazine'dir.⁶⁹¹

Bawa, ölmeden önce ölmeyi şöyle açıklar:

*"Akıl ölürse, o zaman nefis ölür, hayali zevkler, vehim ve dünya ölür. Bu durumda ne nefis kalır, ne kan bağları, ne farklılıklar, ne de öfke... Daha önce sahip olduğumuz her şey bizi terk eder. O zaman bizim için ölüm kalmaz. Bu halde olduğumuz zaman Ölüm Meleği bize gelmez. Orada sadece Nur olur. Ölmeden önce ölmenin yolu budur. Bu dünyaya bunu anlamak için geldik."*⁶⁹²

Bir başka açıdan, ölmeden önce ölmek; kişinin kötü sıfatlarının tamamından kurtulması, böylece kendindeki dünyayı öldürmesidir. İnsandaki dünya ölürse, o zaman bütün günahlar, bütün sahte şeyler de ölür. Geriye Allah ve kudreti kalır. Böyle bir insan sonsuz hayata ulaşır, onun yeri de cennettir.⁶⁹³

İnsan kötü huylardan kurtulduğunda Nur tecelli eder ve bu Nur'la kim olduğunu anlayabilir. Bu hâlde "Ben yokum" idraki tecelli eder. Böylece insan, Hakikat'in kendi olur. Bu Hakikat, tüm varlıklara yayılır, hepsinde var olur, hoşgörü ve selamet ile parlar. Hakk'ın tüm varlıklarına nüfuz eder ve onların bilgisini insana ulaştırır. Bu durumdaki insan için tüm varlık birer öğretmen hâline gelir. Böylece Allah'ın irfanı insanda tecelli eder. Bu irfan ile tüm varlık tanınır.⁶⁹⁴

⁶⁹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 13

⁶⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 20.

⁶⁹² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 35-36.

⁶⁹³ *a.g.e.*, s. 114.

⁶⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 11-12.

Bawa, Allah'tan başka her şeyden fena bulmak gerektiğini sıklıkla anlatır, bunu başaran Allah'ta beka bulacaktır. Bekaya ulaşan daha dünyadayken özgürlüğüne kavuşmuştur. Dünyaya ait işler yapılır, ama kalbe girmez. Bu kişinin yaptığını yapan o değil, Allah'tır. Böylece gören, yapan, konuşan O olur. Ahlâk, O'nun ahlâkı olur. Bu konudaki açıklamalarını Bawa şöyle sürdürür: *"O'nun aldığı her şey iyidir, senin aldığın her şey kötüdür. O baktığı zaman nurlu bir bakıştır, sen baktığında kıskançlık ve vehim dolu bir bakıştır."*⁶⁹⁵

İnsan, Allah'a teslim olduğunda, O'na kalbini verdiğinde ve O'nda öldüğünde fiillerin tamamını gerçekleştiren Allah'tır. Bu durumda kulun işi kolaylaşır. İnsanın yaptığı her şeyi yapan Allah olur, böylece daimi huzura kavuşulur.⁶⁹⁶ Bawa zaman zaman, kendi anlattıklarını da kendisinin anlatmadığını ve Hak tarafından söylendiğini ima eder.⁶⁹⁷

Bawa, gerçek ibadeti O'nun fiilleri, sıfatları, ahlâkı, namazı, duası ve sesinin O'na ibadet etmesi olarak tanımlar. İnsan 'ben'i sildiğinde ibadet eden O olur. İnsanın kalbinden Allah'ın sıfatları, Allah'a ait güzel kokular, doksan dokuz sığata ait güzellikler doğduğunda bu ibadet gerçek ibadet olur.⁶⁹⁸

⁶⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 140.

⁶⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 107.

⁶⁹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 433.

⁶⁹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 165.

2. Bawa'nın İrşat Yöntemi

Bawa'nın 1970'lerin başlarındaki uygulamaları İslam'ın Sünni uygulamasına uzak görünse de, 1980'ler ve 1990'larda bu durum tedricen değişmiştir.⁶⁹⁹ Nitekim Bawa, 1976'da namazda okunan sure ve duaları ezberletmiş, abdesti öğretmiş ve uygulatmış, 1981'de de namazı tesis etmiştir.⁷⁰⁰ Amerika'daki ilk yıllardaki uygulamaları dolayısıyla Bawa'nın öğretileri, yeniçağ (New Age) etkileri ile geleneksel İslamî yapının bir karışımı olarak görülebilse de yazar, Bawa'nın bu yaklaşımını irşat stratejisinin bir parçası olarak görmektedir. Nitekim üyeleri hem göçmenlerden hem de mühtedi Amerikalılardan oluşan bu grupta farklı etnik ve dini geçmişlere sahip kişiler mevcuttur. Bawa'nın takipçileri Doğu ve Batı'nın karışımına iyi bir örnek teşkil eder.⁷⁰¹ Bawa'nın bu yaklaşımının bilinçli olmasına en önemli delil benzer bir yaklaşımın Sri Lanka'da da geçerli olmasıdır. Ayrıca o, Sri Lanka'da yayımladığı ve İslamî konulara geniş yer veren Resonance of Allah isimli eserini ABD'ye gelir gelmez tercüme ettirmemiş, bu süreci ertelemiştir.

Bazı eski öğrenciler açısından sufi ve/veya İslamî kimlik bazı gerginliklere yol açmasına rağmen Fellowship, Amerika'da yer alan çok sayıda etnik gruptan (siyah ve beyaz Amerikalılar, Hristiyanlık veya Yahudilikten İslama geçenler gibi) oluşan Müslüman diasporasını cezbedecek ve onlara hizmet verebilecek bir ortam oluşturabilmiştir.⁷⁰²

Bawa ile ilk defa tanışan Afro-Amerikan öğrencileri, onun Amerika'daki ırk ayrımcılığına çözüm getirilmesine yardımcı olmasını ummuştur. Anglo-Amerikan öğrencileri ise ilk zamanlar Bawa'yı İslam dinine yönelik bir rehber olarak görmediklerini

⁶⁹⁹ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 202.

⁷⁰⁰ Hugh Talat Halman, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, s. 187.

⁷⁰¹ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 71.

⁷⁰² Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 202.

ve bu amaçla da gelmediklerini ifade etmişler hatta onun bir sufi olduğunu bile anlamadıklarını söylemişlerdir. İlk dönemde o, "Bir guru, ruhani formaliteleri olmayan bir danışman rehber, saf sevgiyi sergileyen bir insan, uyuşturucu ve alkolden kurtaran, yirmi dört saat ulaşılabilen bir münzevi, Allah'ı her an hatırlamayı anlatan bir insan" olarak görülmüştür.⁷⁰³ Gerçekten de Amerika'ya geldiği ilk yıllarda Bawa kendinden bir Guru olarak bahseder.⁷⁰⁴ İlk yıllardaki sohbetlerinde kiliseyi, "Allah'ın rahmetinin hakikatinin bulunduğu bir yer" olarak tanımlaması dikkat çekicidir.⁷⁰⁵ Ancak bu birkaç yıl süren ilk dönemin ardından kendinden şeyh olarak bahsetmeye başlar.⁷⁰⁶ Bawa'nın takipçileri onun kişiliğinde ve hayatında sevgi ve merhamet prensiplerinin aşikâr görüldüğünü, bu sebeple; sadece onun huzurunda olmanın dahi ruhen yükselme sağladığını belirtmişlerdir.⁷⁰⁷ Dolayısıyla o ilk yıllar karizması ve ruhani yönüyle öğrencilerini cezbetmeyi ve yavaş yavaş onları manen olgunlaştırmayı tercih etmiş görünmektedir.

Bawa'nın 1971 ile 1986 arasındaki süreçte İslamî kimliği yıllar geçtikçe daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunda en büyük etkiyi, beş vakit namaz, kalbi ve cehrî zikri tavsiye etmesinden ziyade, cami inşa etmeyi planlaması oluşturmuştur.⁷⁰⁸ Bazı müridlerinin tepki göstermesine sebep olan cami inşaatı, Bawa için özel öneme sahiptir. Bu cami, Müslümanların cemaatle eda ettikleri namaz vakitleri dışında tüm dinlerden insanların özel ibadetine de açıktır.⁷⁰⁹ Bawa ilk zamanlar caminin, türbenin yer aldığı

⁷⁰³ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 206.

⁷⁰⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 155.

⁷⁰⁵ *a.g.e.*, s. 1.

⁷⁰⁶ Musa Muhaiyaddeen, *Kişisel İletişim*, 03.04.2019.

⁷⁰⁷ Jane I. Smith, *Islam in America*, s. 71.

⁷⁰⁸ Gisela Webb, *a.g.e.*, s. 208.

⁷⁰⁹ *Aynı yer.* Ancak kişisel tecrübe olarak birkaç kez bulunduğumuz camide biz böyle bir duruma şahit olmadık.

arazide inşa edilmesini düşünmüş; ancak o bölgenin şehir merkezine ve üyelerin evlerine uzak olması dolayısıyla camiye dernek binasının yanına inşa ettirmiştir. Bawa'nın isteği doğrultusunda türbe arazisinde de bir caminin inşa edilmesi için çalışmalar halen sürmektedir.⁷¹⁰ Cemaatle kılınan namazlarda Hanefî mezhebinin kurallarına sıkı bir şekilde uyulur.⁷¹¹

Bawa öğretisini sunarken bir taraftan tedrici bir sistem takip eder, diğer taraftan da öğretisini en sade haliyle ortaya koyar. Yaratılışın başlangıcının mistik yorumu, Allah'ın tecellileri, Nur-i Muhammedî, Kur'an'ın iç manaları, Allah'ın insanda tecellisi, dinlerdeki ortak bâtinî hakikat, harf sembolizmi, ibadetlerin zahirî ve bâtinî manaları, gerçek müridin rolü, kutup, veliler gibi konular sohbetlerinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.⁷¹²

Bawa'nın öğretisinde öne çıkan iki yönden bahsedilebilir:

- Tüm din, millet ve ırkları kucaklayan bir yaklaşım.
- İnsanların anlayışına, seviyesine uygun, esnek ve tedrici bir üslupla İslam'ı ve tasavvufu anlatma.

Bu anlamda Bawa, Allah'ın insanları cehenneme atmak için fırsat kollayan biri gibi gösterilmesini eleştirir. İnsanların sürekli Allah'la korkutulmasını, her hata yaptığında cehenneme gönderecek, orada yakacak, kesip doğrayacak bir şekilde Allah'ın anlatılmasını doğru bulmaz. Aslında Allah, sadece cenneti yaratmıştır. Cehennem ise insanların hata ve günahları dolayısıyla oluşturdukları bir yerdir. Allah, sonsuz merhamet ve rahmet sahibidir, insanların cehenneme gitmesini istemez. İnsanlar kendi ateş ve

⁷¹⁰ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 171.

⁷¹¹ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 208.

⁷¹² a.g.e., s. 204.

azaplarını oluşturarak cehenneme giderler. Bu bağlamda o Allah'tan tehlikeli biri gibi korkutan din anlayışını yanlış bulur. Bu sebeple günümüzde pek çok insan Allah'ı Stalin, Napolyon, Hitler gibi zâlimlerle benzer görmektedir.⁷¹³

Bawa'nın tebliğ yöntemi, doğup uzun yıllar yaşadığı bölgenin yapısıyla doğrudan alakalıdır. Bu anlamda Sri Lanka'nın dikkat çekici yönü, toplumda çok sayıda farklı din ve etnisitenin mevcudiyetidir. Sri Lanka toplumu iki farklı yerel halktan oluşmaktadır: Sinhaliler ve Tamiller. Sinhaliler genel itibariyle Budist iken, Tamiller Hindu veya Müslüman'dır. Bunların yanında; ayrıca dini hareketler ve ticaret amacıyla buraya gelen Araplar, sömürge amacıyla ülkeyi ele geçiren ancak ülkenin özgürlüğe kavuşması sonrası memleketlerine dönmeyip azınlık konumuna düşen Portekizli ve Hollandalı gruplar, göç yoluyla gelen Çinli, Afgan, Hintli, Pakistanlı küçük topluluklar vardır. Bu sosyal doku, Bawa'nın izleyici ve dinleyici kitlesinin çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Bawa, irşat ve tebliğde müridlerinin kültürel ve dini yapısını reddetmeden ve hatta mümkün mertebe onların dilini ve terminolojisini kullanarak İslamî-tasavvufî hakikatleri telkin stratejisi uygulamıştır. Bawa hatıralarından bahsederken, 1953'te Sri Lanka'da kendine tabi olan iki Hindu'yu Müslüman yaparak onlara yeni isimler verdiğini de belirtir.⁷¹⁴ Dolayısıyla Bawa'nın muhatap olduğu insanları; sadece kendi anlayışları içinde bırakma gibi bir niyeti olmadığı, İslam kimliği ile onların da Müslüman olmasını sağlamayı amaçladığı görülmektedir.

Bawa'nın Amerika'daki ilk yıllarında daha çok tevhid ve metafizik konularını öne çıkarması dikkat çekmektedir. Allah'ın birliği, varlığın tekliği, insanda tecelli eden Allah'ın sıfatları, insan-ı kâmil kavramı, Bawa'nın odaklandığı meselelerdir. Bu

⁷¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 114.

⁷¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 139.

kavramları içselleştirme yolu olarak namaz, zikir, oruç, zekât ve hac ibadetlerini anlatmaya başlaması irşadın bir sonraki evresidir.⁷¹⁵ 1976 senesine kadar zikir kavramından, 1981 senesine kadar ise beş vakit namaz uygulamasından müridlerine bahsetmemiştir.⁷¹⁶ Uygulanan tebliğ yönteminin, sonuçları açısından değerlendirildiğinde, İslam dinine karşı kuvvetli önyargılar taşıyan bir toplum için isabetli olduğu söylenebilir. Nitekim tüm bu tedricî yaklaşımlara rağmen namaz, hac ve cami inşası sonrasında, bazı müridleri İslam'a duydukları tepki dolayısıyla Bawa'yı terk etmiştir.

Bawa'nın Amerika'ya ilk geldiği 1970'li yıllarda İslam dini ile sufiliği birbirinden ayırdığı, İslam'dan bahsederken daha çok sosyolojik ve siyasi yönden ele aldığı ve sufiliği İslam'la bağlantılı anlatmadığı görülmektedir.⁷¹⁷ Hatta dünyanın bazı yerlerinde mevcut İslamî uygulamalara eleştiriler de getirmiştir. Hâlbuki 1980'lerden itibaren İslam'ı anlatırken zahirî ve bâtinî yönünü birleştirmiş ve sufiliği İslam'ın gerçek yüzü olarak sunmuştur.⁷¹⁸

Bawa, uyguladığı bu tedrici sistemin Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından da uygulandığını aktarır. Örneğin, Hz. Peygamber'in kurban ibadetinin detaylarını insanlara öğretirken, bunu zorlaştıracı bir şekilde yapılmasını sağlayarak insanların etten mümkün mertebe uzaklaştırmaya çalıştığını savunur. Nitekim ona göre kurban ibadetinin nasıl yapılması gerektiği detaylandırıldıktan sonra pek çok insan aşırı kurban kesmekten uzaklaşmış, gereksiz yere hayvan kesmeye kıyamamaya başlamıştır.⁷¹⁹ Bawa, tüm emir

⁷¹⁵ Emmanuel Levy, *Kişisel İletişim*, 18.04.2015.

⁷¹⁶ Marcia Hermansen, *Hybrid Formations in Islam*, s. 173.

⁷¹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 69.

⁷¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *İslam and World Peace*

⁷¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 209.

ve yasaklarda olduğu gibi kurban ibadetini öğrencilerine tanıtırken de aklı gerekçelendirme ile yol alır. Peygamber Efendimizin zamanında insanların çok fazla hayvan kestğini, bunda aşırıya gidildiğini, bu aşırılığın düzenlenmesi ve makul seviyede tutulması için kurban ibadetinin insanlara emredildiğini vurgular. Böylece insanlar, ancak müsaade edilen şekilde kurban kesmek durumunda kalmışlardır.

Bu ibadetin yerine getirilmesinde de bâtinî yöne önem veren Bawa, önce gönlün kurban edilmesinin şart olduğunu, nefsanî arzuların ve düşüncelerdeki kötülüklerin öldürülmesi gerektiğini anlatır. Ayrıca kurbanın ibadet hâline getirilmesi ile insanların paylaşmaya yönlendirilerek fakirlerin gözetildiğini ifade eden Bawa böylece doğru şekilde gerçekleşen kurban ibadetinin, hayvana acı vermeden, insanlara yardım amaçlı hâle getirildiğini bildirir.⁷²⁰

Bawa, kurban ibadetinin nasıl gerçekleştirileceğini de detaylandırır. Kurban kesecek kişi mutlaka beş vakit namaz kılıyor olmalıdır. Yine beş vakit namaz kılan iki kişinin yardımıyla hayvan kesilmeli; bu sırada Kelime-i Şهادet getirilirken hayvanın üstüne su tutulmalıdır. Kesim sırasında bıçak hayvanın boğazına konur ve "*Subhanallahi, velhamdu lillahi ve la ilahe illallahu vallahu ekber ve la havle vela kuvvete illa billahi ve huvel aliyyul azim.*" duası okunur. Hayvanın bağırmasına sebep olacak şekilde kurban kesmek haramdır. Hayvanın boğazı kesilirken hayvanın gözlerine bakılır ve zikir yapılır. Ruh bedenden çıkana kadar beklenir ve bu sırada dua edilir. Yenilen hayvanın sıfatları da yiyen insana geçer. Bawa'ya göre, Peygamber zamanında et yemenin yasaklanmamasının sebebi; insanların yiyebilecekleri gıdaların, et, hurma, süt, sadeyağ ve ekmek ile sınırlı olması ve etin yasaklanamayacak kadar değerli olmasıdır.⁷²¹ Bawa, bir taraftan kurban

⁷²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 208.

⁷²¹ Aynı yer

ibadetinin detaylarını bu kadar kapsamlı bir şekilde anlatırken, bir taraftan da bu ibadete duygusal olarak tepki duyabilecek müridlerinin zihinlerine hitap ederek onlara bu ibadetin gerekçelerini açıklar.

Bawa ilk yıllar yaptığı sohbetlerde sıklıkla uyuşturucu ve alkolün zararlarına değinir. Bunlar kullanıldığı sürece Hakk'a ulaşamayacağını, bunların Tanrı'yla ilgisi olmadığını, ancak O'nun sıfatlarına ulaşarak Allah'a ulaşabileceklerini anlatır. Amerika'da muhatap olduğu kitle, alkol ve uyuşturucu ile yakın bir ilişki içinde olduğundan bu konulardaki uyarılarını sıklıkla tekrarlar.⁷²²

Bawa, öğrencilerinin mahiyetine uygun olarak İslam'ın ve şartlarının iyice anlaşılmasını çok önemli görür. Bu yüzden şer'i şartları anlatırken "bunları yapın" şeklinde emredici bir konuşma tarzı yerine "bunları anlayın" şeklinde bir söylemi tercih eder.⁷²³ Örneğin örtünmeyle ilgili olarak sohbetlerinde net ve sınırlayıcı bir söylem kullanmadığı, bunun yerine irfanlı bir insanın edep ve onurunu koruyacak şekilde giyinmesi gerektiğini anlattığı görülmektedir. Takipçilerinin de -kişiden kişiye değişim göstermekle beraber- genel olarak o dönemdeki ABD toplumunun genel giyim tarzına göre kapalı kabul edilebilecek bir tarzı benimsediği, çoğu kadının başını tam veya kısmen örttüğü gözlemlenmektedir.⁷²⁴

Bawa'ya göre, Allah'a giden yolda başarılı olmak için öncelikle insanın bağlandığı ve esiri olduğu her şeyden kurtulması gerekir. Bütün bağlar kesilmelidir. Tam teslimiyete ulaşılmalı, yolda ilerlerken odaklanmaya gayret edilmelidir. Adalet ve dengeye sahip olunmalı ve İlâhi irfana ulaşılmalıdır. Bu noktadan sonra üzerinde yürünen yol, kılıçtan

⁷²² Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 162.

⁷²³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 78.

⁷²⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 137.

keskindir. Bu yolun bir tarafında dünya, bir tarafında hayal âlemi vardır. Yolcu hiçbir yere bakmadan dosdoğru karşıya; yani Hakk'a bakmalıdır. Yolcu tam bir dengeye sahip olmalı, çok dikkat etmelidir. Eğer sağa sola bakarsa, sadece tek bir noktaya bakmazsa mutlaka düşecektir. Yol boyunca salike pek çok seslenen olacaktır. Dünya, hayal âlemi, cehennem sürekli seslenip durur. Her şey onu çekiştirmeye çalışır; eşler, çocuklar bir şeyler isteyerek onu sürekli rahatsız eder. Tüm bunlara karşı koyarak denge korunmalıdır. Herhangi bir yerde oyalanırsa hemen onu iter, çeker ve düşürürler.⁷²⁵

Bawa ile tanışarak ona intisap eden Coleman Barks, Bawa'nın yönlendirmesi ile Mevlana'nın eserlerini İngilizce'ye tercüme etmiş ve bu çalışmalar Amerika'nın en çok satan kitapları arasına girmiştir. Barks, Bawa ile ilk defa rüyasında tanıştığını, kendisiyle yapılan röportajlarda anlatmıştır. Bu rüyadan bir buçuk sene sonra onu tesadüfen ziyaret ettiğini ve rüyada gördüğü kişi ile tanışmanın şaşkınlığını yaşadığını ifade etmiştir.⁷²⁶

Bawa ile tanışan önemli bir diğer tasavvufî aktör de Halvetî-Cerrahî Şeyhi Muzaffer Özak'tır. Özak, kendisini ziyaret ettikten sonra talebelerine, "Bawa'nın mübarek bir insan olduğunu, doğuştan İlahî ilim ile doğduğunu" söyler. Özak'ın ABD halifesi Tosun Efendi de Bawa'nın sohbetlerine ilk günlerden itibaren katıldığından bahsetmiştir. Bawa'nın Müslüman kimliğini daha açık ortaya koyduğu sonraki yıllarda yaptığı bir ziyarette, Bawa, dinleyicilerine "İlk yıllar sohbetleri dinleyip de Müslüman kimliğimi anlayan aranızda var mı?" sorusunu yöneltir. Bunun üzerine el kaldıran Tosun Efendi, "Daha önceki sohbetlerde Peygamber Efendimizden (s.a.v) ve Kur'an'dan bahsetmeseniz de anlattıklarınız Kur'an ve hadis mealidi; o yüzden anlamıştım." dediğini ifade eder.⁷²⁷

⁷²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 308.

⁷²⁶ İnternet Erişimi: http://www.muhammedinur.com/Bawa_Muhyiddin-AD52.html, (Erişim Tarihi: 21.07.2019).

⁷²⁷ İnternet Erişimi: http://www.muhammedinur.com/Bawa_Muhyiddin-AD52.html, (Erişim Tarihi: 21.07.2019).

Bawa'nın bu sorusundan ABD'de izlediği irşat yöntemini bilinçli olarak seçtiği, planlanmış bir strateji izlediği anlaşılabılır.

Bawa sohbetlerinde sıklıkla ormanla ilgili hikâyeler anlatır. Bunlar Mevlana'nın hayvan, bitki ve madenleri içeren hikâyelerini hatırlatır. Bawa'nın hikâyelerinde Hint kaynaklarından alıntılar (Purinalar, Upanişadlar) olduğu kadar hadis, hadis-i kutsi, peygamber hikâyeleri, Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Fatıma, Cebrail, Hz. Ali, Rabia't-ül Adeviyye, Hasan-el Basri, Üveys el-Karani, Gazâlî, Hz. Musa, Hızır, Hz. İbrahim, Hz. İsa, Hz. Meryem ve Abdulkadir Geylani de yer alır. Onun Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli gibi Anadolu velilerinden bahsettiğine rastlanmamıştır.

Hikâyeler, Bawa'nın sohbetlerinde önemli bir yer tutar. Hatta sırf hikâyelerden oluşan kitapları da vardır.⁷²⁸ Hikâyeleri irşat aracı olarak kullanmasının sebebini; dünyanın kirlerine batmış gözleri ve kalpleri, şehvet ve cehalet perdelerinden kurtarmak için insanın doğumunun, varlığının ve ölümün anlamlarını aktarabilmek olarak açıklar.⁷²⁹ Bawa hakikati örneklerle anlatır. Örnekler incelendiğinde, altında prensipler olduğu görülür. Prensiplerin altında ise hakikatler mevcuttur. Böylece Bawa'nın anlattığı pek çok hikâye ve menkıbelerle hakikati nasıl ortaya koyduğu anlaşılabılır.⁷³⁰

Bawa, Gazâlî ile ilgili anlattığı bir hikâyede onun dokuz yüz doksan dokuz cilt kitap yazdığını⁷³¹, son cildi yazarken, "Artık Allah hakkında yazılabilecek bir şey kalmadığını" düşündüğünü söyler. Gazâlî bu düşüncelerle son kısımları yazarken bir kuş gelip nehirden aldığı birkaç damlayı kitaplarına bırakır. Gazâlî, kuşa, neden böyle yaptığını sorduğunda,

⁷²⁸ Bkz. The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness, The Fellowship Press, Philadelphia, 1977.

⁷²⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. xv.

⁷³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 21.

⁷³¹ Bu bilgi teyit edilememiştir.

kuş, "Bütün nehri bu şekilde boşaltacağını" söyler. Gazâlî, böylece, Allah hakkında yazılacakları bitirdiğini düşünmenin bu kuşun yapmaya çalıştığıyla aynı olduğunu anlar. Bunun üzerine Gazâlî kitaplarını nehre atar. Bawa, hikâyedeki kuşun Cebrail olduğunu, Gazâlî'nin günümüzde mevcut üç-dört kitabının bunlardan geriye kalanlar olduğunu vurgular.⁷³²

Bawa her zaman mütevacıdır. Kendini de *karınca adam* olarak tanımlayan Bawa, kendisini ilmi olmayan, eğitim almamış, miskin bir kişi olarak tanıtır. Sohbetlerini genellikle "sözlerinde hata varsa kendisini affetmelerini" isteyerek bitirir. Anlattıklarının kalbinden geldiğini söylemesine rağmen hatalar olması ihtimalini göz ardı etmez.⁷³³

Bawa'nın takipçilerine tasavvufî konuları aktarmak amacıyla kullandığı yöntemler arasında sohbetler, ilahiler ve sanat eseri mahiyetindeki resim ve çizim çalışmaları vardır.⁷³⁴ Bawa beş vakit namaz, Cuma namazı, Ramazan ve Kurban Bayramlarının kutlanması, Hz. Peygamber (s.a.v) ve Abdulkadir Geylani için mevlit törenleri ile umre ve hac ibadetlerini öğrencilerine emretmiştir.⁷³⁵

Bawa'nın yemek ve yemek pişirmeye ilişkin düşünceleri hem İslamî hem de yirminci yüzyıldaki öncelikleri bağdaştırır özelliktedir. Tasavvuf sahasında çok et yemeye sıcak bakılmasa da vejetaryenliğin nadir bir uygulama olduğu dikkate alındığında Bawa'nın vejetaryenliği tavsiye etmesi şaşırtıcıdır. O, bu yaklaşımını, İslam'daki hayvanların helal kesim yönteminin hakiki manası olarak görür.⁷³⁶ Bawa, kendi et yemediği gibi müridlerinin de yemesine sıcak bakmamıştır. Zira ona göre insan et

⁷³² Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 134.

⁷³³ *a.g.e.*, s. 153.

⁷³⁴ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 209.

⁷³⁵ *a.g.e.*, s. 210.

⁷³⁶ Hugh Talat Halman, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, s. 189.

yediğinde, yediği hayvanın özü, sıfatları insana geçer, insanın irfanına etki eder. İnsan et yedikçe kilo alır, güzel sıfatlarından uzaklaşır ve hayvanlara daha yakın bir hâle gelir.⁷³⁷ Halen ne dernek binasında ne de türbedeki mutfakta et ikram edilmemektedir.⁷³⁸

Bawa, gıda ve beslenme konusunu ciddi bir şekilde ele almış, bu konudaki güncel bilimsel bulguları tasavvufla harmanlayarak müridlerinin nazarına vermiştir. Zira ona göre; insanların gıdalara kimyasallar katması, insanın kanına olumsuz etkiler oluşturmuş ve netice olarak kanser ortaya çıkmıştır. Gıdanın özellikleri değiştirildiğinde insanın da özellikleri değişir. Bawa bu değişimi; sadece bedensel açıdan yorumlamaz; doğası bozulmuş gıdalar insanın hayvanlaşmasını sağlamış ve onların özelliklerini insanda hâkim kılmıştır. Benzer şekilde erkeklerin kadın işi yapmaya çalışması, kadınların erkek işi yapmaya çalışması da doğru değildir. Erkekler kadın olmaya, kadınlar erkek olmaya çalışmaktadır. Doğa bozulmaya uğraşmaktadır. Bu durum özellikle son yüzyılda, bilhassa son elli yılda ortaya çıkmıştır. Bilim adamları bu araştırmalarla doğayı bozdukça hastalıklar da ilerlemekte ve insan sağlığı ve doğa geriye gitmektedir. Kötü ve zararlı bir şeyle iyilik elde edilemez, niyet ne olursa olsun sonuç zarardan ibarettir.⁷³⁹

Bawa, doğal olmayan şartların olumsuz sonuçlar doğuracağını savunur. Bu sebeple tüp bebek ve aşılama gibi yöntemleri de doğru bulmaz. Bu çabalar sonucu doğacak bebeğin fiziksel açıdan sağlıklı olsa bile ruhen sağlıklı olmayacağını, robot gibi olacağını söyler.⁷⁴⁰ Bawa'nın doğal olmayan yöntemlere olan tepkisi, sadece tüp bebek için değildir. Organ naklini de olumlu görmez; çünkü neticede problemlere sebep olacaktır. Ancak bu noktada Bawa, doktorların ameliyat öncesinde Allah'a yalvarıp, dua etmeleri

⁷³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 46.

⁷³⁸ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 156.

⁷³⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, ss. 238-239.

⁷⁴⁰ *a.g.e.*, s. 252.

halinde durumun farklı olacağını, Allah'ın onlara yardım edeceğini ve olası problemlerin engelleneceğini savunur.⁷⁴¹ Görüldüğü gibi Bawa, yüzlerce yıllık tasavvuf geleneğinin bakış açısını güncel gelişmeler çerçevesinde kullanır ve günlük hayatı bu bağlamda yorumlar. Öğrencilerini günlük hayatlarında doğru seçimi yapabilmeleri için yönlendirir. Bawa'nın modern hayatla ilgili eleştirilerinden hem teknolojik hem de endüstriyel gelişmeleri yakından takip ettiği anlaşılmaktadır.

Bawa, tavukların, domuzların kimyasallarla büyütülüp şişmanlatıldığına dikkat çeker. Bu hayvanlarla beslenen insanlar da şişmanlar, sağlıklarını kaybederler. Bu tip gıdalar dolayısıyla, küçük bir kız çocuğu yetişmiş bir kadın hâline gelir. Bunun sebebi kimyasallardır. Kanser, kalp krizi, obezite, damar tıkanıklıkları, anjin ve diğer pek çok hastalık böyle ortaya çıkar.⁷⁴² Bawa'nın 1970'lerde söylediği konuların bugünün modern dünyasında önemli meseleler arasında olması dikkat çekicidir. O yıllarda dünya toplumunda bu tip bir farkındalık olduğuna yönelik herhangi bir bulguya rastlanamamıştır.

Bawa'nın irşat yöntemine bütünsel bakıldığında tedriciliğin temel teşkil ettiği görülmektedir. İnsanların önyargı taşıdığı kavramları ismen zikretmeden hakikatlerini ortaya koyduğu, daha sonra zamanla, o kavramları müridlerinin uygulamasını sağladığı anlaşılmaktadır. Müridlerinin olgunlaşması için yeterli süre sonrasında onları İslam'ın zahiri yönüyle de tanıştırdığı ve şer'i kaideleri onlara aktardığı rahatlıkla tespit edilmektedir.

Onun irşat anlayışını yakından incelemek açısından mürşid-mürid kavramları, zikir ibadeti, sohbet ve iletişim araçlarını detaylı bir şekilde ele almak faydalı olacaktır.

⁷⁴¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, ss. 257-258.

⁷⁴² Aynı yer

2.1 Mürşid - Mürid

Kılavuz, rehber anlamlarına gelen mürşid, terim olarak irşada ehliyetli olan, salike Hak yolunu gösteren, rehberlik yapan veli anlamındadır.⁷⁴³ Bu anlamda mürşid, müridi; tarikatın eğitim, kural ve yöntemlerine göre yetiştiren sufidir.⁷⁴⁴

Peygamberlerin gönderilme amaçları arasında yer alan, *insanlara doğru yolun gösterilmesi ve Allah'ın murat ettiği şekilde yaşamalarına yardımcı olma görevi*, peygamberliğin sona ermesiyle mürşidler tarafından yerine getirilmektedir. Nitekim her devirde tevhid ilmine sahip bir mürşid bulunur denmiştir. Hakk'ı isteyen müridin, mürşidden terbiye almadığı sürece maksada eremeyeceğini söyleyen Kuşeyri, Hak yolunda bir mürşidin nezareti olmadan dervişlik yoluna girenlerin sağlam bir temeli olmadığı gibi kalplerinin de dağınık olduğunu ifade eder.⁷⁴⁵

Sühreverdi de mürşidlerin peygamberlerin görevini üstlenmesinin üzerinde durur ve onları, Allah'a davette peygamber vekili olarak tanımlar, sufilerin yolunda en yüksek rütbe olarak görür.⁷⁴⁶ Nitekim Allahü Teâla, “Her toplumun bir yol göstericisi vardır.”⁷⁴⁷ buyurmaktadır. Gazâlî, mürşid olmanın şartlarını ele alarak, farz olan ibadetlerden

⁷⁴³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi, İstanbul 2009, s. 455., Mehmet Canbulat, “*Mürşid*”, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 502., Reşat Öngören, “*Şeyh*”, DİA, İstanbul 2010, cilt 39, s. 50., Hasan Kâmil Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufî Hayat*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010, s. 93.

⁷⁴⁴ Seyyid Şerif Cürcani, *Tarifat*, s. 232.

⁷⁴⁵ Abdülkerim Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı*, ss. 422-428.

⁷⁴⁶ Şihâbuddîn Sühreverdî, *Gerçek Tasavvuf - Avârifü'l Meârif*, s. 102.

⁷⁴⁷ R'ad, 13/7.

herhangi birini terk eden, sünnetlerden birine bilerek uymayan kişinin havada bile uça mürşid kabul edilemeyeceğini, yaptıklarının da keramet değil, istidraç olacağını söyler.⁷⁴⁸

Mürid, sözlükte irade eden, isteyen, arzu eden anlamına gelirken tasavvuf terimi olarak Allah'ın iradesine teslim olan, kendi iradesinden vazgeçen, tarikate girerek şeyhe bağlanan kişi demektir.⁷⁴⁹ Kaşani, müridin özellikle nefsanî dünya nimetlerinden uzaklaşan, ibadetlerle ilgilenecek lezzetlerden kaçan yönü üzerinde durur. Allah'tan başka her şeyden yüz çeviren mürid, sadece Allah'ı ister; bu istek dolayısıyla dünya arzuları kalbinden çıkar.⁷⁵⁰

Bawa'ya göre mürşid, kötülüklerden özgürleşmiş, lekelerden tamamen temizlenmiş, tarafsız ve objektif, İlâhi irfanın cisimleşmiş hâli, düşünce, söz ve niyetlerinde bencillikten, ikiyüzlülüğten kurtulmuş kişidir. O, dil, ırk, din veya benzeri ayrımlardan özgürleşmiş; rüyasında dahi kimseyle alay etmeyen, hakikatin tecessüm etmiş hali, nazarıyla, sözleriyle öğrencilerinde irfanı oluşturan bir rehberdir. Kötü söz söylemeyen, her müridini kendi makamına çıkaracak merhamete sahip, insanların kalplerindeki bilme imkânı olan ve etrafındakilere yeni bir hayat bahşeden kişidir. Mürid ise seyr-ü süluk kurallarına uyan, dünyevi konulardan hoşlanmayan, uhrevi konuları seven, mürşidine ve irfanla ilgili kitaplara muhabbet besleyen bir yolcudur. O, mürşidinin huzurunda İlâhi metinleri şüphe veya karışıklık hissetmeden okuyan ve öğrendiklerini uygulayan, mürşidini derin bir şekilde düşünen, analiz eden ve onu kalbine yerleştirmesi gerektiğini idrak eden, mürşidini kendinden ayrı görmeyen kişidir.⁷⁵¹

⁷⁴⁸ İmam Gazâlî, *Tam Metin Kalplerin Keşfi*, trc. Şemsettin Yeltekin, Araf Yayınları, İstanbul 2012, s. 78.

⁷⁴⁹ Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, ss. 500-501.

⁷⁵⁰ Abdürrezzak Kaşani, *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lam fi işarâtı ehli'l-ilhâm*, s. 499.

⁷⁵¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 637-638.

Bawa sohbetlerinde sıklıkla bir insan-ı kâmil bulmanın çok zor olduğunu; ancak bulunabilirse insanın kötü sıfatlardan kurtulmasının çok kolay olacağını söyler. Tek yapılması gereken, boyun eğerek onu izlemektir. Böylece zor olan kolaylaşır.⁷⁵² Gerçek irfana ulaşmanın yolu, bu irfana sahip kişiden öğrenmektir.⁷⁵³ Bawa'ya göre mürşid ve mürid arasındaki ilişki, anne ile bebeği arasındaki gibidir. Tıpkı bebeğin her şeyi annesinden öğrenmesi gibi mürşid de müridinin daha önce bildiklerini, öğrendiklerini, inandıklarını, doğru gördüklerini alır ve gerçeği ona tek tek öğretir. Mürşid, irfan ışığında müridin eski bilgi ve kanaatlerinin hatalı yönlerini gösterir.⁷⁵⁴ Bawa, mürşidlere duyulan ihtiyaç için, "İlim Çin'de bile olsa gidin alın."⁷⁵⁵ hadisini delil gösterir ve "*Neden Resulullah Kur'an'ı bize verdiği halde 'ilim öğrenmek için Çin'e bile gidin' dedi?*"⁷⁵⁶ sorusunu sorar.

Bawa bu hadisle kastedilenin mürşid olduğunu söyler. Ancak ona göre mürşid olmak, "Ben mürşidim" demekle mümkün değildir. Mürşid özelliklerine sahip olmadığı halde bunu savunmak da çok tehlikelidir.⁷⁵⁷ Şeyh, Hakk'ın kokusu gibidir. Hak, şeyhte mevcut olduğundan müridin olumsuz özelliklerini alır, onları irfan, sevgi ve imanla dönüştürerek kendi sıfatlarını, ahlâkını verir.⁷⁵⁸ Gerçek mürşidde dünyalık bir istek yoktur, aklın oyunlarına tutsak değildir. Onda kalan, sadece Hak'tır. İnsanlar ona bir soru sorduğunda, onların niyetlerini bilir ve uygun cevap verir.⁷⁵⁹

⁷⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 137.

⁷⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 74.

⁷⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 71.

⁷⁵⁵ Aclunî, 1/138.

⁷⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 150.

⁷⁵⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 170.

⁷⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 415.

⁷⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s.271.

Müridin peşine düşeceği mürşidin, Allah'ın emirlerine uyması şattır. Mürid sadece bu şekilde sırlara erebilir, Hakk'a kavuşabilir.⁷⁶⁰ Bu yüzden mürşidin doğru seçilmesi çok önemlidir. Bawa'ya göre dört yüz trilyon on bin adet ruhani rehber, insanları cehenneme götürmek amacıyla dünyada yaşar. Bu sahte mürşitler günahları, cinselliği, arzu, öfke, tutku, kıskançlık ve dini fanatiklik gibi kavramların reklamlarını yaparlar. Bunlar kendi hesabına çalışan tüccarlardır. Gerçek rehber, mürşid; ancak Hak'tır.⁷⁶¹ Bawa'nın çokluğu anlatmak üzere kullandığı dört yüz trilyon rakamı bir anlamda sahte mürşid ve rehberlerden Bawa'nın ne kadar şikâyetçi olduğunu göstermektedir. Bawa sahte mürşidlerin, guruların bir eşiği bir ata dönüştürmek gibi; bir kediye bir kaplan ve bir kaplanı da bir kedi yapmak gibi yanlış işler yapacaklarını söyler. Onlar hiç korkmadan uyuşturucu, hırsızlık, şehvet gibi günahların peşinde giderler. Müritlerini de bu ahlakla yetiştirirler.⁷⁶²

Bawa'ya göre bu sahte mürşidlerin şeriat, tarikat, marifet, hakikat anlayışları farklıdır. Onlarda şeriatının ilk şartı, içki ve uyuşturucu kullanmaktır. Tarikat mertebesinde yalan, faziletsizlik, hırsızlık ve ikiyüzlülük vardır. Marifet basamağında diğer insanların kalbini öldürmek, insanlara ihanet etmek; hakikatte ise yalan ve yanlış hayatlarının gerçeği hâline getirmek söz konusudur.⁷⁶³

Bawa mürşidin müridi ile diyalogunu psikolog ile hastası arasındaki ilişkiye benzetir. Ona göre psikoloji, zihnin bağımlılıklarını ve bağlantılarını anlamaktan ibarettir. Psikolojiden faydalanabilmek için tıpkı mıknaşın demiri çekmesi gibi, bir zihin diğer zihne nüfuz etmeli ve onun bağımlılıklarını anlayabilmelidir. Psikologu mürşide benzeten

⁷⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 163.

⁷⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 59.

⁷⁶² Aynı yer

⁷⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 267.

Bawa, psikoloğun hastasının zihnine nüfuz ederek onun zihninde kendi güzel sıfatlarını, özelliklerini oluşturması gerektiğini savunur. Buna örnek olarak da, ateşte demirin ateşe dönmesini verir. Demir ateşe girdiğinde ateşin sıfatlarını kazandığı gibi, mürşid de müridinin kalbine girmeli ve kendi sıfatlarını müridine aktarmalıdır. Ancak bu değişim sonucunda mürid, ateşte ateş hâline gelen demir gibi olacaktır. Bawa'ya göre, müridin kalbini yakalayan ve dönüştüren, Allah'ın merhameti, aşkı ve irfandır.⁷⁶⁴

Bawa, müridin mürşidi ile kalp bağı kurarak yol alabileceğini, aksi hâlde bir mürşidi dinlemenin, onun anlattıklarından fayda elde etmeye çalışmanın beyhude olduğunu savunur. Mürid, kalbini mürşidi ile birleştirmeli, tüm sorumluluklarında mürşidine güvenip dayanmalıdır.⁷⁶⁵ Mürid, mürşidine tam bir imanla teslim olduğunda şeytan ona daha büyük tuzaklarla yaklaşır, zenginlik, kudret ve diğer dünyevî unsurlarla müridi yolundan şaşırtmaya çalışır.⁷⁶⁶

Bawa, insanın hayatı boyunca yaşadığı zorluklar, gördüğü kötü muameleler, ailesinden aldığı kötü eğitim, başına gelen zorluklar dolayısıyla sahip olduğu olumsuz hâllerden kurtulması için bir mürşide ihtiyacı olduğunu söyler. Salık, mürşidinin eşliğinde, geçmişinden gelen yüklerini, kötü hatıralarını alıp bir kenara koymalıdır; aksi halde değişme imkânı bulamaz. Mürid, geçmişten gelen sıkıntılarını, üzüntülerini muhafaza ederse, yol alamaz. Bunun yerine yaşadıklarından gerekenleri almalı, öğrenmeli, acı hatıraları hafızasında taşımaya uğraşmamalıdır.⁷⁶⁷

Bawa'ya göre mürid, mürşidin huzuruna geldiğinde olumlu düşünür ve konuşursa sonuç da olumlu olur. Müridin hâli, negatifse mürşid bu durumu düzeltmekle uğraşmak

⁷⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 33.

⁷⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 173.

⁷⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 425.

⁷⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 96.

durumunda kalır. Buna örnek olarak, Hz. Peygamber'in (s.a.v), *karşılaştığında ilk sözleri olumlu olan birine o günün o kişi için olumlu geçeceğini, ilk sözleri olumsuz olan birine de gününün olumsuz geçeceğini söylediğini*, anlatmıştır. Benzer şekilde insan sürekli hasta olduğundan bahsederse iyileşemez. Sürekli fakirliğinden bahseden biri zengin olamaz. İnsan, Allah'ın kendine verdiğini yeterli bulur ve memnun olursa hiçbir zaman yokluk çekmez. Bir hastalık geldiğinde, önemsiz olduğunu, geçeceğini düşünür ve şikâyet etmezse iyileşir.⁷⁶⁸

Mürşid mutlaka gereklidir; çünkü insanın dünya ile olan yıkılmaz bağları, dünyaya olan esareti onun hakikate ulaşmasını engeller. Bu bağı koparabilecek olan ise, ancak hakikate ulaşmış mürşiddir.⁷⁶⁹ Bawa, insanın Allah'a yaptığı yolculuğun mahiyetini, bulacağı usta, irfan ehli kişinin belirlediğini ifade eder. Böyle biri unvan ve mevki ile yaşamaz, şöhret ve itibara sahip olmaz. Ona göre böyle bir gerçek mürşid bulunamazsa yolcu, hedefe varmak üzere sürekli aktarma yapan, otobüs değiştiren biri durumuna düşebilir. Bazı otobüslerin doğrudan hedefe gitmesi gibi, doğru mürşidler de saliki yormadan Allah'a ulaştırır. Hakiki mürşid bulunamazsa mürid, çeşitli dinlerde, kitaplarda, felsefelerde, 'seninki' ve 'benimki' ayrımlarını aşmadan; ancak yolun belli bir aşamasına kadar gider ve orada kalır. Tekrar yeni bir otobüse binerek aktarma yapması gerekir. Çünkü bu otobüslerin; yani mürşidlerin yolun ötesine gitmeye ruhsatları, izinleri yoktur.⁷⁷⁰

Bawa, müridlerini evlatları gibi görür. Allah'la olan yakınlığı ile müridlerine hamile kaldığını, onları Allah'ın güzel sıfatları ve irfan ile bezediğini ve onları kalbinden doğurarak Allah'a sunduğunu belirtir. Sri Lanka'da yıllarca kalmasına rağmen az sayıda

⁷⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 137.

⁷⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 7.

⁷⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 55-56.

evladı olduğunu, Amerika’da kısa zamanda daha çok evladı olduğunu vurgular.⁷⁷¹ Bu durum, kendini Batı'ya devrilen bir ağaç olarak gören Bawa için, yıllar öncesinden yaptığı öngörüü doğrular mahiyettedir. Gerçekten de Bawa, kök saldığı topraklardaki kavgalar dolayısıyla ağacın Batı'ya devrildiğini, kıymetli meyvelerin Batı'ya düştüğünü sohbetlerinde anlatmıştır.⁷⁷²

Her mürid, kendi yapısına uygun bir mürşid seçer.⁷⁷³ Müridin, mürşidinden en büyük faydayı alması; ancak ona tüm kalbiyle yapışmasıyla olur. Arı, çiçeğe gidip ona yapışmazsa, onun balını emmezse bal yapamaz. Mürid de aynısını yapmalı, mürşide kalbiyle tamamen yapışmalıdır. Mürşidi ne derse desin, mürid kalbiyle o sözlerde ölmelidir; aksi halde başarı sağlayamaz.⁷⁷⁴ Burada, sözlerde ölmek ile kastedilenin, müridin, rehberinin sözlerini tam bir teslimiyetle kabul etmesi olduğu değerdendirilebilir.

Mürşidin müridle ilişkisinde devamlılığa ve sadakate vurgu yapan Bawa, müridin başka yerlere gitmesini ve oralardan da beslenmeye çalışmasını eleştirir. Bir ağaç her mevsim farklı meyve verdiği gibi mürşid de sürekli yeni manalar ortaya koyar. Bu yüzden müridin, ağaçtan bir meyve kapıp giden bir papağan gibi uzaklaşması hatalıdır; bunun yerine ağaca sarılan bir sarmaşık gibi olmalı ve onun tüm kokusunu, tadını, suyunu kendine çekmelidir. Papağan gibi birkaç meyve alıp uzaklaşan mürid, ağacın tüm meyvelerinden faydalanamaz ve tatmine ulaşamaz.⁷⁷⁵

Bawa'ya göre, mürşidinde fena bulan bir mürid için ölüm onları birbirinden ayıramaz. Vefatı sonrasında ne yapacaklarını, evlatlarının ondan faydalanıp

⁷⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, ss. 179-180.

⁷⁷² *a.g.e.*, s. 181.

⁷⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 263.

⁷⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 140.

⁷⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, ss. 150-151.

faydalanamayacağını soran öğrencilerine, "Eğer siz gerçekten müridseniz mürşidinizde fena bulmanız gerekir, fena bulursanız; artık ikilik kalmaz, böyle olduğunda da mürşid öldüğünde de gitmemiş olur." diyerek cevap verir.⁷⁷⁶ Aksi halde mürşid vefat ettikten sonra müridin Hakk'a ulaşması zordur. O sağken mürid öğrenmesi gerekeni öğrenmeli, ulaşması gereken noktaya ulaşmalı ve ölmeden önce gerçek doğumu yaşamalıdır.⁷⁷⁷

Müridin dünyadaki makamı ne olursa olsun mürşidine karşı bir bebeğin anne kucağında olduğu gibi olması gerekir. Mürid ne kadar âlim de olsa, kudretli bir yönetici, zengin veya fakir de olsa mürşidine karşı bir bebek gibi olmalıdır. Bu şekilde olmadığı sürece mürşidi onu bağrına basamaz. Müridin önce tüm bilgi ve niyetlerinden kurtulması gerekir. Aksi halde mürşid o kişiyi kendi haline bırakır.⁷⁷⁸

Mürid yolla ilgili her şeyi bildiğini düşünürse mürşid ona bir şey veremez. Mürşid bu durumda müridi kendi hâline bırakır. Mürid bir şey bilmediğini kabul ederse; ancak o zaman mürşid ona rehberlik edebilir.⁷⁷⁹ Mürid, varlığını ve hayatını mürşide adarsa onun varlığı ve hayatı mürşide ait olur. Bunun için o kalbini almalı ve mürşidinin kalbine yerleştirmelidir. Tüm sorumluluklarını almalı ve mürşidinin sorumluluklarına eklemelidir. Böylece, artık müridin hayatı mürşidinden ibaret olur. Mürid sorumluluklarını mürşidine bıraktığında müridin bedeninde yaşayan, mürşidin kendisidir.⁷⁸⁰

Mürşid, müridin aynasıdır. Mürid, mürşide baktığında gördüğü aslında kendi görüntüsü, kendi halidir. Mürid aklıyla mürşidi anlamaya çalışırsa, kendi nefsi ve

⁷⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 349.

⁷⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 162.

⁷⁷⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 424.

⁷⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 78.

⁷⁸⁰ *a.g.e.*, s. 155.

idrakiyle ona yönelirse mürşid ona kendini göstermez, açmaz. Ancak mürid tam bir iman ve kararlılıkla mürşidine yönelir, teslim olursa o zaman mürşid günden güne ona sırrını verir, açıklar.⁷⁸¹ Bundan sonra mürşid kendindeki Hakk'ı müride gösterir. Mürid, mürşid ve Hak, bir olurlar. Hepsi Hak olur.⁷⁸²

Mürid, mürşidine şüphe ile yaklaştığında aralarındaki ilişki ve alışveriş bozulur. Zamanla mürid, mürşidi ile yüzyüze gelemeyen duruma gelir ve şüpheler gittikçe daha fazla zihnini işgal eder. Kötüler ve kötülükler etrafını sarar ve şüpheleri çoğalır. Sonunda mürid, mürşidinden kopmaya karar verir ve her şey boşa gider.⁷⁸³

Müridin kalbi çiçek gibi olmalıdır. Eğer kaya gibi olursa mürşidin sözleri ona tesir etmez, onun taş kalbinden yankılanır ve mürşidine dönerek zarar verir. Eğer mürşidin sözleri müridin kalbine girmez ve tesir etmezse o zaman mürid, mürşidinin tüm sözlerine itiraz eder, onların hepsini alır ve mürşidinin aleyhine kullanır, ona zarar verir. Mürşidinin ortaya koyduğu tüm irfan dolu açıklamalar mürid tarafından mürşidine karşı kullanılır.⁷⁸⁴

Mürşid ve mürid arasında irtibatı ve alışverişi sağlayan, mürşidin sevgisidir. Bu sevgi sayesinde iki kalp bağlanır ve eğitim gerçekleşir. Ancak bu şekilde hakikat oluşur. Mürşidin müridine sopa sallayarak, öfke ile eğitim vermesi mümkün değildir. Çocuk eğitiminde de çocuk tehdit edildiğinde öğrenmekten ve iman sahibi olmaktan uzak kalır. Benzer şekilde irfan öğretmeni de bir çiçeğin kokusu, suyun serinliği, bir mücevherin içinden yansıyan ışık gibi olmalıdır. Mürşid, sevgideki berraklık, güzelliğin içindeki güzellik, irfandaki ışık olmalıdır.⁷⁸⁵ Bunun yaşanabilmesi için mürid, mürşide tam olarak

⁷⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 166.

⁷⁸² *a.g.e.*, s. 173.

⁷⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 429.

⁷⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 156.

⁷⁸⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, ss. 115-116.

teslim olmalıdır. Mürşidin her bir sözünü yakalamalı ve kalbine yapıştırmalıdır. Zira mürşidin sözleri doğrudan Hakk'tan gelir.⁷⁸⁶

Mürid, mürşidinin anlattığı her şeyi anlayamayabilir. Buna rağmen elinden geldiği kadar mürşidine uymaya çalışmalıdır. Mürşid ona *okyanusa dal*, dediğinde bunla kastettiği boğulması değildir ama yine de mürid okyanusa girmelidir. Mürid iman ile denileni yaparsa ilahi bir sır tecelli edebilir. Çünkü şeyh sırları bilir. Gerçek bir insan-ı kâmil söz konusu olduğunda onun her dediği yapılmalıdır. Onun içilmesini emrettiği zehir içene zarar vermez.⁷⁸⁷

Bawa hayatta gerçek manada bir sır olmadığını savunur. Esasen Allah'ın zatı, sıfatı ve sırrı aşikârdır. Allah'ın tecellisi ortadadır. Ancak insanların bunu görebilmesi için onlara açıklanması gereklidir. O, ilmini de, yaratışını da aşikâr yapmıştır. Gizli olan bir şey de yoktur. Bawa'ya göre geçmişte bazı âlimlerin sırlardan bahsetmelerinin sebebi, nasıl açıklanabileceğini bilmemelerinden kaynaklanır. O ise her şeyin insanlara kendi seviyelerine uygun bir şekilde açıklanması gerektiğini savunur. Ayrıca her bilgi belirli bir seviyeye hitap eder ve insan bir aşamaya ulaştığında sonraki merteye onun için sır hükmündedir.⁷⁸⁸

Dinleyen kişi irfana aktarana intisap etmemiş ise anlatılan bilgi ve irfanın katkısı çok sınırlı olacaktır. İstenildiği kadar sohbet dinlensin, gönül bağı kurulmadan, karşılıklı kabul olmadan gerçek faydanın oluşması beklenemez. Bu anlamda kendisini dinlemeye binlerce kişi gelse bile esas faydalananların, gelip kalanlar olduğunu vurgulayan Bawa, irfan elde etmenin, markete gidip alışveriş yapmaya benzemediğini, bunun için mürşidle

⁷⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 164.

⁷⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 430.

⁷⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 316.

mürid arasında bir bağ kurulmasının şart olduğunu söyler. Benzer şekilde arifleri kendi düşünceleri, anlayışları çerçevesinde dinleyenler gerçek irfana ulaşamazlar, rahmete nail olamazlar.⁷⁸⁹

Müridlerinin toplandığı Fellowship'teki huzur ortamı Bawa için çok önemlidir. Zaman zaman müridler arasındaki çekişmeler, tartışmalar, dedikodular onu rahatsız eder. Hatta Fellowship'e ziyarete gelen bazılarının *orada maneviyat olmadığını* söylemesini de dile getiren Bawa, müridlerinden bulanık suyu karıştıran insanlar gibi olmamalarını; bunun yerine arı gibi çiçekten bal yapmaya gayret etmelerini ister.⁷⁹⁰

Bawa, mürşidle mürid arasındaki ilişkiyi izah etmek için, o dönemin popüler dizilerinden olan ve usta-çırak ilişkisini işleyen "Kung Fu" dizisini örnek verir. Dizideki kung fu öğrencisinin ustasıyla kurduğu ilişkinin mahiyeti, öğrencinin ustasından öğrendikleri ve bunları çeşitli şartlar altında hatırlayarak uygulamaya koyması, Bawa açısından mürid-mürşid arasındaki irtibata örnek teşkil eder.⁷⁹¹

Bawa, öğrencilerine büyük bir önem verir ve bunu sıklıkla gösterir. Öğrencilerine, "Sizler hayatımın içindeki hayat olarak benimle doğanlarsınız" der. Onlar, bedeninin içindeki beden, kalbinin içindeki kalptir. İrfanının ışığı öğrencileridir.⁷⁹² Bawa'ya göre mürşid, mürid ve Hak, ateşin üç parçalı alevi gibi olmalıdır. Üçü de birbirinde eriyerek tek ve bütün hale gelmelidir.⁷⁹³ Bunların karşılığı olarak Bawa onlardan hiçbir şey

⁷⁸⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 156.

⁷⁹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 64.

⁷⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 60.

⁷⁹² Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 1.

⁷⁹³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 157.

istememez. Çünkü mürşidin, müridlerinin yardımına ihtiyacı yoktur. Zira mürşid konuştuğunda, ancak Allah'ın emri ve izni ile konuşur.⁷⁹⁴

Hakikati görmek için mürşid mutlaka gereklidir. Hakikat müride, mürşid tarafından gösterilir. Ancak bundan sonra mürid kendini, âlemi ve ötesini bilebilir. Bunu yazılı kaynakları çalışarak başarmak mümkün değildir. Zira yazılı olanları idrak edecek irfan olmadığı sürece okunanlar kalbe fayda vermeyecektir. Benzer şekilde insanlar pek çok kavramın hakikatini anlayabilmekten uzaktır. Bunların anlaşılabilmesi için de mürşid bir ihtiyaçtır. Ancak herkes mürşid olamaz. Çünkü herkes gerekli çalışmaları, gerekli azmi ortaya koyamaz. Sadece yeterince gayret edenlere Allah'ın hakikat ırmağı akar.⁷⁹⁵

Mürid, mürşide irfanla dikkatli bir şekilde bakmalı, onun huzurunda tevazu içinde olmalıdır. Bu şekilde davranan mürid, mürşidinden fayda görür. Ancak oraya buraya bakan, bağlantısını kaybeden istifade edemez. Müridin mürşidine bakışı, Hakk'a bakar gibi olmalıdır.⁷⁹⁶

Müridin yaptığı hatalar mürşidini utandırırken, iyilik ve güzellikler sevindirir. Zira müridin hatalarından mürşide zarar, olumlu davranışlarından fayda gelir.⁷⁹⁷ Mürşidin müridle olan ilişkisi normal insanlardan farklıdır. Bawa'ya göre mürşid, müridinin olgunlaşması için gerektiğinde olayları müridine farklı bir şekilde sunabilir:

"Mürşid basit bir insan değildir. Sen yedi kat yeri kaldıracak güçte olsan bile mürşidi kaldırmak daha zordur. O çok ağırdır. Seninle oynar ve 'Hadi beni taşı' der. Sen onu taşımaya çalışırsın ve taşıdığını zannedersin, hâlbuki o kendi kendini

⁷⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, ss. 157-159.

⁷⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 8.

⁷⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 173.

⁷⁹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 79.

taşımıştır. Seni güçlendirmek ve olgunlaştırmak için 'Ah ne güzel, evladım beni taşıdı' der."⁷⁹⁸

Zaman zaman mürid, mürşidi tarafından önemsenmediğini, diğerlerine daha fazla önem verildiğini düşünebilir. Bu tip durumlarda mürid, mürşidine karşı olumsuz düşüncelere kapılır. Böyle hâller hakkında müridlerini uyaran Bawa, onlara bu durumu bir hikâyeyle açıklar. Hikâyede; bir mürid, kendinden çok sonra gelen müridlere bile daha fazla zaman ayıran mürşidine kızmaktadır. Mürid her ne kadar mürşidine kendini adanmış, her türlü hizmeti yıllardır canla başla yapmış olsa da mürşidi onu ihmal etmektedir. Bu halden haberdar olan mürşid, müridini çağırır ve bir mağaradan bir şeyler alıp gelmesini ister. Mürid mağaraya gider; ancak karanlıkta görmediği bir kaya parçasına başını çarparak geri döner. Mürşidinin yanına döndüğünde mürşidinin de alnını tuttuğunu ve hatta ellerinden kanların sızdığını görür. Mürid bu duruma şaşırır, anlayamaz. Mürşid, *kendisinin onun koruyucusu olduğunu, onun her türlü yaşadığı zorluk ve sorunlarla önce kendisinin uğraşıp onu gözettiğini* söyler. Gerçekten de müridin alnında ne kanama ne de ağrı vardır. Mürşidi onunla bir ve tek olduklarını ifade eder. Diğer müridlere daha fazla zaman ayırmasının sebebi ise onların uzak diyarlardan gelmeleri ve tekrar dönecek olmalarıdır. Hâlbuki müridi uzun yıllar onunla beraberdir. Kafasını çarptığında kalp gözü açılan mürid; artık görev almaya hazır hâle gelmiştir. Mürşid, müridini başka bir tekkedeki müridlerini irşat etmekle görevlendirir.⁷⁹⁹

Bawa, müridlerine sıklıkla kendinden sonra onların da diğer insanlara yardımcı olması gerektiğini anlatır. Aldıkları irfanı başkalarına aktarmaları gerektiğini anlatan Bawa, müridlerine önemli bir sorumluluk yükler. İrfan arayışıyla gelenlere sevgi ve

⁷⁹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 175.

⁷⁹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 22.

şefkat gösterilmeli, onlara irfan ve sabırla yaklaşılmalıdır. Onların da Hakk'a ulaşmaları için elden gelen her şey yapılmalıdır.⁸⁰⁰

İnsan ve Allah arasındaki ilişkinin tesis edilmesi, kâğıtlardan oluşan kitaplarla başarılamaz. Bu; ancak başka tür bir kitapla; sırlı, gizemli bir hazine kitabı ile elde edilebilir. Bu kitap, insan, Allah, hakikat ve Allah'ın sıfatları ile ilgilidir. Bu kitap, Allah'ın sırlı hikâyesi üzerinedir. Bu sır ise mürşidin kalbidir. Okunacak kitap, mürşidin kalbinden ibarettir. Bu kitapta mürid, kendi hikâyesini de her şeyin hikâyesini de görebilir. Bu görüş bir şekil ve suret olmadan, ışıktan ibarettir. Bu kitabın başarılı bir şekilde okunabilmesi ise insanın mürşid önünde bir bebek gibi olmasıyla mümkündür. Mürşidin, müridini anne-babanın bebeğini büyüttüğü gibi büyütmesi gerekir. Müridin, tıpkı bir annenin karnındaki embriyo gibi mürşidin içinde büyümesi, ondan doğması ve onun tarafından büyütülmesi gereklidir. Bunun için yapılması gereken, müridin mürşidini tanımadan önce öğrendiği her şeyi bırakması; kalbindeki, düşüncelerindeki, niyetlerindeki her şeyden vazgeçmesidir. Bunlardan kurtulduktan sonra, mutluluk ve üzüntüden vazgeçilerek mürid yol almaya başlayabilir.⁸⁰¹

Okunacak kitaba Bawa başka bir açıdan daha bakar. Önce kitabın, mürşidin kalbi olduğunu ortaya koyan Bawa, bir diğer açıdan da Allah'a giden yolun müridin kendi iç âleminden geçtiğini, bu yüzden de okunması gereken esas kitabın, müridin içinde olduğunu söyler. Bu kitaba bir harita olarak da bakılabilir. Dolayısıyla müridin anlaması gereken tüm hakikat kendi içindedir ve bir mucizeden ibarettir.⁸⁰² Zira Bawa insanı bir kitap olarak görür. İnsanın öğrendiği, gördüğü her şey bu kitabın parçalarını oluşturur.⁸⁰³

⁸⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, ss. 157-159.

⁸⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 59-60.

⁸⁰² *a.g.e.*, s. 61.

⁸⁰³ *a.g.e.*, s. 100.

Görüldüğü gibi Bawa, Allah'a giden yolun kitap okuyarak ve öğrenme ile gerçekleşmeyeceğini vurguladıktan sonra, okunacak kitabın önce müşşidin kalbi olduğunu açıklar; müşşidle müridin ilişkisini tesis eder, sonra da, aslında müridin müşşid üzerinden okuduğu esas kitabın müridin kendi kitabı, hakikati olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla bir anlamda müşşid aynasında kendi hakikatini izleyen mürid, onun katalizörlüğünde Hakk'a ulaşmış olur.

Bawa, insanın Allah'la ontolojik irtibatını ele alarak, daha anne karnındayken bile bu bağın mevcut olduğunu; ama dünyaya geldikten sonra bu bağın yaşananlar sonrasında koptuğunu savunur. İşte bu bağlantıyı insana gösteren kişi müşşittir.⁸⁰⁴ Müşşidin yaptığı, insanın anne karnındayken Allah ile sahip olduğu ilişkiyi yeniden tesis etmesidir. Kopmuş olan bu bağ tekrar kurulmalıdır. Bawa, anne karnında bebekle Allah'ın birbirleriyle konuştuğunu, tek bir kalp olduklarını, Allah'ın doğrudan bebeği beslediğini, şekillendirdiğini, güzel bir insan bedeniyle yarattığını, beraber sükûnet içinde olduklarını anlatır. Tek gereken, bu irtibatın tekrar kurulmasıdır. Müşşid, adeta müride "Daha önceden Allah'la olan ilişkimiz buydu, konuştuğumuz dil buydu" diyerek onu tekrar Allah ile tanıştır.⁸⁰⁵

Müşşid, müridini irfan sütüyle, Allah aşkıyla, merhametiyle besler. Onu gelmesi gereken yere taşır. Müridin içinde taşıdığı kitaptan bilmesi gerekenleri ona açıklar, gösterir. Müridine sıfatlarını, davranışlarını gösterir. Hatta Bawa'ya göre uyuma, oturma-kalkma, giyim-kuşam, bakış, düşünme, yeme - içme şeklini gösterir. Müridin de yapması gereken, kendi bozuk hâl ve sıfatlarını bırakmak ve bebek sıfatına bürünmektir. Bu yeni doğan bebek, irfan bebeğidir ve onu müşşid yetiştirir. Bunu başarabilen mürid, irfan

⁸⁰⁴ Bawa Muhiyaddeen, *God's Psychology*, s. 102.

⁸⁰⁵ a.g.e., ss. 82-83.

bebeği olur. Bunu yapmak yerine geçmişten gelen şahsiyetine yapışır ve arkasında bırakmazsa mürid yolda ilerleyemez.⁸⁰⁶ Zaten Bawa'ya göre mürid, gerçek manada mürşidi ile doğmuştur. Bu doğum, mürşidin hayatının içinde bir hayat olarak gerçekleşir.⁸⁰⁷

Bawa, mürşid olarak müridleriyle olan bağına çok önemser. Hatta bedensel hastalıklarını zaman zaman müridleriyle ilişkilendirir. Müridlerinin manevi tekâmüllerinin hızlı olmaması, zihinlerindeki problemler, kalplerindeki hastalıklar Bawa'nın sağlığında olumsuz yansımalarla sebep olur. Müridleri iyi olduğunda ise Bawa da çok mutlu ve sağlıklı olur.⁸⁰⁸ Buna benzer sitemlerini, zaman zaman "Amerika'yı terk edip kendi ülkesine dönmeyi düşündüğünü" müridlerine söyleyecek noktaya taşır. Çevresinde oluşan huzursuzluklar, öğrencilerinde birlik duygusunun eksilmesi onu bu düşüncelere sevk eder. Hayatı, sükûnet, huzur, sevgi ve güzellikten oluşan Bawa için bunların zarar gördüğü bir ortam yaşanılacak bir yer değildir.⁸⁰⁹ Bawa, sitemlerine şöyle devam eder:

"Çocukların çok sevdiği 'elim sende' oyununu oynayan iki kişiden biri hep dayak yiyorsa o adam aptaldır. Bu ele vurmaya devam eden öteki adam da aptaldır. Sözlerim kulaklarınıza girmediği halde bunları söylemeye devam ediyorsam o zaman ben bir aptalım. Eğer buraya gelip sözlerimi almıyorsanız, zaman zaman burada oturup sadece bana bakıyorsanız o zaman sizler de aptalsınız. Eğer

⁸⁰⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 99.

⁸⁰⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 29.

⁸⁰⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 25.

⁸⁰⁹ *a.g.e.*, s. 26.

*sözlerim size işlerse o zaman bir faydası olur. Aksi halde siz ve ben az önce anlattığım 'elim sende' oynayan iki kişi gibi oluruz.'*⁸¹⁰

Çevresindeki müridlerin birbirini eleştirmesini olumsuz gören Bawa, bu durumun kalbini incittiğini, başkalarında hata bulmanın insanın kendi hatasından kaynaklandığını vurgular. Eğer insan hatalardan kurtulursa kalbi de hatasız olur ve herkesi hatasız görür.⁸¹¹ İnsanın yaptıkları ve dışarıda gördükleri kendisiyle ilgilidir. Çoğunlukla insanlar kendi hatalarını başkalarına yöneltir. İnsan kendinde olmayan bir hatayı başkasında göremez.⁸¹²

Bawa, müridlerini ibadetler hususunda da eleştirmiştir. Ramazan orucu sonrasında tutulmasını tavsiye ettiği on günlük ilave oruca niyet eden bazı müridlerine, "Henüz Ramazan orucunun önemini, anlamını yeterince anlamadıkları hâlde on günlük oruca niyet ettiklerini" söyler. Bu yüzden önce bu konuda yaptığı sohbet kayıtlarının tekrar dinlenmesini ve gereğince anladıktan sonra ilave on güne niyet edilmesini ister.⁸¹³

Bawa, zaman zaman müridlerini kötü huylarını bırakmama konusunda da eleştirir. Eğer kötü huylarını burada terk etmezlerse başka bir yerde kurtulamayacaklarını; burada Allah'ı bulamazlarsa başka yerde de ulaşamayacaklarını belirtir. Müridlerinin ihtiyacı olan gıdaları hazırladığını; ama onlar yiyip içmezse elinden bir şey gelmeyeceğini söyleyen Bawa, elinden gelenin; sadece bir bebek gibi kucağına almak, sarılmak ve beslemeye çalışmak olduğunu ifade eder.⁸¹⁴ Bawa, müridin kendine zarar vermekten vazgeçmemesi hâlinde, her şeye yapışması durumunda, kendi yaptıkları sebebiyle acı

⁸¹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 150-151.

⁸¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 17.

⁸¹² *a.g.e.*, s. 18.

⁸¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 339.

⁸¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 94.

ekeceğini söyler. Bu durumda, ruh doktoru olan insan-ı kâmilin, mürşidin yapacağı bir şey kalmaz.⁸¹⁵ Bu noktada hata ruh doktorunun değildir, doktorun içindeki Doktor'un, kâmilin içindeki Kâmil'in bir suçu yoktur.⁸¹⁶

Mürid, mürşidle odunun ateşle kaynaştığı gibi kaynaşmalıdır. Odun ateşte nasıl tamamen yanar ve geride sadece ateş kalırsa mürid de mürşidde tamamen yanmalı ve ondan ayrı kalmamalıdır. Mürid, mürşidinden ayrı olduğunu düşündüğü sürece fayda göremez. Bilakis onunla bir olmalı ve kendini ateşe atılmış bir odun gibi görmelidir. Bundan sonra mürid ve mürşid ayrılamaz hâle gelir. Mürid, artık mürşidi olmadan konuşamaz. Mürşidi olmadan konuşursa ateşi olmayan bir odun hâline gelir ve etrafı aydınlatamaz.⁸¹⁷

Mürşid, Bawa'ya göre Allah'a giden yolda, sadece yolu gösterendir. Yolu yürüyecek olan müridir. Buna örnek olarak, bir öküzün çektiğı arabayı anlatan Bawa, öküzü sopayla vurunca öküzün arabayı çektiğini, sopayı vuranın çekmediğini vurgular. Benzer şekilde mürşid, irfan sopasıyla müride vurur ve dizginleri sevgiyle tutar, "Buraya git, şuraya git" der. Eğer yanlış yöne giderse düzeltir. Bu şekilde hakikat arabasını, mürid, mürşidin yönlendirmesine göre çeker ve yol alır.⁸¹⁸

Bawa, müridlerinin, *imanın oluşumunda, manevi korkulardan kurtulmada mürşidin rolünü* sorması üzerine, kendisinin sadece yönlendirme görevi olduğunu, tüm çalışmalarını müridin yapması gerektiğini açıklar. Mürid, mürşidinin yönlendirmelerine uymaz ve kendi istediğı yöne giderse doğal olarak acı çekecektir. Öküzün arabayı çekerken düz gitmek yerine eğri gittiğinde yükün boynuna binmesi gibi, mürid de dünya yükü altında

⁸¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 109-110.

⁸¹⁶ *a.g.e.*, s. 110.

⁸¹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 180.

⁸¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, ss. 71-72.

ezilecektir. Öküzü ezen yük, mürid için, dünya, zihin, arzular, din ve etnik farklılıklar düşünceleri olacaktır. Bütün bunların hepsi müride zarar verir.⁸¹⁹

Bawa, öğrencilerinin birbiriyle kardeş olmalarını ister. Onlar, Hakk'ın ev halkıdır. Kendini hep karınca adam olarak tanıtan Bawa, evlatlarına da, "Sizler karınca çocuklarsınız" der. Bu durum büyük bir avantajdır. Dünyanın önemsemediği bu karınca insanlar yıldırım, sel ve benzeri pek çok felaketten kolaylıkla kurtulabilirler. Bu sebeple öğrencilerini karınca gibi küçülmeye teşvik eden Bawa, olası bir atom savaşında tüm büyük şeylerin öleceğini; ama kendisi çok küçük olduğundan her şeyden kolaylıkla kaçabileceğini söyler.⁸²⁰

Müridin yolda ilerleyebilmesi için, kalbinde ve zihninde yer alan, yanlış olan her şeyi tutup dışarı atması gerekir. Düşünceler, sıfatlar, şeytanlar, şekiller, suretler... İçte bulunan ve yanlış olan her şey dışarı atılmalıdır. Kısacası insana yakışmayan her şey uzaklaştırılmalıdır. Kalması gerekenler ise, sadece Allah'a ait olanlardır. Tek Tanrı, hakikat, iyilik, irfan, vicdan, sevgi, tevhid, eşitlik, manevi sarhoşluk, ilim, Allah'ın üç bin sıfatı ve doksan dokuz esması tutulmalıdır.⁸²¹

Mürid, tekâmül süreçlerini tamamlayabilmek için çeşitli aşamalardan geçmelidir. İlk aşamada mürid, tam anlamıyla teslim olmalı ve mürşidinin tekliflerini sorgulamadan kabul etmelidir. Böylece mürid, tüm dünyalık varlıklardan vazgeçer. İkinci aşama, müridin tüm davranış ve hâllerinde tam olarak doğru ve düzgün olmasıdır. Burada müridin hâli, bir kılıcın üzerinde dikkatle yürüyen birine benzer. Üçüncü aşamada mürid, davranışlarında uyanık, farkındalığı yüksek bir hâlde olmalıdır. Mürşidi tarafından ona

⁸¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 76.

⁸²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 19.

⁸²¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 8.

Çizilen dosdoğru yolu tüm incelikleri gözeterek izlemelidir. Bu hususta taviz veren mürid hem yoldan sapacak hem de mürşidinin verdiği hizmetten mahrum kalacaktır. Üç aşamada da mürşidi tarafından kendine çizilen yola titizlikle uyum sağlayan mürid ilahi irfana ulaşacak, kendini ve Yaradan'ını bilecektir.⁸²²

Bawa, müridlerinden kendisi gibi Allah delisi olmalarını ister ve esprili bir dille onları deliliğe çağırır:

*"Son yirmi yıldır kendi deliliğimden dolayı burada kalmaktayım. Benim gibi deliliği olan insanların buraya geleceğini düşündüm. Diğer insanlar da bendeki deliliğin aynısına yakalanır ve hep beraber burada yaşayabiliriz sandım. Ama görebildiğim kadarıyla sadece on-on iki kişi bu deliliğe yavaş yavaş yakalanıyor. Diğerlerine baktığımda bu deliliğin eskiden olduğunu, ama şimdi değiştiğini görüyorum. Akıl ve zek hâkimiyetini ilan etmiş. Bendeki enayiliğe dşknlik çok az kimsede var."*⁸²³

Bawa, deliliğe ve enayiliğe bu şekilde çağırdıktan sonra, bu hastalığın tek doktorunun Allah olduğunu söyler. ğrencilerinin önceleri sahip olduğu delilikten uzaklaştığını, bu arada bazılarının ondan koparak gittiklerini vurgular.⁸²⁴

Bawa, İlahi ilmin ezberlenerek, çalışılarak elde edilemeyeceğini; ancak Allah'la elde edileceğini, imanın Resulullah ile irfan ve nurun da manevi bir kutup ile kazanılacağını söyler. Bu sebeple İlahi ilim öğrenmeye mürşidle başlanır. Bawa, bunun

⁸²² Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 43.

⁸²³ Bawa Muhaiyaddeen, *lmeden önce lmek: İrfan Yolu*, ss. 144-145.

⁸²⁴ a.g.e., s. 146.

için yolcunun kalbini rehberle teslim etmesini, nabzının rehberinin yanında atmasını gerekli görür.⁸²⁵

Bawa, müridin gerçek zikir hâline ulaşması ile mürşidiyle farklı bir bağlantı kurabileceğini söyler. Çünkü aslında mürşid, müridinin irfanının içindedir. Mürid, geliştirdiği uyanıklık ile irfana ulaşır ve sorularını sorarsa mürşid ona kalbinden duyacağı şekilde cevaplar verecektir. Mürid, odaklanır, irfanı ile yönelir, bunun sonucu olarak mürşidi onun kalbinden konuşmaya başlar. Konuşma, kalbinde bir titreşim mahiyetinde oluşur. Müridin yapacağı tek şey, niyetini tam olarak; sadece mürşidine odaklamaktır. Bawa'ya göre müridin içinde konuşan bu mürşid esasen ilahi analitik irfandır. Kâmil insan, ilahi analitik irfanın bir suretidir.⁸²⁶ Bawa ayrıca; gelen cevapların beynin arka tarafında muhafaza edileceğini, başkalarıyla paylaşılacak istendiğinde bu bilgilerin İlahi analitik irfana akacağını ve insanlara aktarılacağını söyler.⁸²⁷

Bawa, mürşidin, manevi hastalıklardan kurtulması için uyguladığı tedavilerin müridin canını yaktığını ve ondan kaçmak istediğini anlatır. Mürşid, müridin ırk, felsefe, kadın, alkol, uyuşturucu, kıskançlık, şehvet gibi hastalıklarını manevi bıçaklarla ameliyat ettiğinde, mürid feryat eder ve "Mürşidim şunları kesti, şunları yok etti, şunları benden aldı!" der. Mürid, bu şekilde feryat edip kaçtığı anda ise hastalığı da yanında götürür, kurtulamaz. Bu durumda mürşid, "Sen bilirsin, sorun yok. İstedğini yap. Benim yapabileceğim bir şey yok; ancak Hak yapabilir." demekten başka çare bulamaz.⁸²⁸

Bawa'ya göre; güneş ortaya çıktığında ayın kaybolması gibi, insana irfanın saf, mükemmel sıfatları geldiğinde dünya gücünü kaybeder. İrfan sayesinde, aklın çeldirici

⁸²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 149.

⁸²⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 52.

⁸²⁷ *a.g.e.*, s. 60.

⁸²⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 171.

etkisi, vehim, bağılıklar, benlik gücünü kaybeder.⁸²⁹ Bawa irşat yönteminde irfan ile idrakin açılmasını, bu idrak ve irfanla fiil ve davranışların değişimini önemser.

Mürşid, Allah'ın sıfatlarını kullanarak müridine, Allah'ın âlemi nasıl irade ettiğini gösterir. Sakinliği, huzuru, varlığın birliğini, tüm insanlığın tek bir ırk olduğunu, Allah'ın birliğini müride tek tek yaşatır. Neyin doğru, neyin yanlış; neyin güzel bir sıfat, neyin kötü bir huy olduğunu, mürşid müridine tek tek izah eder. Ruhu, kötü ruhaniyetleri, saf ruhaniyetleri, insan ruhunu, cenneti, cehennemi, İlâhi irfanı, insanı, insan-hayvanı,⁸³⁰ irfanlı olanı, cahili, Allah'ı, yalan dünyanın tanrılarını, mutluluk ve üzüntüyü, doğru ve yanlış hayatları, iyi ve kötü gözleri, iyi ve kötü konuşmaları, inancı ve yanlış inançları müridine gösterir.⁸³¹

Bawa, ilk öğrencileri arasında uyuşturucu ve alkol kullananların varlığı dolayısıyla sohbetlerinde çoğu zaman konuyu bu maddelere getirir, onların zararlarından bahseder. Uyuşturucu ve alkolün irfanı, adalet duygusunu yok ettiğini, uyuşturup tembelleştirdiğini, insanı zehirlediğini anlatır. Bunlar, zihni büyüler, şaşkına çevirir; düşünceleri gerçek gibi gösterir, kafayı karıştırır.⁸³²

Mürid mürşidin peşinden gider, mürşid müridi izlemez. Ancak mürid aklını izlerse, rehberinin peşinden gidemez. Mürid, mürşidini takip ettikçe mürşid gerçekleri göstermeye devam eder.⁸³³ Mürid, olgunlaştıkça geçmişini farklı değerlendirir, geçmişte doğru sandıklarının yanlış, dost sandıklarının düşman, iyi sandıklarının kötü olduğunu

⁸²⁹ Bawa Muhiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 14

⁸³⁰ İnsan-hayvan, Bawa'nın geliştirdiği bir terim olup, hayvani yönüne esir olmuş, şerefini kaybetmiş insanı ifade eder.

⁸³¹ Bawa Muhiyaddeen, *God's Psychology*, s. 72.

⁸³² *a.g.e.*, s. 77.

⁸³³ *a.g.e.*, s. 103.

görür. Ancak bunun gerçekleşmesi için önce şartlanmalarından, bağımlılıklarından kurtulması gerekir. Aksi halde gerçeği göremez.⁸³⁴

Bawa, akıl ve iman ilişkisini *sökük dikme* örneği ile açıklar. Hayatımızdaki yırtıkları, sökükleri tamir etmek için iman ipini, akıl iğnesinin deliğinden geçirmelidir. İğnenin sivri ucu, irfanın keskin noktasıdır. Dikiş sırasında dikkatli olmak gerekir; yoksa iğne, diken kişiye zarar verir, dikiş de tutmaz. Bawa bunları açıklarken bir taraftan da müşid müride eğitim verirken, büyük dikkatle, kuvvetli bir imanla dinlemek gerektiği vurgular. Böyle yapılmazsa iğne müridin eline batar, acıtır.⁸³⁵

Müşid, müridine soru sormaz. Müridin hâlini, neler olup bittiğini sormaz. Müşid, müridin hâlini kalben alır, içindekine vakıf olur. Bu durum, aynaya bakıp görmek gibidir. Müşid, müridin zihnine, huylarına, fiillerine vakıf olur. Sonra da bunlara bakarak gerekli açıklamaları yapar, müridin huzur duymasını sağlar. Bawa'ya göre bu, olağanüstü bir hâl değildir. Mucize olan, insanın kendine baktığında Allah'ın nurunu görmesidir. Hakk'a bakıp sırlarını görmek mucizedir. Allah'ın arşının, kudretinin kokusunu almak mucizedir. O'nun nurunun kişinin yüzünde dolunay gibi parlaması mucizedir. O'nun sükûnetinin kişinin kalbine yansması, huzura ermek mucizedir. Dünyadan ölmek ve Allah ile hayata kavuşmak, böylece mutlu olmak mucizedir.⁸³⁶

Müridin müşidine karşı tutumu, Bawa'nın önemseydiği konulardandır. Müşidin ilgisi veya ilgisizliği mürid üzerinde etki yapmamalı, eğer ilgilenmiyorsa o sırada meşgul olduğu konunun gereği ilgilenmediğini düşünmelidir. Zira müşid bedeniyle o odada olmasına rağmen zihniyle ve kalbiyle başka bir yerde başka bir konuyla ilgileniyor

⁸³⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 100.

⁸³⁵ *a.g.e.*, s. 104.

⁸³⁶ *a.g.e.*, s. 86.

olabilir. Bawa, en ufak bir sıkıntıda tepki göstermeyi, sabırlı olamamayı, *markete gidip bir şeyler almak için ağlayan bir bebeğin davranışına* benzetir.⁸³⁷

Müridlerinin yaşadığı sıkıntıların kendi hatalarından, şüphelerinden, öfkelerinden kaynaklandığını vurgulayan Bawa, bu davranışların cehaleti ve irfansızlığı beslediğini söyler.⁸³⁸ Bawa, müridlerini küçük çocuklara benzetir. Kumla oynayıp başlarından aşağı döktüklerini, sonra da gözlerine kum kaçtığı için ağladıklarını; ateşten elleri yanınca feryat ettiklerini; bıçakla oynayıp kendilerine ve etraflarına zarar verdiklerini söyler. Mürşidin görevi, tüm bu oyuncaklarla nasıl doğru bir şekilde oynamaları gerektiğini öğretmektir. Mürşid, doğru ve yanlış öğretmek, her olayla nasıl başa çıkacaklarını göstererek, kendilerine ve başkalarına zarar vermelerinin önüne geçer.⁸³⁹

Bawa sıklıkla müridlerine içlerine dönmeyi, kalp âlemine dalmayı tavsiye eder. Zira Allah'ın arşı insanın içindeki tek bir noktada saklıdır. O noktaya irfan ile bakıldığında çok büyük bir âlem olduğu görülür. Benzer şekilde iyi de kötü de insanın içindedir. İnsanın içi büyük bir âlemdir ve mühim olan bu âleme sahip olabilmektir. Dünyaya hâkim olmanın hiçbir faydası, anlamı yokken insanın içine hâkim olması büyük bir mucizedir. Hayatını Allah'ın hayatı hâline getirebilmek mucizedir. Düşünceyi Allah'ın düşüncesi, konuşmayı Allah'ın konuşması hâline getirebilmek mucizedir. Bir ayak üstünde saatlerce durmak, nefesini uzun süre tutmak mucize değildir. Bunlar insanlardan ziyade hayvanların işidir.⁸⁴⁰

⁸³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 91.

⁸³⁸ *a.g.e.*, s. 92.

⁸³⁹ *a.g.e.*, s. 105.

⁸⁴⁰ *a.g.e.*, ss. 78-79.

Bawa, manevi yolda ilerlemekte tövbenin de önemine dikkat çeker. Her nefeste Allah'tan af dilenmeli, "estagfirullahilazim" denilmelidir.⁸⁴¹ İnsan kalbini temizler ve Allah'a verirse ve O'na tevekkül eder, sorumluluğu O'na bırakırsa, O'nu tesbih ederse müridin yolu kolaylaşır. Mürid, o anın gereği olan görevi yerine getirmeli ve bir sonraki an için tevekkül sahibi olmalı, Allah'a teslim olmalıdır.⁸⁴² İnsan, Allah'a tamamen güvendiğinde tam olarak tevekkül ettiğinde o insan ölmeden önce ölür.⁸⁴³

Bawa, kendisine yöneltilen, "Bir mürid, mürşidinin sözlerine tam inanır, ona tam olarak güvenir; ama bunun sonunda sadece zarar görürse, mürid mürşidine artık nasıl güvenebilir?" sorusuna keskin bir tavırla, "*Öyleyse bu kişi mürid olmamıştır.*" diyerek cevap verir. Bawa'ya göre, mürid olunduğunda ölünür. Eğer mürid ölmeden mürşidinin sözünü yapmaya çalışırsa olumsuzlukla karşılaşabilir. Karşılaştığı bu olumsuzluk ise kendi içindeki olumsuzluktur. Mürid ölseydi, Hz. İbrahim'in (a.s) ateşle karşılaştığında o ateşin yakmadığı gibi olumsuzluk zuhur edemezdi. Şüphe olduğu sürece mürid ölmemiştir ve söz dinlese de sorunlar yaşayacaktır.⁸⁴⁴

Bawa'ya göre insanın bu dünyada ulaştığı başarılar, makamlar, aldığı övgüler nihai olarak yetersizdir. Nitekim kişi dışarıya bir güzellik göstermiş olsa da kendi içindeki güzelliği, ışığı, huzuru görememiştir. Dünyada bir başarı sağlamış olsa da kendi içindeki gerçeği bulamamıştır. İster dünyayı yönetsin, isterse en meşhur insan olsun; bir kral, bir zengin veya bir köle... Sonuç fark etmez. Gerçek mucize, kendindeki mucizeyi görebilmektir. Müridin ulaşmaya çalışması gereken hedef budur. Bu mucizeyi gerçekleştiren kişi, içinde bulduğu ışığın tüm yıldızların ışığından daha güçlü olduğunu

⁸⁴¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 127.

⁸⁴² Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 109.

⁸⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 109.

⁸⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, ss. 54-55.

görecektir. Bu ışık hem dünyayı hem ahireti hem de on sekiz bin âlemi aydınlatır. Bu hale ulaşan kişinin güzelliği ve ışığı melekler tarafından ve tüm canlılar tarafından görülür.⁸⁴⁵

Bu bahsin uzunluğundan Bawa'nın müşid ve mürid ilişkisine nasıl bir önem verdiği görülmektedir. O, Allah'a ulaşmak için rehber-yolcu irtibatının vazgeçilmezliğini savunduğundan onların arasındaki ilişkinin mahiyetini özenle ele alır. Müridin nasıl yol alacağını gösterdiği kadar, müşidine karşı nasıl bir tutum izlemesi gerektiğine, müridlerin sık yaptığı hatalara, doğru davranışların nasıl olması gerektiğine de sohbetlerinde geniş yer verir. Bir taraftan da hakiki müşidin taşıması gereken özellikler üzerinde detaylıca durur ve sahte veya yetersiz müşidlere karşı uyarır. Onların sebep olabileceği olumsuzlukları açıklar. Bu iki kişi arasındaki doğru ilişki kurulmadığı takdirde Hakk'a ulaşmak mümkün değildir.

2.2 Zikir

Bawa'nın müritlerini irşat sürecinde en çok önemseddiği araç olan zikir, sözlükte anmak, hatırlamak anlamlarını içerir ve Allah'ı anarak gafletten kurtulmak maksadını taşır.⁸⁴⁶ Âyette de, “Unuttuğunda Rabb’ini hatırla.”⁸⁴⁷ buyrulur. Dolayısıyla Allah, kulunun kendini hiç unutmamasını emretmiştir ve bunun yolunu da zikir olarak göstermiştir. Bu sebeple Kuşeyri’ye (v. 1072) göre, Allah’a giden yoldaki en önemli ibadet zikirdir. Allah’a ancak daimi zikirle ulaşılır.⁸⁴⁸ Bu hâlin daha ilerisi ise zikirle

⁸⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God’s Psychology*, s. 62-63.

⁸⁴⁶ Rağıp el-İsfahanî, *Müfredât*, ss. 399-400.; Mehmet Canbulat, “Zikir”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 568.; Reşat Öngören, “Zikir”, *DİA*, s. 409.

⁸⁴⁷ Kehf, 18/24.

⁸⁴⁸ Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Hevazin el- Kuşeyri, *er-Risaletü'l- Kuşeyriyye fi'ilmî't-tasavvuf*, Mısır 1379/1959; Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyri Risalesi, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s.110.

Allah'tan başka her şeyi unutmaktır. Bu da zikrin en üst seviyesidir.⁸⁴⁹

Hacı Ahmet Kayhan Efendi daimi zikri yorumlarken, “Bir kimse ki Allah ile olursa, Allah’ını kendinde yakın bilirse; her an zikirdedir. Allah’ının Resûlü ile olursa, hayali, O’nun salâtu selâmı devam ederse, her an zikirdedir.”⁸⁵⁰ der. Ona göre zikir, aşk ile de irtibatlıdır: “İki yaş tahtayı birbirine sürte sürte ateş çıkarırlar, biz de zikrede zikrede içimizde ateş çıkaracağız.”⁸⁵¹

Bawa'nın Amerika'ya göç ettiği ilk yıllar boyunca yaptığı sohbetlerde Allah'ın sonsuzluğundan, hak ve batılın ayırt edilmesinden bahseder. Yanılsama, karanlık ve ışık, doğru ve yanlış kavramlarına büyük önem verir. Bu sohbetleriyle öğrencilerindeki renk, ırk, din ayrımcılıklarını, bu konulardaki şartlanma ve önyargılarını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bawa'nın tedricî bir yöntem izlediği eğitim sistemi gereği müridlerine zikri ilk sunuşu 1974'ü bulmuştur.⁸⁵² Bawa müridlerine zikri ilk olarak hafi olarak telkin etmiş; ancak müridlerin sabah namazı vaktinde sessiz yapılan zikirleri gerçekleştirmekte zorlanmaları dolayısıyla sesli zikirleri önermiştir.⁸⁵³ Daha önce de bahsedildiği gibi Bawa'nın müridlerine hafi zikri önermesi onun Kâdirî tarikatına mensup olmadığı yönündeki fikri desteklemektir.

İslam'ın ikinci şartını belirli vakitlerde beş kez namaz kılmak olarak ifade eden Bawa, bu ibadetlerin belirli vakitlerde belirli miktarlarda gerçekleştirildiğini, cuma namazı, hutbe ve cenaze namazlarının belli şartlar altında kılındığını söyler. Bu

⁸⁴⁹ Kelebazi, *Ta'arruf-Doğuş Devrinde Tasavvuf*, hzr. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.207.

⁸⁵⁰ Hacı Ahmet Kayhan, *Sohbetler*, Çınar Matbaacılık, İstanbul, 2011, s. 14.

⁸⁵¹ M. Bayman, *İslam'ın Sırrı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016, s. 244.

⁸⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. xvii.

⁸⁵³ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 129

ibadetlerin, şariat içindeki uygulamalar olduğunu, imanın ilk derecesi ile başırlılabileceğini ve farzları ifade ettiğini söyleyen Bawa, bir sufi olarak ibadetin şekli ve sayıyla sınırlı kısmıyla yetinmez daimi ibadeti özellikle zikirle inşa etmek ister.⁸⁵⁴

Zikrin ve ibadetin hakikatine öğrencilerini ulaştırmak isteyen Bawa, insan-ı kâmilin sahip olduğu tereddütsüz saf iman ile hakiki ibadetin gerçekleştirilebileceğini vurgular. Bu başırlıabildiğinde, "ben" kavramı, ardından da dünyevî akıl ve kötü arzular ölür. Bundan sonra O'nun insana üflediği ruh sınırsız bir şekilde zikre başlar. Bunu yapabilen de, ancak insan-ı kâmilidir. Bawa'ya göre gerçek ibadet, Muhammedî Nur'un feyziyle Ahmed ve Muhammed (s.a.v) tecellilerinin tesbihi ile zuhur eden, hâl ve idraktır. İnsan-ı kâmile göre oruç, sadaka, umre ve tüm ibadetler için herhangi bir başlangıç, son, sınır ve zaman söz konusu değildir. O böyle bir kayıttan uzaktır.⁸⁵⁵

Bawa, insanların huzura ulaşmak için her gün yeni bir teknik deneğini, günde bir saat, üç saat, dört saat "Huzura ulaşacağım" zannıyla çaba sarf ettiklerini, bunun yerine günde beş dakika bile olsa zihinlerini kontrol etmeye çalışmalarının daha faydalı olacağını söyler. Sadece on dakika bile olsa oturup, "La ilahe illallah" dediklerinde rahmete ve huzura ulaşacaklarını ifade eden Bawa, zamanla bu sürenin yirmi dakika, kırk dakika olarak artabileceğini ve böylece yolun sonuna ulaşılabilceğini vurgular.⁸⁵⁶

Sohbetlerinde tüm ibadetlere değinmiş olmasına rağmen en güçlü vurguyu zikre yapan Bawa, tüm varlığın sonsuz dillerde Allah'a sürekli ibadet ettiğini, hatta şeytan ve onun takipçilerinin dahi Allah'a ibadet hâlinde olduklarını söyler. Bunu söylerken hareket noktası, "Göklerde ve yerdeki her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, mutlak güç sahibidir,

⁸⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 15; Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 58.

⁸⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 60-61.

⁸⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, ss. 209-210.

hüküm ve hikmet sahibidir.”⁸⁵⁷ âyetidir. Zikrin diğer ibadetlere göre sahip olduğu özel konum, onun tüm ibadetlerin özü oluşu ve titreşimlerinin arşa ulaşmasından kaynaklanır.⁸⁵⁸

Bawa, zikri değerlendirirken çeşitlerini de ele alır. Cehrî zikri, tüm zikir çeşitleri içinde ilk ve en alt seviye olarak tasnif eder. Zira ona göre cehrî zikirdeki yüksek ses, nefsin coşkusu, zihindeki ihtiras ve şehvetleri yansıtmaya riski taşımaktadır. Kalp zikri ise kalbi keşfedenlerin gerçekleştirdiği zikirdir. O kalbe Allah yerleşir. Allah'ın yerleştiği kalbin güzelliğine Muhammed⁸⁵⁹ denir. O, Allah'ın cemalinin güzelliğidir.⁸⁶⁰ Bawa'ya göre zikrin ilk şartı zihnin kontrol altına alınması ve durdurulmasıdır. Ona göre zihnin ve onun içindeki dünyanın ölmesi, gerçek zikir için şarttır.⁸⁶¹

Cehrî, kalbî ve ruhî olarak zikri üç kısımda ele alan Bawa, gerçek zikrin titreşiminin arşa ulaştığını, ancak cehrî zikrin sadece dünyada kaldığını söyler. Bawa, cehrî zikri nefsin hevesi, zihindeki istek ve arzuların yüksek ses halinde ortaya çıkması olarak görür. Cehrî zikirde çıkan ses, beş unsuru temsil eden meleklerin coşkusundan kaynaklanır. Bu yüzden cehrî zikir, meleklerin ve nefsani isteklerin zikridir.⁸⁶² Bawa kalp zikriyle ilgili düşüncelerini şöyle izah eder:

“O kalbe, kalbin nuruna Nur-i Muhammedî denir. O, Allah'ın Zâtı'nın titreşimidir. Ahmed, kalptir, Hakk'ın cevheridir, Allah'ın elçisidir. Kalbî zikir ile o elçi doğrudan Allah ile konuşur. Bu yüzden kalp zikri aslında miraç zikridir. Kalp

⁸⁵⁷ Haşr Sûresi, 59/1.

⁸⁵⁸ M. R. Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 3.

⁸⁵⁹ Tamil dilinde “muham” kalp ve yüz güzelliği anlamındadır.

⁸⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 31.

⁸⁶¹ *a.g.e.*, s. 71.

⁸⁶² *a.g.e.*, s. 31; Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 69.

zikri, Nur-i Muhammedî denilen ilahi aydınlanmış irfan tarafından gerçekleştirilir.”⁸⁶³

Bawa, kalp ile yapılan zikre, ruh zikri de der. Bawa'ya göre ruh, Allah'tan gelen bir nurdur. Ölümsüzdür, gölgesi, karanlığı yoktur. Kötülükten veya aldatmacadan etkilenmez. Ne kesif ne de latif bir formu vardır; o, Allah'tandır. Ruh için gece veya gündüz, ölüm veya doğum yoktur. Bawa'ya göre ruh mükemmeldir ve Allah ile konuşur. Bu yüzden de aslında ruh, Ruh'u zikretmektedir. Bawa'nın Nur diye tanımladığı ilahi aydınlanmış irfan⁸⁶⁴, ruhun ışığıdır. Bu ışık, Allah'a ibadet eder ve O'nu zikreder. Buna karşılık cehrî zikrin dünya ile bağlantısı vardır. İnsan-ı kâmillerin zikri, kalp zikridir ve bu zikir Allah'ı her an kalplerinde tutar. Allah'ın evi olan kalpte, sadece onun zikrine yer verilir.⁸⁶⁵ Kalbî zikir, kalbinde Allah'ı bulanların zikridir. Allah'ın zatına ait bir titreşimdir. Kalp zikrinde Allah'ın elçisi doğrudan Allah ile konuşur. Bu sebeple Bawa'ya göre kalp zikri, miraç zikridir.⁸⁶⁶ Nitekim ruhun gıdası da saf irfan ve Allah'ın sıfatlarıdır.⁸⁶⁷

Ruh, Allah'tan gelen bir nurdur, sonsuz bir hayatı vardır. Herhangi bir sureti yoktur. Allah ve ruh mahiyet yakınlığına sahiptir. Bu ruh, ruhun ruhu olan Allah ile konuşur. Dolayısıyla ruh, ruhu zikreder. Böylece Nur olarak bilinen ilahi aydınlanmış irfan, ruhta oluşur ve onu aydınlatır. Bu oluşan ışık, O'nun arşına ulaşarak zikreder, Allah'a ibadet eder. Bu zikir, Allah ile etkileşime geçer ve teklik hâlinde O'nunla bir olur. Bu zikirde

⁸⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 31.

⁸⁶⁴ Bawa'ya göre irfanın en yüksek seviyesidir.

⁸⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 31.

⁸⁶⁶ *a.g.e.*, ss. 31-32.

⁸⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 86.

ikilik kaybolur.⁸⁶⁸ Ruh zikrinin gerçekleştirilmesi için tek beklenti, tek istek Allah'tır. O'ndan başka hazine, zenginlik, özlem yoktur. O'ndan başka istenen rızık yoktur.⁸⁶⁹

Kalp ve ruh zikrinde gece ve gündüz kalmaz. Bu zikirler doğrudan Allah'a ulaşır ve kesintisiz devam eder. Kalp zikrini gerçekleştiren insan-ı kâmiller Allah'ı her daim kalp evlerinde misafir etmiş olurlar.⁸⁷⁰ Hâlbuki cehrî zikir ise dünya ve nefse içiçe geçmiş bir zikirdir. Bu zikir, dünyayla ilgili bağlarla, kötü arzularla ve nefse irtibatlıdır.⁸⁷¹ Ruh zikrini gerçekleştiren, Allah ile bir olur. İkilik tamamen kaybolur. Bu yüzden bu zikir, birlik zikridir. Ruh, Allah'ın Zat'ı ile birleşir.⁸⁷²

Kelime-i Tevhid, bizzat nurun kendisidir. Eğer bir insanın kalbine yerleşirse o insan kâmil bir nura dönüşür. Hz. Peygamber'in (s.a.v) geliş amacı da insanların kalplerinin bu ışık ile dolmasıdır. Bu ışık, Allah'tan gelir ve Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte ortaya çıkar. Hz. Peygamber (s.a.v) Hakk'a ayna olarak Hakk'ı göstermiştir. Bu sebeple de O, insanların kalbine yerleştiğinde insanların Hakk'ı tanımasını sağlar. Bu sebeple Hak, Resul'ünü insanların kalbine bir nur olarak yerleştirir.⁸⁷³

Beş vakit namazı kılan kişi zikre devam ederek kendini daha çok saflaştırır. İç temizlik arttıkça zikir daha derin hâle gelir. Zikir, lisan zikrinde dille, kalp zikrinde kalple, ruh zikrinde ruhla, sır zikrinde ruhun sırrı ile yapılır. Ve hafi zikre ulaşıldığında zakir kendinden geçerek, Hak ile Baki olarak zikreder.⁸⁷⁴

⁸⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 32.

⁸⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath, Vol. III*, s. 71.

⁸⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 32.

⁸⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath, Vol. III*, s. 71.

⁸⁷² Aynı yer

⁸⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, ss. 188-189.

⁸⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 677.

Bawa, insanın kendine, "Ben kimim?" sorusunu sorarak, kayıtsız şartsız Allah'a teslim olduğunda gerçek kulluğa ulaşacağını, ruhuyla "Ben yokum ya Rahman!" diyeceğini söyler. Allah'tan gayri bir varlık olmadığı anlayışına ulaşan insan, kendine ait bir şey kalmadığını idrak ederek, putlardan kurtulur. İnsan bu noktadan sonra niyetini Hak'ta sabitler ve sadece O'nu yüceltir, O'na ibadet eder ve daimi zikir haline ulaşır.⁸⁷⁵ Böylece insan-ı kâmil "ben" kavramını yok eder, aklından kurtulur, yanılsamadan kaynaklı nefsanî arzularına son verir. Bu makama ulaşan insan-ı kâmilin ruhu Hakk'ı durmaksızın yüceltir. Günde böylece 43.242⁸⁷⁶ kez secde etmiş olur.⁸⁷⁷ Bu noktada Bawa'nın zikri ontolojik sonuçları olan bir faaliyet olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Kul bu ibadetle kendi vehmî varlığından kurtularak Hakk'a vasıl olur.

Bawa'ya göre ruh denilen ışıık, Nur denilen parlaklık ve ihtişam, Ahmed denilen kelime ve Muhammed denilen Hakk'ın yüzünün güzelliği; her biri Allah'ın özünü ifade eder ve birleşerek tek olur. Bu "Tek", gündüz ve gece, sınırsız olarak, sürekli Allah'ı yüceltir. Bu hamd hâlinde her secde, teslimiyetle, ibadete layık olan Tek'e yapılır. İşte Bawa'ya göre bu zikri yapan insan-ı kâmilidir.⁸⁷⁸

Ahmed ve Muhammed tecellisine ulaşan bu insan-ı kâmilin ibadeti, Nur-i Muhammedî'nin titreşimi ve aydınlığı ile parlar. Artık o, zaman kaydından kurtulmuştur. Oruç, zekât ve hac kaydından kurtulmuş, daimi ibadet haline ulaşmıştır. Onun tek sahip olduğu varlık Allah'tır. Bu ibadet, Kelime-i Tevhid'in zenginliği, devleti ve gerçek imanın zuhurudur. Bu ibadet makamı sadece Ahmed ve Muhammed tecellisine ulaşanlarındır.

⁸⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 16

⁸⁷⁶ Bawa bu rakamı günde bir kişinin alıp vereceği nefes sayısı olarak hesaplar. Bir günde 24 saat, 1440 dakika ve 86400 saniye vardır. Bawa yaklaşık olarak her iki saniyede bir nefes alıp verildiğini varsayar.

⁸⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 16.

⁸⁷⁸ Aynı yer

Bu mertebedekiler, yetmiş üç milletin arasında seçilmişlerdir. Diğerleri, "Ben ve sen" ayrımlarına, dil, din, ırk, etnik köken ayrımlarına esir kalmışlardır.⁸⁷⁹

Bawa, öğrencilerine öğrettiği her ibadette hem anlam ve önemini detaylıca açıklar hem de fiili olarak nasıl yapılacağını gösterir. Zikirde de bu durum geçerlidir. Bawa'nın müridlerine tavsiye ettiği yöneme göre, zikir için salık bağdaş kurarak oturmalı, eller avuç içi yukarı bakacak şekilde kucakta durmalı ve bu pozisyon zikir boyunca korunmalıdır. Bawa zikri anlatırken, bir taraftan da sırtı dik bir şekilde elleri bileklerinden dizlerine konulmuş ve yere bakacak şekilde durarak, öğrencilerine zikri fiili olarak gösterir.⁸⁸⁰ Tarikatların çoğunda dizüstü oturarak yapılması tavsiye edilen zikrin Bawa tarafından bağdaş kurarak ve eller dizlerde olacak şekilde tarif etmesi dikkat çekicidir.

Nefes içeri çekilirken "la ilahe" denilmeli ve zihinde, "Hiçbir şey yok, hiçbir tanrı yok" düşüncesi olmalıdır. Salık bu düşünceye öyle yoğun bir şekilde odaklanmalıdır ki nefes alırken içine çektiği havanın sağ ayağının baş parmağından girdiğini, tüm vücudu geçerek yüzün sol alt kısmına ulaştığını hissetmeli, o anda gözler o tarafa yönelmelidir. Sonra nefes sol burun deliğinden dışarı çıkmalıdır. Nefes dışarı çıkarken salık yedi irfan seviyesini⁸⁸¹ hissetmelidir. Bunun tam olarak yaşanabilmesi için bir süre tecrübe edilmesi gereklidir. Bir süre sonra salık bedenindeki tüm organların, hatta tüylerin bile bu zikri yaptığını fark edecek, hatta kulağıyla duyacaktır. Bu anda gözler sola yönelirken salık "illallahu" diyerek cümlesini tamamlar. Tamamladığı anda gözler sağa yönelir. Zikrin bu

⁸⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 17.

⁸⁸⁰ *a.g.e.*, s. 36.

⁸⁸¹ Bawa'ya göre yedi irfan seviyesi vardır. Bunlar: his, uyanıklık, akıl, değerlendirme, irfan, İlahi analitik irfan, İlahi aydınlık irfan.

ikinci kısmında salık, burnunun sağ deliğinden nefes alır. Zikir başlangıçta sesli yapılırken zamanla sessiz hale geçer.⁸⁸²

Zikrin başlangıcında salık, "La ilahe illallahu" cümlesini yüksek sesle tekrar ederken sonraları bu zikir, nefesle birlikte ritmik olarak gerçekleşmeye başlar. Nefesle aynı ritme ulaşan zikir, dışarı çıkan nefesle birlikte insanın içindeki her şeyi sol burun deliğinden dışarı atar. Gözler sağa yönelerek salikin tüm ilgisi, dikkati Hakk'a döner ve böylece konsantrasyonu sağ burun deliğinden yukarı doğru dönerek yükselir ve kalbe doğru "illallahu" cümlesi akar.⁸⁸³

Bawa'ya göre zikredilirken *his ve farkındalık* başlangıçta çok önemlidir. Karıncanın yürümesini tende hissetmek ve bunun farkına varmak gibi zikir de hissedilmeli ve farkına varılmalıdır. Daha sonra da akıl, bu zikri tanımlamalı ve yönlendirmelidir. Sonrasında *değerlendirme* aşaması gelir. Burada salık zikrin akışını kontrol etmelidir. Değerlendirme ile Bawa, zikrin başlama ve duruşunun ayarlanmasını kasteder. Bu noktadan sonra *irfan*, zikri takip eder ve zikrin bedende zuhur ettiği yerleri her an gözler. Bawa, *his, uyanıklık, akıl, bilgi ve irfan* özellikleriyle zikrin her an gözlem ve kontrol altında tutulmasını ister. Kişi her an bu zikrin durumunu, akışını, mahallini kontrol etmeli ve farkında olmalıdır. Bawa zikrin bedendeki tüm hücrelerde, sinirlerde ve damarlarda akışının izlenmesini ister. Zikrin sinir hücrelerindeki sesinin kalp kulağı ile duyulabileceğini söyler. Zikir yükselip kalbe ulaştığında *İlahi analitik irfan*, "Senden başka" diyerek o sesi zikirden ayırıştırır ve duyar.⁸⁸⁴ Zikrin üst mertebelerinde bedenin tüm hücreleri zikreder.⁸⁸⁵

⁸⁸² Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 95.

⁸⁸³ a.g.e., s. 96.

⁸⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, ss. 35-36.

⁸⁸⁵ a.g.e., s. 73.

"La ilahe" derken salik hiçlik kavramını anlamaya çalışır. Hiçbir şey olmadığını, hiçbir varlık olmadığını, "ben" diye bir kavram olmadığını anlamaya çalışır. İkinci kısımda "illallahu" derken; sadece Allah'ın var olduğunu tüm şuuruyla ifade eder. Bunun karşılığı ise, *ben* denilen varlığın Hak'tan ibaret olduğunu hissetmesidir. Kişi ben kavramından kurtulursa geriye kalan, sadece Hak'tır. Kişi kaybolur ve sadece Hak kalır.⁸⁸⁶

Bawa, zikri defalarca farklı yönlerini öne çıkararak anlatmış, takipçilerine öğretmiştir. Zikrin başlangıçta sesli, sonra sessiz yapılması konusunu detaylandırarak *La ilahe* kısmının daha yüksek, *illallah* kısmının ise daha yumuşak ve az sesli olmasının gerektiğini açıklar. Gittikçe ses azalmalı ve dil ucunda hafif bir kıpırdama oluncaya kadar devam etmelidir.⁸⁸⁷ Zikrin düzenli bir şekilde yapılması gereklidir. Başlangıçta zikir cümlesi söylenirken salik sözlerin anlamı ile meşgul olur. Ancak zamanla salik bu zikir ve manası ile aşına oldukça salikin içindeki her şey ilahi bir ısıya dönüşür. Bu hâldeyken ona şeytan yaklaşamaz, kötü insanlar onu etkileyemez.⁸⁸⁸

Zikir sırasında dilin ucu flüt çalar gibi titretilerek, "Senden başka tanrı yok" düşüncesi kalpteki *flüte* üflenmelidir. Nefes sesi ve zikir birbirinden ayrıştırılmalıdır. Bu şekilde zikir yükselmeli ve alna, kaşların tam ortasına ulaşmalıdır. Bawa'ya göre burası *arştır*, Allah'ın tahtını kurduğu yerdir.⁸⁸⁹ Zikir yükseldikçe sol göz kapağı titrer, nefesin ayrışmasına sebep olur. Gözün bakışı, dudakların, burnun, kaşların ve alnın titreşimiyle zikir arşa ulaşır. Burada *ilahi analitik irfan*, nefesten zikri, yani "la ilahe" ibaresini ayrıştırır. *La ilahe*, senden başka bir şey yok anlamına gelir. Nefes sonra içeri çekilir ve

⁸⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 95-96.

⁸⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 79.

⁸⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 96.

⁸⁸⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 36.

"gıt" düşüncesiyle sol burun deliğinden dışarı atılır. Hemen sağ burun deliğinden tekrar nefes alınır ve sağ göz kapağında, sağ alında, sağ kaşta, sağ burun deliğinde veya dudakta küçük bir hareket olur. Bu hareketle, ilahi analitik irfan, Nur'a yönelir. Nur, her şeyde mevcut olmasına rağmen ilahi analitik irfan bu anda Hakk'a yönelir. Bu anda "illallahu" diyerek irfan, bu Nur'a bağlanmalıdır. *His, niyet, akıl, değerlendirme, irfan ve İlâhi analitik irfan* hep birden Nur'a yapışmalı ve "Senden başkası yok, sadece sen Tanrı'sın" demelidir. İlâhi analitik irfan Nur'a yapışmalı ve "illallahu" demelidir. Bu sırada alnın sağ tarafı titrerken nefes sağ burun deliğinden çekilir ve bu zikir kalbe yerleştirilir. Bunlar yapılırken tamamen farkında olunmalı ve bu ağır sözün, *illallahu* zikrinin nasıl ve nereden nereye doğru hareket ettiği gözlenmelidir. Buradan da bu zikir, *kürsiye*; yani alnın merkezine, kaşların arasına ulaştırılır. Bu anda da burada bir ağırlık hissedilir.⁸⁹⁰

Bawa, zikir için en uygun vaktin sabaha karşı üç veya dört civarı olduğunu söyler. Zira bu vakitte akıl bulanık ve donuktur. Uyku insana şeytan ve dünyalık güçler tarafından musallat edildiğinden bu saatlerde uyanık kalarak zikirle meşgul olunmalıdır.⁸⁹¹

Bawa, bazen *kürsi* bazen de *arş* olarak nitelendirdiği iki kaşın arasındaki noktayı *irfan gözünün* yeri olarak görür. Burada Nur vardır ve anlatıldığı şekilde zikir yapıldığında bu noktada bir basınç ve ağırlık hissi oluşur. Basınç oluşmasının sebebi, zikrin beyne geçmesidir. Zikir beyinden aşağıya yönelir, dilin arkasına, boğaza gelir. Burada aşağıya doğru yönelmenin olduğu hissedilmelidir.⁸⁹² Zikir buradan da kalbe doğru yönelir.⁸⁹³

⁸⁹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 37.

⁸⁹¹ a.g.e., s. 71.

⁸⁹² a.g.e., s. 37.

⁸⁹³ a.g.e., s. 38.

Bawa, zikrin, bir müzik aletinde hissedilen titreşimin benzeri bir şekilde tüm vücutta hissedilmesi gerektiğini savunur. Ancak bunun olabilmesi için konsantrasyonun dağılmaması, zihnin herhangi bir düşünceyle meşgul olmaması gerekir. Bu durumda yapılan çalışma da zikir olmayacaktır. İnsanın dikkati, kalbi ve bakışları sadece tek bir noktaya odaklanmalıdır.⁸⁹⁴

Bawa, zikrin ayak başparmağının ucundan nefesi çekerek başlamasının, bir kuyudan kirli suyu çıkarmak için bir pompanın havayı çekmesine benzediğini söyler. Kirli suyun pompayla atılması gibi, irfanın altı farklı seviyesi de kirli havayı, *la ilahe* sözüyle dışarı atar. "Senden başka kimse yok" sözü tüm kirleri, kötü sıfatları, istekleri, ayak parmaklarından itibaren çeker ve uzaklaştırır. *İllallahu* dendiğinde ise uyanıklık motoru zikri Nur'a bağlar ve onun enerjisini alır. Yedi irfan seviyesi kullanılarak, Nur'dan Hak enerjisi alınır ve o aydınlık kalbe yerleştirilir. Alından, yani arştan kalbe çekilen aslında bir elektrik akımı gibidir. Aksine ayak parmaklarından yukarı doğru çekilen ise nefsin isteklerinin havasıdır ve dışarı atılırlar. Bu işlem Bawa'ya göre bir flütten havanın geçişine veya bir pompanın havayı alıp motora ulaştırmasına ve dışarı atmasına benzer.⁸⁹⁵

Bawa, zikri tarif ederken nefes üzerinde de detaylı bir şekilde durur. Sol burun deliğinden alınan nefesin *ay nefesi* olarak adlandırıldığını ve dünyanın istek ve arzularını temsil ettiğini söyler. Sağ burun deliğinden alınan nefes ise *güneş nefesidir* ve ışıktan ibarettir. Bawa, zikrin beden ve ruhtaki yolculuğuna ilişkin detaylar vermeye devam eder. Tıpkı bir voltaj ölçerin elektrik akımını kontrol etmesi gibi ilahi aydınlanmış irfan, zikir akımının beden ve ruhta düzenli bir şekilde aktığından emin olmalıdır. Her an zikrin nerede olduğundan haberdar olmalı ve tüm organlara ulaşıp ulaşmadığını izlemelidir.

⁸⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 38.

⁸⁹⁵ *a.g.e.*, s. 39.

Dolayısıyla *illallahu* denirken ilahi aydınlanmış irfan, her noktaya zikrin ulaştığından ve doğru şekilde aktığından emin olmalıdır. Sonunda yedi irfan seviyesi, bu gözlemlerin sonucunda akımın kalbe yerleşmesini sağlamalıdır. Böylece akım, kalbe ulaşmış olur ve dolayısıyla kudret tüm bedene yayılır; ruhta yer alan *televizyonlar, radyolar, telefonlar, ışıklar ve diğer elektrikle çalışan* manevi organlar aktif hâle gelirler.⁸⁹⁶

Bawa, kalpteki bu fonksiyonların açılmasıyla dünyada gerçekleşen olaylar arasında bir bağlantı kurar. Bir ülkede sorun olduğunda, bir fabrikada arıza olduğunda, bir yerde savaş çıktığında, seller veya fırtınalar olduğunda aniden manevi bir telefon mesajı alınır. Bu sorunlar iç televizyonda görüntülenir ve düzeltilmesi için başka birine gönderilebilir. Ancak bunlar, zikrin doğru bir şekilde yapılabilmesine bağlıdır.⁸⁹⁷

Bawa kendisine esma zikri sorulduğunda, esma zikrinin de faydalı olduğunu, bunun sıklıkla yapıldığını, salikin kendindeki *şahsiyetin* iyileştirilmesi için bu esmaların özelliklerinden faydalanabileceğini söyler. Ancak salik, eğer en büyük silah olan, tüm esmaların şahı olan "La ilahe illallahu" zikrini yaparsa başka hiçbir şeye ihtiyacı kalmaz. Esmalar takip edildiği takdirde, sadece özel amaçlara yönelik sonuçlar elde edilir. *La ilahe illallahu* zikri ise ustalığa ulaştırır.⁸⁹⁸ Bawa'nın nefsanî tarikatlar için esas olan esma zikrini ikincil planda görmesi de onun Kâdirî olmadığı yönünde önümle bir karine teşkil etmektedir.

Zikirde maksat hâsıl olduğunda salik, tek var olanın O olduğunu anlar. Konuşanın konuşmasında konuşan O'dur, başkası değildir. Görülen, sadece O'dur. Dua eden ve namaz kılan, sadece O'dur. Kendinden kendine dua eden, O'dur. Bu hâlde salik, ben ve

⁸⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, ss. 39-40.

⁸⁹⁷ *a.g.e.*, s. 41.

⁸⁹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath, Vol. III*, ss. 127-128.

sen kavramlarından kurtulur ve sadece O kalır.⁸⁹⁹ Bu kişi Bawa'ya göre, artık *insan-Hak* ve *Hak-insan'dır*. Bu kul, doğrudan Hak ile irtibatlıdır. Bu kişi *selam ve salavat* tecellisini yaşamıştır. Burada Allah'a selam veren kula Allah da selam verir. Allah'ı hamd eden kul, Allah'ın hamd mukabelesiyle karşılaşır. Bawa'ya göre gerçek zikir hâli budur. Burada "ben" kaybolur ve Hakk'a ibadet eden Hakk'ın kendisi olur.⁹⁰⁰ Bawa, bu noktada hatalı bir anlayışın ortaya çıkmasından kaçınmak ister ve insanın Hak olmadığını, insanın fena bulunduğunu ve kaybolduğunu söyler. Kalan sadece Hak'tır. Bunun tersine, orada Hak yoksa; sadece "ben" vardır.⁹⁰¹

Bawa, gerçek zikrin insanı normal ötesine taşıyacağını söyler. Bu hale ulaşıldığında bıçak saplansa veya silahla ateş edilse kişiye zarar veremez. Zira o zikir hâlinde tecelli eden Hak'tır. İnsan orada kalmamıştır. Bu zikir hâlinde kul, Hak kudretini yaşar. Bu yüzden atışlar, vuruşlar kula tesir etmez.⁹⁰²

Bawa, zikri tüm yönleriyle detaylı bir şekilde açıkladıktan sonra müridlerinin de uygulamasını ister. Bu zikrin herkese açık olmadığını; sadece evlatlarına ait olduğunu söyleyen Bawa, başlangıçta yapmakta zorlanacaklarını; ancak yaptıkça zaman içinde ayakta, yürürken ve her durumda kendiliğinden bu zikrin akacağını, kesintisiz hâle geleceğini söyler.⁹⁰³ Örneğin, yürürken sağ adımı atarken "la ilahe", sol adımla da "illallahu" denir. Her adımda bu zikir devam eder. Ancak önemli olan, salikin tam bir konsantrasyon hâlinde olmasıdır. İlk şart budur. Daha sonra alıştıkça bu zikir kendiliğinden ritmik bir şekilde her nefeste gerçekleşir. Bu çalışmayla ilerlendikçe salik

⁸⁹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 96.

⁹⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 43.

⁹⁰¹ Aynı yer

⁹⁰² a.g.e., s. 42.

⁹⁰³ a.g.e., s. 47.

kendine ait bir benliğin izine bile rastlamaz ve sadece O kalır.⁹⁰⁴ Bawa, zikri ve çeşitlerini tüm yönleriyle açıkladıktan sonra, Hz. Muhammed'in (s.a.v) de bu hakikatleri herkesin idrak seviyesine göre açıkladığını belirtir.⁹⁰⁵

Zikrin Bawa için ne kadar önemli olduğu bu konuya sohbetlerinde yoğun bir şekilde yer vermesinden anlaşılmaktadır. Zikrin nasıl yapılacağını, zikirle gerek fiziksel gerek ruhen ne gibi aşamaların geçileceğini, ulaşılabilecek manevi hal ve makamları detaylı bir şekilde açıklar. Onun için bu ibadet Hakk'a ulaşmanın vazgeçilmez bir yöntemidir. Zikir sırasında kalbin, ruhun faaliyetlerini tafsilatlı bir şekilde açıklar. Velilerde tecelli eden tasarruf ve kerametın de zikirle ilişkili olduğunu savunur. Zikirle ilgili görüşleri onun manevi meşrebi konusunda da fikir verir. Cehri zikri eleştirmesi, hafi zikri önemsemesi onun Kâdirî olmadığının göstergelerinden kabul edilebilir. Yine esma zikrini tercih etmemesi de bu yönde bir delildir.

2.3 Sohbet

Arapça'dan dilimize geçen sohbet kelimesi; arkadaşlık yapmak, karşılıklı konuşmak⁹⁰⁶, muaşeret⁹⁰⁷ anlamlarına gelir. Sohbet kavramı, Müslümanların en hayırlısı olarak görülen sahabenin kıymetinin kaynağı olarak görülmüştür. Sahabenin Hz. Peygamber'in (s.a.v) sohbetinde bulunmuş olmaları, onları Müslümanların yıldızı

⁹⁰⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 97.

⁹⁰⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 34.

⁹⁰⁶ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 577.

⁹⁰⁷ Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî, *Kitabü cami'i'il-usûl fi'l-evliya'i ve envâ'ihim ve kelimâti's-sufiyye*, Mısır, 1880, s. 148.

yapmıştır.⁹⁰⁸ Bizim bu çalışmada sohbet ile ele alacağımız kavram karşılıklı konuşmak, vaaz ve nasihat anlamlarında olacaktır.

Sufiler açısından sohbet, insanın iç âlemini açan bir imkândır. Olayların hakikati; ancak sohbetle anlaşılır. Sohbet; insanın imanının ve iç âleminin güçlenmesini, manevi melekelerinin kuvvetlenmesini sağlar. Böylece mürid dünya ve nefsin etkisinden uzaklaşır ve Allah'a yol bulabilir.⁹⁰⁹ Sohbetin bir diğer önemli etkisi, sohbet eden kişinin hâlinin dinleyene geçmesidir. Tüm tarikatlar açısından büyük öneme haiz sohbet, Nakşbendi ve Şazeli tarikatlarında özel bir yere sahiptir. Zira sohbet ile mürid yalnızlıktan, nefsinin ve şeytanın tesirinden korunur.⁹¹⁰

Bawa'nın irşat anlayışında temel araçlardan birisi sohbettir. Bawa'nın öğrencileriyle bulunduğu hemen her zaman sohbet ile geçmiş; bazen soru-cevap şeklinde, bazen de Bawa'nın İlâhi ilhamla gerçekleştirdiğini ifade ettiği konuşmalar yapılmıştır. Gerek Sri Lanka'da, gerekse Amerika'da Bawa'nın en önemli faaliyeti sohbettir. Nitekim, yaptığı tüm sohbetleri kayıt altına alarak kitaplaştırılmasını istemiştir. Bu sohbetlerde dinleyici bazen birkaç kişiden oluşabileceği gibi zaman zaman yüzleri bulan kalabalık kitlelere de hitap edilmiştir. Bawa zaman zaman belli konularda ve belli sorunları gidermek için konuşmalar yapmış ve bu sebeple öğrencilerine, bu sohbetlerini defalarca okumalarını tavsiye etmiştir. Bawa bu anlamda takipçilerine önemli bir kaynak bırakmıştır. Halen Fellowship'te yaklaşık on beş bin saat ses ve video kaydı mevcuttur.⁹¹¹

⁹⁰⁸ Ebû Nasr Serrâc et-Tûsî, *Kitâbü'l-luma'*, s. 42.

⁹⁰⁹ Şihabuddin Sühreverdi, *Gerçek Tasavvuf - Avarifü'l Mearif*, s. 248.

⁹¹⁰ Ahmed Ziyaüddin Gümüshanevî, *Kitabü cami'i'il-usûl fi'l-evliya'i ve envâ'ihim ve kelimâti's-sufiyye*, s. 23.

⁹¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. x.

Bawa, sohbetlerinde Tamil dilini kullanmış olmasına rağmen, pek çok Arapça, Farsça ve İngilizce kelime de kullanmıştır.⁹¹² Ona göre bir irfan ehlinin söylediği her sözün yetmiş bin farklı anlamı vardır.⁹¹³ O, sohbetlerinin çoğunda Allah'a dua veya hamd ederek başlar. Bu yakarışlarda Allahu Teâla'yı pek çok farklı ifadelerle tanımlar. Ona göre Allah; benzersiz aşk, yenilmez Hâkim, kıyametin tek sahibi, rahmet, lütuf ve yargılamanın tek sahibi, dinin Nur'u, dinin rahmetidir.⁹¹⁴

Bawa, sohbetlerinde bir konu anlatmaya başlarken, Allah'tan bu konuşmayı kendisinin gerçekleştirmesini niyaz eder. Konuşanın kendisi olmaması, onun ağzından hakikatleri Allah'ın anlatması için O'ndan yardım ister.⁹¹⁵ Sohbetlerinde sevgi ve merhamet dolu bir yaklaşımı esas olan Bawa, öğrencilerine sıklıkla güzel hitap cümleleriyle seslenir. Sohbetlerinde muhataplarının seviyesine özen gösteren Bawa, dinleyenlerin sosyal durumlarına, sahip oldukları problemlere, talep ve isteklerine göre sohbetlerini şekillendirir. Anlattığı konuyu muhataplarının aklen idrak ederek kalben kabul etmeleri için özel bir çaba sarf eder. Bu amaçla konuyla ilgili tüm gerekçeleri ortaya koyar.

2.4 İletişim Araçları

Bawa'nın Amerika'daki irşat faaliyetleri ile birlikte müridleri, radyo ve televizyon programlarında Bawa'nın yer alması için imkânlar aramaya başlamışlardır. Popüler bir radyo programcısı olan Mitchell Gilbert, programlarında Bawa'dan ve öğretisinden bahsetmiştir. Ayrıca, yine meşhur radyo yapımcılarından olan Lex Hixon, Bawa'yı

⁹¹² Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. x.

⁹¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. xx.

⁹¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 75.

⁹¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 184.

programında misafir etmiş ve onunla röportaj gerçekleştirmiştir. Öğrencileri, Bawa'nın konuşmalar gerçekleştirmesi için San Francisco, New York, Iowa, California, Boston ve Toronto'ya seyahatler düzenlemiştir. Bawa; *Harvard, Toronto ve York Üniversitesinde* konuşmalar yapmıştır.⁹¹⁶

Fellowship ve medya ilişkisi, 1970'lerin sonlarında İran Devrimi ve Amerikalıların rehin alınması olaylarına kadar gider. Bawa'nın, Humeyni'nin uygulamalarına karşı gösterdiği sert tepki, *Time Magazine* dergisinde haber olarak yer almıştır.⁹¹⁷ Bawa'nın öğretisi ve faaliyetleri, *Philadelphia Inquirer* ve *Pittsburg Press* gazetelerinde haber olarak yer almıştır. Bawa, 1978'de başlayıp 1980'e kadar süren dönemde İran'ın lideri Ayetullah Humeyni'ye, İsrail Başbakanı Menachem Begin'e, Mısır Cumhurbaşkanı Enver el-Sedat'a ve ABD Başkanı Jimmy Carter'a mektuplar kaleme almıştır. Bu mektuplarında barışın önemine, kardeşlik kavramına vurgu yapmış, dünyanın sonunu getirebilecek atom savaşlarından kaçınılmasını talep etmiştir. Bu mektuplar, *Time Magazine* dergisinde haber olmasına sebep olmuştur.⁹¹⁸

Bawa, bir mürşid olması ile birlikte aynı zamanda bir ressamdır. Çok sayıda resim çalışması olan Bawa, bu eserlerde hat sanatıyla birlikte sembolik anlamlar yüklediği ağaç, kalp ve mezar motiflerini de kullanmıştır. *Esmâü'l-Hüsnâ, Peygamberler Ağacı, Kalbin Kayalık Dağları, Gönül, Saf İmanın Dört Mertebesi* isimli eserleri yanında; ayrıca Muiniddin Çiştî'nin kabrini resmettiği bir çalışması da vardır.⁹¹⁹

⁹¹⁶ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 87.

⁹¹⁷ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 212.

⁹¹⁸ Merin Shobhana Xavier, *a.g.e.* s. 90.

⁹¹⁹ *a.g.e.*, s. 91. Ayrıca Bawa'nın resimleri ile ilgili daha detaylı bilgiler için bkz. Gisela Webb, *Teaching through Pictures: Three Paintings of Bawa Muhaiyaddeen*, s. 290-296, içinde *Windows on the House of Islam: Muslim Sources on Spirituality and Religious Life*, Editör : John Renard, University of California Press, California, 1998.

Günümüzde Bawa'nın öğretileri, *The Fellowship Press* tarafından basılan kitapların yanında, www.bmf.org sitesi ile de okuyucuya sunulmaktadır. Bu sitede; yeni basılan kitaplara ilişkin bilgiler, yıl içerisinde yapılacak etkinlikler ve tarihleri, Philadelphia ve diğer şubelerdeki düzenli sohbet ve benzeri toplantılara ilişkin bilgiler, türbenin ziyaretine ilişkin duyurular, Bawa'nın bazı kitaplarının elektronik hâli, cami hakkında açıklamalar, ezan saatleri gibi bilgiler yer almaktadır. Ayrıca Fellowship'e ait çevrimiçi bir radyo⁹²⁰ ile Bawa'nın ses kayıtları yirmi dört saat yayımlanmaktadır.

⁹²⁰ <http://s3.nexuscast.com/start/bmf786/>, <http://s2.nexuscast.com/start/bmfhs/> ve <http://s3.nexuscast.com/start/bmfdd/> linklerinden üç farklı kanal üzerinden bu çevrimiçi radyoya ulaşılabilir.

3. Bawa'da Tasavvufî Düşünce

Bawa, şeriat, tarikat, hakikat ve marifet olarak tanımladığı dört katmanlı tasavvuf anlayışına sahiptir. Bu anlayış onun gerek İslam'ı gerekse diğer dinleri ele alışımda her zaman ana hareket noktasıdır. Hatta Hinduizm, Zerdüştlük, Hristiyanlık ve İslam'ı bu dört katmanın yansımaları olarak görür.⁹²¹ Bawa'nın bu yaklaşımından onun Hinduizm ve Zerdüştlüğü de tahrif olmuş semavi dinlerden gördüğü anlaşılmaktadır.

Ona göre şeriat, Allah'ın İlahi emirlerindeki ölümsüz hakikatlerin anlaşılması ve yaşanmasıdır. Tarikat, güzel davranış ve tevekkülün imanla birleştirilmesidir. Hakikat, müminin Allah'a İlahi birlik hâlinde kavuşmasıdır. Marifet, nur âleminde büyük bir azametle İlahi hakikatlerin netleşmesidir.⁹²²

Bawa, tasavvufu İslam'ın en doğru yorumu olarak görür. İslam'ın, sadece şekli şartlar çerçevesinde yaşanmasını yeterli bulmaz. Sıklıkla dini kavramları bâtinî yorumlarla açıklamayı tercih eder. Örneğin Kelime-i Tevhid'de yer alan yirmi yedi harften ilki olan *lam* harfinin Kadir Gecesi'ni (leyle't-ül kadr) işaret ettiğini, bunun da insanı simgelediğini söyler. Ona göre Kelime-i Tevhid'in son harfi olan *he* harfi de miracı ifade eder. Ruhun nazil olmasını Kadir Gecesi olarak gören Bawa, imanın kemale ermesi ile Allah'la konuşma gerçekleştiğinde de miracın yaşandığını söyler. Ona göre, bu yirmi yedi harf anlaşılmadan Allah'la konuşulamaz. Bu harfler bilindiğinde; artık o kişinin varlığı kalmaz, ölür; o anda kendindeki Muhammedî Nur, Allah'la konuşur.⁹²³

Bawa'nın tasavvuf anlayışında temel unsur, insan ve Allah arasındaki ontolojik irtibattır. İnsanı Allah'ın sırrı olarak gören Bawa, insanın tasavvuf yolundaki gayretleri

⁹²¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 269.

⁹²² Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 54.

⁹²³ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 10.

sonucunda fena bulacağını ve Hakk'a kavuşacağını savunur. Bunun gerçekleşmesi insanın nefsinden, dünya esaretinden, sahip olduğu bağlardan kurtulması ve tüm varlığı tek bir bütün görmesi ile mümkündür. Tüm insanları; hatta canlıları kendi canı gibi görmek; herkesin acısını, problemini kendi problemi gibi hissetmek, bu yolun temel düsturlarındandır. Bir taraftan bu idrake eren diğer taraftan da mürşid eşliğinde gerekli uygulamaları takip eden salik, sonunda Hakk'a kavuşur ve diğer insanları da bu hâle getirmek için çabalar.

3.1 İnsan - Kâinat - Allah İlişkisi

İnsan, konuşan canlı⁹²⁴ olarak tanımlanmış olup Arapça'da göz bebeği⁹²⁵ anlamı da bulunmaktadır. Bu kelimenin ünsiyet kelimesi ile alakalı olduğu ve birbiriyle yakınlık kurmadan, bir arada olmadan yaşayamayan canlı olduğu için bu anlama geldiği ifade edilmiştir.⁹²⁶

Hucvirî (v. 1072), insanı ruh, nefis ve bedenden oluşan bir terkip olarak görür.⁹²⁷ Muhyiddin Ebu Abdullah Muhammed (v. 1474) ise insanın zahir ve bâtın iki yönü üzerinde durur ve zahirinin kâinata, bâtınının ise İlâhi hazrete benzediğini ifade eder.⁹²⁸ Bu anlamda âlemde hangi hakikat varsa insanda da olduğu söylenmiştir. Bu yüzden insan, tüm hakikatleri kapsayan şerefli bir özden ibarettir.⁹²⁹

⁹²⁴ Seyyid Şerif Cürcani, *Tarifat*, s. 30.

⁹²⁵ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 314.

⁹²⁶ Rağıp el-İsfahanî, *Müfredât*, s. 107.

⁹²⁷ Hücvirî, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, s. 238.

⁹²⁸ Muhyiddin Ebu Abdullah Muhammed, *İnşa'ü'd-devair*, Leiden, 1917, s. 21.

⁹²⁹ Muhyiddin Ebu Abdullah Muhammed, *Ukletü'l-lü'lü'yye fî beyani tarikati's sadati'l-ulviyye*, s. 94.

Bawa, kâinatı Allah'ın harika mucizesi, insanı, Allah'ın ilahiliğinin sırrı ve Allah'ı da tüm yaratıklara hayat ve rızık veren, kalbe merhamet, sükûnet, doğruluk, ilim veren, her yerde mevcut, İlâhi kudret olarak tanımlar.⁹³⁰

3.1.1 İnsan

Bawa için insanı ele alırken en önemli husus, onun ikili yapısıdır. İnsan, sadece fiziki bir suret değildir. Bilakis onun metafizik yapısı tüm âlemleri ihata eder. Allah insana beş unsurdan⁹³¹ oluşan bir suret vermiş; aynı zamanda İlâhi suretiyle de onun mikro kozmozu da makro kozmozu da ihata etmesini uygun görmüştür. O, bu yapısıyla âlemlere, ervah âlemine, zahir ve bâtın tüm âlemlere hükmetme imkânına sahiptir. Buna rağmen insan, doğası gereği bedenini teşkil eden beş unsurun ve nefsanî etkilerin tesirinde kalır.⁹³² Bu beden, aslında insanın bineğidir ve binici de nurlu ruhtur. Bawa'ya göre ruhun parlak nuruna erişen kimse gerçek insandır. Böyle bir insan Allah'la irtibatlıdır. Ruh, Allah'ın kudretine ve her şeyi idare eden doksan dokuz sıfatına bağlıdır. Bawa'ya göre, insan dışındaki tüm yaratılmışlarda otuz altı sıfat vardır, insanda ise doksan dokuz sıfat bulunur.⁹³³ İnsan bu doksan dokuz sıfatı kendinde geliştirirse, onlarla ahlâklanırsa, Allah'ın Nur'u insanda parlar. O zaman insan, huzura erer, cennet bahçesine ulaşır.⁹³⁴

Bawa'ya göre, akıl tarafından idare edilen ve beş unsurdan oluşan beden, bir yanılsama ve cehennem âlemidir. Ruh ise Allah'ın nurundan oluşan saf surettir ve cennet âleminde, saf ruhlar dünyasında yaşar. Bawa, tasavvufta nefisle mücadele olarak ele alınan

⁹³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 50.

⁹³¹ Toprak, su, ateş, hava ve esir.

⁹³² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 143.

⁹³³ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 21.

⁹³⁴ a.g.e., s. 22.

savaşın bu iki suret arasında olduğunu söyler. İnsan, nur suretine uygun olduğunda iyi davranır ve güzel konuşur. Ancak unsurların suretine uyduğunda kötü konuşur, kötü davranır.⁹³⁵

Bawa, insanın ikili yapısını birisi gölge beden, diğeri nur beden suretinde iki beden şeklinde de yorumlar. Bedenin dışa dönük kısmı gölge olup, içi ise Hak'tır ve nurdan ibarettir. Gölge beden maruz kaldığı şeyler nur bedene tesir etmez. Örneğin, tüm peygamberlerin maruz kaldığı ızdırap ve işkenceleri tek tek sayan Bawa, bunların onların gerçek varlığına değmediğini, tesir etmediğini; sadece gölge bedene etkisi olduğunu söyler.⁹³⁶ Ancak Bawa, insan bedeni ile ruhu arasındaki etkileşimi de kabul eder. Örneğin, insanın kırk yaşına gelmesi, manevi yolculukta önem arz eder. İnsanın manevi olgunluğa erişmesinde yaşı doğal bir rol oynar. Kırk yaşına ulaşan insan, bedeninden kaynaklanan bir takım olumsuz tesirlerden belirli oranda kurtulma imkânı bulur.⁹³⁷

Bawa, insanın yaratılışı ile ilgili olarak, "İnsan maymundan mı geliyor?" sorusuna olumsuz yanıt vermiştir. Ona göre insan aklının maymun sıfatına benzeyen özellikleri vardır; ancak insan, maymundan yaratılmamıştır. Aklı, her şeyi taklit eden, merak eden bir maymuna benzeten Bawa, sürekli iştahını koruyan, her şeye ulaşmak isteyen, ancak ulaştığında da hemen bırakan ve hiçbir şeyle de doymayan insanın maymun sıfatı taşıdığını söyler.⁹³⁸

Bawa, insanın yaratılışını bir hikâyeye ile anlatır. Ona göre Kerbela, on sekiz bin âlemin merkezidir. Allah, insanın yaratılışı için Kerbela'nın dört bir yanından toprak getirilmesini emreder. Cebrail toprağı almaya çalışır, ancak toprak müsaade etmez ve

⁹³⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 69.

⁹³⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 50.

⁹³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 302.

⁹³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 24.

kendinden toprak alacak kişinin o olmadığını söyler. Daha sonra Mikail ve İsrâfil de aynı şekilde dener, ama başaramazlar. Bunun üzerine Allah, Azrail'i gönderir. Bawa'ya göre Azrail'in dört başı ve dört çehresi vardır. Birinci yüzü siyah ve çok karanlık, ikincisi ateş, üçüncüsü süt gibi ve dördüncüsü de hep Allah'a dönük olan nurlu güzel yüzdür. Azrail de Kerbela'dan toprak almak üzere gider ve toprak da aynı cevabı verir, "Sen benden toprak alamazsın" der. Fakat Azrail, "Bunun Allah'ın emri ve almak zorunda olduğunu" söyleyerek dört yönden bir avuç toprak alır. Sonra bu bir avuç toprağı yine Kerbela'ya koyar.⁹³⁹ Hikâyenin devamında Bawa, bu emri yerine getirebilen Azrail'in, Allah tarafından ölüm meleği olarak görevlendirildiğini ve bu şerefın ona ihsan edildiğini söyler.⁹⁴⁰ Din ve İslam başlıkları altında detaylı açıklandığı üzere Bawa'nın, Şii olmadığı Ehl-i Sünnet olduğu bilinmektedir hatta eserlerinde özel bir ehlibeyt vurgusu da yoktur. Bu çerçevede bu konuyu Kerbela'yı içeren bir hikâye ile ele alması dikkat çekicidir.

Bawa, insanın yapısına yönelik değerlendirmesini bu toprak üzerinden yapar. Toprak vehimden ibarettir ve toprak; ateş, su ve hava gibi diğer unsurları içerir. Bawa şöyle der:

*"Allah bu dört unsuru, dört dini, dört basamağı, dört farklı ibadeti ve bunlardaki tüm güçleri aldı ve bir avuç toprakta sıkıştırdı, yoğurdu. İnsanı yaratmak ve insanın gücünü sergilemek için, bu bir avuç toprak Kerbela adı verilen on sekiz bin âlemin merkezine kondu. Nedir bu yer? İnsanın bedenidir. On sekiz bin âlemin savaş alanı insanın kalbidir. Bir avuç toprak budur."*⁹⁴¹

⁹³⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 27-28.

⁹⁴⁰ a.g.e., s. 30

⁹⁴¹ a.g.e., s. 28.

Yaratılışı, Âdem (a.s) ve Havva'nın çocukları olarak ele alan Bawa, Âdem'in çamurdan, annesiz ve babasız yaratıldığını, Havva'nın ise Âdem'in kaburga kemiğinden halk olduğunu ifade eder.⁹⁴² Âdem (a.s) ve Havva cennetten çıkarıldıklarında Âdem (a.s) doğruya Havva ise batıya indirilmiştir. Altı yüzyıl boyunca ayrı kalmış ve bu süre boyunca sürekli ağlamış, hamd, ibadet ve tefekkürle meşgul olmuşlardır. Sonunda Cidde'de bir araya gelmişler ve orada da yirmi bir ikizleri olmuştur. Böylece insan ırkı ortaya çıkmıştır.⁹⁴³

Bawa, Âdem'in (a.s) yaratılışı sırasında şeytanın cinlerin lideri olarak cennette olduğunu söyler. Âdem'le şeytanın ilk buluşmasını detaylı bir şekilde tasvir eden Bawa, şeytanın bin takipçisiyle Âdem'i görmeye geldiğini, Âdem'in (a.s) güzelliğini gördüğünü, onun bakışlarından korktuğunu, buna rağmen topraktan yaratılması dolayısıyla onu küçük gördüğünü anlatır. Bundan sonrasını şöyle açıklar:

*"Allah daha sonra Âdem'e ruh verdi. Ruh, başın tepe kısmı yani arştan başlayarak bedenin aşağılarına doğru indi. Bu sırada beyin çalışmaya başladı, ama bedenin geri kalan kısmı hâlâ topraktı. Ruh gözlere indiğinde gözler parlamaya ve görmeye başladı. Kulaklara gitti, kulaklar işitebildi."*⁹⁴⁴

Meleklerin Âdem'e secde etmesi hadisesini Bawa farklı bir yorumla anlatır. Âdem (a.s) yaratılınca Allah melekleriyle Âdem'i cennete davet eder. Allah, Âdem'i imam yapar ve "O'nun arkasında saf tutarak bana secde edin!" der. Şeytan ve takipçileri dışında hepsi bu emre uyar.⁹⁴⁵ Bawa'nın bu olayı farklı bir şekilde anlatması ilgi çekicidir. Bawa'nın

⁹⁴² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 37.

⁹⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 252.

⁹⁴⁴ *a.g.e.*, s. 94.

⁹⁴⁵ *Aynı yer*

anlatımında şeytan Âdem'e secde etmeyi değil, Âdem'in (a.s) arkasında saf tutmayı reddetmiştir.

Bawa'nın tasavvuf anlayışında en önemli öğelerden biri, insanlık ailesinin tek bir aile olduğu düşüncesidir. Hepsi Âdem'in çocukları, İbrahim Peygamber'in (a.s) takipçileridir. Tüm insanlar -doğru imana ulaştığında- Hz. Muhammed'in (s.a.v) ümmetidir.⁹⁴⁶ Bawa, insanların birliği ve aynılığı üzerine pek çok görüşler ileri sürer. Örneğin, insanlar pek çok farklı diller konuşsa da bebeklerin doğar doğmaz çıkardıkları sesler aynıdır. Bir bebek tüm dilleri ve tüm dinleri bilir. Ama aileleri eğitim verirken kendi dillerini, kendi bilgilerini öğretirler. Onlara şu veya bu gruba ait olduklarını söylerler. Çocuk bunları öğrenirken Allah'la olan bağları kopmaya başlar. Doğuştan bildiği insanlığın birliği duygusu kaybolmaya, bozulmaya başlar. Ben duygusu ve kan bağları öncelik kazanmaya başlar.⁹⁴⁷

Bawa, insanlık ailesini ele alırken bu aileyi Allah'tan ayrı bir varlık olarak görmez. Ona göre bir tek topluluk ve bir tek Allah vardır. Dünyadaki tüm hayatlar için tek vücut, tek varlık Allah'tır.⁹⁴⁸ Bawa, insanların kendi aralarında yaptığı ayrımcılığa dikkat çekerek suyun önyargısı olmadığını, havanın insanların renklerine bakmadığını; ateşin, toprağın, güneşin ayırmı yapmadığını; benzer şekilde Allah'ın da insanlar arasında fark gözetmediğini söyler. Hakikat ve irfan bunlarla ilgilenmez; öyleyse insan da bu tip ayrımlarla ilgilenmemelidir. Güneş herkese aittir; ay, su, hava, ateş tüm varlığın hizmetindedir. Hak ve O'nun irfanı herkese aittir. Bu yüzden insan tüm varlık için iyi olmalıdır.⁹⁴⁹

⁹⁴⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 106.

⁹⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, ss. 108-109.

⁹⁴⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 52.

⁹⁴⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 109.

Bebeğin öyle bir ağlaması vardır ki annenin yüreğini okşar, etraftaki herkese huzur ve mutluluk verir. Bu yüzden herkes onu kucağına almak, öpmek ister. Kuzu, dana ve pek çok hayvanın sesleri de buna benzerdir. Hangi dili konuşursak konuşalım o sesler insana sükûnet, rahatlık, huzur verir, kalbe tesir eder. Bir anne bebeğini doğururken çığlıklar atsa da, ölümün kıyısına gelse de bebeğinin sesini duyar duymaz sakinleşir, acılarını unuttur. Bawa'ya göre, benzer bir şekilde Hak da insanın hem annesi hem babasıdır. Ona göre Hak insanı bu cehalet, günah ve öfke dünyasından kurtarmak için pek çok yola başvurur. İnsanın dünyadan yorulup Allah'a yüzünü çevirmesiyle Allah çok mutlu olur. Bu durum, sadece Allah'ın hoşuna gitmez, tüm varlıkları mutlu eder. Her şey bu insanı kalbiyle kucaklamak ve öpmek ister. İnsan ve Allah arasındaki bu yüce bağ dolayısıyla kul ne kadar günahkâr da olsa, Allah'ı inkâr da etse, O çok hoşgörülüdür, insanı bırakmaz. Ailesi insanı unutulabilir, ama Allah unutmaz.⁹⁵⁰

Eğer insan Allah'la irtibat kurmak, konuşmak isterse, bebekliğine geri dönmeli, orijinal dilini öğrenmeli, ilk birliği, barışı, eşitliği öğrenmelidir. Ancak bu hâle ulaştıktan sonra Allah'a ulaşabilir.⁹⁵¹ Bunu başarabilen insan, "ben" hissinden, egodan, bencillikten kurtulur, önyargı ve farklılık düşüncelerinin hepsinden uzaklaşır; kibir, öfke, nefret, acelecilik, ırk kavramı, din fanatıklığı kaybolur.⁹⁵² İnsan öğrenci olarak kaldığı ve öğrenmeye devam ettiği sürece yaşlanmaz. Ne zaman ki, "Artık öğrendim ve biliyorum" derse yaşlanmaya başlar. İnsan kendisinin önemli biri gibi övülmesine izin verdiğinde yaşlanır. Gururlu ve havalı biri olduğunda; artık daha fazla öğrenemez. İnsan, öğrenci

⁹⁵⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 82-83.

⁹⁵¹ *a.g.e.*, s. 85.

⁹⁵² *a.g.e.*, s. 88.

olmak yerine öğretmen olduğunda yaşlanır. İnsan, usta olursa öğrenimi biter. Bu insan, yaşlanır, ölüm meleği gelir ve kıyamet günüyle yüzleşir.⁹⁵³

Bunun tersine insan bebeklik çağına dönmeyi başarır o zaman sonsuz gençliğe ulaşır. Her daim Rabb'iyle birlikte olur, O'ndan asla ayrılmaz. Bebek kalıp öğrenmeye devam ederse her daim Allah'ın huzurunda yaşar. İrfan sahibi olmaya çalışırsa insan Allah'tan hiç ayrılmaz. O zaman O'nunla konuşabilir. İnsan, sadece O'nunla olduğunda mutlu olabilir. Bebeklik zamanı sonsuz gençliktir. Kalp ve beden güzelliği, yüz güzelliği, irfan güzelliğine ulaşan insanı herkes kucaklar ve sevgiyle sarar.⁹⁵⁴

Bawa, insanın kıymeti ve sırları üzerine açıklamalar yapar. Kutsal kitaplardaki tüm ilimler, Allah'ın *üç bin yüce sıfatı*, doksan dokuz velayeti⁹⁵⁵, adalet, huzur, cennet, cehennem ve dünya; insanın içinde, kalbinde mevcuttur. Allah, insanın kalbine nurunu yerleştirip peygamberleriyle de kutsal kitaplarını göndermiş ve vahyin manasını anlamasını istemiştir. Bawa, Allah'ın insana şöyle hitap ettiğini söyler:

*"Bedenin bir kitap, kalbin bir cennet... İrfanın parlak bir ışık ve Ben o irfanın içindeki Kudret'im. İnsanın kalbi benim arşımdır, orada hüküm sürerim. Bu Benim ve senin hikâyendir. Bunu anladığında, birlik içinde yaşayacaksın. Benim abdim olacaksın ve Ben, senin Efendin olacağım. İşte o zaman sana istediğini verebilirim ve seni huzurlu kılabilirim."*⁹⁵⁶

Bawa, buradan yola çıkarak Kur'an ve diğer kutsal metinler incelenirken, iç mananın aranmasını, derinlemesine okuma yapılmasını ister. Ancak bu şekilde Allah'ın kelimeleriyle Allah'la konuşulabileceğini, bunun da irfan ile gerçekleşeceğini söyler.

⁹⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 89.

⁹⁵⁴ *a.g.e.*, s. 96.

⁹⁵⁵ Bawa, burada velayet kelimesini kudret ve esma anlamında kullanmaktadır.

⁹⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 55.

Allah'ın hakikati ve Allah'la konuşmanın, Hakikatin kendisi olduğunu savunur. Bunu ise Allah'ın sıfatlarıyla, fiilleriyle yaşamaya bağlar. Günlük yaşamda O'nun sıfatlarıyla hareket edildikçe, güzel ahlâk sergilendikçe hakikate ulaşılacaktır.

*"Allah'ın merhametli gözlerinde ol ve dünyaya öyle bak. Allah'ın huzurunu hâl edin ve dünyaya huzur vermeye çalış. Allah'ın birlik hâlinde ol ve dünyada birliği kurmaya çalış."*⁹⁵⁷

İnsandaki kemâlâttan vurgulu bir şekilde bahseden Bawa, insanı beşeri boyutundan da soyutlamaz. İnsanda karanlık ve nur, irfan ve cehalet, hakikat ve yalan, insanlık ve hayvanlık, Allah'ın yüceliğinin merhamet sıfatları ile dünyanın yalancı yüceliğine dair sıfatlar bir arada mevcuttur.⁹⁵⁸

Bawa, insanı, Allah'ı fitraten bilme kabiliyetine sahip bir varlık olarak değerlendirir. Ona göre, insanın kalbinde Allah'ı kendiliğinden bilen bir nokta vardır. O nokta; nurdan olup, beden içinde, bedenle kaynaşmış bir varlıktır. İnsan, Allah'tan gafil de olsa bu nur ona Allah'ı hatırlatır. Allah'a inanmamız gerektiğini insana telkin eden bir titreşimi bedende yaymak suretiyle hatırlatma görevini gerçekleştirir. Kalpteki nokta aynı zamanda bir tür uyanıklık olup, insanı yaklaşan tehlikeye, kazaya karşı da uyarabilir.⁹⁵⁹ Bu nokta, bize bizden yakındır, bizi hakikate yönlendirir. Hakikat ve İlâhi nur, mükemmel bir şekilde o noktanın içinde mevcuttur. Bu nokta, aynı zamanda vahyin ve ilhamın da odak noktasıdır. Bize; sadece Allah'ı hatırlatmakla kalmaz, aynı zamanda O'na giden yolumuz hakkında bize açıklamalarda bulunur. Bazen bir uyarı gelir, bazen de işlediğimiz bir hatayı bize gösterir.⁹⁶⁰ Bawa'nın bu konuyla ilgili nazım bir ifadesi şöyledir:

⁹⁵⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 55.

⁹⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 4.

⁹⁵⁹ *a.g.e.*, s. 2.

⁹⁶⁰ *a.g.e.*, s. 3.

“O nokta,

İrfanın içindeki nur,

İrfandaki ve kemâlâttaki aydınlık,

Gözlerin nurundaki nur,

Dildeki tat ve konuşma,

Yüzün güzelliği, kulaktaki güzel ses,

Burundaki tatlı bir koku,

Kalpteki o nokta,

Rahmetin kudreti,

Parlak bir nur,

İzah ve şerh kabiliyeti olarak mevcuttur.”⁹⁶¹

Bawa kalpteki noktayı, tasavvufî terminolojideki “nokta-i süveydâ” kavramını çağrıştıran bir tarzda izah ederken, insanın, Allah’ın nuruyla olan irtibâtını da Hz. Âdem’e dayandırmaktadır. Allah, o nuru Âdem’in (a.s) alnına yerleştirmiştir. Alındaki bu mahale Bawa “küresi” der ve bunun gerekçesini, Âdem’in (a.s) alnına Muhammedî Nur’un mührünün vurulması olarak açıklar.⁹⁶²

Bawa, “küresi” kavramıyla birlikte “İlahi aydınlanmış irfan” terimini de kullanır. O, ileride daha detaylı ele alınacağı üzere, irfan kavramını derecelendirmiş ve irfanın en üst seviyesini “İlahi aydınlanmış irfan” olarak tanımlamıştır. O nokta; yani küresi, aynı

⁹⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 3.

⁹⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 93.

zamanda İlahi aydınlanmış irfanın kaynağı,⁹⁶³ keşf ve ilhamın mazharı olan bir latife, cemâlin ve kemâlâtın aydınlığıdır. O, herkeste vardır ve her şeye içeriden bakar.⁹⁶⁴

İnsan ruhu, Bawa'ya göre, Allah'ın bilinemezliği ile paralel özellikler arz eder. Ruh, dünyada hiçbir şey tarafından bilinemez. Hatta büyük melekler bile aslını bilemez. Ruh kesip açmak, incelemek mümkün olsa onun sonu Hakk'a, Hakk'ın kudretine ulaşır. Bawa, ruhun bu şekilde milyonlarca parçaya ayrılrsa, bir parçacık da binlerce kez daha bölünse birbiri etrafında dönen parçacıklara ulaşılacağını, bunların küçüldükçe içindeki nurun, ışığın, kudretin daha büyük olacağını söyler. Ancak bu parçacıkları anlatırken bir taraftan da onların esasının doksan dokuz olduğu ifade eder ve birbiri etrafında birbirine değmeden döndüklerini anlatır. Bu her bir parçacık alınıp on milyon parçaya bölünse yine birbiri etrafında dönen doksan dokuz parçacığa ulaşılacağını vurgular. Bu anlatımı milyonlarca kez bölünecek şekilde tekrar tekrar anlatır. Ve neticede, ona göre tek değişen şey, bölünme arttıkça parçacıkların taşıdığı enerjinin, nurun, ışığın artmasıdır. Bu şekilde bölünerek incelenmeye devam ettikçe; artık sonunda daha fazla analiz yapılamayacağını; çünkü artık göremeyeceğimizi, kaybolacağımızı, yutulacağımızı söyler.⁹⁶⁵ Bu açıklamada ruh ile Hak arasında bir paralellik kurarak, ruhun aslına eremeyeceğimizi, aslını bilemeyeceğimizi, ne olduğunu tam olarak asla anlayamayacağımızı vurgular.

Bu anlatımda kullandığı doksan dokuz rakamının Esmâü'l-Hüsna'yı işaret ettiği değerlendirilebilir. Dolayısıyla ruhun aslı esmalardır ve ruh tüm esmaların terkibinden oluşmaktadır. Ayrıca Bawa'nın ruhu anlatımı, atomaltı parçacık mekânîğini de çağrıştıracak şekildedir. Kuantum fiziğinin konusu olan atomun altı parçacıklarına inildikçe her parçacığın daha küçüğünün olması ve sonsuza kadar bu parçalanmanın

⁹⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 3.

⁹⁶⁴ *Aynı yer*

⁹⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 168.

devam edebileceği, bilimsel bulgusu ile Bawa'nın, ruhu anlatımı benzerlik taşımaktadır. Bawa daha sonra anlatımına devam eder ve bu analizin tam olarak yapılabilmesinin tek yolunun suretten kurtulmak, fena bulmak olduğunu söyler.⁹⁶⁶

Bawa'ya göre ruh bu âleme gelmeden önce, sadece nurdan ibaretken de Rabb'ini biliyordu. Sadece nurdan ibaret olduğu hâlde, ruhun nuru o Nur'u tanımış, O'na tazimle boyun eğmiş, ibadet etmiştir. İşte insanın bu nurdan sureti halen insanın içinde gizemli bir sır olarak mevcuttur. Bu sır, Allah'ın aşkı halinde görünen bir irfan hazinesidir. O ruhun hayatı, Hakk'ın hayatıdır. Onun fiilleri, Hakk'ın fiilleridir ve o ruhun sevgisi, aşkı, sonsuz, sınırsız ve bölünemezdir.⁹⁶⁷ İnsanın diğer varlıklara merhamet etmesini sağlayan, insanı uyanık kılan, diğer insanları rahatlatmasını sağlayan hep bu aşktır. Merhamet sıfatı, o nurdan suretin sadece bir yönüdür. Bu merhamet dolu sevgi, Allah'ın sonsuz aşkının bir ışıık hüzmeleri gibidir.⁹⁶⁸

Bawa'ya göre insan ve Hak arasında büyük bir mesafe yoktur. Hak, insanda; insan Hak'tadır. İkisi de birbirinde gizlidir. Ama insan şeytana da benzeyebilir. İnsanın şeytana veya Allah'a gidebileceği iki yolu vardır. Bu seçime göre insan, şeytana veya Allah'a benzeyebilir.⁹⁶⁹ Allah'ın sıfatlarına uygun fiiller sergileyen, güzel ahlâkı hayatında görünür kılan bu insan ile Allah arasında mesafe yoktur. Bu kişi nerede ise Allah da oradadır. Bu aşamaya ulaşan kişi kulluk makamına varmıştır.⁹⁷⁰

İnsan ve Allah o kadar yakındır ki birbirlerine bakıp dururlar. İkisi de aynı yerededir. Her insanın içinde Allah'ın bulunduğu bir yer vardır. Bu birlikteliği engelleyen ise akıldır.

⁹⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 168.

⁹⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 4.

⁹⁶⁸ Aynı yer

⁹⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 96.

⁹⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 516.

Aklı aşan insanla Allah aynı yerdedir.⁹⁷¹ Akıl ise, ancak çöp peşinde koşar.⁹⁷² Aklını aşan insan için Allah ve ahiret daha bu dünyadayken görülür.⁹⁷³

Bawa, insanın aşkınlığını anlatırken her şeyin insanın içinde olduğunu vurgular. Tüm savaşlar, şehirler, cennet, cehennem insanın içindedir.⁹⁷⁴ İnsanın cennete ulaşması için yürümesi gereken yol dahi -ki Bawa'ya göre bu yürüyüş farzdır- insanın kendinden geçer.⁹⁷⁵ İnsan ve Allah arasındaki alışveriş, Allah'tan ilm-i ledün alınması ile gerçekleşir.⁹⁷⁶ İnsanın esas varlığı Allah'a aittir. O, Allah'ın hakikatidir, sıfatlarıdır, sevgisidir. Hak eşitlik, sükûnet, sevgi, merhamet, güven, dostluk ve tevhiddir.⁹⁷⁷ Allah, insana kendi sıfatlarını, fiillerini, sevgisini, rahmetini, hakikatini, adaletini, sabrını vermiştir.⁹⁷⁸

İnsan her zaman Allah'ın sırrıdır. Allah'ın ihsanı, insanda sırrın sırrı olarak mevcuttur. Bu ihsan içinde de İlâhi aydınlanmış irfan⁹⁷⁹ vardır.⁹⁸⁰ Hakk'ın sırrı insandır ve insanın sırrı Hak'tır.⁹⁸¹ Tüm peygamberler Hakk'ın sıfatıdır. Sıfata yakından bakıldığında ise sır görülür.⁹⁸² Hak olmadan insanın Hakk'a ait ruhu ölür.⁹⁸³ Hak, insanın

⁹⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 13.

⁹⁷² Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 4.

⁹⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 14.

⁹⁷⁴ *a.g.e.*, s. 161.

⁹⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr*, s. vii.

⁹⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, Fellowship Press, 2007, Philadelphia, s. 17.

⁹⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 19.

⁹⁷⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 4.

⁹⁷⁹ Bawa'nın irfan tanımlamasında yer alan yedi seviyeli irfanın en üst seviyesidir. İrfan başlığında daha detaylı açıklama verilmiştir.

⁹⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. xvii.

⁹⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 224.

⁹⁸² *a.g.e.*, s. 260.

⁹⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s.7.

içinde; insan, Hakk'ın içindedir. İkisi arasında bağlantı vardır. Allah'ın güzel sıfatlarını taşıyan bir insan, aslında Allah'ı içinde taşır. Bu şekilde ikisi arasında bir bağlantı kurulmuş olur. Hak ile insan arasındaki bağlantı sayesinde insandaki kötü sıfatlar kaybolur ve Allah'ın mükemmel safiyeti o insanda tecelli eder. Buna örnek olarak ateşteki bir odun parçasını veren Bawa, ateşin odunu yok edip, tam olarak ateş haline getirdiği gibi Hak ile temas eden, bağlantıya ulaşan insanın da kötü huylarının benzer şekilde yok olduğunu söyler.⁹⁸⁴ Bunu yapmayan ise hayvanî sıfatlara sahiptir. O, hayvana ve şeytana benzer.⁹⁸⁵ Bawa, bu tip insanları hayvan-insan ifadesiyle tanımlar. Ona göre, insanda hayvan sıfatları ağır basıyorsa o insan bir anlamda hayvandır. Temiz ve kirliyi birbirinden ayıramayan, utanması olmayan, örtünmeyi bilmeyen, kötü kokan, kötü sıfatları taşıyan bir insan aslında hayvan-insandır.⁹⁸⁶

Bawa, insanın, İlâhi irfana sahip olması dolayısıyla tüm varlık âleminde en yüksek ve yüce varlık olduğunu savunur. İnsan, mümin olduğunda cennetteki varlıkların göremediği şeyleri bilip görebilir. Bawa'ya göre cinler ve periler; sadece otuz altı kudrete (esmaya) sahiptir; insan ise buna mukabil doksan altı kudrete (esmaya) sahiptir. Bu doksan altı kudretin ötesinde gerçek insan, Muhammed (s.a.v), Nur ve Allah vardır. İnsan, irfana ulaştığında ona gerçek insan; yani Âdem'in (a.s) sureti denir. İkinci aşamada kalp aydınlandığında ve insanın yüzünde parladığında Muhammediyet zuhur eder. Üçüncü olarak irfan ışığı tamamlandığında ve bâki olduğunda Nur'un güzelliği, Hz. Muhammed'in (s.a.v) azameti ortaya çıkar. Son olarak insan, geri kalan her şeyi arkaya atar; "elif"nin sessizliğinde ayakta durur ve namazda olduğu gibi eller tekbir getirerek yanlarda durursa Allah zuhur eder, irfan olarak parlar. Bawa'ya göre doksan altı kudretle

⁹⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, ss. 21-22.

⁹⁸⁵ *a.g.e.*, s. 86.

⁹⁸⁶ *a.g.e.*, ss. 23-24.

birlikte, gerçek insan, Muhammediyet, Nur ve Allah yüz esmayı temsil eder. Allah, bir esması hariç hepsini insana vermiş; sadece birini kendine saklamıştır. O esma, Allah'tır. Çünkü Allah benzersizdir. Ancak bu benzersiz hazine, insanın içinde gizlenmiştir. Allah, insanda olmasa kıpırdıyamaz, yaşayamaz. Bawa'ya göre gerçek insan; Allah'ın içinde gizlidir, Allah'a teslim olmuştur. Dolayısıyla Allah, gerçek insanın içinde; gerçek insan da Allah'ın içinde gizlidir.⁹⁸⁷

İnsandaki bu doksan altı iç kuvvet her insanda farklı oranlarda bir araya gelir ve ortaya çıkar. Bu doksan altı rakamının yüze tamamlanmasında Bawa farklı yaklaşımlar da geliştirir. Ona göre bu doksan altı sığata ek olarak toprak, su, ateş ve hava unsurlarından oluşan dört kuvvet daha vardır. Bu yüz kuvvet insanda birbiriyle bağlantılı olarak bulunur ve bu iç kuvvetler, beden, fiziksel görünüm ve daha pek çok farklı suret ve şekil olarak zuhur ederler. Bu kuvvetleri kontrol altına almak, bunları insanın emrine vermek ve böylece Allah'ın hakikatının sırrını ortaya çıkarmak için Allah'ın özü, zatı olan ruh; yani Nur insana verilmiştir. Bu Nur, marifetin mükemmel saf irfanıdır.⁹⁸⁸

İnsanın Hakk'ı anlayabilmesi için, önce bedenini unutması, kendini bilmesi, kendinden geçmesi ve sonra merhamet, sevgi, şefkat ve tüm yaşamlara sempati duyması gerekir. Sadece bunu başarabilenler bu dünyanın esaretinden kurtulabilir, kendinden geçebilir ve Hakk'ın sırlarına erebilir. Bu mertebeye eren insan, yedi yaşındaki bir çocuğun kalbinin safiyetine sahip bir şeyh olarak insanları kalplerine ve sırlarına ulaştırabilir.⁹⁸⁹

⁹⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 129.

⁹⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 264.

⁹⁸⁹ a.g.e., ss. 101-102.

Bawa'ya göre, insanın Hakk'ı unutmaması için ona beş farklı durum verilmiştir. Bunlar; doğum, açlık, hastalık, yaşlılık ve ölümdür. İnsan bunları kullanarak gerçeğe ulaşabilir. Bir diğer açıdan da bunlar İslam'ın beş şartının manasıdır.⁹⁹⁰ Bawa her insanı gerçek insan olarak görmez. Doğru aranır ve izlenirse insan olunur. İnsan olan, Hakk'ın sırrını bilir. Hakk'ın sırrını bilen; Hakk'ın elçisi, temsilcisi olur. İnsan, Hakk'ın sırrını bilir ve dönüşürse cehennem ondan uzaklaşır. Kötü ruhlar, şeytanlar, aklın şerri, nefis köpekleri ondan uzaklara kaçır.⁹⁹¹ Bu sebeple insan, Allah'a güçlü bir imana sahip olmalıdır. Keskin bir imana sahip olan, güç bulur ve Allah'a giden yolu kolaylıkla yürüyebilir. Çölde yolu insana bulduran bu güçlü imandır. Allah'tan başka ilah olmadığına kesin bir imanla inandığımızda yukarı tırmanabilir, kötülüklerden kaçabilir ve irfana uygun yaşayabiliriz.⁹⁹²

Safiyet, Bawa için önemli bir kavramdır, sohbetlerinde sıklıkla dile getirir. Ona göre Allah'ın doksan dokuz esmasına erenler saflığa ulaşırlar, hayatın safiyetine ererler. Ona göre tüm hayatları anlayabilmek ve buna uygun davranmak bu safiyetle mümkündür. Birlik, uyum ve tek insanlık ailesini anlayabilmek safiyettir. İnsan, eğer farklılıklar görüyorsa safiyetten uzaktır. Bu da acıya ve üzüntüye sebep olur. Farklar geldiğinde safiyet gider. Toprak, ülkeler, şehirler, diller, kadın, altın, zenginlik, *senin* ve *benim* algısı safiyeti yok eder. Bunlar ayrılıklar yaratır; farklılıklar, savaşlar ve mücadelelere sebep olur. Bunlar saf değildir. Hayatın safiyeti; birliktir, uyumdur, hakikattir, iyiliktir, sükûnettir, barıştır. Allah'ın bakış açısı anlaşıldığında, doksan dokuz esma yaşanabilir hale geldiğinde İslam'a ulaşılır. İslam, işte bu safiyetin kendisidir.⁹⁹³ İnsan, doksan dokuz

⁹⁹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 255.

⁹⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 231.

⁹⁹² Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 33.

⁹⁹³ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 179-180.

sıfatı kendinde geliştirirse, onlarla ahlâklanırsa, yüzücüsü; yani Allah'ın nuru, o insanda parıldar. Bawa'ya göre, huzur da, cennet bahçeleri de budur. Bunu yapamamak ise hayatın cehenneme dönüşmesidir.⁹⁹⁴

Eğer insan ağzını, gözlerini, kulaklarını, burnunu kontrol edebilirse; bunların esaretinden kurtulur. O zaman arş ve kürsi o kula açılır. O zaman kul, Hak olur, her şeyi görebilir.⁹⁹⁵ Bawa, zikirde insanın irfan gözüne ulaştığını ve hem her yönü hem de kendi bedenini ve hakikatini görebileceğini söyler. Ona göre, arş, kürsi ve kalem beynin içindedir.⁹⁹⁶ Allah, irfan ve sükûnet ile yer ve gökyüzünü idare etme imkânını insana vermiştir. Allah, insana en yüce güzelliği, en yüce irfanı, huzuru, adaleti vermiştir.⁹⁹⁷

İnsanın yarısı içinde, yarısı dışında olan otuz dünya vardır. Zihinde var olan her şey, dışarıda gözle görülen varlıklar olarak ortaya çıkar. Zihindeki bu görüntüler, insanın içindeki yanılsamanın karanlığı ile birleştiğinde karanlıkta parlarlar. Ancak bunlar irfan aydınlığı ile karşılaştıklarında güçlerini kaybeder ve yok olurlar.⁹⁹⁸

İnsanda beş de okyanus vardır. Gümüş okyanus, kan okyanusu, mavi okyanus, yeşil okyanus ve altın okyanus... Bunlar beş yanılsama okyanusudur. Gümüş okyanus, menidir. Kan okyanusu; insanın kan bağlarını, bağımlılıklarını ifade eder. Mavi okyanus; insanın zehirli sıfatlarını, karmik özelliklerini simgeler. Yeşil okyanus; soğukluktur ve simgesi aydır. Altın okyanus ise mayadır, hayaldir. İnsanın akıl ve arzusu bu beş okyanusta mekân tutar.⁹⁹⁹

⁹⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 22

⁹⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 152.

⁹⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 80.

⁹⁹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 34.

⁹⁹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 28-29.

⁹⁹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 131.

Bawa'nın tasavvuf anlayışında harfler ve bunların yorumlanması önemli bir yer tutar. İnsanı da harflerin sembolizmi ile ele alan Bawa'ya göre insan yirmi yedi harften yaratılmıştır. Bir karanlık harf, yirmi yedi ışıklı harf vardır. Bu yirmi yedi harf ise yirmi yedi yıldızı, on iki burcu ve dokuz gezegeni oluşturur.¹⁰⁰⁰ Bawa, bu on iki burcu ve dokuz gezegeni insan bedeni ile ilişkilendirir. Bu dokuz gezegen gerginliğe, öfkeye sebep olur. Bu gezegenlerin insan bedenindeki karşılığı; iki burun deliği, iki göz, iki kulak, ağız ve belden aşağıda bulunan iki deliktir. Ona göre bunların hepsi insanı karıştırır durur.¹⁰⁰¹ Bunlarla beraber altı irfan seviyesini barındıran altı noktalı bir yıldız vardır. Bunun içinde beş harften oluşan bir yıllık takvim vardır. Beş harften yaratılan gönül, altı noktaya ve altı irfan seviyesine sahiptir. Bu beş harf, *elif, lam, mim, ha ve dal'dır*. *Elif* Allah'ı; *lam*, Nur'u; *mim*, Hz. Muhammed'i (s.a.v.); *ha*, bedeni ve *dal* ise dünyayı temsil eder. İnsan-ı kâmilin kalbinde bu harfler "elhamd" olarak oluşur ve *elhamdulillah* anlamına gelir. Bu beş harfin bir diğer karşılığı da toprak, ateş, hava, su ve esirdir. Bunlar insanın suretini teşkil eder.¹⁰⁰² Bawa, harf-i mukatta arasında yer alan elif, lam, mim harflerini Allah'ın üç nehri olarak yorumlamıştır. Allah, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bu üç ırmakla rahmetini vermiştir. Ona göre İslam'ın beş şartı bu üç rahmetin tecellisidir.¹⁰⁰³

Bawa'nın öğretisinde insan ve Allah arasındaki bağ kendiliğinden kurulur. O'ndan insana sürekli bir akış vardır. Hak, insandaki bir noktada sürekli faaliyet halindedir. Örneğin, bir kaza veya tehlike anında insan, elinde olmadan "Allah'ım!" diye bağırır. İnsandaki ve Hak'taki kudret, enerji kendiliğinden irtibatlanır.¹⁰⁰⁴ Nitekim Allah'ı isteyen

¹⁰⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 373.

¹⁰⁰¹ Aynı yer

¹⁰⁰² Aynı yer

¹⁰⁰³ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 48.

¹⁰⁰⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 7.

kulu ondan önce isteyen Allah'tır. Allah'ı arayan kulu, daha önce Allah aramıştır. O'na doğru bir adım atan kula, bundan önce Allah on adım atmıştır.¹⁰⁰⁵

Bawa'ya göre insan bu dünyada bir yabancıdır, gariptir ve burada olmasının tek amacı, Hakk'la irtibâtını keşfetmektir. İnsan için başka bir amaç ve iş yoktur. Onun gerçek vatani ahiret ve mana âlemidir.¹⁰⁰⁶ Bu çerçevede insanın yaratılış amacı, insanda ve tüm varlıkta tecelli eden İlâhi Yüceliği ortaya koymak; görevi ise kendini bilmek, kendini gerçekleştirmek, tüm varlıklara hizmet etmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmaktır.¹⁰⁰⁷ Böylece insan erimiş bir kalbe sahip olarak diğer varlıklara hizmet etmelidir.¹⁰⁰⁸ Bu amaca rağmen insanın yeryüzünde acı çekmesinin sebebi, Allah'ın İlâhi emirlerine sarsılmaz bir iman ve güven duymaması ve Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu güzel ahlâktan habersiz olmasıdır.¹⁰⁰⁹

Bawa, insanı mucizevi bir varlık olarak görür. Ahireti bilebilen ve oradaki lütufların teklif edildiği tek varlık insandır. İnsan, ahiretin gereklerine göre yaşadığında sonsuz hayata, Allah'ın zenginliğine sahip olur. Buna uygun yaşamadığında ise o insan hakikatte ölmüştür.¹⁰¹⁰

Allah, tüm sırlarını, kudretlerini, on sekiz bin âlemi insanın içine yerleştirdiğinden o çok kıymetlidir. Yaratılışın tüm yönlerini ve güzelliklerini Allah ona vermiştir. Ayrıca

¹⁰⁰⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 174.

¹⁰⁰⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 58.

¹⁰⁰⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 50.

¹⁰⁰⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. xv.

¹⁰⁰⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 53.

¹⁰¹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 129.

bu sırrın içine, Nur'unu, kendi kudretinin ışıklarını ve Ruh'u koymuştur. Ahzab suresinde bahsi geçen emanet,¹⁰¹¹ Bawa'ya göre bu, Ruh'tur.¹⁰¹²

İnsan en yüce varlık olarak yaratılmıştır; çünkü insana kendini bilme, doğru olanı ayırt etme irfanı verilmiştir. İnsana Allah'la konuşabilecek bir ağız, O'nu görebilecek bir göz verilmiştir. Dünyayı koklayabilen bu burun içinde Allah'ı koklayabilecek başka bir burun verilmiştir. Tüm sesleri duyan bu kulakların içinde O'nun sesini duyabilecek kulaklar verilmiştir. Her şeyi anlayabilen kalbin içinde O'nu anlayabilen bir başka kalp daha verilmiştir. Her şeyi yapabilen ellerin içinde O'nu kucaklayabilen eller verilmiştir. Her yere giden bu ayakların içinde O'nun yolunda yürüyebilen ayaklar verilmiştir. İnsana, bedeni içinde O'nun mükemmel Nur bedeni verilmiştir. Ona et, deri, kemik, toprak, su, hava veya ateşle ilgisi olmayan başka bir beden daha verilmiştir. Ona öyle bir beden verilmiştir ki onunla dünyayı yönetir. Bu iki beden yanında İlahi bir beden de verilmiştir ki onunla bâtinî âlemi ve cennetleri idare eder.¹⁰¹³

Bawa, insanın Allah'ın sıfatları ile donanarak yaşamasını gerçek insan olma hâli olarak görür. Ve aslında bu fiilleri işleyen Hak'tır. Bu sıfatlara sahip olan insan olsa da bu fiilleri gerçekte ortaya koyan Hak'tır. Bu sebeple bu varlığa *insan-Hak* demek mümkündür. Böyle bir insanda Hak mevcut olduğundan o insan, O olur. Buna da insan-Hak denir. İnsan bu hale ulaştığında, bu sıfatlara, bu hakikate ulaştığında artık o Hak'tır, insan-Hak'tır.¹⁰¹⁴ İnsan-Hak'tan maksat ise insan-ı kâmilidir. Böyle bir insanın sureti

¹⁰¹¹ Ahzab, 33/72.

¹⁰¹² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 30-31; Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 19.

¹⁰¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 51-52.

¹⁰¹⁴ *a.g.e.*, s. 129.

aslında yoktur, Allah'ın sıfatlarından ibarettir. Dünyadan kurtulmuştur. Konuşması, O'nun konuşması; hareketleri O'nun hareketleridir.¹⁰¹⁵

Teklik haline ulaşan insan artık bir mana doktoru olmuştur. Ama bu doktor hasta için ilaç aramaz. Önce kalbini hastanın kalbi ile birleştirir, sevgisini onun sevgisi ile gülümsemesini onun gülümsemesi ile birleştirir. Böylece bu doktorun suyu hastanın ateşini söndürür, doktorun merhameti hastanın acısını tedavi eder, doktorun iyi sıfatları, hastanın içindeki acılığı giderir. Burada zahirî ve bâtinî hastalığı birlikte ele alan Bawa zahirî hastalığın tedavisi ile birlikte kalp hastalıklarının da tedavi edilmesi gerektiğini söyler. Eğer önce kalp tedavi edilirse daha sonra ilaç tedavisi kolaydır. Ama kalp tedavi edilmeden zahirî hastalık ilaçla tedavi edilse bile yeterli olmayacaktır.¹⁰¹⁶

İnsan Allah'ta, Allah da insandadır. Allah'ın âlemi insanın içinde ve insanın âlemi de Allah'tadır. İnsan Allah'ın sırrı, Allah da insanın sırrıdır. Allah'ın mülkiyeti insan ve insanın mülkiyeti de Allah'tır. Allah'ın tarihi insanın tarihidir ve insanın tarihi de Allah'ın tarihidir. Bawa'ya göre bu bir sırdır.¹⁰¹⁷ Bu yüzden aranan her şey insandadır, gönlündedir; oradan çıkıp gelir. İnsanın gönlünde mevcut olan varlık, onun yüzünde açıkça görünür. İnsanın sıfatlarında, konuşmalarında kendini gösterir, ahlâkında belli olur. Allah'ın güzelliği bu şekilde aşikâr olur.¹⁰¹⁸

*"İnsan Allah'la yaşar, Allah da insanla yaşar. Allah insanın sırrıdır, insan da Allah'ın sırrıdır. Allah, insanın hazinesidir, insan da Allah'ın hazinesidir."*¹⁰¹⁹ Bu sözler Bawa için o kadar önemlidir ki, bu ifadeleri Philadelphia'da kurduğu Bawa

¹⁰¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 12.

¹⁰¹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 19-20.

¹⁰¹⁷ *a.g.e.*, ss.83-84.

¹⁰¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 39.

¹⁰¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. xv.

Muhaiyaddeen Fellowship (Derneği) tüzüğünün ilk maddesi olarak yazdırır.¹⁰²⁰ İnsan ve Allah arasındaki bağ o kadar güçlüdür ki Bawa'ya göre, "*Bir kimse insanları sevmeyen Allah sevgisine asla ulaşamaz.*"¹⁰²¹

Bawa'ya göre, insanın Allah'ı unutması mümkün değildir. İrfanı, imanı olan bir insan, hatta çok az uyanık biri bile Allah'ı unutamaz. Ancak insan, dünyanın büyüüne kendini kaptırırsa, şeytanın sıfatlarını benimserse Allah'ı unutulabilir. İnsanda kibir varsa Allah'ı unuttur.¹⁰²² İnsan ve Allah arasındaki diyalogu bozan tek şey, dünyanın büyüü ve şeytanın sıfatlarıdır. Bunlar, insana Allah'ı unutturur. Yeryüzünün gökle bağını, sis ve bulutların koparması gibi, akıl ve arzu bulutları da insanın dünyada ve ahirette Allah'tan perdelenmesine sebep olurlar. Aklın ürünü olan sayısız perde vardır: Irklar, felsefeler, istekler, bağılılıklar, kan bağları, renk ayrımları, milyonlarca düşünce, "sen" ve "ben" düşüncesi, mal, mülk, hayvanlar, zenginlik, toprağa, kadına ve altına olan düşkünlük, hırs, mülkiyet hissi bunlardan bazılarıdır¹⁰²³

Özellikle de şeytanın bariz özelliklerinden kibir, insanı Allah'tan uzaklaştıran en büyük etkidir. Kibir öyle büyük bir problemdir ki tek başına insanın kalbinin katılaşmasına sebep olur, huzur ve mutmain olma hâinden onu alıkoyar. Bunun tek çaresi, insanın, "Ben demekten biz demeye, benim demekten herkesin demeye" geçmesidir. Bu noktada Bawa ilginç bir yaklaşım izleyerek Allah'a ait olan insanın hiçbir şeye sahip olamayacağını, sahip olabileceği tek varlığın Allah olduğunu söyler.¹⁰²⁴

¹⁰²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. xv.

¹⁰²¹ *a.g.e.*, s. vii.

¹⁰²² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 10.

¹⁰²³ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 12

¹⁰²⁴ *a.g.e.*, s. 10

Bawa'ya göre, güneş çıktığında ay görünmez olduğu gibi; Allah'ın sıfatları, fiilleri insanda tecelli ettiğinde de insan dünyanın çekiminden kurtulur, dünyayı görmez olur. İnsanın Allah'a yaklaştığının bazı göstergeleri vardır. *Rahman, insanda tecelli ettiğinde her şey insana kendi canıymış gibi görünür. Tüm derterini kendi derdi görür.* Bu hâl geldiğinde insan, Hakk'a bağlanır ve onun yaptığını Allah yapar. İnsan görüşünü, Allah'ın görüşü hâline getirdiğinde, düşüncelerini O'nun görüşü hâline getirdiğinde; sabrın, şükrün, tevekkülün ve hamdin güzel sıfatlarıyla ahlâklandığında insanın bütün hücrelerinin özellikleri değişir.¹⁰²⁵ İnsan, içinde mevcut olan hakikati keşfettiğinde Allah'ın insanda yaşadığını fark eder. Buna ulaşmanın tek yolu farklılıkların, ayrılıkların ortadan kaldırılmasıdır.¹⁰²⁶ İnsan, Allah'ın bir aleti hâline gelirse, başına gelenler onu etkilemez. Onun işlerini yapan Hak olur. Tam tersine "ben" duygusuyla hareket edilirse işler zora girer, sonuç alınamaz.¹⁰²⁷

Bawa, insanın Allah'ı bilemeyeceğini, bunu başarmanın tek yolunun insanın kendini bilmesi olduğunu vurgular. Çünkü Allah'ı bilebilecek tek şey irfandır ve O'nu bilmek için önce O'nun sıfatlarına bürünmek gerekir. Allah'ın Kudreti bu sıfatlardan parlayan nurdur ve bu sıfatlar O'nun kendisidir. Bawa'ya göre "Ben hiçim, ben yokum" diyerek sergilenen sıfatlarla insanda görünen, Hakk'ın kendisidir. Bu sıfatlarla ortaya çıkan Kudret, Hak'tır.¹⁰²⁸ Hak ve Hakk'ın sırrı olan insan bir sırdır. Fiziksel bedenler de yine sıfatların tecellisinden ibarettir. Tecelli eden her şey sıfattır ve bir var oluşa, doğuma tabidir. Doğan her şeyin görünen bir sureti vardır. Hepsini de Hak yaratmıştır. Tecelli

¹⁰²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 14

¹⁰²⁶ *a.g.e.*, s. 15

¹⁰²⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 131.

¹⁰²⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 5.

eden sıfat, görünür hâle gelen ise vücuttur.¹⁰²⁹ Ancak Allah, gösterilebilecek bir şey değildir.¹⁰³⁰

Bawa bir taraftan Allah'ın gösterilemeyeceğini ifade ederken, diğer taraftan da O'nu görmenin yollarını açıklar. "*Ben insanın sırrıyım. İnsan benim sırrım.*"¹⁰³¹ hadis-i kutsisini, Allah'ın tüm güzelliğini insana vermesi olarak anlayan Bawa'ya göre, Hak zuhur edecekse bu, insanla olacaktır. Bawa, Hakk'ın insana hitaben, "*Ben oyum ve o da Ben*" dediğini rivayet eder.¹⁰³²

İnsan ve Allah arasında iki perde vardır. Bunlardan biri akıl, diğeri arzudur. Aklı dağa benzeten Bawa, bu dağın aşılması ile insan ve Allah'ın birbirine çok yaklaşacağını söyler. Bu dağ, irfan, iman, kararlılık ve azimle yıkılmalıdır.¹⁰³³ Bawa, Tanrı'nın görülüp görülemeyeceği sorusuna da bu bağlamda yaklaşır. Ona göre, "İnsan Hakk'a ulaştığında Hakk'ı görebilir". Zira insan, Allah'ın sıfatları ile Hak olabilir. Allah'ın sıfatları Hakk'ın kendisidir ve bu sıfatlara ulaşarak insan Hakk'a ulaşır.¹⁰³⁴ İnsanda "ben" in yok olması, onun Hak olması demektir. Bu ise insanın niyetine, kararlılığına, azmine bağlıdır. İnsan bu niyete ulaştığında gerekeni Hak yapar.¹⁰³⁵

Bawa, insanın cennette Allah'ı nasıl göreceğine ilişkin bir soruya miraç hadisesini anlatarak cevap verir. Buna göre miraçta Allah ve Resulullah arasında bir perde vardır.

¹⁰²⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 254.

¹⁰³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 163.

¹⁰³¹ Hadis kaynaklarında bulunamayan bu kutsi hadis tasavvufi eserlerde sıklıkla yer almaktadır. Örnek olarak bkz. İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 10 cilt, Dâru ihyai't-turasi'l-arab, Beyrut, c. 3, s. 379 veya Seyyid Abdülkadir Geylani, *Sırr-ül Esrar*, Çev. A. Akçiçek, Rahmet Yayınları, 1968, İstanbul.

¹⁰³² Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s.16.

¹⁰³³ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 30.

¹⁰³⁴ *a.g.e.*, s. 49.

¹⁰³⁵ *a.g.e.*, s. 51.

Resulullah perdenin kaldırılmasını talep edince Allah, perdeyi kaldırıp bakmasını söyler. *Resulullah o zaman sadece bir ayna görür. Ayna nurdan ibarettir ve on sekiz bin âlemi o nurun içinde görebilmektedir.* Nurdan ibaret olan aynaya bakan Resulullah kendi suretini, güzelliğini, on altı yaşında sivri bıyıklı, çok güzel ve nurlu bir yüze sahip bir genç olarak görür.¹⁰³⁶ Bawa, Resulullah'taki bu tecellinin insan-ı kâmil için de tahakkuk ettiğini söyler. Ona göre insan-ı kâmil, Hak ile vuslata erer ve on altı yaşındaki bir genç hâline gelir. Artık sonsuza kadar on altı yaşında kalır.¹⁰³⁷

Bawa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) miraca çıkışı sırasında dördüncü kat semada bir ses duyduğunu, çok yaşlı bir kadının, genç kız gibi giyinmiş şekilde seslendiğini anlatır. Gelen ses, "Kendisine bakmasını ve Allah'ın katına yükselirken ona bir şey sormak istediğini" söyler. Cebrail, Hz. Peygamber'i uyarır ve onun şeytan olduğunu, ilgilenmemesi gerektiğini belirtir. Miraç yolculuğunda bu şekilde müdahale etmeye çalışan şeytan ve dünya, insanı da yolundan alıkoymaya çalışır. İnsanın bedeninde, dördüncü kat semaya çıkabildiği gibi dolaşır ve insana seslenerek onu yolundan engelleyici şeyler söyler. Bu sözlerle ilgilenmeyen Hz. Peygamber (s.a.v) gibi, insan da şeytan ve dünyadan gelen bu seslenmelerden uzak durmalıdır.¹⁰³⁸

Bawa, sadece Hz. Musa (a.s) ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) doğrudan Allah ile buluştuğunu ve konuştuğunu belirtir. Hz. Musa (a.s), Sina Dağı'nda Allah'ı parlak bir Nur olarak görmüştür. Hz. Muhammed (s.a.v) ise miraçta yüz yüze olmak üzere birkaç kez Allah'la görüşmüştür. Bawa'ya göre Hadis-i Kutsiler de, Allah'ın doğrudan Hz. Muhammed (s.a.v) ile konuşmasıdır.¹⁰³⁹

¹⁰³⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 110.

¹⁰³⁷ a.g.e., s. 138.

¹⁰³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 308.

¹⁰³⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 170.

Bawa, miraç dönüşü sahabeler Resulullah'a Allah'ı görüp görmediğini sorduğunda, Resulullah'ın olumsuz cevap verdiğini; sadece Hz. Ömer'e sırrını açıkladığını söyler. Bawa, Resulullah'ın "görmedim" derken, sahabelere de doğruyu söylediğini; çünkü gerçekte Allah'ı görenin Resulullah olmadığını ifade eder.¹⁰⁴⁰ Buradan hareketle Bawa, insanın Allah'ı görmesiyle ilgili şu yorumları yapar:

*"Kendinde Allah'ı görmeyen kimse dışarıda Allah'ı hiç göremez. Kendinde, içinde Allah'ı gören, dışarıda da Allah'ı görür. Neyi mi görür? Kendini, kendi nefisini görür. O insanın kalbi, aynası olur ve bu aynaya baktığında kendini, nefisini görür. İşte Allah'la konuşabileceğimiz hâl budur."*¹⁰⁴¹

Bawa, Allah'ın Nur olduğunu, O'nun, ancak bir Nur olarak görülebileceğini söyler. Bu Nur'u *elif* harfine benzetir. Elif harfinin de kendi başına bir sesi yoktur. Ses oluşturması için *fetha* gerekir. Fetha insandır ve elifle birlikte Allah sesini oluşturur. Eğer fetha değil de *kesra* gelirse "i" sesi çıkar ve bu da dünyadır. Üstüne *damme* gelirse bu sefer "u" sesi çıkar ve *Allahu* anlamına gelir ve böylece insan, Zat'ın sesi olur. Kesra hâli, insanın Allah'tan uzak hâlini simgeler. Elifin altında yer alan kesra gibi, Allah da insanın içinde, derinlerde gömülü kalır. İnsan yükselip Nur'landığında miraç gerçekleşir ve Nur-i Muhammedî Allah'la konuşur. Bu konuşma, imanın nurlu diliyle gerçekleşir.¹⁰⁴² Miraç, Allah, Peygamber ve Kur'an'ı içeren bir olaydır. Bu üç hakikatin, insan kalbinde gerçekleşmesi ile İlâhi aydınlanma yaşanır ve insan bu üç varlığı müşahade eder. Bu İlâhi hâl, miraç olarak adlandırılır.¹⁰⁴³

¹⁰⁴⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 111.

¹⁰⁴¹ Aynı yer

¹⁰⁴² Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 12.

¹⁰⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 56.

İnsan ve Allah ilişkisi iman ve güven ile kurulur. Ancak böylece insan Allah'ın sıfatlarını edinebilir ve onlarla hareket edebilir. Bunu yapabilmek için de insan önce kendi sıfatları vasıtasıyla Allah'ın sıfatlarını tanımayı başarmalıdır; bedeninden, topraktan, karmadan kaynaklanan sıfatlarla Allah'ın doksan dokuz sıfatını mukayese etmelidir.¹⁰⁴⁴

Bawa, insanın doğrudan Allah'tan bilgi alabileceğini söyler. Allah, insanın bedenini, görüşünü, düşüncelerini, niyetlerini, zihnini ve arzusunu kullanarak ona öğretir. İnsanın yaşadıklarıyla ona doğruyu ve yanlışlığı gösterir. İnsanın halihazırda öğrendiklerini kullanarak; dilini, yediği yemeği, düşüncelerini, beden kitabını, duygularını kullanarak, Allah, insana doğru ve yanlışlığı öğretir.¹⁰⁴⁵

Bawa, insanın hem beşeri hem de İlahi yönünü ele alır. Onun Allah'la olan ontolojik bağını, ilişkisini açıklar ve vehmi benliğinden nasıl kurtulup Hak ile Hak olacağını anlatır. Bu sebeple insanın beş unsurdan kaynaklanan problemlerini, nefsinden ve dünya bağlarından kurtulmasını en önemli amaçlardan görür. Ancak onun nihayetinde insan için ulaşılması şart gördüğü hedef insan-ı kâmilidir. Bütün öğretisi bu kavram üzerine kurulu dense yanlış olmayacaktır.

3.1.1.1 İnsan-ı Kâmil

Arapça'da olgun insan¹⁰⁴⁶ anlamına gelen insan-ı kâmil; şariat, tarikat ve hakikatte tam olan, söz ve fiilleri doğru, güzel ahlâk sahibi, marifete eren, eşyanın aslını ve hikmetini bilendir. İnsan-ı kâmil için veli, şeyh, önder, rehber, zamanın sahibi gibi isimler

¹⁰⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 23.

¹⁰⁴⁵ *a.g.e.*, s. 85.

¹⁰⁴⁶ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 314.

de kullanılır.¹⁰⁴⁷ İnsan-ı kâmilin en önemli özelliği, Hakk'a vasıl olması ve Hakk'ı temsil etmesi, O'nun mazharı olmasıdır. Bu yüzden, *O'nu gören Hakk'ı görmüş gibi olur*, denmiştir.¹⁰⁴⁸

Sufiler için aslında tek insan-ı kâmil vardır, o da Hz. Peygamber'dir (s.a.v). Varlığın kendisinden yaratıldığı ilk ana madde olan ve insan-ı kâmil olarak isimlendirilen Muhammedî Nur, Hz. Peygamber'in (s.a.v) yaratılmadan önceki hakikatidir.¹⁰⁴⁹ “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.”¹⁰⁵⁰ hadisinde de görüldüğü gibi, âlemlerin yaratılış gayesi, insan-ı kâmil olan Hz. Peygamber'dir. Allah, kâinatı, Hz. Peygamber'in nurundan yaratmıştır.¹⁰⁵¹ Bu noktada, Niyazi Mısri'nin, “Zuhuru kâinatın madenisin ya Resulallah”¹⁰⁵² şiirine atıf yapan Hacı Ahmet Kayhan Efendi, “Muhammed (s.a.v) ilk nurdur. Her şey burda bitti. Demek ki âlem, Âdem'e misafir geldi. Bütün âyet ve hadisler Nur-i Muhammedi'ye dayanıyor.” der.¹⁰⁵³

Bawa insan-ı kâmilî, iman denilen kesin inanca ulaşan ve her an Allah'ı özleyen olarak tanımlar. Ona göre insan-ı kâmiller kendilerini unuttur, kendilerinden geçer; sadece Allah'ı arama niyetinde olurlar. Bu uyanıklık içinde zihnin etkisinden kurtulur, Allah'ın nurunda kaybolurlar. Onlar sonsuza kadar kederden, üzüntüden, ızdıraptan korunmuş, hata ve kusurlardan muhafaza edilmişlerdir.¹⁰⁵⁴

¹⁰⁴⁷ Azizüddin Nesefî, Tasavvufta İnsan Meselesi İnsan-ı kâmil, trc. Mehmet Kanar, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 14.

¹⁰⁴⁸ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 314.

¹⁰⁴⁹ Mahmud Erol Kılıç, *Tasavvuf Düşüncesi Makaleler- Konferanslar I*, Sufi Kitap, İstanbul 2018, s. 20.

¹⁰⁵⁰ İsmail b. Muhammed (s.a.v) Aclûni, *Keşfü'l-Hafa ve Müzîlû'l-İlbâs ammâ 'ştehera mine'l-Ehâdisi alâ Elsineti'n-Nâs, el-Müessesetü'r-Risâle*, Beyrut 1405, II, s. 232.

¹⁰⁵¹ M.Bayman, *İslam'ın Sırrı*, s. 321.

¹⁰⁵² Niyâz-î Mısri Halvetî “Dîvân-ı İlâhiyât”, hzr. Mustafa Tatcı, H Yayınları, İstanbul 2015, s. 527.

¹⁰⁵³ M.Bayman, *İslam'ın Sırrı*, s. 321.

¹⁰⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 406.

İnsan-ı kâmil, Allah'ın sıfatlarını sergileyen, O'nun kullarına gösterdiği sevgi ve şefkati diğer insanlara yansıtır. İnsan-ı kâmile giden yol, önce insandan geçer. İnsan olmadan Hakk'ı tanımak mümkün değildir. O'nun sıfatları, fiilleri; ancak insan olunca tanınabilir. İman sahibi olmadıkça İlahi irfan ve aşk anlaşılamaz. Böyle bir insan; ancak öldürmeyi, uyuşturucuyu, alkolü ve arzuyu bilir. Sadece hayvanların yaptıklarını bilir, onlar gibi davranır. Nitekim hayvanlar yedikleri yerde pisliklerini yapar, pisliklerini yaptıkları yerde de uyurlar.¹⁰⁵⁵

Bawa, için gerçek insan, Allah'ın tüm sıfatlarına sahiptir; Allah'ın elçisidir, insan-ı kâmildir. Bu insan, hakikatin temsilcisidir ve tüm varlıklara huzur verir. Allah'ın cenneti bu insanın kalbindedir.¹⁰⁵⁶ O kendini övmez, her zaman küçük olarak kalır. Ondan faydalanmak isteyen öğrencileri de ona benzemelidir. Aksi halde müridlerin sahip olduğu nefsanî hastalıklar iyileşmez.¹⁰⁵⁷

Bawa insan-ı kâmil ile kutupluk arasında da bir bağ kurar. Nitekim onların bazıları kutuptur. Kutbiyyata ait irfan, hayret verici bir mucizedir. Kutup kelimesi, Allah'ın isimlerindendir. Hakk'ın her şeyi bilen tecellisinin adı Kutup'tur.¹⁰⁵⁸ Kutuplar Kur'an'ın, Resul'ün ve Allah'ın sırlarını bilenlerdir. Kutuplar, irfan ışığını kullanarak insan bedenindeki beş unsuru analiz eder, kötülükteki iyiliği ve iyilikteki iyiliği keşfederler.¹⁰⁵⁹ Webb'e göre, Bawa'nın öğretisinin içeriği, tarzı ve şeyh olarak rolü, evliya ve kutup kavramlarına ilişkin geleneksel mistik teorilerin modern bir örneğini sunmaktadır.¹⁰⁶⁰

¹⁰⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 15-16.

¹⁰⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, ss. 36-37.1

¹⁰⁵⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 431.

¹⁰⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 73.

¹⁰⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 406.

¹⁰⁶⁰ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 213.

Bawa'ya göre, her dönemde en az bir kutup mevcuttur. Peygamberler dönemi bittikten sonra Allah, kutupları ve elçilerini göndermiştir.¹⁰⁶¹ Ancak bunların sayıları fazla değildir. Sayıları fazla olmasa da yüz milyonda bir tane bile olsalar dünya için yeterlidir. Bu insanlar sayesinde dünya büyük felaketlerden korunurlar. Dünyada, sadece bir veya iki tane bile olsa bu Allah dostları kötülüklere karşı bariyer görevi görürler. Nitekim insan-ı kâmiller olmasa dünya var olamaz. Bawa, dünyanın tarihinin iki yüz milyon yıl olduğunu söyler. Bu süreçte kıyametin kopmamasının sebebi bu insanların varlığıdır.¹⁰⁶² Onlar, gezegenleri dahi kontrol edebilirler.¹⁰⁶³

Bawa'ya göre insan-ı kâmil, güzel bir modelden ibarettir. Böyle bir kimse, en güzel insandır. Gerçek insanın sıfatları, işleri, ahlâkı, insanlarla ilişkileri, sevgisi ve diğer insanları kucaklaması hep güzeldir. İnsana düşen de bu modeli örnek almaktır.¹⁰⁶⁴ Zira insan-ı kâmilin tüm davranışlarında Allah'ın esmaları tecelli eder. O, Allah'ı temsil eder. İnsan-ı kâmilin davranışları Allah'ın fiilleridir. O, tüm insanların hayatına kendi hayatı gibi bakar. İnsanların açlığı onun açlığı, acısı onun acısıdır.¹⁰⁶⁵ İnsan-ı kâmil anlaşılırsa İlâhi Zat anlaşılmış olur. Zat anlaşılırsa parlayan ışıklar olan peygamberler anlaşılmış olur.¹⁰⁶⁶ İnsan kendini hakikat ile tanırsa, Kelime-i Tevhid ile kalp aynasını yıkarsa ve bu aynadaki suretine bakarsa, o surette zuhur eden parlaklık Resul'ün sureti olur.¹⁰⁶⁷

Hayvanlık hâlimden kurtulmak için insanın Hakk'a ihtiyacı vardır, gerçek insan-ı kâmil O'dur. O Hak'tır, Rahman'dır, Vedud'dur. Bu noktaya ulaşabilmek için insan önce

¹⁰⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 44.

¹⁰⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 125.

¹⁰⁶³ a.g.e., s. 136.

¹⁰⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 58.

¹⁰⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 32.

¹⁰⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 265.

¹⁰⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 413.

kendini tedavi etmeli, kendine yardımcı olmalıdır. Bawa'ya göre bu bilgiler ve yöntemler kitaplarda yoktur, kitaplarla öğrenilebilecek hususlar değildir.¹⁰⁶⁸ Bawa insanı, hayvanî özelliklerini kontrol altına alıp bir çoban gibi hayvanını kontrol edebilen kişi olarak tanımlar. Bu sürecin bir sonraki aşaması ise insan-ı kâmil olmaktır. İnsan-ı kâmil, kendisini tesir altına almaya çalışan dört unsuru, yanılsamaları, hayvanî özellikleri, zihni kontrol altına alabilir. Bunu, ruhunun ve Allah'ın kudreti ile gerçekleştirir. Böylece Allah'ın temsilcisi olur. Böyle bir insan dünyayı ve ondaki her şeyi kontrol edebilecek bir kabiliyete ve makama ulaşır. Bunu başaran kul, teslimiyet, mükemmel denge, mutlak odaklanma ve İlahi irfana ulaşır. Elde ettiği diğer dört sıfat, alçakgönüllülük, ihtiyat, utangaçlık ve yanlış yapma korkusudur. Bu insan-ı kâmil artık bir şeyhtir.¹⁰⁶⁹

Bawa, insan-ı kâmillerin oluşturduğu İlahi meclisten de bahseder. Bunlar dünyanın yönetiminden sorumludur. Bu meclisin çalışmasını, ülkeleri yöneten meclislere benzeten Bawa'ya göre, burada görevli olanlar belli konulara odaklı çalışırlar. Bazıları hastalıklarla ve sebepleriyle, bazıları gıda üretimi ve dağıtımıyla ilgilenir. Diğerleri ilim ve irfanın yayılmasıyla, dünyaya manevi bilgilerin ulaştırılmasıyla meşguldür. Bu meclis, dünyanın ve on sekiz bin âlemin yönetilmesinden sorumludur. Melekler, Hakk'ın emirlerini getirir ve mecliste değerlendirilerek kararlar uygulanır. Bawa, yaşadığı çağda bu meclisin başkanlığının kendisine verildiğini de ifade eder.¹⁰⁷⁰

Bawa'nın irfan anlayışına göre, bir insanın velilik makamına ulaşması ile artık onun ağzından Allah'ı, peygamberi anlatan bizzat kendisidir. Veliler kendi düşünceleriyle ve akıllarıyla konuşmazlar, mikrofon görevi görürler. Bu sebeple veli, hiçlik makamındadır,

¹⁰⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 16.

¹⁰⁶⁹ *a.g.e.*, ss. 44-47.

¹⁰⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, ss. 42-43.

onun payına düşen bir şey yoktur. Bunun için övgü veya suçlamayı hak etmezler.¹⁰⁷¹

Ancak Bawa, diğer taraftan, ne kadar büyük evliya olursa olsun kulun her an yanlışa ve günaha düşebileceğini, makamını; hatta imanını dahi kaybedebileceğini vurgular.¹⁰⁷²

İnsan-ı kâmilin kalbi, Hz. Muhammed'e (s.a.v) ve 124.000 peygambere indirilen vahyin tamamı ile dolar. O kalp, Hakk'ın açıklamalarını içinde bulur, peygamberler ve Hak orada yaşar. Tüm kutsal kitaplar kalbine yerleşir. Böyle bir kul, hiçbir hata görmez. Ruhu on sekiz bin âlemi devran eder; ama o hiçbir hata aramaz; sadece kendi görevlerini yerine getirir, herkese huzur ve barış verir. O, Hakk'ın halifesi ve kuludur.¹⁰⁷³

Bawa, insanın Allah'ın sıfatlarını giyindiğinde, O'nun güzelliğini aldığını, O'nun insanda aşikâr olduğunu söyler. Yaradan'ın güzelliği kulda parlar. Böyle bir insanda O'nun sesi, O'nun sıfatları, yüceliği vardır. Böyle bir insan, yaşlı olsa bile güzelleşir, kırıksıklıklar gider, pırıl pırıl parlar. En önemli netice ise böyle bir insanın kendi nefsinin bilmesidir. Bu insanın söylediği her şeye saygı duyulur, diline gelen her şey tatlı olur.¹⁰⁷⁴

Bawa'ya göre mucize, insanın etrafına irfan ve ilim yayması, iyi işler yapmasıdır. İnsanlar olağanüstü şeyler yapmayı, birilerine uzaktan zarar verebilmeyi mucize zannetseler de, aslında mucize olan, Allah'ın sıfatlarıyla güzel işler yapabilmektir. Doğru yolda gitmek, iyilik ve iyi sıfatlar mucizedir.¹⁰⁷⁵ Zira insandaki yücelik, irfan ve aşk; Hakk'ın kendisidir. Hak, insana tüm varlıkları ona boyun eğdiren rahmeti vermiştir. İnsana emredilen farz ibadetlerin amacı da insanın kendindeki benlik, kibir ve nefis

¹⁰⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, ss. 7-10.

¹⁰⁷² Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 142.

¹⁰⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 117.

¹⁰⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 40.

¹⁰⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 30.

bağlarından kurtulması ve Hakk'ın zuhur etmesidir. Bu sebeple oruç, beş vakit namaz ve zekât, Hak tarafından emredilmiştir.¹⁰⁷⁶

İnsan-ı kâmil, mükemmel imana sahiptir. O, gerçek zikri ve ibadeti eda eder. O'nun için; sadece Allah vardır, sadece Allah onun dostudur. Diğer varlıklar bir anlamda onun için düşmandır. Fiziksel gözleriyle gördükleri, aklı, arzuları, hisleri ve duydukları onun düşmanıdır. Evi, kan bağları, ırkı, etnik grubu, din fanatıklığı, tüm bunlar onun düşmanıdır. İnsan-ı kâmilin sahip olduğu tek şey Hak'tır.¹⁰⁷⁷

Bawa, insanın Hakk'a ulaşım ulaşamayacağını, insanın Hak olup olamayacağını da ele alır. İnsan, suretli; Hak ise suretsiz bir varlıktır. Bu sebeple insan, bir sureti olduğu sürece Hak olamaz. Ancak insan, bir "abd" olarak kendi suretini O'na hizmet yolunda yok ederse; suretini oluşturan zihnini yok edebilir. Düşüncelerini ve zihnini ortadan kaldırabilirse suretsizlik hâline ulaşır. Suretini kaybettiğinde de ışıktan ibaret olur. Artık bu insanın sureti, şekli, gölgesi ve rengi kalmamıştır. Bu noktada insan Hak ve Hak da insandır.¹⁰⁷⁸ Dünyaya ait her şey öldüğünde, insan artık bir Nur olur ve Nur için ölüm yoktur. Zira insan esas itibarıyla ruhlar âleminde Hakk'ın nuru olarak gelmiştir. İnsandaki "ben" öldüğünde, artık Azrail insanın peşine düşmez. Ölümle karşılaşacak olan bedendir, nefstir. Sorgu-sual, ölmesi gereken "ben" ve "nefs" içindir.¹⁰⁷⁹

İnsan, kul olarak çabalar ve kendini vakfederse, onun için Allah'ın emri dışında bir şey kalmaz. Böyle bir insan sonunda, Allah'ın ev hanesinin bir ferdi; O'nun iyali olur. Bu

¹⁰⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 150.

¹⁰⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 72.

¹⁰⁷⁸ a.g.e., s. 177.

¹⁰⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 119.

insan, Allah'ın bir temsilcisi olarak seçilmiştir. O artık bir elçi, bir kutup, bir veli, bir imam, bir mürşiddir.¹⁰⁸⁰

Bawa'ya göre, insan nasıl öleceğini, imanla ölüp ölmeyeceğini anladığında gerçek insan, yani halife olur. Ama bunu başaramayan insan her nefeste ölüp durur. Bir nefesinde ölür, diğerinde dirilir. Bir niyetiyle ölür; bir niyetiyle dirilir. Bir bakışıyla ölür, bir bakışıyla dirilir. Böyle bir insanın kötü sıfatları, hayvanî sıfatlar olarak ortaya çıkar ve farkında olmadan o hayvana tapmış olur. Kibirli insanın kibri, fil suretini oluşturur ve o insan o file tapar. Böyle bir insan günde *yüz beş milyon* defa ölür ve dirilir. Bunun sebebi, sahip olduğu düşünceleridir. Düşünceleri bırakıp Allah'a tam teslimiyetle yöneldiğinde kabir hükmündeki bu dünyadan kurtulur.¹⁰⁸¹

Bawa'ya göre mutmain olmanın sırrı, Allah'ın sıfatlarını giyinmekten ibarettir. Allah'ın sıfat, söz ve işleriyle hareket edenler mutmain olurlar ve daha bu hayattayken cennete ulaşırlar.¹⁰⁸² İnsanın Allah'a kavuşması, bir suyun suya eklenmesi; toprağın tekrar toprağa kavuşması gibidir. Nasıl ateş, ateşe konulduğunda bir farklılık görülmezse, havayı havaya koyduğumuzda bir farklılık oluşmazsa insan da Hak ile Hak olduğunda hiçbir ayrılık görülmez. Bu hâli Bawa şöyle anlatır:

*"Ruh, hür olur. Allah'ın saf, pak nuru bize gelir. O zaman Allah'ın ve insanın aynı yerde olduğunu fark ederiz. Bulutlar dağılır, karanlık yok edilir, her şey değişir. Akıl ve nefis küçülür, değişir; aklın ve nefsin ürünü olan düşünceler durdurulur, huzur, sükûn ve Allah'ın âlemi bizde gerçekleşir."*¹⁰⁸³

¹⁰⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 178.

¹⁰⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 132.

¹⁰⁸² Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 11.

¹⁰⁸³ *a.g.e.*, s. 15

Bawa, insan ve Allah'ı özdeşleştirirken, bir taraftan da panteizm anlayışından uzak durarak, "İnsan Allah'tır" yaklaşımını reddetmektedir. Ancak özdeşliği ileri bir seviyede görmekte ve suyun, suya karışması; toprağın toprakla kaynaşması gibi insan ve Allah'ın kavuştuğundan, özdeşleştikten bahsetmektedir. Onun için esas olan "ben" yok olduğunda sadece O'nun kalmasıdır. Bunun gerçekleşmesini sağlayan mekanizma ise insanın akıl, nefis ve dünya tuzağından kurtulması, Allah'ın sıfatlarını sergileyerek Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmasıdır. Bu yüzden Bawa sık sık, insanın ezelde olduğu gibi tekrar Allah ile bir olması gerektiğini, O'nun sıfat ve fiillerini giyinerek, O'nun gibi davranması gerektiğini vurgular.¹⁰⁸⁴

Bawa, ihtiyaçsız olmanın Allah'a ait bir hâl ve sıfat olduğunu söyler. Bu sıfatın tecellisi ile her şeyin bilinebileceğini söyler. Dolayısıyla Samediyet ile Alîm esması arasında bir ilişki kurar. Ona göre Allah her şeyi yaratmış; ama hiçbir şeyi kendisi için ayırmamış, her şeyden müstağni kalmıştır. O'nun dillerle, insan renkleriyle, ırklarıyla, zenginlikle, ünvanlarla, asalet veya bilginin miktarıyla ilgisi yoktur; bunlara göre muamele etmez. O, övgü veya suçlamadan etkilenmez. İnsan da böyle olduğunda Allah'a benzeme imkânı bulur. Her şeyden bağımsız olduğundan O her zaman Subhandır, her zaman tamdır. İnsan da her şeyden vazgeçtiğinde, her şeyi gönlünden çıkardığında, hiçbir şeye ihtiyaç duymadığında her şeyi bilen bir irfan seviyesine yükselir.¹⁰⁸⁵

İnsan ve insan-ı kâmil kavramlarını detaylı bir şekilde ele alan Bawa'nın, insan ve kâinatın birbiriyle olan irtibatına bakışı da birbirine geçişlilik arz eder. İnsan, Allah ve kâinatı birbirinden ayrı görmeyen Bawa bu konuda önemli açıklamalar yapmıştır.

¹⁰⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 44.

¹⁰⁸⁵ *a.g.e.*, ss. 58-59.

3.1.2 Kâinat

Bawa kâinatı, insan ve Allah'la bağlantılı olarak ele alır. Allah, milyonlarca ve milyonlarca varlık yaratmıştır. Yer, gök, toprak, ahiret, arş (Hakk'ın tahtı), kürsi (Hakk'ın Nur'unun parladığı mahal), levh-ül mahfuz (evvel, dünya ve ahiret âlemlerinde gerçekleşecek her şeyin yazılı olduğu, her şeyin sırlı fitratını içeren nurdan levha), kalem, cehennem, cennet, pire, karınca, cinler, peri ve meleklerle kadar *seksen dört trilyon* yaratık, aydınlanmış varlıklar, kutuplar, evliyalar, peygamberler, krallar, şeytanlar, sürüngenler, kuşlar ve diğerleri yaratılmıştır. Tüm bunların içinde bir atomun en küçük parçacığından daha küçük yaratılmış canlılar da vardır.¹⁰⁸⁶ Allah, yarattığı tüm varlıklarla sınırsız rahmetini insana gösterir, anlatır. Tüm varlıklar, aslında O'nun insanlara eğitim vermesi ve öğretmesidir. Tüm bu varlıklar, "*Bunları kimse yapamaz; tüm bunları yapan Vahid, ancak Allah'tır.*" der, bu gerçeğin anlaşılmasını sağlarlar.¹⁰⁸⁷

Bawa, kâinatın ömrünün iki yüz milyon yıl olduğunu söyler. Bu süreci elli milyon yıllık dört döneme böler. Bunun ilk yüz elli milyon yıllık kısmı tamamlanmış ve son dönem olan elli milyon yıllık süreç yaşanmakta olup geriye on milyon yıl kalmıştır. Bawa, ilk üç dönemde insanın Allah ile olan ilişkisinin, bugünün insanından çok farklı olduğunu söyler. İnsan o dönemlerde Allah ile doğrudan konuşabilmiş ve O'nun sıfatlarını sergileyebilmiştir. Ancak şimdiki son dönemde insan değişmiştir.¹⁰⁸⁸ İki yüz milyon yıl önce insanların yüzde sekseni insan-ı kâmil iken, zamanla bu oran yüzde otuza, sonra yüzde onsekize düşmüş; bugün ise bir tek insan-ı kâmil bulmak bile zorlaşmıştır. Hâlbuki

¹⁰⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 51-52.

¹⁰⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 160.

¹⁰⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. xiii, s. 88.

pek çok kişi kendini irfan ehli olarak sunmaktadır. Sapkın yaklaşımlarını hakikat olarak gösteren, Allah olduklarını iddia edecek kadar yoldan çıkan çok sayıda insan vardır.¹⁰⁸⁹

Bawa, insan ve kâinat ilişkisini bâtinî boyutta da ele alır. Dünya olmadan tüm dünya insanın içindedir. *Toprak olmadan toprak, tuz olmadan tuz insanın içindedir*. Her şey insanın içinde sır olarak mevcuttur. Sır, insanın içinde gizli olan; sıfat ise bedeninin dışında görünendir, dışarıdaki dünyadır. Görünür olan bu sıfatların bir sınırı vardır. İnsanın içinde sır olan her şeyin de bir sınırı, bir sonu vardır. Sır içindeki Sır ise Zat'tır, Hakk'ın rahmetidir. Zat'taki Zat, ruhtur. Rahmetteki Rahmet, insanın aydınlık ruhudur. Ruhtaki Ruh, *Rahmeten lil âlemindir*. Muhammed'deki Muhammed (s.a.v), Hakk'ın rahmetidir; Hakk'ın güzelliğı, ışığıdır. O güzelliğdeki Güzellik, ışıktaki Işık, Hakk'ın irfanı, kutbiyattır. Gizem, kutbiyattaki Kutbiyyat, Hak'tan başka şey olmadığını bilen aydınlık iman mührüdür. Mührün içindeki Mühür, *ruh-ul âlemdir*.¹⁰⁹⁰ Bawa, âlem ve Allah ilişkisini ifade ederken, tüm varlıkların O'nun kokusunu bildiğini, o kokuyu aldıklarında tüm hayatların O'na ibadet ettiklerini, O'na secde ettiklerini açıklar. Şeytanlar ve şerler için ise bu koku yakıcı bir ateştir.¹⁰⁹¹

Kâinata her şeyin bir anlamı vardır. Güneş, ışığı ile diğer varlıklara fayda sağlar. Allah, zehirli yılanı yaratmıştır; ama o zehir ile başka bir zehir giderilir, panzehir olarak kullanılır. Toprağı yaratarak başka bir toprak parçasına fayda verir. Otu yaratarak başka bir ot bölgesine fayda verir. Bir tohum yaratır ve tohuma yardım ederek, başka varlıklara fayda sağlar. Bu şekilde, Allah tüm varlığı bir mana ile yaratmıştır. Bir şey yaratılmışsa

¹⁰⁸⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 305.

¹⁰⁹⁰ *a.g.e.*, s. 256.

¹⁰⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 40.

başka bir şeye faydası mevcuttur. Zararlı bir şey yaratmamıştır. O'nun yarattıklarını yaşatma şekli budur.¹⁰⁹²

Bawa'ya göre; gökyüzünde, yerde, yaratıklarda, kalpte, kanda, her şeyi anlayan bir Kudret vardır; o Kudret de Hak'tır. İnsanlar o Kudrete *Allah, Yahweh, Rahmet Okyanusu, Hakikat* gibi isimler verebilirler; ama kastedilen hep aynı Hazine'dir. O Kudret tüm varlıklarda mevcuttur ve hepsine eşit davranır, her yerde mevcuttur.¹⁰⁹³

Bawa'nın tasavvuf anlayışının temelini oluşturan tek varlığın Hak olması onun kâinatı ele alışında da görünmektedir. O kâinatı Hakk'ın tecelligahı olarak görür ve O'ndan ayrı bir varlık, mahal olarak değerlendirmez. Bu irtibatta yine Hakk'ın aşikâr bir tecellisi olarak gördüğü insanla kâinat irtibatını da metafizik çerçevede ele alır. Ona göre kâinat, insan ve Hak birbirinden ayrılmaz ve içiçe geçmiştir.

3.1.3 Allah

Bawa, Allah'ın nerede olduğunu soran bir kişiye cevap verirken bunun güzel bir soru olduğunu, ama cevabının çok kolay olmadığını söyler. Ona göre Allah; sonsuzluktur, olmadığı yer yoktur. O, şekli, sureti, formu olmayan bir Kudret'tir; her şeyi hareket ettiren O'dur. O, her yerdedir, her insandadır. *İnsan, kendi içinde kendi yerini bulabilirse o zaman Allah'ın insanın içinde nerede olduğunu da bulabilir.* İnsan kendi ruh dünyasını keşfederse o zaman kendini de keşfetmiş olur. Kendini keşfeden de Allah'ı keşfeder.¹⁰⁹⁴

Allah, kudretin kaynağıdır. Tıpkı bir ampulü çalıştıran elektrik akımı gibi Allah da görünmez. Ampulde görünür hâle gelen şey, elektriktir. Hâlbuki elektrik akımının ne

¹⁰⁹² Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 50.

¹⁰⁹³ *a.g.e.*, ss. 9-10.

¹⁰⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, ss. 64-65.

rengi vardır, ne de görülebilir. Ama aynı elektrik akımı çeşitli renklere sahip pek çok ampulde farklı renklerde ortaya çıkar. Oysaki elektrik akımı hep aynıdır ve sabittir. Burada farklı renklerdeki ampuller farklı dinler, tarikatlar ve mezhepler olarak görülebilir.¹⁰⁹⁵

Allah'ın sesi, "La ilahe illallahu" ifadesindeki "hu" sesidir. O, "kûn" sesindeki titreşimdir. O, tüm varlıkları bilen ve onlar hakkında hüküm verendir. Tek gerçek menkıbe, O'nun ve insanın menkıbesidir, "ben" ve "sen"e ait değildir. *Doğal Hazine*,¹⁰⁹⁶ ancak O'dur. İnsanlar ise, ancak sonradan olma suni yaratılmışlardır. Yaratılanlar fena bulmaya mahkûmdur.¹⁰⁹⁷ "Ben", edinilmiş bir haldir ve "bensizlik" ise fitrî olandır. Bu sebeple "ben" ve "o" ayrımlarının mahiyeti iyi anlaşılmalıdır. "Ben", fani iken; "O", yüce Hakikat'tir.¹⁰⁹⁸

Allah, sahip olduğu her şeyi insanlara sunmuş, onların emrine vermiştir. Ancak vermediği tek şey başkalarını yargılama hakkıdır. Ahirette insanları sadece O yargılayacaktır. O'nun kendine ait hurileri, melekleri yoktur. Bunları kendisi için yaratmamıştır. Hepsi insanlar içindir.¹⁰⁹⁹ İnsan Allah'a kul olduğunda Allah da insana hizmet eder. Allah bile kul gibi tevazu sahibi iken insan nasıl kibirlenebilir!¹¹⁰⁰

Allah'ın sıfatları ile hareket edenler, bu sıfatların tecellileri olan meleklerden yardım görürler. Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail, bu sıfatlarla yaşayan, bu esmaları tecelli ettiren

¹⁰⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 13.

¹⁰⁹⁶ Bawa, Hak için böyle bir tanımlama yapar.

¹⁰⁹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 44-45.

¹⁰⁹⁸ a.g.e., s. 49.

¹⁰⁹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 4.

¹¹⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 10.

insanlara yardımda bulunurlar.¹¹⁰¹ Bunun aksine kötü sıfatlar, huylar ise insana işkence eder, insana cehennemi yaşatır, zihnine büyük acılar verir.¹¹⁰²

Bawa'ya göre, Allah'ın tüm Esmâü'l-Hüsna'sı her insanın kalbinde mevcuttur.¹¹⁰³ Bawa, bu esmalardan hiçbirinin saldıрма, başkalarına acı verme ile alakası olmadığını söyler. Ona göre saldırmak, Allah'ın işi değildir.¹¹⁰⁴ Bawa, insan ve Allah ilişkisini bir evlat-baba ilişkisine benzetir. Allah, her ne kadar insana benzemese de, sıfatları insandan farklı olsa da bu böyledir. Allah'ın sıfatlarını anlatırken sık sık, O'nun insanların babası hükmünde olduğunu, kulların ise onun ev halkı olduğunu ifade eder.¹¹⁰⁵ Bawa'ya göre Allah; kulların içinde, onların iç uyanıklığı ve şuuru olarak mevcuttur. O, tüm kalplerde şekil ve suretten münezzeh olarak vardır. İnsanların içinde kudret ve irfan şeklinde mevcuttur.¹¹⁰⁶ Bawa, Allah'ın şöyle söylediğini anlatır:

*"Beni anlayan kim olursa, bana itaat eden, secde eden kim olursa ben de ona itaat ederim. Beni seveni ben de severim. Beni arayarak bana doğru bir adım atana ben on adım atarak yaklaşırım. Beni bir defa ananı, ben on defa anarım. Bana bir kere secde edene, ben on defa secde ederim. Bana bir kere hamd edene, ben on defa hamd ederim."*¹¹⁰⁷

Bawa'ya göre Allah, kullarını istemekte ve aramaktadır. Kendinden ayrılan kullarını tekrar kendine çekmek istemektedir. Bu yüzden tüm insanlar Allah'a dönmeli ve

¹¹⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 8.

¹¹⁰² *a.g.e.*, s. 10.

¹¹⁰³ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 160.

¹¹⁰⁴ *Aynı yer*

¹¹⁰⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 30.

¹¹⁰⁶ *a.g.e.*, s. 33.

¹¹⁰⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 92.

O'nda fena bulmalıdırlar.¹¹⁰⁸ Allah, bir ve tek olandır; açlıktan, hastalıktan, istekten münezzehdir; doğmamıştır, doğurmamıştır, her hayatın içindeki hayattır. Gerektiğinde övülmesi imkânsızdır. Tam mükemmeldir.¹¹⁰⁹ Her şeyi yöneten, her şeye hâkim olan, her şeyin sahibi, her şeyi besleyen, evvelin evveli olan, her şeyi var eden O'dur. Sırrına erişilemez olan, ölçüsüz rahmetin ve kıyaslanamaz sevginin sahibi O'dur.¹¹¹⁰

Allah'ın hakikati, O'nun kudretidir. Bu kudret; O'nun güzelliği, O'nun sıfatlarıdır. Bu Kudret, tüm yaratılmışlardaki bir noktadır. Bu noktanın ağzı yoktur, ama insanların ağzıyla konuşur. Gözleri yoktur, ama tüm gözlerle görür. Kulakları yoktur ama tüm kulaklarla duyar. Elleri yoktur ama tüm ellerle alır ve verir.¹¹¹¹ O, ilk görünen ve görünmeye devam edendir. O'nun zahir olmasıyla bir nur hâsıl olmuştur ve o nur karanlıkları dağıtmıştır. Kendinden gelen, kendinden görünen her şeyi besleyen ve koruyan O'dur.¹¹¹²

Allah; kullarını hataları dolayısıyla cezalandırmaz, onlara öfkelenmez, kullarını terk etmez, birbirinden ayırt etmez. O sabırlıdır, irfan kazanıp hatalarını anlayana kadar bekler, onları bağışlar. Arifler ile kullarını yetiştirir. Kullarına verdiği hisler ve uyanıklık ile onları eğitir. Kullarını kendi düşünceleriyle ve tüm varlıklarla eğitir. Sürekli, kullarını kendine döndürmek için ısrarlı olur.¹¹¹³ Bawa, Allah'ın, kullarının yaptığı hata ve

¹¹⁰⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 27.

¹¹⁰⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 80.

¹¹¹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 9; *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 3.

¹¹¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, ss. 2-4.

¹¹¹² Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 154.

¹¹¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 31.

günahları bilgisizlikleri dolayısıyla yaptıkları davranışlar olarak değerlendirdiğini; bu sebeple de onları bağışladığını ifade eder.¹¹¹⁴

Allah'ın gölgesi de yoktur, sureti de. O'nun karanlığı, uyuşukluğu, kızgınlığı, susaması, acıkması, kıskançlığı, intikamı yoktur. Allah'ın "Ben ve sen" ayrımları yoktur. Asla vicdanın aksine davranmaz.¹¹¹⁵ Allah'ın kudretine benzer bir kudret, O'nun hikmetine benzer bir hikmet yoktur. O'nun sıfatına benzer bir sıfat yoktur. Hiçbir kelime, iş, davranış, ahlâk O'nun kelime, iş, davranış ve ahlâkına benzemez. Hiçbir merhamet O'nun merhametine benzemez. O'nun benzeri yoktur.¹¹¹⁶ İnsanın sahibi olan Allah, mükemmel güzelliştir, Samed olandır ve sadece O vardır.¹¹¹⁷

Her şey Allah'a aittir. İnsanlar, hayatlar, tüm varlıklar O'na aittir. İnsan, O'na aitken bir şeye sahip olması mümkün değildir. İnsana ait olan, sadece Allah'tır.¹¹¹⁸ Allah'ın sıfatları, fiilleri ve güzelliği kullarına geçer. Allah, saf Nur'dur ve en güzel olandır. İnsanı yaratırken de kendi ahlâkını, sıfatlarını ve fiillerini insana vermiştir. Bu hâle ulaşmanın tek yolu ise insanın arınıp temizlenmesidir. Arınan insan, O'nun güzelliğini, nurunu, hitabını, sıfatlarını, esmalarını bilebilir.¹¹¹⁹

İnsan, Hakk'ı ne araştırabilir ne de O'nunla ilgili bir sona varabilir. Bunu düşünmek bile çılgınlıktır. Ama O'ndan gelen bir damlaya, bir nur hüzmeline ulaşabilen biri bile tatmin olur, tamamlanır ve bu çılgınlıktan kurtulur.¹¹²⁰ Hak, esasen Ruh'tur, ruhun içindeki Ruh'tur. İnsan bunu anlayabildiği zaman diğer insanların hayatları kendi hayatı

¹¹¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 32.

¹¹¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 33.

¹¹¹⁶ *a.g.e.*, s. 11.

¹¹¹⁷ *a.g.e.*, s. 39.

¹¹¹⁸ *a.g.e.*, s. 10.

¹¹¹⁹ *a.g.e.*, s. 39.

¹¹²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 5.

hâline gelir. Biri günah işlediğinde kendi işlemiş gibi olur. Biri acıktığında, hastalandığında, yaşlandığında ve öldüğünde bu insan aynısını yaşamış olur. Bawa bu özdeşleşmeyi, başkalarının acısını hissetmekle sınırlı tutmaz. Ona göre böyle bir insan kendini ısırın sivrisineği kovduğu gibi, başka insanların acılarını gördüğünde de onların kurtulması için aynı şeyi yapar ve o acıları o insanlardan kovalar. Çünkü; artık tüm hayatlar onun kalbindedir, gözlerinde, zihninde, tüm bedenindedir. Birine bir şey olduğunda insan-ı kâmil o acıyı, o zorluğu kovalar; çünkü *hepsi kendi içinde olmaktadır*.¹¹²¹

Allah, hem yaratılanları hem de onların rızıklarını yaratandır. İnsana irfanı ve tüm bu yaratmayı anlama imkânı veren de O'dur. Aynı zamanda yarattıklarının fiillerini, sıfatlarını yaratan da O'dur. Yarattıklarının dillerini bilir. Hakk'ın hakikat kalbi vardır; hakikat aklı, hakikat irfanı vardır. O bir pusuladır, tüm yaşamlar için bir aynadır. O'nun önüne geldiklerinde, her şey görülebilir ve netleşir. O, onları sorgulamaz, soru sormaz, zira O her şeyi bilir. Zihnin, ruhun, beş elementin sesini duyar. O'nun her şeyi saftır. İnsana saf bir ruh vermiştir.¹¹²² Ruh, ezelden beri mevcuttur, bir sureti yoktur. İnsan bedeninin her bir zerresinde mevcuttur. Ruhunu bilen insan Allah'ı da bilir.¹¹²³

Allah, insanla yaşar. Allah'ın lütuf ve zenginliği insanla vardır. Allah'ın rahmeti, merhameti, esmaları, kudreti insandadır. Bunların hepsi kalbin içindedir. Allah'ın sıfatları, fiilleri hepsi Allah tarafından insana verilmiştir.¹¹²⁴ Her insanda bir hazine

¹¹²¹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 18-19.

¹¹²² *a.g.e.*, ss. 177-178.

¹¹²³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 14.

¹¹²⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 5.

vardır.¹¹²⁵ İnsanın içinde bu dünyadaki her şey, ruhlar âlemi, arş, kürsi, kalem, cennet ve kaderi içeren levh-i mahfuz vardır.¹¹²⁶

Bawa'ya göre Allah insana, "O'nu imtihan edeyim, sonra da cehenneme göndereyim" demez. İnsan nasıl çocuklarını bağışlıyorsa, o da insanları bağışlar. İnsanlar cehaletlerine rağmen çocuklarını hataları dolayısıyla yok etmiyorsa, uzaklaştırmıyorsa; onlara merhamet, sevgi gösteriyorsa, Hakk'ın bunu yapabileceği nasıl düşünülebilir! İnsanlar öfkeli olduğu hâlde çocuklarına gereken ilgiyi gösterir, hatalı olsalar bile onları korur. İnsanlar bencil ve önyargılı oldukları hâlde çocuklarını sevgiyle korurlar. Hâlbuki Allah'ın sevgisi ile insanın sevgisi mukayese dahi edilemez. İnsana yakışmayanı Allah'tan beklememek gerekir.¹¹²⁷

Yaşanan zorlukları imtihan olarak görmenin, bazen insanlarda iman problemlerine yol açabildiğini söyleyen Bawa, insanların "Neden bu benim başıma geldi?" düşüncesiyle, "Böyle bir Tanrı olabilir mi?" şüphesine kapıldıklarını belirtir.¹¹²⁸ Bawa, imtihanların imanın derecesini yükseltmeye yönelik olduğunu savunur. Bir sorun yaşandığında kişiye düşen, azminde ve kararlılığında bir adım daha yukarı çıkmaktır. Problemlerin tek amacı, insanın Allah'a ulaşmasıdır.¹¹²⁹

İnsan, doğru ve yanlış seçmeyi bilmelidir. Allah insana, bunu yapması için gereken tüm bilgileri ve donanımı vermiştir. İnsan yanlış seçtiğinde bunun sonuçlarına hem bu dünyada hem de ahirette katlanmak durumunda kalır. Bundan dolayı da Allah'ı kimse suçlayamaz. Eğer insan doğruyu seçip kötünden kaçmazsa yanlış yollara düşer ve adalet

¹¹²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 6.

¹¹²⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 37.

¹¹²⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 35.

¹¹²⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 64.

¹¹²⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 62; *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 13.

ahirette tecelli eder. Ancak o güne kadar Allah, kullarına tüm yarattıklarıyla kendi yolunu gösterir. Mahşer gününde iyiyi ve kötüyü seçenler karşılığını bulur. O gün, şeytan cehennemdeki yerini alır.¹¹³⁰

Bawa'ya göre Hakk'ın sureti, formu, şekli yoktur; ama bir taraftan da o, Hakk'ı tarif ederken, Hakk'ın irfan, aşk, merhamet, sabır, adalet, bütünlük ve vicdan formunda olduğunu ifade eder. O'nun merhametle bakan bir form olarak var olduğunu söyleyen Bawa,¹¹³¹ bir anlamda, aslında Hakk'ı sıfatlarıyla tarif etmeyi ve bir suret olarak düşünülecekse; ancak sıfatları ve bu sıfatların tezahürü olarak görülebileceğini vurgular. Böylece Hakk'ın üç bin İlahi sıfat ve doksan dokuz velayetle var olduğunu ifade eden Bawa, velayet kelimesiyle hem kudret anlamını öne çıkarmakta hem de Esmâü'l-Hüsna'ya atıfta bulunmaktadır. Ona göre Hakk'ın sıfatları, fiilleri hep Hakk'ın velayetine tekabül eder. Kur'an'ın da doksan dokuz velayeti zikrettiğine atıfta bulunan Bawa, Hakk'ın Ahad ve Kadir olarak mevcut olduğunu söyler. O Kudret, insanda mevcuttur ve her şeyi bununla yönetir. Bawa bu insanı şöyle anlatır:

*"O, her varlığa rehberlik eder ve onları besler. Denizdeki, karadaki tüm canlılara, havadaki tüm kuşlara, yerdeki sürüngen ve böceklere, gömülü değerli mücevherlere, taşlara, ağaçlara, altına, gümüşe, demir, bakır ve mücevherlere, tenekeye ve on milyonlarca kimyasala hayat veren, enerji veren, O'dur."*¹¹³²

Buradaki anlatımıyla insan-ı kâmilî işaret eden Bawa, onu âlemin var oluşunda etkin bir varlık olarak tanımlar ve halife olan insanın, Allah'ın tecellisi ile O'na ait sıfatlarla tüm var oluşta aktif bir görevi olduğunu vurgular.

¹¹³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 40-41.

¹¹³¹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 5.

¹¹³² Aynı yer

Bawa, Allah'ın korku duyulması gereken bir varlık olmadığını söyleyerek, O'ndan korkulmamasını ister. Zira cehennemi insanlar için yaratan Allah değildir. Cehennemi oluşturan, yanlışları ve günahları işleyen, insanın kendisidir. O, sadece yargılamayı gerçekleştirir ve herkesi hak ettiği yere gönderir. O öfkelenmez. Güzeldir, sevendir, sevgi ile besleyendir.¹¹³³ Bawa'ya göre insan, bu anlamda kendi sonunu kendi hazırlar, yazar. Ona göre insan, kendi cennetini ve kendi cehennemini kendi inşa eder.¹¹³⁴ Cehennemde ateş yoktur. İnsanın öfkesi cehennemde ateş olur. Yoksa cehennemde odun yoktur. İnsanın bedeninde beslediği nefsi cehennemde odun olur. Cehennemde yılan, akrep veya başka canavarlar yoktur. Bunlar, insanın beslediği nefsanî özelliklerinin o suretlerde görünmesinden ibarettir.¹¹³⁵ Benzer şekilde cennet de insanın Allah'ın sıfatlarıyla hareket etmesinden oluşur.

İnsan daha dünyadayken kendini yargılayabilir. Hak onu ahirette yargılamadan o kendisini sorguya çekerse ahirette yargılamaya gerek kalmaz. Eğer burada insan kendini yargılamazsa orada Hak insanı yargılamak zorunda kalır.¹¹³⁶ İnsanın zihninde ne varsa hayatında da o olacaktır. İnsanın yollarını tıkayan da açan da zihnidir. Hayat, zihnin bir yansımasından ibarettir.¹¹³⁷

Kötülük ve karanlığı gidermek için Hak, nurunu her yere yaymıştır. Kötüyü engellemek için iyiliği, kötü sıfatları engellemek için iyi sıfatları, arzuyu durdurmak için Hakk'ın sıfatlarını, doğumdan gelen karmayı engellemek için aşk ve hakikati; kibri engellemek için irfanı; maya ve illüzyonu engellemek için ilim sıfatlarını; yanlış

¹¹³³ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 13.

¹¹³⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 18.

¹¹³⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 132.

¹¹³⁶ *a.g.e.*, s. 135.

¹¹³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, ss. 44-46.

engellemek için doğruyu; övünmeyi engellemek için alçakgönüllülüğü; açlığı gidermek için sabrı ve şükrü vermiştir. İyi ve kötü, her varlıkta birbirine karışmış vaziyette olduğu için bunlarda bir delilik vardır. Hak'tan, o Kudret'ten başka her şeyde delilik vardır. Bu deliliği tedavi etmek için O'nun aşkı, merhameti, adaleti, sabrı, huzuru vardır. O hiçbir şeyi kendine ayırmaz, yerden göğe kadar her şeyi korur ve kucaklar. Hak bunu, üç bin İlahi sıfatıyla, doksan dokuz esmasıyla, fiilleri, davranış ve adaletiyle yapar. O Hazine, bu tedaviyi uygular.¹¹³⁸

Bawa'ya göre kâinat, bir delilikten ibarettir ve bu delilikten uzak tek varlık, Allah'tır. Deliliğin kaynağı beş unsurdur ve tek devası Hak'tır. Tüm varlığı tek tek anlayabilen ve onların çılgınlığını durdurabilen, sadece tek bir Hazine vardır ve O da Hak'tır. Hak, ruhu, kalbi tedavi eder, rahatlık, huzur verir. O, tüm hayatları eşit bir şekilde tedavi eder. Hak, eşitlik, sükûnet ve huzur verendir.¹¹³⁹

Bawa, Allah'ı O'na ait sıfatlarla anlatır, açıklar. Özellikle Esmâü'l-Hüsna onun Allah'ı tanıtmak için en çok başvurduğu konudur. Elbette Allah'ın insanla irtibatı, insandaki tecellisi, insandan zuhur etmesi onun en çok ilgilendiği husustur. Onun açısından Allah'ı anlatmak Hz. Muhammed (s.a.v) olmadan mümkün değildir.

3.2 Hz. Muhammed ve Yaratılış Açısından Muhammedî Nur

Bawa, sohbetlerinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) doğumu, bebekliği, Hz. Hâlîme tarafından büyütölmesi gibi O'nun tarihi kişiliği hakkında pek çok bilgi verirken, diğer taraftan O'nun İlahi kimliğine, hakikatine büyük bir yer ayırır. Örneğin, yaşanan

¹¹³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 10-12.

¹¹³⁹ *a.g.e.*, ss. 1-3.

olağanüstülükleri, Peygamber Efendimizin İlahi kimliği ile bağdaştırarak açıklar.¹¹⁴⁰ Peygamberimizin (s.a.v) mucizelerine sık sık değinen Bawa, O'nun beden mahremiyetinin eşleri tarafından dahi görülemediğini, bir bulutla kaplandığını söyler. Hz. Peygamber'in (s.a.v) yeryüzünde yürüdüğü zaman ayak izi bırakmadığını, tuvalete gittiği zaman arkada herhangi bir iz kalmadığını, toprağın yutup örttüğünü; omzundaki ışık ile bu dünyada ve ruhlar âlemindeki her şeyi gördüğünü, bu ışığın ona hem önünü hem arkasını gösterdiğini ifade eder.¹¹⁴¹

Bawa, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğinin on beş alameti olduğunu söyler. Bunların bazıları şöyledir: Sırtındaki peygamberlik mührü, kollarının uzun olması, bedeninden yayılan misk kokusu, üzerinde her zaman bulut olması, gölgesinin olmaması, ayaklarının yere değmemesi, tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra kimsenin bir kalıntı görmemesi.¹¹⁴² Peygamberimizin (s.a.v) daha çocukluğunda gösterdiği harikalar, bebekken konuşması, çocukluğunda ağaçlarla, bitkilerle sohbeti, cennetlerin ve arzın onunla konuşması, hayvanların ona hitap etmesi, Bawa'nın önemseydiği konular arasındadır.¹¹⁴³

Kadir Gecesi'ni ve önemini anlattığı bir sohbetinde Peygamber Efendimizin (s.a.v) nasıl dünyaya geldiğini, Hz. Âmine ve Hz. Abdullah ile ilgili konuları da detaylandırır.¹¹⁴⁴ Ancak Bawa'ya göre tüm bu olağanüstülüklere rağmen Allah, Hz. Muhammed (s.a.v) için

¹¹⁴⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 192.

¹¹⁴¹ *a.g.e.*, s. 200.

¹¹⁴² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 419.

¹¹⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 176.

¹¹⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 185.

en uygun hayatı fakirlik olarak takdir etmiş ve O'nun özgürlüğünü de yalancılıkla suçlayanların isyanı ve itirazları ile tesis etmiştir.¹¹⁴⁵

Bawa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hira Mağarası'nda geçirdiği günleri ve ilk vahyin gelişini de detaylı bir şekilde ele alır. Kadir Gecesi gelen ilk vahyi, "İkra Suresi" ve "Kadir Gecesi Suresi" isimleriyle anar. Hira Mağarası'nda, Cebrail Hz. Peygamber'e (s.a.v) gelip bir ışık gösterir ve "Bu, İkra Sûresi'dir, oku." der. Hz. Peygamber (s.a.v), "Ben okuyamam!" dediğinde Cebrail O'nu üç defa sıkarak ve sonunda Hz. Peygamber'de bulunan dünyaya ait özellikler taş ve kayalar gibi kırılır ve bir Nur O'nun içine girer¹¹⁴⁶. Bawa, Cebrail'in Hz. Muhammed'e (s.a.v) üç defa sarılarak onu sıkmasını dünya, kadın ve altına yönelik isteklerin ezilerek yok edilmesi olarak yorumlar.¹¹⁴⁷

Bawa Hz. Muhammed'in (s.a.v) ümmi olduğunu ve böyle birinin Cebrail tarafından getirilen vahye ihtiyaç duyduğunu söyler. Hz. Muhammed (s.a.v), getirilen vahyi anlamadığını söylediğinde Cebrail'in onu sıkı bir şekilde sıkmasını, müridin seyr-ü süluku açısından yorumlayan Bawa, Allah'ın konuşmasına muhatap olmak için Muhammedî tecelliye yaşamak gerektiğini, onun hakikatini kalbinde bulan müridin Allah'tan gelen ilhama kavuşacağını ifade eder.¹¹⁴⁸

Bawa, müritlerinin Hz. Peygamber'in özelliklerini iyice anlaması ve içselleştirmesi için onun özelliklerini, sıfatlarını, ahlâkını sıklıkla anlatır. O'nun son peygamber ve kâinatın yaratılış amacı olduğunu, Allah'ın en yüce tecellisi olduğunu vurgular. Hz.

¹¹⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 147.

¹¹⁴⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 202.

¹¹⁴⁷ *a.g.e.*, s. 46.

¹¹⁴⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 80.

Muhammed'in (s.a.v) kendini insanlara adaması, kendi iyiliği yerine başkalarını tercih etmesi Bawa için en önemli özelliklerden biridir.¹¹⁴⁹

*"O, insanların duygularını bilir ve onların üzüntülerini giderirdi. Bir vefat olduğunda, vefat edenin dinine bakmaksızın başsağılığına gider, ölen için iki elini kaldırarak dua ederdi. Vefat edenin yakınlarını teselli eder, onlara hayatın geçiciliğini, tüm varlıkların Allah'a ait olduğunu, istediği zaman onları geri çağırıldığını açıklardı. Yalan söyleyen biri gördüğünde yalanın; ancak zarar vereceğini, her iki dünyada da azaba sebep olacağını söylerdi."*¹¹⁵⁰

Hiz. Peygamber'in insanları sıklıkla ahlâk konusunda uyardığını, diğer insanların eşlerine kötü niyet beslemenin, ahlâksızlıklar planlamanın haram olduğunu anlattığını söyleyen Bawa, bunu yapanların cehennemde melekler tarafından azaba uğratılacağını açıklar. O, Hiz. Peygamberin önem verdiği çeşitli konuları da bu kapsamda ele alır ve öğrencilerine aktarır. Özellikle kalp kırmanın kötülüğünü, yoldan bir diken kaldırmakla da olsa iyilik yapmanın önemini, tüm yapılan hatalar dolayısıyla ahirette herkesin yüzyüze sorguya çekileceğini anlattığını vurgular.¹¹⁵¹

Bawa, Hiz. Muhammed'in (s.a.v) aslında bir yetim olmadığını, gerçekte O'nun tüm insanlığın imamiyeti makamına yerleştiğini söyler. Nitekim ona göre tüm Âdemoğlu O'nun ümmetidir. Ezel ve ebed hazineleri O'nun yanındadır. O, öyle bir zattır ki doğumunda cennetteki melekler hazır bulunmuş, hizmet etmişlerdir. Doğumuyla beraber sekiz cennet süslenmiş ve yedi cehennemin kapıları kilitlenmiştir. Melekler bu bebeği almışlar, cennetleri O'na gezdirmişler, kevser ırmağında yıkamışlardır. Tüm

¹¹⁴⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 304-307.

¹¹⁵⁰ Aynı yer

¹¹⁵¹ Aynı yer

peygamberler ve melekler O'na salât ve selam getirmişlerdir. Bawa, Hz. Peygamber'in cennetteki tüm peygamberlerin arketipi olduğunu, Nur-i Muhammed olarak bilinen ışığın, O'nun zatı olduğunu söyler.¹¹⁵²

Bawa, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) miracına özel bir önem verir. Hz. Peygamber (s.a.v) miraçta semaları aşarken dördüncü semada Hz. Yusuf'u (a.s) görür. Etrafında altı bin kişi vardır. Huriler ve melekler ona hizmet etmektedir. Başında büyük bir tac ile bir tahtta oturmuştur. Benzer şekilde İsa'yı (a.s), Âdem'i (a.s), İbrahim'i (a.s) görmüş, onlarla sohbet etmiştir. Bawa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) yaşadığı bu olayı müridlerine aktardıktan sonra bu durumu bâtinî anlamda yorumlar ve semadaki peygamberlerin, insanın varlığında da bir karşılığı olduğunu söyler. Hepsi aynı zamanda insanın içinde de mevcuttur. Bu yüzden insanın kendi içindeki değeri keşfetmesi gerekir. Bu değer, bu hazine, bu inci Muhammedî Nur'dur. Toprağın içinde mücevherler, altın, elmas bulunduğu, denizin dibinde inciler var olduğu gibi insanın içinde de Muhammedî Nur vardır.¹¹⁵³

Bawa'nın tasavvuf anlayışında çok önemli bir yer tutan Muhammedî Nur, Nur-i Muhammedî veya Hakikat-i Muhammedî olarak tasnif edilen bu hakikat, kadim ve bütün varlıklardan önce mevcut olan bir varlığı ifade eder.¹¹⁵⁴ Ona göre, Allah'tan ilk ortaya çıkan şey nurdur ve bu nur, *emr* olarak da adlandırılmıştır.¹¹⁵⁵ İbn Arabi bu hakikate, "O, *bu insan nev'i içinde varlığın en mükemmel örneğidir. Bunun içindir ki iş O'nunla başladı ve O'nunla sona erdi. Âdem (a.s) henüz su ile toprak arasında iken O nebi idi. Sonra*

¹¹⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 187.

¹¹⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 36.

¹¹⁵⁴ Ömer Rıza Doğrul, *İslamiyet'in Geliştirdiği Tasavvuf*, İstanbul, 1948, s. 85.

¹¹⁵⁵ Fatımatü's Şazeliyye el-Haseniyye el-Yeşrutiiyye, *Nefehâtü'-Hakk fi'l-enfâsi'l-'aliyyeti'l-Yeşrutiiyyeti'-Şâzeliyye*, Beyrut 1978, s. 99.

unsur haline çıkması ile nebilerin sonuncusu oldu."¹¹⁵⁶ diyerek değinir. Bu yüzden Muhammedî Nur, Hakk'ın tecelli ettiği en kâmil tecelligâhtır ve insan-ı kâmilî ifade eder.¹¹⁵⁷ Bosnevi de Füsüs'taki bu satırlardan yola çıkarak Nur-i Muhammedî'nin İlahî mertebelerin hepsinde Allah'a mazhar olduğunu ifade eder. Bu Nur'da tüm peygamberlerin nurları ve velilerin ruhları toplanmıştır.¹¹⁵⁸ Muhammedî Nur farklı işlevlere sahiptir. Her şeyin kendisinden yaratıldığı nur, insanın ulaşabileceği son nokta, tüm peygamber ve velilerin kaynaklarını aldığı özdür.¹¹⁵⁹

Bawa'nın yaratılışa bakışı, İbn Arabî ile benzerlik göstermektedir. Ona göre tüm varlıklar Allah'a yalvararak var olmayı istemişlerdir. Var olmayı istemeleri ise, Allah'a olan ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Kendi sesleriyle yalvaran varlıklara Allah, "ol" diyerek var etmiş ve her birine bir suret vermiştir. Burada Bawa, seslenen şeylerin, varlıkların tohumları olduğunu ifade eder.¹¹⁶⁰

Bawa, yaratılış sürecini Muhammedî Nur ile açıklar. Allah, tüm yarattıklarına, "Bu Nur'u kabul edecek var mı?" diye sorduğunda, tüm varlıklar o Nur'un içinde kaybolurlar. Sadece toprak alçakgönüllülükle, "Ben kabul ederim" der. Bunun üzerine Allah, şöyle hitap eder: *"Ey dünya, kendi yıkımını aramış oldun. Bu Nur, saftır; ama sen renkleri, kirleri, çöpleri, diğer yaratılmış şeyleri barındırırsın. Sende her şey yetişir. Saf olanı nasıl kabul edebilirsin. Ey dünya, bu Nur'u, bu emaneti sana vereceğim; bilesin ki o Nur, bana*

¹¹⁵⁶ İbnül Arabî, *Fusul Hikem*, Çev. Nuri Gencosman, İstanbul, 1952, s. 399.

¹¹⁵⁷ Suad Hâkim, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, Çev. Ekrem Demirli, İstanbul, 2005, s. 471.

¹¹⁵⁸ Abdullah Bosnevi, *Füsüs Tercüme ve Şerhi*, II, İstanbul 1290, s. 429.

¹¹⁵⁹ Suad Hâkim, *a.g.e.*, s. 471.

¹¹⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 43.

aittir. Şimdi bu Nur'u nasıl aynı şekilde geri getireceğini düşünmelisin. Onu sana veriyorum ve hiçbir kusur, eksiklik olmaksızın bana geri dönmelidir."¹¹⁶¹

Bawa'nın; yaratılışın başlangıcında var olarak gördüğü beş unsur, yaratılmış hayatların tamamında mevcuttur. Beş unsurun varlıklarında mevcut olan gurur ve kibri ortadan kaldırmak için Allah, Muhammedî Nur'la bu beş unsuru birleştirmiştir.¹¹⁶² Bawa, başka bir sohbetinde emanetin toprağa yüklenmesini farklı bir mizansenle, Muhammedî Nur'la toprak, ateş, su, hava ve esirin diyalogları olarak anlatır. Her bir unsur kibir ve gururla en büyük olarak kendilerini görür ve Muhammedî Nur, onların hiçliğini, kendi hiçliğini ve Allah'ın bir ve büyüklüğünü anlatır. Onlara, "*La ilahe illallah Muhammedun Resulullah*" demeyi öğretir. En sonunda sadece toprağın kendi hiçliğinin ve aczinin bilincinde olduğu ortaya çıkar ve bu sebeple de Muhammedî Nur onu tebrik eder, över ve onun içine girer. Secdede yere kapanmamızın sebebi, Muhammedî Nur'u tasdik etmek, teşekkür ve hürmet etmektir.¹¹⁶³ Bawa, bu şekilde insana yüklenen emaneti anlatır ve insanın ahirete temiz ve emaneti koruyarak gitmesi gerektiğini işaret eder.

Bawa, Kur'an'ı Kerim'de geçen, "Emanetin kabul edilmesi"¹¹⁶⁴ konusunu, bu şekilde insanın yaratıldığı toprağın Allah'ın Nur'unu kabul etmesi olarak yorumladıktan sonra bu nurun, Hz. Âdem'den başlayarak tüm peygamberlerin alnında yer aldığını, en son Hz. Abdullah'a (r.a.), ondan da Hz. Amine'ye (r.a.) ulaştığını ve son olarak da Hz. Peygamber'in (s.a.v) alnında parladığını anlatır. Bawa'ya göre bu nur, Muhammedî Nur'dur. Bu nur, Allah'ı görme imkânına sahip olan rahmetin kendisidir. Bu nurun yer aldığı alnın merkezi, kürsi olarak adlandırılır. Bu kürsi ile insanlar Allah'ın tahtını, yani

¹¹⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 82.

¹¹⁶² *a.g.e.*, s. 83.

¹¹⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 88; *Islam and World Peace*, s. 126.

¹¹⁶⁴ Ahzab, 33/72.

arşını idrak edebilirler. Kürsi, O'nun oturduğu yerdir. İnsan; ancak bu İlahi nur ile arşı, kürsiyi, kalemi, cenneti ve levh-ül mahfuzu anlayabilir. Bu nur ile on sekiz bin âlem, yedi cennet ve tüm cehennemler anlaşılabilir. Allah, bu nuru tüm insanların alınlarına koymuştur. Bu nur, insandaki sabırdır, rızadır; Allah'ın rahmeti ve ezel, dünya ve ebeddeki zenginliktir. Ancak insan bu emaneti Allah'a kendine verildiği safiyet ile ulaştıramazsa kendini helak etmiş olur.¹¹⁶⁵

Bawa, Allah'ın her şeyi beş unsurdan yarattığını savunur. Bu beş unsurla O tüm âlemleri ve içindekileri şekillendirmiştir. Bu beş unsur zahirî sureti teşkil eder, ancak bu dış formun içinde latif bir form vardır ve onun da daha derininde Allah'a ait olan şekilsiz bir parlaklık vardır.¹¹⁶⁶ Bawa, birlik kavramını açıklarken de beş unsur ve Muhammedî Nur kavramına değinir. Ona göre beş unsur birlik hâlinde bir araya gelmese hiçbir varlık var olamaz. Normalde birbirine düşman olan unsurlar, Kelime-i Şehadet ve Muhammedî Nur ile bir araya gelmiştir. Bawa, "*Ey Muhammed (s.a.v), sen olmasan hiçbir şey yaratmazdım! Her şeyi seninle yarattım.*"¹¹⁶⁷ hadis-i kutsisine bu anlamda atıfta bulunur.¹¹⁶⁸

Bawa, yaratılış öncesi süreci oldukça geniş bir şekilde ele alır. Bu konuda onun terminolojisinde iki önemli kavram, Tamil diline ait *anathi* ve *athi* kelimeleri ile karşılaşılır. Anathi mertebesi ilk varlıktan önceyi işaret eden sınırsız, sonsuz ve tanımlanamayan bir süreçtir. Bu mertebede Hak tek başınadır. Sadece sessizlik ve karanlık vardır. Burada Hak kendi yüceliğinin ayırında değildir. Bu süreç, sonsuz milyonlarca yıl sürmüştür. Sadece O'nun kendini tesbihi vardır. *Athi* ise ilk varlığı ifade

¹¹⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 186.

¹¹⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 31.

¹¹⁶⁷ Acluni, II: 164; Hakim el Müstedrek, II: 615

¹¹⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 125; ayrıca bkz. Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 140.

eder ve Allah'ın kudretinin ortaya çıktığı mertebedir. Burada Nur zuhur eder. Anathi, tecellinin mevcut olmadığı karanlık durumdur ve arkasından da Athi mertebesinde aydınlık ve Nur zuhur eder.¹¹⁶⁹

Anathi mertebesinde Allah, sadece kendisi olarak vardır ve her şey O'nun içinde gizlidir. Bu durumdayken O'nun içinde bir nabız gibi, titreşimsel bir eylem olur ve bu titreşim; çalkalanmaya, parlamaya, parıldamaya, yankılanmaya ve sonunda da parlak bir aydınlıkla patlamaya, fişkırmaya sebep olur. Aydınlık ortaya çıkınca karanlık kaybolur ve Hak parlak bir ihtişam, parıldama olarak zuhur eder. Bu aşamada Allah, zuhur eden Nur'a, "*Sen kimsin?*" sorusunu yöneltir. Nur, "Allah'ın içinde parladığını, henüz daha tecellilerin başlamadığı durumdayken gizli olduğunu, sonra tecelli ederek zuhur ettiğini" ifade ederek şöyle der: "*Ey Allah! Sen yalnızsın, ama her şey senin içinde. Tüm atomlar sende. Tüm varlıklar sende; ama kulakların kapalı, gözlerin kapalı, ağzın kapalı, burnun kapalı, kalbin kapalı. Her şey kapalı ve şu an bir karanlık haldesin. İçindeki her şey seni övüyor. Seni tesbih ediyor. Sana ibadet ediyor. Seni gördüklerinde titriyorlar. Ancak sen bu durumdan haberdar değilsin. Sen Halık'sın, sen Hâkim'sin, sen Kayyum'sun.*" Bu hitaptan sonra Hak tüm âlemleri görür, varlığındaki tüm hayatları ve kabiliyetlerini görür. İçindeki rahmeti, irfanı görür ve yaratılış bu şekilde başlar.¹¹⁷⁰

Bawa, Anathi dönemini pek çok sohbetinde detaylandırarak anlatır. Allah'tan zuhur eden Nur, Allah'ın her şeyde bulunan sonsuz mükemmellik olduğunu, tüm varlığın, evrenlerin, O'nun içinde yoğunlaştırılmış ve sakin bir durumda O'na ibadet ederek bulunduğunu; ancak henüz onları duymadığını ifade eder. Bu cevapla Allah tüm seslerden, titreşimlerden, hayata sahip tüm zerrelere, kendine yönelen tüm ibadetlerden

¹¹⁶⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 5.

¹¹⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 244.

haberdar olur ve "Milyonlarca ve milyonlarca yıl boyunca kendine hamd ve ibadet eden bir durumda yalnız olduğunu" söyler. Allah bundan sonra tüm varlıkları Nur ile yaratır. Bawa'ya göre Allah, Anathi aşamasındaki belirsizlik ve karanlık hâinden Nur ile çıkıp kendini bildiği gibi, tüm varlıkların Allah'ı ve kendini bilmesi de; ancak Nur ile olur. Nur'un insanda ortaya çıkıp görünmesi ise irfan ile gerçekleşir.¹¹⁷¹

Athi, yani primal varlık olarak Allah, Bawa'ya göre *Doğal Parıltıdan* ibarettir. O'nda oluşan tüm doğal şeyler O'nda gizli kalmıştır. O'nun Zat'ı, sıfatları, bunlarda oluşan farkındalık hep O'ndadır. Daha sonra Allah, kendindeki her şeyin berrak ve saf bir şekilde kalbinde titreştiğini görmüştür. Bu durumda Allah, parlak ve ihtişamlı rahmetinin gözü ile aydınlık rahmetinin kalbine her yerde mevcut olan varlığı ile nazar etmiştir. Orada hakikatinin rahmetinin suretini ve her şeyi her yerde algılayan parlak doğasını, birbiriyle kaynaşan; ama aynı zamanda ayrı varlıklar olarak kendi özünde ve sıfatlarında görmüştür. Sonra Allah, tekrar kendi kalbine rahmetinin parlak gözü ile bakmış ve içindeki farkındalık suretini, içinde oluşan hakikati görmüştür. Bu üçü sessiz bir sükûnet halinde birbirine sürtünmüşlerdir. Allah, bunlara sevgi dolu merhamet nazarı ile bakmış ve daha sonra O'nun içinde gömülü olan ve titreşip duran bu üçü, O'nun kalbinden zuhur etmiştir. Evvel'den, ahirete kadar her şeyin içindeki kesret olarak parlayarak her yere yayılmış, rahmet ışınları yağmurlara dönüşmüştür. Böylece kendi içindeki kendi olarak zuhur etmiş ve tecellisi de yine kendisi olmuştur. Bu durumda, O'nun özünden, zatından ortaya çıkan üç kudretin aydınlık ışınları hayatın doğası haline gelmiştir. Bunlar, gerek atomik formda gerekse atomsuz formda aydınlık ışık ışınları olarak fışkırmış, dağılmış ve düşmüştür. Düşükleri her yerde O'nun sıfatları olmuş ve bu sıfatlar daha sonra da O'nun yarattıkları olarak yaşam formlarına dönüşmüştür. Bu şekilde bu ışınlar; su, ateş, gökyüzü, her bir

¹¹⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 6-8.

kum tanesi gibi her bir şeyle buluşmuş, kaynaşmış ve suretsiz bir yaşam yapısında kalmıştır. Böylece aydınlık yaşam ışınları, henüz tecelli suretinde bir yaşam yaratılmamış olsa da Athi aşamasında mevcut olmuştur.¹¹⁷²

Bawa, bu süreci detaylı bir şekilde açıklamaya devam eder. Allah'ın irfan gözü olan "küresi"den, rahmeti sürekli titreşmiş ve oradan ışınlar patlamaya ve fışkırmaya devam etmiştir. O'nun içindeki yaşamlar toplanmışlar ve bu ışınları rızık olarak tüketmişlerdir. Böylece bu hayatların algısı ve uyanıklığı oluşmaya başlamış ve bu algı hâlinde, "Ya Allah! Ya Rahman! Ya Rahim!" titreşimleriyle zikretmeye başlamışlardır. Allah bu sesleri duyunca merhamet ve rahmetle dolmuş, sevgisi genişlemiş, yükselmiş ve irfan gözünü (küresi) açarak kendine bakmıştır. Kürside gizli olan hakikat ve uyanıklığı, tek olarak parlayan bir hâlde görmüştür. Allah, bu doğal yaşam tohumlarını görmüş ve onları ışınlarla beslemiştir. Allah, kendilerini hakikat ve uyanıklık ışınları ile besleyen bu hayat tohumlarına yaşam vermeye niyet etmiştir. Bawa'ya göre Allah, yaratılıştan önceki bir zamanda bu şekilde Athi mertebesinde ve halen de öyledir ve sonsuza kadar da öyle olacaktır. Ruh, Allah'ın rahmetinin aydınlığının gölgesidir ve Allah'ın kendisi o ruh için bir rahmet suretidir.¹¹⁷³

Nur, Bawa'nın teolojisinde en önemli kavramlardandır. Nur, hiçbir eksiği olmayandır. Yüzde yüz saftır, tamdır. Nur, Allah'ın üç bin rahmet sıfatının güzel Işık'ıdır, Allah'ın kudretidir.¹¹⁷⁴ Nur, Allah'ın farkındalığa ilişkin aydınlık suretinden zuhur etmiştir. Farkındalıktan karanlık bir suret olarak zuhur eden gölge ise insanın lâtif suretini almıştır. Dolayısıyla bu karanlık suret de aydınlıktan zuhur etmiştir ve ancak Nur'un aydınlığı ile kaybolabilir. Bu gölge farkındalıktan karanlık bir suret olarak zuhur

¹¹⁷² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 83-85.

¹¹⁷³ *a.g.e.*, ss. 86-87.

¹¹⁷⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 54.

ettiğinden beş unsura dönüşmüş ve insanın suretini teşkil etmiştir. Aynı gölge dünyayı, arzuyu ve nefsi oluşturmuştur.¹¹⁷⁵

Dolayısıyla Bawa hem aydınlığın hem de karanlığın Allah'ın farkındalık mertebesinde zuhur ettiğini, aydınlığın latif ve nuranî her şeyi oluşturduğunu, karanlık veya gölgenin ise kesif ve sufli her şeyi tesis ettiğini ortaya koymuştur. Nur, tüm varlıklar içinde en yüksek farkındalığa, en büyük yüceliğe, en yüksek hakikate sahip olandır. Tüm peygamberler bu Nur'un içindedir. Allah'ın rahmet hazinesi bu Nur'dur. Ruh ise Allah'ın sırrından zuhur etmiş ve Nur'un ışınlarına yüklenmiştir. Ruhu gören, Allah'ın tüm varlıklarını görecektir. Allah'ın sevgilisini; yani Nur'u gören, Allah'ın suretini tam olarak görmüş olur. Bu Nur, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Nur'udur ve bu Nur, 124.000 peygamberin her biriyle karanlığı gidermek üzere dünyaya gönderilmiştir. Tüm peygamberler çok büyük sıkıntılar çekmiş, ancak nihai olarak hakikati tam olarak sunmakta başarılı olamamışlardır. Bu yüzden, sonunda Allah hepsini kendine geri almıştır. Sonunda Nur, Hz. Muhammed (s.a.v) suretinde yeryüzüne gelmiştir. O'nu gören kişi bir beden görmemiş; sadece rahmetin parlak yüzünü görmüştür. Hz. Muhammed'in (s.a.v) sureti, Allah'ın rahmetinin suretidir. Hz. Muhammed'i (s.a.v) tam olarak tanımak için önce kişinin kendi ruhunu tanıması gereklidir.¹¹⁷⁶

Bawa, ezeldaki döneme ilişkin yaptığı ayrım çerçevesinde, yukarıda da bahsedildiği gibi, hiçbir şeyin olmadığı karanlık zamanı "*Anathi*" olarak, Nur-i Muhammedî'nin zuhur ettiği zamanı ise "*Athi*" olarak isimlendirir.¹¹⁷⁷ Bu ayrıma göre Muhammedî Nur'un isimlendirilmesi de değişiklik gösterir. Buna göre *Anathi Muhammed*, *henüz tecelli olmayan mertebeyi*; *Athi Muhammed*, *tecilli olan mertebeyi*; *Evvel Muhammed*,

¹¹⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 93.

¹¹⁷⁶ *a.g.e.*, ss. 95-98.

¹¹⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 246.

başlangıç mertebesini; Hayat Muhammed ruhu, ruhun oluşmasını; Anna Muhammed, Rezzak isminin tecellisi olan rızkı; Ahamad,¹¹⁷⁸ gönülün ışığını; Muhammed Cemalin güzelliğini; Nur Muhammed, imanın parlaklığını; irfanın içindeki irfan olarak ortaya çıkan mükemmelliğin Muhammed'ini ve son olarak Allah Muhammed ise Muhammed'deki Allah ışığını temsil eder. Bawa, bu dokuz farklı isimlendirme ile kastettiği hakikatin Allah'tan zuhur ettiğini ve yine Allah'ta kaybolarak Allah ile parladığını, ısıdığını ve Allah'ın bu dokuz farklı mana ve hakikati Hz. Peygamber'e (s.a.v) yerleştirerek yeryüzüne gönderdiğini ifade eder.¹¹⁷⁹

Bawa, bu dokuz farklı Muhammedî tecelliyi benzer bir şekilde farklı bir sohbetinde daha detaylı olarak açıklar. Allah'ın her şeyi bu Nur'dan yarattığını ifade ettikten sonra, bu Nur'un, Hz. Âdem'in (a.s) alnına yerleştirilen nurla aynı olduğunu ve bu Nur'a, Allah'ın dokuz farklı isim verdiğini söyler. Bu isimlerden biri olan Ahamad, Bawa'ya göre gönül anlamındadır. Bawa, bu Nur ile Allah'ın, Anathi Muhammed'i yarattığını söyler. Anathi, başlangıçsız başlangıç anlamındadır ve Anathi Muhammed, aslında Allah'ın, sadece kendi olarak bulunduğu durumu ifade eder. Burada, sadece Allah ve Nur vardır. Bu Nur'un, Allah'ın zatından sudur etmesiyle ortaya çıkan varlık ise Athi Muhammed adını alır. Athi; ilk, asıl, başlangıç anlamlarına gelmektedir. Bu Athi Muhammed'den ise Allah tüm varlıkları yaratmıştır. Bawa'ya göre, bu Nur'dan tüm varlıklar yaratıldığında bu Nur'un adı, Evvel Muhammed olmuştur. Bu Nur'un gıdasıyla tüm varlıklar beslendiğinde ise Nur'un adı, Anna Muhammed olur. Varlıklar bu gıda ile beslenip geliştiklerinde Nur'un adı Hayat Muhammed olmuştur. Bu varlıkları Nur ile doldurmak

¹¹⁷⁸ Bawa, Ahmed ismini Ahamad olarak telaffuz eder. Bu telaffuzu ile amacı Tamil dilinde "aham" kelimesinin kalp anlamına gelmesi ve bu anlamı özel olarak vurgulamaktır. Bawa bu manadan yola çıkarak Ahmed ismiyle ilgili kavramsal açıklamalar yapar. Bk. Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 9.

¹¹⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 77.

ve Nur'la kemale kavuşturmak için Nur kalbe dönüşmüştür ve adı, Ahamad olmuştur. Kalbin güzelliğinin Nur'u, Allah'ın yüzünün güzelliği olarak parladığında adı, Muhammed Muhammed olur. Nur kemale ulaşır tamamlandığında adı, Nur Muhammed olur ve son olarak bu sonsuz parlak Nur Allah'ta kemalini tamamladığında Allah O'na Allah Muhammed adını verir. Bawa, bu aşamadan sonra tüm varlıkta tecelli eden bu Nur'un tekrar aslına döndüğünü, ikinin yine bir olduğunu ve bu sebeple de bu Nur'a, Allah Muhammed adının verildiğini söyler.¹¹⁸⁰

Bawa, harf sembolizmini bu konuda da kullanır. Muhammedî Nur'u ele alırken açıkladığı "mim" harfinin ezel, dünya ve ahireti kapsadığını, zat ve sıfata ulaştığını söyler. Bawa'ya göre yaratılış *mim* ile başlar ve yaratılış devam ettiği sürece *mim* de mevcut olacaktır. Bawa, "mim" in açıklanmasının mümkün olmadığını, sadece kâmil imana ve açık bir kalbe sahip olanların anlayabileceklerini söyler.¹¹⁸¹ Bawa, "mim" in bilinemediği gibi, Hz. Muhammed'in (s.a.v) de tam manasıyla bilinemeyeceğini söyler. Hz. Muhammed'in (s.a.v) ne zaman yaratıldığı ve ne zaman ortaya çıktığı bilinemez. Kur'an tam olarak anlaşılırsa, derinliklerine dalınırsa, Kur'an'ın özü tadılırsa, ancak o zaman Hz. Muhammed'in (s.a.v) hakikati o kişiye bildirilir.¹¹⁸²

Kur'an'ın, Allah'tan Hz. Peygamber'e nasıl ulaştığını çok önemseyen Bawa, bunun insan için bir örnek olması gerektiğini söyler. Kur'an bir aydınlık, bir parlaklık, bir rezonans ve bir lütuf olarak Allah'tan zuhur etmiştir. Daha sonra bir ışık olarak Cebrail'e; bir rahmet, lütuf ve esmalar, sıfatlar olarak da Hz. Muhammed'e (s.a.v) gelmiştir. Sonra

¹¹⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s. 8.

¹¹⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 171.

¹¹⁸² Aynı yer

da Hz. Muhammed (s.a.v) onu bir vahiy olarak getirmiş ve vahiy, harflere ve kelimelere dönüştürülmüştür.¹¹⁸³

Kur'an'ın derinliklerine dalan ve Allah'tan gelişini aşama aşama yaşayan birisi sonunda Hz. Peygamber'i (s.a.v) görür ve O'nu gören de Cebrail'in O'na nasıl geldiğini, Hz. Peygamber'in (s.a.v) o lütfu nasıl aldığını anlar ve ışığı görür. O ışığa bakan, Kur'an'daki Allah'ın rezonansını yaşar ve rezonansı anlayan da hayatı, ölümü, kıyameti, sorguya çekilişi, doksan dokuz esmayı anlar. Bunu yaşayan, tüm insanların kardeş olduğunu görür. Bawa'ya göre, tüm insanları kardeş olarak görmek İslam'ın kendisidir.¹¹⁸⁴

Bawa'nın Hz. Muhammed'i (s.a.v) ele alışı beşeri yönüyle beraber ruhani yönüyledir. O her manevi konuda olduğu gibi zahir ve batin vechelerini bir arada dikkate alır. Bu sebeple Peygamberimizin tarihi kişiliği, karakteri, hayatı, sıfatları, özellikleri de onun sohbetlerinde yer alır diğer taraftan yaratılışla doğrudan bağlantılı Nur-u Muhammedî'yi de detaylı bir şekilde açıklar. Onun Nur-u Muhammedî'nin yaratılıştaki rolünü açıklaması, bu konuda keşfi bilgiye sahip olduğu kanısını oluşturmaktadır. Zira o, kaynaklarda rastlanmayan pek çok konuyu da müridlerine sunar. Yaratılış süreciyle ilgili açıklamalarında yer alan Anathi ve Athi kavramları İbn Arabi'nin varlık mertebeleri anlayışıyla benzerlikler içerse de esas itibariyle orijinal görünmektedir. Böyle bir mukayese bu çalışmanın kapsamını aşacağından bu inceleme sonraki araştırmacıların dikkatine sunulmakla yetinilecektir.

¹¹⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 175.

¹¹⁸⁴ *a.g.e.*, ss. 175-176.

3.3 Nefs ve Dünya

Sözlükte hayat, his¹¹⁸⁵ anlamları yanında ruh, kötü göz, akıl, arzu¹¹⁸⁶ manaları da olan nefis, Kur'an'ı Kerim'de; ruh¹¹⁸⁷, zat, kendi¹¹⁸⁸ anlamlarında kullanıldığı gibi kötülüğü emreden¹¹⁸⁹, yaptığı kötülükleri kınayan¹¹⁹⁰ ve huzura eren¹¹⁹¹ özellikleriyle birlikte de kullanılmıştır.

Sözlükte, emredici nefis olarak geçen nefis-i emmare, dini kavram olarak kötülüğü emreden nefis olarak tanımlanır.¹¹⁹² Emmare nefis, Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan nefistir.¹¹⁹³ Nitekim âyette, “Muhakkak ki nefis kötülüğü emreder.” buyrulur.¹¹⁹⁴ Kuşeyri, nefsin kötülüğü emreden manası üzerinde durur ve ondan kastın kötü vasıflarla yerilen fiiller olduğunu, haram ve kötü huylar olmak üzere nefsin iki yüzü olduğunu ifade eder.¹¹⁹⁵ Zünnun da (v. 859) nefsi; Allah'la kul arasındaki en kalın perde olarak görür.¹¹⁹⁶ Nefs muhasebesine özel önem verdiğiinden *Muhasibî* ismini alan Haris b. Esed (v. 857), nefsi şeytanın işbirlikçisi, bir iç düşman olarak ele alır.¹¹⁹⁷

¹¹⁸⁵ Seyyid Şerif Cürçani, *Tarifat*, s. 239.

¹¹⁸⁶ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 363.

¹¹⁸⁷ En'âm, 6/93.

¹¹⁸⁸ Al-i İmran, 3/28.

¹¹⁸⁹ Yusuf, 12/53.

¹¹⁹⁰ Kıyamet, 75/2.

¹¹⁹¹ Fecr, 89/27.

¹¹⁹² Mehmet Canbulat, “*Nefs-i Emmâre*”, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 523.; Süleyman Uludağ, “Nefs”, DİA, c. 32, s. 528.

¹¹⁹³ Abdülkerim b. İbrahim el-Cili, *el-İnsanî'l-kâmil fî ma'rifeti'l-evahir ve 'l-eva'il*, I-II, Kahire 1368/1948; İnsan-ı kâmil, trc. Abdülaziz Mecdi Tolun, haz. Selçuk Eraydın-Ekrem Demirli-Abdullah Kartal, İz Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 43.

¹¹⁹⁴ Yusuf, 12/53.

¹¹⁹⁵ Kuşeyri, *Risale*, s. 48.

¹¹⁹⁶ Sülemi, *Tabakat*, s. 18.

¹¹⁹⁷ Muhasibi, *Riaye*, s. 384.

Hâkim Tirmizi (v. 932), nefsi hem özü itibariyle hem de kötülüğü emredici yönüyle ele alarak "Nefs, siyah duman gibi bir rüzgâr, kötü davranışlardan oluşan bir karanlıktır" der. Bunun yanında nefsin ruhunun asıl itibariyle nurani olduğunu ortaya koyan Tirmizi, karanlıktan aydınlık karakterine bürünmesinin, kulun hevasına aykırı hareket etmesiyle, açlık ve mücadele ile mümkün olduğunu söyler. Buna göre nefs-i levvame Hakk'a yakın olmasına rağmen hilekârdır ve mutmain nefis de, kötülüklerden arınan nefsin ruha benzeyen hâlidir.¹¹⁹⁸

Gazâlî'ye göre ise insana üflenen ruh ile nefis-i mutmainne aynıdır. Nefs bu anlamda manevi bir cevherdir, insanın bilen ve algılayan yönüdür, insanla kastedilen hakiki varlıktır.¹¹⁹⁹ Gazâlî nefsi; cemadî, nebatî, hayvanî ve insani olarak dört kısımda ele almıştır. İnsan nefsi, İlâhi bir öz olarak diğerlerinden ayrılır.¹²⁰⁰

Nefsten kurtulmak için sufiler çeşitli reçeteler hazırlamışlardır. Bir derviş; nefsinde beyaz, siyah, kırmızı ve yeşil ölüm olmak üzere dört tür ölümü gerçekleştirmelidir. Bunlar da açlık, eziyete tahammül, nefse muhalefet ve yamalı elbise giymektir.¹²⁰¹ Ebu Talib el Mekki de nefsin sıfatlarını; kendini beğenen, kendine tapan, bencil, şımarık ve kibirli olarak tanımlamıştır. Bunların yanında zaaf, cimrilik, şehvet ve cehalet, nefsin temel özellikleridir.¹²⁰² Nefs-i emmarenin helak olmaya çağıran, şeytana yardım eden ve hevaya uyan yapısı dolayısıyla nefsin sürekli olarak itham etmeyen kimsenin, nefsinden güvende olması mümkün görülmemiştir.¹²⁰³

¹¹⁹⁸ Ebu Abdullah Muhammed Hâkim et-Tirmizi, *Beyanü'l-fark beyne's-sadri ve'l-kalbi ve'l-fu'adi ve'l-lübb*, thk. Nicola Heer, Kahire 1958, s. 83.

¹¹⁹⁹ Gazâlî, *İhya*, III, s. 3-4.

¹²⁰⁰ *a.g.e.*, IV, s. 350.

¹²⁰¹ Sülemi, *Tabakat*, s. 93.

¹²⁰² Ebu Talib el Mekki, *Kutul Kulub*, I, s. 176.

¹²⁰³ Kuşeyri, *Risale*, s. 171.

Emmare cihetine bakıldığında, nefsin tezkiye edilerek Hakk'a gidilmesi mümkünken, İlâhi yönüne bakıldığında insanın zatı, özü, ruhu olması dolayısıyla, “Nefsini bilen Rabbini bilir.”¹²⁰⁴ sözü gereğince de Hakk'a gitmek mümkündür. Ebu Said el Harraz (v. 890) da bu görüştedir.¹²⁰⁵ İbn Teymiyye (v. 1328) ise nefsin zata delalet eden yönünü ontolojik anlamda ele almaz ve nefsin kötü ve eksik sıfatlarını tanıyan insanın, bunların zıt ve kâmil olanlarının Hak'ta olduğunu bilerek Rabbini bileceğini savunur.¹²⁰⁶

Bawa ise nefsi daha ziyade emmare kimliğiyle ele alır ve bir delilik hâli olarak tanımlar. İnsanların dünyada kapıldıkları nefsani istekler, dünyevi hevesler, ona göre, birer delilikten ibarettir. Para, sevgi, kadın, evler, lezzetler, seks, sanat ve bilim, eş, çocuklar, elbiseler, makyaj, iş, eğitim, din, politika, övgü, mucizeler, yoga, mücevherler, çizim yapmak, uçmak ve ırk birer çılgınlık, delilik hâline gelebilir. Bawa, bu saydığı olumlu, olumsuz tüm konuların nefsin konusu hâline gelebileceğini savunur. Ona göre tüm bu sayısız hevesler insanın içine girer, aklını kaplar ve onu delirtirler. İşte insanın kendindeki bu deliliği ve mahiyetini fark etmesi, kendinde ne gibi bir hastalık olduğunu keşfetmesi gereklidir. Bu hastalıkların, zihnimizi kaplayan heveslerin tek tedavisi ise Allah'tan alacağımız huzurdur. Bu huzur ile Allah'ın sevgi, merhamet, sabır, adalet ve vicdan sıfatlarını alabiliriz ve diğerlerine yardım edebiliriz.¹²⁰⁷

Bawa'ya göre nefs, çeşitli arzulardan ibarettir ve bunlar insanın içinde faaliyette olarak insanı karanlığa, uyuşukluğa, hissizliğe çeker.¹²⁰⁸ Tüm kötü özelliklerine rağmen,

¹²⁰⁴ Acluni, II, s. 262.

¹²⁰⁵ Sülemini, *Tabakat*, s. 231.

¹²⁰⁶ İbn Teymiyye, *Risale fi'l-akl ver'r-ruh*, II, s. 48.

¹²⁰⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 25-26.

¹²⁰⁸ *a.g.e.*, s. 48.

sıkıntılara karşı nefsi emmare koruyucu bir kalkan görevi de görür. Meyveyi, rüzgârlardan ağacın dalları ve yaprakları koruduğu gibi, insanı da yaşadığı büyük problemlerden nefsi emmare korur. Bu problemler nefsi emmareye çarpar ve nefis kişiyi koruyarak sıkıntı yaşamasına engel olur.¹²⁰⁹

Nefsi çeşitli hayvanlarla özdeşleştiren Bawa, arzuyu köpeğe benzetir. Bu köpeğin tek isteği, tüm gün yatakta yatmaktır. Eğer yatmıyorsa bir şeyleri koklamakla uğraşır. Altı ay boyunca çöpte kalmış bir kemiği veya pisliği çiğneyebilir. Ona güzel bir yatak verilse de gider, dışkılarına bulanır. Benzer şekilde akıl, arzu ve insan bedeninin yapı taşları olan beş unsur da bedene âşıktır. Arzu, cehennemi sever.¹²¹⁰ Nefs ve fiziksel beden arasında bağlantı kuran Bawa, bedeni beş farklı unsurdan oluşmuş olarak görür. Bu unsurların özelliklerinden dolayı bedende arzu, öfke, cimrilik, vesvese, inanç, düşmanlık, hastalık, cehalet, kötülükler, yanılsama, hırsızlık, katillik, hilekârlık, açlık, yaşlılık, bencillik, sahiplenme, kan bağları, mal ve mülke bağımlılık özellikleri vardır.¹²¹¹ Toprak, insanın doğduğu kısımdır, bedeniyle irtibatlıdır; mayanın yaratılışıdır. Ateş, açlık, hastalık, yaşlılık, gıda ve cehennemle irtibatlıdır. Şeytanların nefesleri, ruhların nefesleri, meleklerin nefesleri hep havadır.¹²¹²

Bawa'ya göre, insanın fiziksel suretinin parçası olan unsurlar ve hisler, sırlı bir yanılsama oluşturur. Bu unsur ve hislerin suretleri, yanılsamanın dört yüz milyar hipnotize edici sihrini oluşturur ve insanı dört bir yandan sararlar. Bu durum, insanın kendini bilmesini, İlahi yönünü görmesini engeller. Bu kör cehalet içinde kalıp dünyanın

¹²⁰⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 69.

¹²¹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 68.

¹²¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 5.

¹²¹² Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 173.

ün, unvan, şatafat ve gücüne, açgözlülük, şehvet ve sahip olma hırsına bağlandığında insan mahvolur.¹²¹³

Bunların arasında yer alan aldatmaca, karanlık ve arzular, altmış dört çeşit hipnotize edici cazibe, yüz milyon aldatıcı güç ve suretten oluşur. Bunlar, bedenin dört bin dört yüz kırk sekiz dokusunda yer alır. Seksen dört çeşit hava, su, ateş, toprak ve esir vardır. İnsan bedenindeki delikleri simgeleyen dokuz mücevher; elmas, zümrüt, inci, yakut, kedigözü, safir, lapis, mercan ve gomadadır. Ağlamak, gülmek, neşe ve üzüntü, görünen ve görünmeyen her şeye sahip olmak isteği, bir bebek gibi davranan zihnin arzuları bu yapının içinde mevcuttur. Bebek yapılı zihin, maymun sıfatına sahiptir.¹²¹⁴

İnsanın düşmanı nefsidir. İnsanın kendi ağzı, burnu, aklı, arzusu kendi düşmanıdır. İnsanın tüm bedeni onun işini zorlaştırmaya çabalayan bir düşman gibidir. Bunun için bir çözüm bulunmalıdır. Bu düşmanı sevmek büyük bir hata olur. İnsan için en büyük düşman bu bedendir.¹²¹⁵

İnsan, isteklere sahip olduğu sürece o insanda şeytan kendine yer bulur. Bu istek ve arzular ile şeytan, insanın düşüncelerine sızar ve onu yanlış sevk eder.¹²¹⁶ İnsan İlahi sıfatları terk ederse hayvanî sıfatlara düşer olur. Hayvanî sıfatları zamanla onu şeytanlaştırabilir.¹²¹⁷ İnsan cenneti, irfanı istese bile şeytan engellemek için bir yol bulmaya çalışır. İnsanın şeytandan tam olarak kurtulması, Allah'ta ölmesiyle mümkündür.¹²¹⁸ Allah izin vermedikçe şeytan insana yaklaşamaz. Allah bu şekilde

¹²¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. xv.

¹²¹⁴ a.g.e., s. xvii.

¹²¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 88.

¹²¹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 301.

¹²¹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 104.

¹²¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 303.

kullarını imtihan eder, ama aynı zamanda onları korur da. Allah'ın şeytana izin vermesinin tek sebebi, onun kibrini ve gücünü yok etmektir. Şeytan ne kadar çabalasa da Allah'ın samimi kuluna zarar veremez ve sonunda pes ederek Allah'tan af diler.¹²¹⁹

Bawa'ya göre nefis, insanın yaratıldığı beş unsurun şehvet duyduğu şekilsiz, suretsiz, dişil yapıdaki¹²²⁰ yanılsamadır. Bu nefis denilen karanlık form, üst ve alt olarak iki kısma ayrılır ve bu dişil varlığa hükmederler. Üst taraftaki kısma hâkim olan unsurlar dolayısıyla arzu ve tutku ortaya çıkarken, alt tarafa hâkim olan unsurlar şehvet, cinsel istek ve bedensel zevkleri ortaya çıkarırlar. Bawa'ya göre arzu ve tutku bir araya geldiğinde kan, balgama dönüşür. Bu balgam ise nefis denen dişinin ihtiyaçlarını karşılar. Arzu arttıkça nefis, şehvet denilen tutkulu kadını ister ki bu da dişil formun alt kısmıyla ilgilidir. Bu durumda kan, balgam olma gücünü de kaybederek daha ince hâle gelir ve sperme dönüşür. İstek, üst bölgede balgama, alt bölgede sperme dönüşür. Üst bölgede yanıltıcı özelliğe sahip dişil form tutkuya sebep olurken, alt bölgede şehvete neden olur.¹²²¹

Ağza lezzetli gelen bir şey mideye düşmandır. İnsanın dünyada hoşlandığı ve istediği her şey; dünyada öğrendiği, kendine mutluluk veren her şey ruhuna, irfanına, hakikatine ve hayatına düşmandır. Burna güzel kokan, irfana kötü kokar; kulağa hoş gelen ses, manaya düşmandır. Zihne zevk veren, kalbe düşmandır.¹²²² Kalpte nefsani arzular ortaya çıktığında ise Allah gizlenir.¹²²³

¹²¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 165.

¹²²⁰ Bawa, nefsin neden dişil yapıda olduğuna bir açıklama getirmemiştir.

¹²²¹ *a.g.e.*, ss. 81-82.

¹²²² Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 146.

¹²²³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 423.

İnsan iyi olursa dünya onu şeytan olarak göstermeye çalışır, ama kötü olursa onu bir Hak olarak görür ve kabul eder. İyi bir insan dünya tarafından itilip şeytan olarak görüldüğünde, eğer bu insan kırılır, incinirse gerçekten de şeytana dönebilir. İyilik hâlimden vazgeçerse şeytanlaşabilir. Ama tüm zorluklara katlanır ve hoş görebilirse İlahi sıfatlara bürünürse İlahi bir varlık olur.¹²²⁴

İnsan, tüm dünyevi ve nefsani bağlantılarından kurtulduğunda, Hak onunla konuşur. Ama bu bağlantılardan tamamen kurtulamazsa o zamana kadar duyduğu sesler ve konuşmalar nefsinin, arzularının ve şeytanların konuşmalarıdır.¹²²⁵ İnsan her şeyi bildiğini zanneder ve duyduğu her şeye yanlış gözüyle bakarsa bu, ancak onun irfansızlığını gösterir. İnsan bu kötü halden kurtulur ve onda irfan parlarsa, ancak o zaman beden toprağının ne olduğunu ve onun içinde ne gizlendiğini bilir. Ancak bu şekilde insan, "Kendini bilen Rabb'ini bilir" sözünün hakikatine erebilir.¹²²⁶

Bawa, nefsin zararlarından sakınmayı Allah'a giden yolda zaruri görür. Zira fiziki gözler, ancak dünyanın güzelliklerine bakar. Göz, kadın¹²²⁷, altın, zenginlik vb. suretlere bakar. Zihin tüm bunları toplar ve kalpte depolar. Bunların zehirli ve zarar verici etkileri vardır ve insandaki İlahi irfanı ve kalbin safiyetini yok eder. Bu yüzden kalbin, gözün baktığı yerlere bakmaması gerekir. Ancak bu şekilde insanın İlahi yönü tecelli edebilir. Böylece Kelime-i Tevhid'in sureti ortaya çıkar. Bu ise irfandır. Bu irfan, Hz. Muhammed'dir (s.a.v). O ise, Nur'dur. Ve bu Nur, Allah ile parlamaya ve titreşmeye daimi olarak devam eder.¹²²⁸

¹²²⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 97.

¹²²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 297.

¹²²⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 34.

¹²²⁷ Bawa, nefisle ilgili konularda kadından bahsettiğinde, cinsiyet anlamından ziyade karşı cinse esir olan nefsani duruma işaret etmeyi amaçlar.

¹²²⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 163.

İnsanın dünya ile ilişkisi yılanın zehriyle olan ilişkisi gibi olmalıdır. Yılanın ağzında zehri olmasına rağmen kendine zarar vermez. İnsan da dünyayı içinde taşısa bile dünya ona zarar vermeden yaşamasını öğrenmelidir. İnsan, akla sahip olmasına rağmen ondan zarar görmemeyi bilmelidir. Yılan, ağzındaki zehrinden kendi zarar görmediği gibi insan da aklın onu yolundan alıkoymasına fırsat vermemelidir. Bunun yolu dünyanın ve aklın insanı kontrol etmesinin önüne geçerek insanın onları kontrol etmesini sağlamaktır.¹²²⁹ Örneğin bir erkek helali olmayan bir kadına bakar ve onu arzularsa; irfanın tüm gereklerini bir anda kaybeder. İrfanın kurallarına aykırı yaşamaya başlar. Bir hayalet gibi gece ve gündüz etrafta aklını kaybetmiş halde dolaşır ve geceyle gündüzü ayırt edemez hâle gelir. Böyle bir insanın irfanı bir cesede dönüşür.¹²³⁰

Bawa'ya göre dünya, insanların alışveriş yapıp geri dönecekleri bir market gibidir. Herkes gelir, ihtiyaçlarını alır ve evlerine döner. İnsanlar bu dünyada bir tiyatro sahnesindedirler. Sahnede pek çok aktör ve aktris vardır. Hepsi çeşit çeşittir. Oysa arif için dünya bir seccadeden ibarettir.¹²³¹ Bir açıdan da insan hem bir aktör, hem bir şarkı sözü yazarı hem bir şarkıcı hem de bir sanatçıdır. Oyunu yazan da, oynayan da odur. İnsan kendi rolünü yazar ve oynar. Koreografiyi hazırlayan odur. Bu hikâye, insanın kendi hikâyesidir. Hikâyenin yazılması ise karma, maya ve günahlar ile gerçekleşir. İnsanın başına gelen zorluk ve dertler Hak'tan dolayı değildir. Hak insana zarar vermez.¹²³²

Akıl, zeka, toprak ve beden ile bağ sürdüğü sürece insan Hakk'a yolculuk yapamaz. Tıpkı yere bağlı bir balonun belli bir seviyeden daha yukarı çıkamaması gibi dünya ile

¹²²⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 182.

¹²³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 66.

¹²³¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, ss. 418-419.

¹²³² Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, ss. 99-100.

bağlanan insan da yere sabitlenir, Hakk'a yükselemez. Bu yüzden bu bağlar kesilmelidir.¹²³³

İnsanın akrabalık bağlarıyla esir hâle gelmesi de onun manevi yolda ilerlemesini engeller. Çocuğuna, eşine, anne babasına aşırı bağlı olması, onları her şeyin üstünde tutması, müridin Allah'a yeterince kulluk etmesini engeller. Allah'ın yolunda gitmek yerine, ailesinin bitmek bilmez isteklerini karşılamak için çabalayan biri, maneviyatta başarılı olamaz.¹²³⁴

Bawa, bazı insanların ona geldiklerini; ikiyüzlü davrandıklarını söyler. Çeşitli ortamlarda bir araya gelerek dedikodu yapıp Bawa hakkındaki şüphelerini insanlara yaydıklarını; ama dışarıdan iyi göründüklerini belirtir. Bu şekilde davranmanın, bu yolda yürümek için mahzurlu olduğunu, bütün çabaları boşa çıkardığını vurgular.¹²³⁵

Aslında insan kendi kötü yönlerini değerlendirip analiz edebilse asla başkasıyla uğraşmaz. İnsanların başkalarında eleştirdikleri, kafa yordukları kötü huylar, davranışlar kendilerine aittir.¹²³⁶ Bu kötü huylar az da olsa çok da olsa insana zehir gibi etki eder. Nitekim, insanı öldürmek için çok az da olsa bir miktar zehir yeterlidir. Benzer şekilde, kıskançlığın bir zerresi bile tüm hayırları yok edebilir. İnsanın kalbindeki bir karanlık zerresi tüm maneviyatı silebilir. Bir şüphe zerresi imanı alıp götürebilir.¹²³⁷

Bawa'nın hemen her sohbetinde üzerinde büyük bir özenle durduğu konulardan biri, insanın içinde yer alan iyi ve kötü kavramlarıdır. Ona göre insanda iki suret, iki beden, iki sıfat, iki fiil vardır. Bunlar iyi ve kötü özelliklerdir. Bawa'nın burada kastı, insanın

¹²³³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 14.

¹²³⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 304.

¹²³⁵ a.g.e., s. 432.

¹²³⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 12.

¹²³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 432.

taşıdığı Hak sıfatları ve nefesine ait sıfatlardır. Hak sıfatları ile güzel fiiller ortaya çıkarken, kötü sıfatlar ile olumsuz fiiller oluşur. Bu kötü sıfatlar, onun hayvanî sıfatları taşımasına sebep olur. Örneğin, insan sahtekâr, entrikacı, kıskanç bir hâle bürünürse yılan suretine girer. Yılan gibi zehirli olan bu insan hakikate düşman olur. Tek yapacağı iş, zehrini etrafına vermektir. Bawa, kaplan örneğini de verir. Kaplanın sıfatı, acıktığında veya bir düşmanlık gördüğünde hemen öldürmektir. Kaplan bunu yaptığında mutlu olur. Eğer insan kaplan suretine bürünürse onun sıfatlarını alır. Dünyadaki bir şeyi öldürmekten ve onu yemekten mutlu olur.¹²³⁸

Bawa, buna benzer başka pek çok hayvan sıfatının insanda ortaya çıktığını söyler. Aslan, öfkesi, acelesi ve sabırsızlığıyla insanda görünebilir. Bazı hayvanlar ise öldürürler, ama öldürdüklerini yemezler. Bir fil veya ayı bazen, sadece öldürme zevki için öldürürler. Bir kedi de böyledir: Bir fareyi yakalar, sonra onu bırakır; izler ve yine yakalar; işkence eder, onunla oynar. İnsan, kedi suretine büründüğünde o da bunları yapar. Bunlara benzer dört yüz trilyon on bin¹²³⁹ kötü sıfat vardır. Bu sıfatlar, insandaki kötülüğü; güzel sıfatlar ise iyiliği teşkil eder. İnsan güzel sıfatları izleyip iyi davranışlarda bulunurken kötü sıfatları izleyerek insanlara işkence eder, onları öldürür, kadınlara tecavüz eder. Bunlar vampir sıfatlarıdır.¹²⁴⁰

Bawa, bir taraftan insandaki hayvanî sıfatları ele alırken, diğer taraftan da hayvanların önemini ve değerini de vurgular. Ona göre hayvanların sahip oldukları özellikleri insanlara ve diğer hayvanlara faydalı hâle getirme kabiliyeti insan tarafından örnek alınmalıdır. Bir inek veya koyunun damarlarındaki kanı süt olarak insanlara ve

¹²³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 131-132.

¹²³⁹ Daha önce de ifade edildiği gibi Bawa bu yüksek rakamları bahsettiği konunun önemine dikkat çekmek, miktarın çokluğunu, belki de sonsuzluğunu vurgulamak için kullanıyor olabilir.

¹²⁴⁰ *a.g.e.*, s. 134.

yavrularına sunabilmesi, takdir edilmesi gereken bir durumdur. İnsan da içindeki olumsuzlukları olumluya çevirebilmeli ve etrafındakilere sunabilmelidir. Bu yüzden hayvanlar da gereksiz veya önemsiz değildir. Onlar da özelliklerini değiştirip güzel sıfatlara sahip olduklarında kıymetli olurlar. Onlara da Hakk'ın güzelliği gelmiş olur. Zira hayvanların da duyguları ve belli bir şuurları vardır. Yavrularını yetiştirirler, onlara şefkat gösterirler. Ayrıca hayvanların bencilliği, kıskançlığı, bağımlılıkları veya gururları da yoktur. Ancak insandan farklı olarak doğru ve yanlış ayırt edemezler. Örneğin beslendikleri yerde dışkıları.¹²⁴¹

Bawa, çoğu hayvan yavrusunun doğar doğmaz ayağa kalkabilmesine rağmen insan yavrusunun ayağa kalkmasının en az bir yıl sürmesini, dünyaya önem vermekle bağlantılı görür. Hayvanlar dünyaya yapışmadıklarından, dünyayı sırtlarında taşımadıklarından kolayca ayağa kalkarlar; hâlbuki insan dünyaya çok düşkündür, bir mıknatıs gibi dünyaya çekilir. Bu yüzden bir bebeğin yürümesi bir yılı bulur. Dünyaya düşkün olmadıklarından hayvanlar için bu dünya cennet gibidir. Hayatları huzurludur. Sadece belli zamanlara mahsus olmak üzere besinlerini ararlar, sonraki vaktin hesabını yapmazlar. Gıdalarını alır ve yaşamlarına devam ederler. Ama insan böyle değildir. Her şeyi kendisi için arar ve yapıştır. Bulduklarını yetersiz görür. Bu yüzden hayvan özgür olmasına rağmen insan değildir. Hayvanlar, sadece insanların esiri olduklarında özgürlüklerini kaybederler.¹²⁴² İnsan da özgürleşmeli, tencere ve kaşık gibi olmalıdır. İçinde kaç farklı tipte yemek yapılırsa yapılsın tencere ve kaşık aynı kalır, pişirilen yemeğin mahiyetine göre değişiklik göstermez. İnsan da bu şekilde olmalı, dünyada yaşadığı olaylardan bağımsız olabilmelidir.¹²⁴³

¹²⁴¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 38.

¹²⁴² *a.g.e.*, ss. 40-41.

¹²⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 11.

Bawa, insanın şeytanla ilişkisini de ele alır ve şeytana ait ayrımlar olan, "benim" ve "senin" kavramlarının, benim zenginliğim, benim evim, benim ırkım ayrımlarının insanı şeytana yaklaştırdığını söyler. Bu niyetler, şeytanı cezbeder. O, insanın dünyaya düşkünlüğünü gördüğünde, "Bunlar benim malım" diyerek o kişiye yaklaşır. İnsanda öfke, günah, yalan, intikam, bencillik varsa, "Benim ve senin" düşünceleri varsa, şeytan o insana yaklaşır ve irtibat kurar.¹²⁴⁴

Şeytan, peygamberlere bile yaklaşmaya çalışmıştır. Keza Hz. Musa (a.s) *On Emri* Rabb'inden alırken şeytan ona yaklaşmış ve eşinin durumunu hatırlatmıştır.¹²⁴⁵ İnsanın içinde dünyaya ait birşeyler kaldığı sürece şeytan ona yaklaşabilir ve tesir oluşturabilir. İnsanda arzulara esaret varsa şeytan bu esareti kullanarak ona tesir eder, övgüye düşkünlük varsa bu zaaf ile şeytan etki eder. Tüm bunlar, insanın şeytana yenik düşmesi için zayıf noktalar oluşturur. Şeytanın faaliyet göstereceği alanlar bu şekilde ortaya çıkar. Hz. Eyüp (a.s), şeytanın ulaşabileceği her şeyden kurtulduktan sonra şeytan bu sefer de onun kalbine ulaşmaya ve tesir etmeye çalışmıştır. Şeytan pek çok peygamberi etkilemeye gayret etmiştir. Bawa müridlerine, Ramazan orucunun arkasından Şevval ayında on gün daha oruç tutarak bu etkilerden kurtulabileceklerini söyler.¹²⁴⁶

Bawa, Hz. Âdem (a.s) dünyaya indirildikten sonra, şeytanın insanları saptırmak için hayvanların suretine girerek insanlara Tanrı gibi seslendiğini ve onları yoldan çıkarmaya çalıştığını anlatır. Zamanla peygamberler geldikçe şeytanın hayvan suretinde insanları saptırmasının azaldığını kaydeden Bawa, Hz. Peygamber'in dünyaya teşrifiyle tüm hayvan suretindeki şeytanların kaybolduğunu, ancak insan suretinde faaliyetlerine devam edebildiklerini söyler. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v) risaletine kadar şeytan, dördüncü

¹²⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 35.

¹²⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 119.

¹²⁴⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, ss. 295-296.

kat cennete kadar çıkabilir ve orada meleklerin, Hakk'ın sırlarını duyabilirken, Hz. Peygamber'den sonra bu yol kapanmış ve çıkamamıştır.¹²⁴⁷

Bawa, şeytanı, Allah'ın sıfatlarının zıtlarına sahip varlık olarak tanımlar. Ayrımcılık, şüphe, öfke, bencillik, kötü düşünceler, hilekârlık, kıskançlık, ikiyüzlülük gibi sıfatlara sahip varlık, şeytandır. Bu bağlamda insan ve şeytan aslında birbiri ile geçişlilik arz eder. Bu sıfatlara bürünen biri, insan görünse de şeytan sınıfındadır. Allah'a ait güzel sıfatları giyinenler ise gerçek insan olurlar.¹²⁴⁸

Bawa, insanın şeytanla irtibâtından bahsederken insanın zihinsel gücünü de ele alır. Zihinde mevcut olan özel bir güçle insan başkalarına zarar verebilir. Bu güç keramet değil şeytanın kötü güçlerindendir. İnsan bazı sözleri tekrar ederek veya bazı malzemeler kullanarak ve bunları bir yere yerleştirerek birilerine zarar verebilir; hatta öldürebilir. Böyle bir etkiyle insanın kanı pıhtılaşır damarları, kalbi patlayabilir veya bu insan kan kusabilir. Bu durum, tıpkı uzaktan bir bombanın patlatılmasına benzer. Ancak bu etkiler; iyi insanlar üzerinde, irfanlı ve Allah'ı tesbih edenler üzerinde etkili olmaz. Zira Allah'ın nuru, kudreti oradadır. Bu kötü enerji oraya gider; ancak Allah'ın tecellisini, nurunu görünce geldiği yere geri döner ve gönderen kişiye zarar verir. Bu kötü enerji geri dönüp gönderene çarptığında o kişi gözlerini, kulaklarını veya bacaklarını kaybedebilir; hatta ölebilir. Bunlar Bawa'ya göre bir tür büyüdür.¹²⁴⁹

Bawa, nefsin meylettği dünyaya hiçbir zaman güvenilmemesi gerektiğini söyler. Dünyada iyi giden işler yarın mutlaka olumsuz bir hâle dönecektir. Ona göre dünya, insana, "Ağacın üstünde güzel meyveler var" diyerek tırmandırır. Sonra tırmanamaz

¹²⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 298.

¹²⁴⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, ss. 20-21.

¹²⁴⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, ss. 29-30.

olunca önüne merdiven koyarak, "Ağacın tepesinde en iyileri var" diyerek en tepeye çıkarır ve oradayken de merdiveni çeker. Kişinin düşüp ölmesi mukadderdir. Bu sebeple Bawa, dünyaya güvenmekten ve tırmanmaktan kaçınmak gerektiğini savunur. Eğer yerde kalınabilirse gayet iyi olur. Bir tehlike gelmez.¹²⁵⁰ Bu yüzden insanın dünya ile olan ilişkisi bir yılan terbiyecisinin yılanla ilişkisi gibi olmalıdır. Yılan terbiyecisi her an onun davranışlarını izler ve onu kontrol altına alır. Eğer terbiyeci gevşer ve rahatlırsa yılan hemen saldırganlaşır ve doğasındaki tüm kötü özellikler ortaya çıkar, terbiyecisine zarar verir. Benzer şekilde insan da dünyaya ve nefesine karşı her an teyakkuzda olmalı, bir an bile yumuşak ve gevşemiş bir hâlde bulunmamalıdır. Aksi halde nefis ve dünya saldırır, onu mahveder.¹²⁵¹

Bawa, insanın dünyanın üzerinde gezdiğini, yürüdüğünü, manevi olarak da böyle olması gerektiğini söyler. İnsan dünyaya fazla değer verir ve altta olması gereken dünya insanın üzerine çıkartılırsa, onun altında ezilir. İnsan, dünyayı taşıyamaz. Bunu yapamadığında da insan dünyaya düşman olur. Hâlbuki onu, olması gereken yerden alıp başının üstüne çıkartan da odur. Bunların sonucunda düşmanlıklar, savaşlar, kan dökme ve yıkım meydana gelir.¹²⁵² Bawa bu durumu tarihsel olarak da ele alır ve özellikle 1914'ten beri yıkım döneminin başladığını, bu tip toplumsal olayların arttığını vurgular.¹²⁵³

Akıl, Bawa için en önemli konulardan biridir. Zira akıl, mana yolunda insana engel olabilecek sebeplerden biridir. Akıl, Allah'ın Kudretini göremez. Çünkü o, beş unsurun

¹²⁵⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 11.

¹²⁵¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 12.

¹²⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 24.

¹²⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 91.

suretindedir. Aklın, unsurların özünden yapılmış kendine mahsus bir ruhu vardır.¹²⁵⁴ Akıl ve onun doğru yönetimi Bawa için çok önemlidir, çünkü ona göre her düşünce bir şekil alır. İnsan kötü bir düşünceye sahip olursa o düşüncenin şekline bürünür, onu fiiliyata geçirir. Yaptığından mutlu da olur. Bunun sebebi insanın zihni, duyguları, doğası ve düşünceleri arasındaki bağlantıdır. Düşünce insanda belli bir sıfatı harekete geçirir. Bu sıfat da davranış ve şekle dönüşür. Ortaya çıkan ise hayvanî fiillerdir.¹²⁵⁵ Bawa, sıfat ve düşünce arasında bağ kurmaktadır. Düşüncelerin davranışa dönüşmesi kolay anlaşılabilecek bir durum olsa dahi düşüncenin sıfatı harekete geçirmesi ve bu şekilde fiile yansması, Bawa'nın ortaya koyduğu farklı bir mekânizmayı gündeme getirmektedir.

Bawa, nefsin insanla Allah arasına girmesini şöyle ele alır: *"Yeryüzü ve gök arasını sis ve bulutların kaplaması gibi, aklımızın ve isteklerimizin (nefs) bulutları da hem bu dünyada hem de ahirette Allah'la olan bağımızı görmemizi engeller."*¹²⁵⁶ Bu bulutlar, bir anlamda da insanın aklının ürünü olan düşünceleridir. Bu düşünceler, Allah'la insan arasındaki bağın fark edilmesini engeller. Benzer şekilde, ırklar, felsefeler, istekler, bağımlılıklar, kan bağları, sen ve ben düşüncesi, mallar, zenginlik, kadına ve altına olan düşkünlük, hırs ve benzeri aklın ürünleri hep araya giren bulutlardır.¹²⁵⁷

İnsan, nefsi dolayısıyla pek çok günah işlese bile, bu günahlar insanın Allah'a yönelmesiyle, tevbe etmesiyle silinir. Bawa'ya göre insan ne kadar günah işlerse işlesin Hak ile Hak olduğunda hiçbir fark ve ayrılık kalmaz. İrfan irfanla birleştiğinde, Allah'ın

¹²⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Point Where God and Man Meet*, s. 4.

¹²⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 134.

¹²⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 13.

¹²⁵⁷ Aynı yer

sıfatları insanın sıfatları ile birleştğinde, insan Allah'ın ahlâkıyla ahlâklandığında, hiçbir fark ve ayrılık kalmaz. İnsan huzur ve sükuna kavuşur, ruhu hür olur.¹²⁵⁸

Bawa, insanın içinde bulunduğu sıkıntıları, zor şartları, kötü çevreyi aşabilmesini tavsiye eder ve bir gülü buna örnek olarak verir. Güle gübre olarak verilen tüm kötü kokulu pisliklerin gül tarafından güzel kokuya çevrildiğini anlatan Bawa, o kötü kokuların, gülün kokusuna karışmadığını ifade eder. Bu yüzden çevremizi ne kadar pislik sararsa sarsın, o kötülük ve pisliklerden etkilenmemek gerekir. Pislikler altımızda, ayağımızın altında kalmalı ve kokumuzu etrafımıza sunmamıza engel olmamalıdır. Böylece dünya ve onunla ilgili her şey ayağımızın altında kalabilir. Hakikat ve güzel koku ise yukarıdadır. Eğer kişi değişmeden kalabilirse, ayağının altındaki kötülükler ve pislikler onu etkilemez.¹²⁵⁹

Bawa, her sıfatın insanı değiştirdiğini ve davranışlarına yansıdığını vurgular. Sıfat, insanı o sifata uygun forma getirir ve sonunda da o sıfatın gereği davranış ortaya çıkar. İnsanın bu yapısı, iyi ve kötü ikiliğinden etkilenir. İyi düşünceler ve sıfatlar insanda hâkim olabildiği gibi bunların kötülükleri de hâkim olabilir. İyi düşünceler insanı merhamet, aşk, itidal ve Allah'ın diğer üç bin güzel sıfatına yaklaştırır. Bu şekilde o, gittikçe herkesi kendisi ile bir görür, onların açlığını kendi açlığı, yaşadığı zorlukları kendi zorlukları hisseder. Bu halde devam ettikçe artık insan Allah'ın fiillerini sergilemeye başlar, O'nun doksan dokuz esmasının fiillerini işler, O'nun kudretini, davranışlarını yaşar.¹²⁶⁰

Kötü sıfatlar ise insanda hayvanî sıfatları ortaya çıkartır, onun düşünceleri değişir durur. Bu insanın tüm bağımlılıkları bedeni ile alakalıdır. Bedeni, toprak, su, ateş, hava

¹²⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 15.

¹²⁵⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 154.

¹²⁶⁰ *a.g.e.*, ss. 136-137.

ile bağımlıdır ve dolayısıyla sıfatları sürekli değişir. Bunun sonunda da kötülüğün işlerini üstlenir. İşte insan, Bawa'ya göre bu iki tip sıfatı (iyi ve kötü) taşımaya muktedirdir. İnsanın bu şekilde iki tip bedeni vardır ve ikisi de insanın yüzünde görünür hâle gelir. İşte insan-ı kâmilin görevi de burada başlar. Mürşid gelir ve insana içindeki bu iki yönü, bunlar arasındaki bağlantıyı gösterir. Sonra içindeki kötü kısımla olan bağına keser. Müridine "bu kötü, bu iyi" diyerek irfanıyla yol gösterir. Her kötü sıfatı gösterir ve sonra onu keser.¹²⁶¹

Bawa'ya göre dünya ve nefis, taklitçi bir maymun gibidir. Dünyada nefsine uyan insanın tek öğrenme şekli başkalarının yaptıklarını taklit etmektir. Bu anlamda maymun sıfatlı zihin, gördüğü her şeyi taklit eder. Dünyanın ne yaptığına bakar ve onu taklit eder. Sevgi, seks, seks oyunları, uyuşturucu kullanmak... Bunları taklit eder. Bawa'ya göre, bu öğrenme şekli sol tarafın öğrenmesidir; sağ tarafın öğrenmesi değildir. Bu yüzden sol¹²⁶² tarafın öğrenmesi kesilmelidir. Bunun yolu ise Hakk'ın verdiği öğrenmedir. Eğer insan O'nu sever, O'na giderse; O'na imanı ve güveni varsa, o zaman Hakk'ın sıfatları O'ndan öğrenilebilir.¹²⁶³

Bawa, nefsi ele alırken sıklıkla psikolojik tahliller yapar. Hayatında çok büyük sorunlar yaşayan insan öldürmeyi düşünebilir. Böyle biri öldürmeyi güzel görebilir, günah işlemekle beslenebilir. Kişi problemlerle boğuştukça zihni böyle bir duruma evrilebilir. Kocasının zâlimliği dolayısıyla bir kadın böyle bir hâle gelebilir. Anne ve babanın yaptıkları dolayısıyla çocuk bu tip düşüncelere kapılabilir. Hükümetin yaptıkları dolayısıyla vatandaşlar, bir zenginin yaptıkları dolayısıyla çalışanları bu şekilde

¹²⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 136-137.

¹²⁶² Bawa'nın burada kullandığı sol ibaresiyle Kur'an'ı Kerim'de geçen sol kavramını kastettiği anlaşılmaktadır.

¹²⁶³ *a.g.e.*, s. 17.

etkilenebilir.¹²⁶⁴ Nitekim zihin, pek çok vahşi hayvanın yaşadığı bir orman gibidir. Orada kaplanlar, aslanlar, akrepler, keçiler, eşekler, atlar, tilkiler ve daha pek çok hayvan yaşar. Bu ormanda çok güzel bir ev vardır ve o da Allah'ın evi olan kalptir. Bu eve ulaşmak için, onu çevreleyen ormanın aşılması gerekir. Bu hayvanlar Bawa'ya göre; yanılısama, karanlık, tembellik, ben ve sen ayrımıdır. Ama irfan, o ormanda değildir.¹²⁶⁵

İnsanın dünyada manen yorulmasının sebebi, zihin ve arzulardır. Tıpkı bir çiçeği hırpalayan kuvvetli rüzgârlar gibi, zihin ve arzular insanı yıpratır. Dünyaya ilişkin bağımlılıklar, düşünceler, cazibeler insanın kalbine çarpar, onu yıkar ve manevi yorgunluk hâli oluşur. Bunun sonucunda insanın hakikat, iman ve azim yönleri zayıflar, güç kaybeder.¹²⁶⁶ İnsan kötü sıfatlarını durdurabilirse, onlardan uzaklaşırsa Hakk'ın sıfatlarını kazanır; merhameti, sabrı, adaleti, huzuru, rahatlatıcı olmayı, görev bilincini, şükürü, teslimiyeti, hamd etmeyi öğrenir.¹²⁶⁷

Bawa'ya göre, nefsin kötü huylarının tedavi edilebilmesi için önce sakinleştirilmesi gereklidir. Kaynayan suya süt döküldüğünde sütün cezveden dışarı fırlaması gibi, nefis sakinleşmeden verilen manevi tedavi yararlı olmayacaktır. Güzel sıfatların, irfanın insana fayda verebilmesi için önce sakinlik hâline ulaşılmalıdır.¹²⁶⁸

Bawa için nefis ve dünyanın esaretinden kurtulmak Hakk'a gidebilmek için vazgeçilmezdir. Bu yüzden nefsin tüm hilelerini ve onla mücadele etmek için gerekenleri detaylı bir şekilde ele alır. Nefs ise dünya kavramıyla anlam kazanır. Ona göre neredeyse eş anlamlı olan bu iki kavramı her zaman birlikte ele alır. Dünya ile bağlar kesilmeden

¹²⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 115

¹²⁶⁵ a.g.e., s. 37.

¹²⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 120.

¹²⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 18.

¹²⁶⁸ a.g.e., s. 20.

nefsin kontrol altına alınabilmesi onun zararlarından emin olunabilmesi mümkün değildir. Ama bunun için dünyadan kopmayı öngörmez. Sadece olması gereken yerde yani insanın ayaklarının altında durmalıdır. Nitekim dünya fazla değer vermek sonucu eğer başının üstüne çıkarılırsa insan bu ağırlığın altında ezilir. Nefsle gereken mücadele yapılarak dünyanın esaretinden kurtulmaya yol bulunursa insan mürşidinin gösterdiği güzel ahlakı edinebilir. Bawanın öğretisinde güzel ahlak çok esaslı bir yer tutar.

3.4 Güzel Ahlâk

Arapça *huluk* kelimesinin çoğulu olan ahlâk, insanın sahip olduğu huy ve tabiat anlamına gelir.¹²⁶⁹ Daha özelleştirilmiş bir tanımla, insandaki ruhî ve zihni hâller olarak değerlendirilebilir.¹²⁷⁰ Gazâlî ahlâkı, ruha yerleşmiş özellikler bütünü olarak tanımlar. Bunlar kişinin fiillerine doğrudan yansır. Bu özellikler akla ve dine uygunsa güzel ahlâk, değilse kötü ahlâk olarak değerlendirilir.¹²⁷¹

İnsanın Allah'a yaklaşmasında en önemli etmenlerden biri güzel ahlâktır.¹²⁷² Nitekim ahlâk, dinin temeli ve ibadetin amaçlarındanıdır.¹²⁷³ Güzel ahlâkın ölçüsü ise Kur'an-ı Kerim¹²⁷⁴ ve O'nda tasnif edilen ahlâktır.¹²⁷⁵ Kur'an-ı Kerim'deki bütün emirler, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şahsında ortaya çıkar.¹²⁷⁶ Bu durum, “Şüphesiz ki sen, yüce bir

¹²⁶⁹ Süleyman Uludağ, *İslam'da Ahlâk ve Ahlâk Ekolleri*, Sufi Kitap, İstanbul 2018, s. 13.

¹²⁷⁰ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2005, s. 17.

¹²⁷¹ Gazâlî, *İhyâ'u Ulûm'id-Dîn*, s. 117.; Süleyman Uludağ, *İslam'da Ahlâk ve Ahlâk Ekolleri*, s. 14.

¹²⁷² Hacı Ahmet Kayhan, *İrfân Okulunda Oku*, s. 239.

¹²⁷³ M.Bayman, *İslam'ın Sırrı*, s. 79.

¹²⁷⁴ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 40.

¹²⁷⁵ Hacı Ahmet Kayhan, *Sohbetler*, s. 25.

¹²⁷⁶ Hacı Ahmet Kayhan, *Ruh ve Beden*, Bizim Büro, Ankara, 1991, s.239.

ahlâk üzeresin.”¹²⁷⁷ âyetiyle de teyit edilmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber’in (s.a.v) ahlâkı, örnek alınması gereken en üstün modeldir. Nitekim Hz. Aişe (r.a.), kendisine, Hz. Peygamber’in (s.a.v) ahlâkı sorulduğunda, "O’nun ahlâkı, Kur’an ahlâkıydı." cevabını vermiştir.¹²⁷⁸ Hz. Peygamber (s.a.v) de, “Ben, güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim.”¹²⁷⁹ buyurur. Muhammedî ahlâk; ilim, irfan ve ruh güzelliğinden oluşur. Hacı Ahmet Kayhan Efendi, 'Hz. Peygamber’e (s.a.v) inandım' diyen bir kişinin, O’nun ahlâkı ile ahlâklanmaya çaba sarfetmesi gerektiğine dikkat çeker.¹²⁸⁰ Hz. Peygamber’in ahlâkına benzemeye çalışmak; O’na uymak ve sünnetini yaşamaktır.¹²⁸¹

Bawa, cenneti Allah'ın güzel sıfatları olarak tanımlar. Güzel ahlak cennetteki nimetlere karşılık gelir. Hakikat, sükûnet, vakar, sevgi, birlik, merhamet, sabır, şükür, tevekkül, adalet ve vicdan, güzel ahlâka ilişkin sıfatlardır ve yeri kalptir.¹²⁸² Akıl, nefsin etkileri ve düşünceler kontrol altına alınırsa insan Allah'la özel bir irtibat kurar. Bu bağlantıyla insan kibirden kurtulur, sabır ve şükre sarılır, huzur makamına ulaşır. Allah'ın rahmetine, sıfatlarına ulaşırsa O'nun sesi duyulur, nuru görülür; sekiz cennet, İlahi varlıklar, peygamberler, Allah dostları, tevhid ehli müşahade edilir.¹²⁸³ Dolayısıyla Allah'a yaklaşan güzel ahlaka erer. Güzel ahlâkı giyinen insan da Allah'a yaklaşır.

¹²⁷⁷ Kalem, 68/4.

¹²⁷⁸ Müslim, Salâtu'l-musâfirîn 18, hno: 139; Ebu Davud Süleyman ibn el-Es'as, *Sünen-i Ebî Davud*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Tatavvu', 26, hno: 1346.; Tirmizî, Birr 69; Nesâî, Kıyamü'l-Leyl 2; Darimî, Salât 165.

¹²⁷⁹ İmam Mâlik, el-Muvatta, 8, 2/904 (neşr, M. Fuad Abdülbaki) Kahire 1370/1951; İmam Buhârî, *Edebu'l Müfred*, thr. ve thk. Muhammed Nâsiruddin el- Albani, trc. Rauf Pehlivan, Motif Yayınları, İstanbul 2005, hno:276, s. 112. ; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, c. II, 381, nr. 8939; Diyanet İşleri Yayınları, *Hadislerle İslam*, Yayın Kurulu, Diyanet İşleri Yayınları, Ankara 2013, 2. baskı, c. 3, s. 11.

¹²⁸⁰ Hacı Ahmet Kayhan, *Sohbetler*, s. 262.

¹²⁸¹ Şihabuddin Sühreverdi, *Gerçek Tasavvuf - Avarifü'l Mearif*, , s. 289.

¹²⁸² Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 36.

¹²⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 17.

Bawa, Allah'a giden yolda güzel ahlâkı, temel gereklerden biri olarak görür. Zira ona göre bu ahlâka ulaşan kişide Allah'ın sıfatları ortaya çıkar ve bu sıfatlarla da Allah'a gidilir. İnsanın kötü sıfatlardan kurtulmasının tek yolu, Allah'ın güzel sıfatlarına bürünmesi ve irfana ulaşmasıdır. Kendi kötü sıfatlarından kurtulan bir insan başkalarına da yardımcı olabilir. Bu konuda ağaç-insan ilişkisini örnek veren Bawa, insanın nefesiyle verdiği kullanılmış havanın (karbondioksit) ağaç tarafından alınıp, işlenip temiz hava (oksijen) olarak dışarıya verilmesi gibi, irfan ehlinin de insanların kötü huylarını alıp, onları iyi huylarla bezeyebileceğini anlatır. Ancak bunların gerçekleşebilmesi için en önemli etken, kararlılık ve azimdir. Kararlılık olmadığı sürece hiçbir şey yapılamaz. İman olmadığında insan kendisini düzeltemez, iyileştiremez. Bunlara sahip olan insan istenen noktaya gelebilir, huzura kavuşabilir.¹²⁸⁴

Bawa'ya göre ahlâka ilişkin önemli hususlardan biri, doğru ve yanlış birbirinden ayırt edebilmektir. Bunu başarmanın bir yolu; geçmişe bağlı kalmamak, mazinin hatalarından sıyrılabilmektedir. Allah'ın hataları affetmeyeceğini sanmak, bu süreci zorlaştırır. Ahlâken düzelmeyi zorlaştıran bir diğer unsur olan kibir de insanı hüküm altına alır ve değiştirir. Böyle bir insanda "ben" diyen sıfat ortaya çıkar, "biz" diyemez. "Benim" der, "herkesin" diyemez. Bu da onun ahlâk-ı rezileden kurtulmasına engel olur.¹²⁸⁵

İnsan, hiçbir şeyi kendisi için yapmamalıdır. Hatta ibadetler dahi böyledir. Camiye gidip namaz kılındığında bunu bir kazanç görmek yerine, namaz kıldıktan sonra camide bir toz varsa temizlemeli, muhtaç biri varsa yardım etmelidir. İnsanlardan ne alınabileceği değil, onlara ne verilebileceği, nasıl yardımcı olunabileceği düşünülmelidir. Yapılan

¹²⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, ss. 22-23.

¹²⁸⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 10.

iyiliğin karşılığı beklenmemelidir. Ne kadar çok iyilik yapsa da insana düşen, kendi hayatıyla ilgilenmek, yolunda yürümeye devam etmektir. İnsan yaptıklarından, iyiliklerinden bahsetmemelidir. Övgü duymayı beklememeli, hatta bundan rahatsız olmalıdır. Aksi hâlde yapılan, iyilikten ziyade büyük bir hata olur.¹²⁸⁶

Ahlâkın güzelliğini ilimle de bağdaştıran Bawa'ya göre insan, güzel bir kalple sevgisi, imanı, kararlılığı ve azmiyle ilim öğrenirse bir daha unutmaz. Tıpkı bir mikrofonun temiz olduğunda sesin daha iyi kayıt edilebilmesi gibi bilgiler de kalbin hazinesinde kaydedilirler. Bawa, bu halde bulunduğu takdirde bilgilerin beynin arkasındaki "rezerv beyinde" saklanacağını söyler. Böylece bir şey düşünüldüğünde bu hafıza çalışır ve bilgiyi oradan getirir. Bu durum tıpkı bir kayıt ortamına kayıt yapılması gibidir. Bu hafızanın doğru çalışmamasının sebebi ise dikkat, sebat ve imanın yeterince güçlü olmamasıdır. Kalp uygun hale getirilirse, hazırlanırsa zihin de bilgileri unutmaz.¹²⁸⁷

Bawa, kötü ahlâkın başlıcalarını de ele alır. Ona göre gazap ve sabırsızlık, irfanın düşmanı; öfke, günahın şahıdır. Şehvet, okyanus kadar büyüktür. Sarhoş edici maddeler, hırsızlık, cinayet, sahtekârlık, cimrilik, kin, ikiyüzlülük, aile ve akraba fanatikliği, Hakk'a, şeyhe ihanet gibi tüm kötü huy ve davranışlar, insanın bu dünyada sonradan edindiği şeylerdir ve insanın yaratılmış kısmına aittir. İnsan tüm bunlardan kurtulmak zorundadır.¹²⁸⁸

Bawa, görüldüğü gibi güzel ahlâkı; sadece bir amaç olarak görmez, onu, Allah'a gitmenin temel şartlarından biri olarak kabul eder. Güzel ahlâk gerek Müslüman olmanın gerek iyi insan olmanın şartı olsa da mürid için aynı zamanda erdirici bir hâldir. O, kötü

¹²⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 4.

¹²⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 27.

¹²⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 51.

ahlaka ait özellikleri de açıklayarak kaçınılacak huy ve sıfatları öğrencilerinin nazarına sunar. Bu sıfatların sebep olacağı sonuçları detaylı bir şekilde açıklar.

3.5 Aşk ve Sevgi

Sözlükte birini canla başla kendini feda ederek sevmek, ona bağlanmak anlamına gelen aşk, sufiler açısından iki yönlü ele alınır. Hakk'a duyulan aşk için aşk-ı hakiki derken, O'nun dışındakilere duyulan ve Hak aşkına da dönüşebilen duyguya, aşk-ı mecâzi derler.¹²⁸⁹ İbn Arabi, aşkı aşırı sevgi olarak tanımlar.¹²⁹⁰ Cili'ye göre ise aşk, sırf Zat'tan ibarettir ve ismin, resmin, sıfatın kaydına girmez.¹²⁹¹

Bawa'nın öğretisinde aşk ve sevgi önemli bir yer tutar. Hemen her sohbetinde bu kavramlara değinir. Takipçilerine hitap ederken bile onlara, "*Ey kalbimde sevgi olanlar, sevgimin içinde sevgi olanlar, sevgimle yürüyenler, sevgime yurt kuranlar*" ifadeleriyle seslenir.¹²⁹² Ona göre beşerî aşk, bencil bir duygudur. Sevene faydası olan bir objeyi sevmek, egoist bir duygudur. Malik olunan bir varlığı sevmek de böyledir. Sevginin karşılığında beklenti olması da, safiyet olmadığını gösterir. Bir dine, bir ideolojiye mensup olduğunda da duyguların arka planında bencillik olabilir. Bu tip bir sevgi, sevene fayda vermez. Sevilen objeye bağlı ve onunla sınırlı bir duygu kaybolmaya mahkûmdur. Bu tip bir sevgi, içten doğan bir sevgi değildir. Bawa, Allah'a duyulan sevgiyi de benzer bir yaklaşımla değerlendirir. Kul, Allah'a mal, para, bebek, unvan bekleyerek; hatta cennet için bile sevgi duysa bu da bencildir, tükenecedir. Hâlbuki

¹²⁸⁹ Seyyid Şerif Cürçani, *Tarifat*, s. 162.

¹²⁹⁰ İbn Arabi, *Fütühat-ül Mekkiyye*, II, 318.

¹²⁹¹ Abdülkerim b. İbrahim el-Cili, *el-İnsanı'l-kâmil fi ma'rifeti'l-evahir ve 'l-eva'il*, I-II, s. 48.

¹²⁹² Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 3.

Allah, sınırsız lütuf ve mukayese kabul etmez bir aşktır. O'nun aşkı her şeye yayılır, hiçbir şeyi dışarıda bırakmaz. Bu aşk esas kıymetli olandır.¹²⁹³

Bawa gerçek aşkı, beşeri aşkla örneklendirir. Bir kadına âşık olan kişi zihninde, niyetlerinde, rüyalarında, düşüncelerinde sevdiğinden ayrı kalamaz. Böyle biri bir stadyumda otursa, dünyadaki tüm kadınlar süslenerek şarkı söyleyip dans etseler; o sadece sevdiği kadını görür. Diğerlerini ne görür, ne de onlara bir arzu duyar. Bu hâli oluşturan, beşeri aşktır. Kâmil şeyh de aynı bu adam gibidir. O da dünyaya ilişkin tüm düşünceleri tamamen atmış ve sadece tek ve esas güzel Hakk'a odaklanmıştır.¹²⁹⁴

Hakk'a ait bu aşk kalpte oluşmalı, başkalarına yönelmemelidir. Bu yüzden insan bir varlığa sevgi duyacağı zaman dikkatli olmalıdır. Bir şeyi sevmeden önce, o sevgi dikkatlice incelenmeli, tam ve değişmez bir sevgiye dönüştürülmelidir. Her tür sevgi, Hak sevgisine dönüştürülmelidir.¹²⁹⁵ Bawa bencillikten uzak ve beklentisiz bir sevgiyi şart görür. Sevgi, sevilen obje ne olursa olsun Hak ile birlikte tesis edilmelidir. Aşk birincil ve vazgeçilmez bir değerdir. Ona göre bir insanın Kelime-i Tevhid'i gerçek manada ifade edebilmesi için öncelikle Hz. Muhammed'e (s.a.v) büyük bir aşk duyması gerekir.¹²⁹⁶ Zira aşk her derdin devasıdır. Hatta ona göre psikologlara giden hastaların gerçekte tek bir ihtiyacı vardır; o da sevgidir, aşktır. İnsan bu ilaçla manevi hastalıklardan kurtulur ve gerçek bir dönüşüm yaşar. Aşk, dönüştürücüdür.¹²⁹⁷

Bawa, insanların birbirine duydukları aşkı sorgular. Örneğin, karı kocanın, her işleri yolundayken devam eden mutluluğunu ve sevgilerini kâmil bir aşk olarak görmez. Eğer

¹²⁹³ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 5-6.

¹²⁹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 411.

¹²⁹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 8.

¹²⁹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 312.

¹²⁹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 36.

kadın hastalandığında kocası onu bırakıyorsa, ilgilenmiyorsa bu durum aşk değildir. Zira gerçek sevgide hayat paylaşılır. Hastalık, zenginlik, mutluluk, neşe ve üzüntü paylaşılmalıdır. Her şeyin paylaşılmadığı bir sevgi, her şeyin eşit olmadığı bir sevgi, ancak bencilliktir. Bu yüzden Bawa, âşık olduklarını düşündüklerinde öğrencilerine sevgi hâllerini analiz etmelerini tavsiye eder. İrfandan, iyi sıfatlardan, iyi fiillerden doğan aşk, gerçektir. Aksi takdirde fiziksel güzellikten, güzellikle ilgili sebeplerden kaynaklanan bir sevgidir. Bu bencil sevgi, güzellik gibi bir sebebe dayanıyorsa sebep kaybolduğunda sevgi de biter. Bu sevgi bir ineğe veya keçiye duyulan sevgiden farksızdır. Nitekim, yeterince iyi bir fiyat teklif edildiğinde insanlar ineklerini satarlar. Hâlbuki gerçek aşkta, iki zihin birbirinden asla ayrılamaz, tıpkı kokunun çiçekten ayrılamadığı gibi.¹²⁹⁸ Bawa, Hak aşkının teslimiyete dayanmasını ister. Işığın daha güçlü bir ışıktaki kaybolması gibi, irfanın irfana teslim olması gibi, sıfatların da Hakk'ın sıfatlarına teslim olmasını ister. Bawa'ya göre bunun sonu, insanın Hak olmasıdır. Dolayısıyla aslında Hak, Hakk'a teslim olmuş olur. Gerçek aşk, teslim olan aşktır.¹²⁹⁹

Allah'ın aşkı tüm diğer aşkları aşar. O'nun aşkı; O'nun sabrı, sıfatları, fiilleri, merhametidir. O'nun aşkı; sabır, şükür, tevekkül, cömertlik, merhamet ve hamd olarak ortaya çıkan sıfatların hepsidir. İnsanın sahip olması gereken aşk da böyledir. Hak sıfatları kişide görünmedikçe, O'nun fiili insanın fiili olmadıkça sevgi, geçicidir.¹³⁰⁰ Bawa, ulaşılması gereken sevgiyi, aşkı, O'nun gözlerinden bakan aşk olarak tanımlar. Bu yüzden her varlığın içindeki aşk keşfedilmelidir. Eğer bu başarılırsa her varlıktaki sevgi, insanın kendi sevgisi hâline gelir. Bunun sonucunda insan herkesi kardeşi gibi görebilir. İşte bu aşkta Hak mevcuttur. Devamlı ve kalıcı tek aşk, budur. Bu aşk; insanın yüzünün, kalbinin

¹²⁹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 10-11.

¹²⁹⁹ *a.g.e.*, s. 13.

¹³⁰⁰ *a.g.e.*, s. 15.

güzelliğidir, insanın zenginliği, hayatıdır. Aşk, her müridin kalbini doldurmalıdır ve bu sevgi, bu aşk hayatın içine dâhil edilmelidir. Bu sevginin fiillere, sıfatlara yansımaları gerekir. Allah'a iman ve güvenden doğan, birlikten, ibadetten, Hakk'a ulaşmaktan kaynaklanan aşkın sınırı yoktur. Bu aşk hiçbir zaman bitmez.¹³⁰¹

Bawa, gerçek aşka, Allah aşkına ulaşanların kalplerinin açılacağını ve her yüzü kendi yüzü olarak göreceğini söyler. Böyle insanlar tüm açlıkları kendi açlığı, tüm fakirlikleri kendi fakirliği, tüm üzüntüleri kendi üzüntüsü olarak görürler. Bu hâl insanın bedeninde ve gördüğü her şeyde yaşanır. Bunun sebebi; tüm acıların, Allah'ın acısı olması; tüm üzüntülerin, fakirliklerin, açlıkların, esasında O'na ait olmasıdır. O'nun aşkına sahip olanlar da bu hale ulaşırlar. O'nun gibi yaşarlar. Bu aşka ulaşanlar kimseye zulmedemez, işkence edemez, acı veremez. Zira yanan tüm canlar kendi canıdır. Bu hâli Bawa, bir ağaç metaforuyla açıklar. Nasıl ki bir ağaç her bir yaprağının, dalının kopmasından, zarar görmesinden haberdarsa ve bundan acı duyarsa, insan da kim olduğunu anlarsa, Hakk'ın sıfatlarını giyinirse, tüm evreni kendi dalları, yaprakları, kabuğu gibi hisseder. İnsan, Allah aşkına, sıfatlarına, fiillerine ulaşırsa her insan onunla bağlantılı olur. Bawa'ya göre tüm peygamberler bu hâl üzere gönderilmişlerdir.¹³⁰²

3.6 Akıl

Bir şeyi bağlamak, tutmak, engellemek gibi anlamlar taşıyan akıl, insandaki anlama yeteneği, kalpte hak ile batılı ayıran öz, zatında maddeye karışmayan ve soyut, fiilde ise

¹³⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 19-20.

¹³⁰² *a.g.e.*, ss. 23-24.

maddeyi etkileyen bir cevher olarak tanımlanmıştır.¹³⁰³ Aklı, arifler, “Varlığı Rabbinden kabul eden ilk cevher”¹³⁰⁴, ilim elde etme kabiliyeti ve bu kabiliyetle elde edilen ilim,¹³⁰⁵ kaynağı can içinde olan cevher¹³⁰⁶ olarak tanımlamışlardır. Sühreverdi, aklın bu öz ve cevher yönünün yanında İslam’ın nurundan nasibini almasıyla da ilgilenir ve bundan mahrum kalan aklın, dünya âleminde tasarruf sahibi olmasına rağmen kâinatın iç yüzüne ve sırrına ulaşamayacağını ifade eder.¹³⁰⁷ Gazâlî ise aklı, kalple bağlantılı görür. Kalp, aklın ilk hareket noktasıdır. Aklın bedene tesiri kalp üzerinden olur. Aklın cevher ve öz olan mahiyeti aslında kalptedir.¹³⁰⁸

Aklın sınırları ve Allah'a giden yoldaki yeterlilik problemi sufiler tarafından sıklıkla ele alınmıştır. Bu konuda genel sufi görüşünü yansıtan Kelebazi'ye göre aklın ötesinde bir varlık olan Allah, akıl ile bilinemez. Akıl, kulluğun yapılabilmesi için gerekli bir kabiliyettir.¹³⁰⁹ Sufiler, her ne kadar aklın sınırlılığını ele alsalar da, bir taraftan da vazgeçilemez oluşunu ve kıymetini de teslim ederler. Nitekim İsmail Hakkı Bursevî, Allah'ın Hz. Âdem'e akıl, hayâ ve iman arasında seçim hakkı verdiğinde, Hz. Âdem'in (a.s) akli seçtiğini, hayâ ve imanın da akli takip ettiğini ifade eder. Bu yüzden akıl büyük

¹³⁰³ Seyyid Şerif Cürcani, *Tarifat*, s. 154, Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi, İstanbul 2009, s. 44., Fikret Karaman, “Akıl”, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s.15.

¹³⁰⁴ Abdürrezzak Kaşani, *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lam fî işarâtı ehli'l-ilhâm*, ss. 396-397.

¹³⁰⁵ Rağıp el-İsfahanî, *Müfredât*, s. 715.

¹³⁰⁶ Hz. Mevlana Celâleddin-i Rumi, *Mesnevi-i Şerif Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahif Tercümesi*, haz. Amil Çelebioğlu, VI, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967, s.525.

¹³⁰⁷ Şihâbüddîn Sühreverdi, *Gerçek Tasavvuf - Avârifü'l Meârif*, s. 106.

¹³⁰⁸ İmam Gazâlî, *Yol Gidenlerin Kılavuzu ve Arayanların Bahçesi*, tezhip ve tekmil Abdulhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, s. 99.

¹³⁰⁹ Kelebazi, *Ta'arruf - Doğuş Devrinde Tasavvuf*, s.97.

bir cevherdir. Bu cevher ile kul; melekut ve mülk âlemine ulaşır, şariat ve hükümlerini anlar, hakikatleri tefekkür edebilir.¹³¹⁰

Akıl, Bawa'ya göre irfan mertebelerinden birisidir. Ancak aklın faaliyeti, beş unsurla çalışmak zorunda olması dolayısıyla bu unsurların özellikleriyle sınırlıdır. Bu çerçevede akıl, daha yüksek bir hakikatin özelliklerini anlamak veya kullanmaktan mahrumdur. Beş unsur arasındaki uyumsuzluklar dolayısıyla akıl, sıklıkla, uyumsuz malzemeleri birbirine karıştırır.¹³¹¹

Akıl, Bawa tarafından sıklıkla eleştiriye tabi tutulur ve aşılması gereken bir araç olarak görülür. Zihin ve akıl, yanılsamanın, arzuların, ayrışmaların kaynağıdır. Dünyada görülen kötülüklerin, mezhepçiliğin, ayrılıkların kaynağı akıldan ibarettir.¹³¹² Akıl, dünyayı yönetir, ancak mükemmelliği yönetemez. Bu yüzden akla inanmamak gerekir. Nitekim aklın görüşleri, gözün algısı sürekli değişir. Göze göre hüküm kuran akıl sıklıkla yanıılır. Bu yüzden aklî görüşlere temkinle yaklaşmak gerekir.¹³¹³

Akıl çoğu konuda yetersizdir. Örneğin mürşidi akıl ile anlamaya çalışmak, okyanusun derinliğini dışarıdan bakarak ölçmek, atom küçüklüğünde bir kapla bütün okyanusu boşaltmaya çalışmak kadar zordur.¹³¹⁴ Mürşidin sırrına ermek için onun kalbindeki okyanusa dalmak gereklidir.¹³¹⁵ Zihnin derinliklerine yolculuk yapılabilirse, insanı tecelli ettiren kudretin mahiyeti, ben denilen bütünün ne olduğu ortaya çıkartılabilir. Bu derinlemesine sondajın amacı hakikati bulmak, hakikatin nasıl nurlu,

¹³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, *Şerhu Şu'bi'l-Îmân - İman Esaslarına Tasavvufî Bir Bakış*, yay. haz. Yakup Çiçek, Dârülhadis, İstanbul 2000, s. 93.

¹³¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 279.

¹³¹² Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 4.

¹³¹³ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 165.

¹³¹⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to the God*, s. 162.

¹³¹⁵ a.g.e., s. 166.

mükemmel, güzel olduğunu keşfetmektir.¹³¹⁶ Zihin bir dünya, beden bir sırdır. İnsanın bu sırlı bedeni ve zihni aşması, ötesine geçmesi zordur. Zihin göklerde uçar ve oralarda gezer. Zihnin milyonlarca sıfatı vardır. Zihnin milyonlarca karanlığı, gölgesi, buhar ve rüzgârları vardır. Zihnin milyonlarca hastalığı, tuzakları, maymun suretleri vardır. Zihnin esirle, havayla, toprakla, ateşle bağlantısı vardır.¹³¹⁷

Aklın dünyevi seviyesi maymuna benzer. Maymunlar oyun oynarlar ve karşılarında kim varsa taklit ederler. Örneğin, bir maymun şapkanızı alıp kaçarsa onu kovalayarak geri alamazsınız. Bunu yapmaya çalışırken şapkanızı parçalayabilir. Tek yapmanız gereken, ona bir taş atmaktır. O da size şapkanızı fırlatacaktır. Akıl da bu şekilde ele almak gerekir. Onun ortaya koyduğu şeylere dikkatle bakılmalıdır. Akıl, gördüğü her şeyi alır ve getirir, onlardan bir maymun gibi küçük bir ısırık alır ve atar.¹³¹⁸

İnsanın huzur bulmasının önündeki en büyük engel, dünya ile bağları ve aklını bunlardan arındıramamasıdır. İnsan, Bawa'ya göre, dört trilyon on bin farklı insanı kendi içinde taşır ve bunlarla huzur bulmaya çalışır. Ancak bu şekilde başarması imkânsızdır. Tüm bunlar, sadece gürültü üretir ve gürültüde şarkı söylenemez. Binlerce hayvanın uluduğu bir ortamda sükûnet elde edilemez. İnsan, zihni seslerin işgalindeyken nasıl tefekkür edebilir, namaz kılabilir? Zihnin tüm bu yüklerden, kalabalıklardan kurtarılması gerekir.¹³¹⁹

Zihin beş duyunun kontrolü altındadır. İlahi irfan yardımıyla zihin bu esaretten kurtulabilir. Kişi, kararlılık ve irfanla beş duyuyu kontrol altına alabilir. Bu süreçte

¹³¹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 4.

¹³¹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 197.

¹³¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 68.

¹³¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 282.

yapılan "La ilahe illallah" zikri kişinin saflaşmasını, sahip olduğu yüklerden ve dünyevi bağlardan kurtulmasını sağlar.¹³²⁰

Bawa'ya göre, ölümün sebebi akıldır. Akıldan kurtulan, ölümden de kurtulur. Çünkü aslında ölüm; sadece bir değişiklikten ibarettir. Ölümlü bizim anladığımız anlamda ölüm yapan, aklın kendisidir. Akıl aşıldığında ölüm kavramı, sadece bir değişimden ibarettir. Bir fiziksel araçtan diğerine geçiş yapılır. Akıldan kurtulmaktan, aklı öldürmekten kasıt ise onu yakalamak ve bir kafesin içine koyabilmektir. İrfan kullanılarak akıl kontrol altına alınırsa ölüme karşı savaş kazanılmış olur.¹³²¹

Bawa, müridlerinin sıklıkla yaşadığı sorunlardan uyuşturucu kullanımını eleştirirken, bir taraftan da akıl, arzular ve düşünceler sarmalında oluşan uyuşturucu etkiyi de gündeme getirir. Buna göre iki tür LSD¹³²² vardır. Birisi kimyasal LSD olup, bilinen uyuşturucudur. İkincisi ise insanların akılları, düşünceleri ve nefsanî arzularının tesirinde kalmalarıdır. Kimyasal LSD insana halüsinasyonlar gösterdiği gibi, diğer tip LSD de, insanlara pek çok aslı olmayan hayaller gösterir, hakikati görmekten alıkoyar.¹³²³

3.7 Kalp

Arapça kökenli kalp kelimesi, sözlükte bir şeyi değiştirmek, dönüştürmek, altını üstüne getirmek anlamlarıyla yer alır.¹³²⁴ Tasavvufî açıdan ise başka pek çok anlamlar

¹³²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 5-6.

¹³²¹ *a.g.e.*, ss. 18-19.

¹³²² LSD, halüsinasyonlara sebep olan yasadışı bir uyuşturucudur. Kimyasal ismi D-Liserjik Asid Dietilamid (D-lysergic acid diethylamide) olan bu madde LSD veya LSD-25 olarak anılır.

¹³²³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 283.

¹³²⁴ Rağıp el-İsfahanî, *Müfredât*, s.863., Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.442., Süleyman Uludağ, “*Kalb*”, DİA, s.232.

taşır. İnsanın özü, madde ve mananın buluşma yeri, aklın mahalli, ruh, Allah'ın tecelli mekânı, İlahi latife, bilgi edinme aracı gibi manalar bunlardan bazılarıdır.¹³²⁵

Kur'an-ı Kerim'de defeatle geçen kalp kelimesi farklı kavramlar için kullanılmıştır. "O vakit gözler kaymış, kalpler gırtlaklara gelmişti."¹³²⁶ âyetinde ruh, "Şüphesiz ki bunda kalbi olan kimse için elbette bir öğüt vardır."¹³²⁷ âyetinde ilim, "Kalplerine mühür vuruldu. Onlar anlayamazlar."¹³²⁸ âyetinde anlayış, "Bunu da Allah size sırf bir müjde olsun ve bununla kalpleriniz yatışsın diye yapmıştı. Yoksa zafer Allah katındadır."¹³²⁹ âyetinde şecaat ve korku, "Fakat asıl göğüslerin içindeki kalpler kör olur."¹³³⁰ âyetinde akıl anlamlarındadır.¹³³¹

Sufilere göre kalp, bedendeki et parçasından ziyade İlahi bir varlık olarak insanın hakikatidir. İnsan kalp ile anlar, bilir ve irfan sahibi olur.¹³³² Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerinde geçen kalp ile kasıt, eşyanın hakikatini bilme kabiliyetidir.¹³³³ "Eğer takva üzere olursanız Allah size bir furkan (ilham) verir."¹³³⁴ âyeti ve "Fetvayı kalbinden iste."¹³³⁵ mealindeki hadis, hakikate ulaşmakta gerçek ve güvenilir bilgi kaynağının kalp olduğunu gösterir.¹³³⁶

¹³²⁵ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.442., Süleyman Uludağ, "Kalb", DİA, s.230.

¹³²⁶ Ahzap, 33/10.

¹³²⁷ Kaf, 50/37.

¹³²⁸ Tevbe, 9/87.

¹³²⁹ Enfal, 8/10.

¹³³⁰ Hac, 22/46.

¹³³¹ Rağıp el-İsfahanî, *Müfredât*, ss.862-863.

¹³³² İmam Gazzâlî, *İhyâ'u Ulûm'id-Dîn*, c. III, s. 11.

¹³³³ a.g.e., s. 14.

¹³³⁴ Enfal, 8/29

¹³³⁵ Müsned, IV, 194, 224; Darimi, "Büyü", 3; Acluni, 1. 124

¹³³⁶ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.231.

Bawa, kalbi sınırsız büyüklükte ve her şeyi ihata eden bir mahal olarak görür. On sekiz bin âlemin savaşının gerçekleştiği yer burasıdır. Hayal, dünya, vehim (maya), her şey buradadır. Atom bombalarının atıldığı yer de, tüm savaşların gerçekleştiği yer de kalptir. Bawa, şöyle tarif eder:

*"Kalp, yıkımın olduğu, kârların kazanıldığı, yaratılmışların hayatlarını yaşadıkları ve öldükleri yerdir. İnsanın O'ndan gayrısını öldürdüğü yerdir. Tüm hayatların, yaratılmışların ve tüm insanlığın merkezidir. Kalbi yarattıktan sonra Allah her şeyi, kendi sırları ve rahmetinin yanında şeytanı ve cehaleti, nuru ve cenneti, karanlığı ve cehennemi buraya koydu. Başka bir yerde savaş yok."*¹³³⁷

Kalbi "Kerbela" olarak isimlendiren Bawa, yeryüzünde Cidde ve Kudüs arasında bir yerde olduğunu ifade ettiği bu yerin gerçek anlamının kalp olduğunu ve gerçek savaşın da burada olduğunu bildirir. Bu savaş alanı, on sekiz bin âlemle doludur ve insan burada şeytanla, nefsani isteklerle, beş unsurla ve cinlerle savaşır. Kerbela; kan dökülen, kurban verilen savaşların ve ayrımcılıkların yapıldığı yerdir. Kerbela'da Allah, Muhammed (s.a.v) ve Muhyiddin kılıçları kullanılmalıdır.¹³³⁸

Hac: Kalbin Haccı kitabında haccın zahirî yönü kadar bâtinî yönüne de değinen Bawa, kalp ve Kâbe eşdeğerliği üzerinde durur ve kalbin derinliklerini açıklar:

"Sizin içinizde, sadece Allah'a ait bir ev var. Kâbe orasıdır, Firdevs cenneti orasıdır. Tüm peygamberler, bu âlemdeki tüm iyi insanlar, ruhlar âlemi onun içindedir. Onların sesi her zaman duyulabilir. Daimi zikirlerinin sesi, selam ve salavatları, ezanları ve duaları her zaman duyulabilir. Burası ateşin dokunamayacağı yerdir. Toprak, su, hava ve ateş unsurları onu tüketemez. Şeytan

¹³³⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, ss. 28-29.

¹³³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 326.

*oraya asla dokunamaz. Büyü oraya işlemez, hâkimiyeti altına alamaz. Hiçbir şey oraya giremez. Kıyamet gününde diriltilecek olan yer burasıdır. Ruh ve peygamberler orada var olur. Kıyamet gününde Allah oraya bakar bakmaz bir suret olarak dirilecektir. Her şey ölecek, ama burası ölmez. Orası O'nun evidir. Orası Kâbedir. Allah bu yeri hepimizde var etti. Bu yer insandadır. Dışarıdaki Kâbe taştan yapıldı; ama bu içerideki Kâbe, Allah'ın elleriyle nurdan yapılmıştır. Orası Allah ve Resul'ünün yeridir. Öyleyse ibadete layık Bir'e, Resül'ün imamlığında ibadet etmelisiniz."*¹³³⁹

Savaş mahalli olan kalp temizlenir ve insan orada huzur bulursa savaşı kazanmış olur. Aksi halde zahirî Kâbe'ye gitmek yeterli değildir. Bu savaşın gerçekleştirildiği yer Kerbela'dır, mihraptır. Bütün kötülüklerle savaşılan yer burasıdır. Savaş kalbimizdeki kıskançlığa, hasede, ayrılıklara karşı yapılır. Haccın bir manası da bu zaferi kazanmaktır.¹³⁴⁰

Bawa'ya göre, ancak kalpten gelen dualar ve kalple yapılan işler doğrudan Allah'a ulaşır. Kalbin dâhil olmadığı işler insana faydalı değildir.¹³⁴¹ Kalp, Allah'ın aranacağı yerdir. Kalpte, Allah'ın sıfatlarına yer vermek gerekir; zira orası Allah'ın yaşadığı yerdir. Allah'ın nuru kalplerimize girmelidir. O'nun lütfu, hazinesi ve evi kalplerimizde inşa edilmelidir. O, ancak bu durumda kalbimizde yaşar. Bawa'ya göre; kalpten gelmeyen bilgiler, konuşmalar kişiye bir fayda sağlamaz.¹³⁴²

Kalp, Allah'a niyet ettiğinde, Allah'ın kudreti gelir ve huzur verir. Bu görülür bir şekilde olmasa da doğal bir şekilde tezahür eder. Bu gelen huzur, insanı olgunlaştırır,

¹³³⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 80.

¹³⁴⁰ *a.g.e.*, s. 98.

¹³⁴¹ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 50.

¹³⁴² *a.g.e.*, s. 72.

korur. Böylece kalp, doğru ve yanlış ayırt edebilir hâle gelir. Buna vicdan da denir.¹³⁴³

Vicdan, insanın içindeki şahittir.¹³⁴⁴

Bawa'ya göre, Allah'tan gelen bu kudretin bir okulu yoktur, öğretmeni yoktur. Bu kudret irfanımızı temizler. Konuşmamızı alır ve bizimle konuşur, açıklamalar yapar. Nefesimizi alır ve onunla üfler. Görmemizi alır ve onunla görür, davranışımızı alır ve onunla faal olur. İrfanımızı alır ve bize irfanı öğretir, kalbi alır ve kalbin içindeki kalp olarak kendini açığa çıkarır.¹³⁴⁵ Bawa'nın bu açıklamaları, "... sevdiğim kulumun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum..."¹³⁴⁶ hadisinin bir yorumu gibidir. Ona göre kul, Allah'a kalbiyle yöneldiğinde Allah'ın kudreti ona gelir ve konuşmasıyla konuşur, görmesiyle görür, irfanıyla öğretir, nefesiyle üfler. Bawa bu konuda, hayatın içindeki hayatın o hazine olduğunu, açlığımızı alıp yatıştırdığını, üzüntülerimizi alıp bize hissiyat, uyanıklık ve akıl ile huzur verdiğini ifade eder. Ona göre Hak, böyle doğal bir Kudrettir.¹³⁴⁷

Bawa, kalbi ve onla ilgili amelleri anlatmak için hayata dair örnekler verir. Dünyada ziraata uygun yerler olduğu gibi, müsait olmayan yerler de çoktur. Bazı yerler ise sürülüp hazır hâle getirilmedikçe ziraate uygun olmaz. Bazı topraklar tuzlu, bazıları kırmızı, bazıları siyah veya başka renklerde. Benzer şekilde bakır, demir, sülfür, petrol, cevherler, değerli madenler pek çok yerde olabilirler; ama her yerde bulunamazlar. Su pek çok yerde olabilir; ama bazı yerlerde yüzeyde değildir, çok derin kazmak gerekebilir. Yine aynı şekilde dünyanın her yeri topraktır, pek çok yerde madenler olabilir; ama

¹³⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 4.

¹³⁴⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. I, s. 52.

¹³⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 4.

¹³⁴⁶ Buhari, Rikak 38.

¹³⁴⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 4.

mücevherler her yerde değildir.¹³⁴⁸ İnsan kalbi de böyledir. Hepsi birbirinden farklı özelliklere ve ihtiyaçlara sahiptir ve hepsine özel durumuna göre farklı muamele etmek gerekir. Bawa'ya göre Allah'ı aramak ve bulmak da, dünyada bu madenleri bulmaya veya toprakta verimli bir ziraat yapmaya benzer. Nasıl ki her su içilemezse her mürşid de kâmil değildir. Hangi madenin nerede aranacağını bilmesi gerektiği gibi, irfanın nerede bulunacağını da bilmek gerekir. Allah'ın adını kullanan milyonlarca tanrı ve din olduğunu söyleyen Bawa, tüm bunlara rağmen doğru ürünün nereden, nasıl hasat edileceğini bilmek gerektiğini, benzer şekilde sadece ırkla, ten rengiyle, herhangi bir dine tabi olmakla Allah'a ulaşamayacağını belirtir.¹³⁴⁹

Bawa, kalbi iki bölümden ibaret olarak görür. Birisi iç kalp, diğeri ise akıldır. Akıl, beş unsurla yönetilen on beş farklı dünyayla bağlantılıdır. On beş dünya ise yaratılışla ve tüm suretlerle, varlık şekilleriyle bağlantılıdır. Bu dünyaların yedisi yukarıda, yedisi aşağıdadır ve on beşinci dünya ise aklın kendisidir. Kalp ise Allah'ın arşıdır. On sekiz bin âlemin ve bu dünyanın sırrı kalbin içindedir. Allah'ın elçileri, melekler, peygamberler, veliler, aydınlık saf ruhlar ve ruhtaki O'nun nuru, kalbin içindeki tek bir noktanın içindedir. Allah'ın arşı kalpteki tek bir atomdadır. Bu ise O'nun Zat'ıdır. Hakikatin, safiyetin âlemi, cennet âlemi burasıdır. On sekiz bin âlem, bu İlâhi irfan âleminde. Burası, nurun, ilmin, adalet ve hakikatin âlemidir.¹³⁵⁰

Bawa'ya göre, insanın Allah ile bağı kalp üzerindendir. Allah'ın sıfatları, fiilleri, üç bin latif sıfatı küçük bir et parçasının içindedir. İnsan farkında olsun ya da olmasın, tüm bunlar kalbin özel bir bölgesinde var olurlar.¹³⁵¹ Bawa, açık olarak telaffuz etmese de,

¹³⁴⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 52-53.

¹³⁴⁹ *a.g.e.*, s. 54.

¹³⁵⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 69.

¹³⁵¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Four Steps to Pure Iman*, s. 13.

yaptığı tarif bazı sufilerin "nokta-i süveyda" olarak niteledikleri *siyah noktacık* anlatımını çağrıştırmaktadır. Bawa, Allah'ın kullarından; sadece bu noktayı istediğini söyler. Bu nokta, insanı Allah'a bağlar. Ona göre, irfanı içeren bu nokta ile içindeki gizemli kudret arasında bir bağlantı vardır.¹³⁵² Allah'a dönmek, kavuşmak isteniyorsa irfan, iman ve ibadetle, kendini vakfederek bu noktayı kazmak gerekir. İnsan kendini araştırmalı ve bu noktayı aramalıdır. Nasıl, her şeyi Allah yaratmasına rağmen hepsini kullarına vermişse kul da her şeyi terk etmelidir. O, renklerden, ırklardan, dillerden kurtulmalı, Hak ile buluşmalıdır. Allah'ın bıraktığı ve önemsemediği bu kavramlar ile O'na kavuşmak mümkün değildir. Bunun yerine tüm varlığı kucaklayarak, O'nun güzel sıfatlarını, sabrını, hoşgörüsünü, sükûnetini özümseyerek, fiile dökerek yakın olmak mümkündür. İrfan geliştiğinde Allah'ı bilmek mümkündür.¹³⁵³

Bawa; tıpkı dilin tadı, kulağın sesi, gözün ışığı algılaması gibi kalpte de bu küçük noktanın Allah'a ibadet ettiğini, O'na baktığını, O'nu duyduğunu ve O'na dua ettiğini söyler. Burası müminin arşıdır, gerçek sevginin taht kurduğu yer, Allah'ın mekânıdır. Burası bizim farkındalığımız olmadan, ışığı, rahmeti fark eder, iyi ve kötüyü birbirinden ayırt eder. Kalbimizdeki bu küçük parça; gördüğümüz, duyduğumuz, kokladığımız, tattığımız her şeydeki, düşünce ve niyetlerimizdeki iyi ve kötüyü ayırt eder. Bawa'ya göre, bu küçük parça bedenimizde gizlidir; ama onu toprak, su, hava ve ateş yok edemez. Kalpteki bu sırrın açığa çıkması için Allah, arş olarak isimlendirilen başın tepe kısmına Muhammedî Nur'un ışığını, aydınlık irfanı yerleştirmiştir.¹³⁵⁴

Bawa'ya göre gerçek mucize, insanın yüzü ve kalbidir. Şeytan, insanın kalbini gördüğü zaman kaçıp gider, yüzden yayılan nuru gördüğü zaman titrer. Nurlar etrafa

¹³⁵² Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, s. 62.

¹³⁵³ *a.g.e.*, s. 66.

¹³⁵⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 87-88.

yayılırken şeytanlar, "ahh!" diye çılgık atarak kaçırlar. Kalbin pırıltılarıyla birlikte arş ve kürsi buradadır. Kalp güzelleştiğinde, kalbin nuru insanın yüzüne güzel bir nur olarak yansıdığında bütün şeytanlar kaçır.¹³⁵⁵ Bawa, kalbin içinde katman katman, iç içe kalpler olduğundan bahseder. En içteki kalbin içinde iç aşk, birlik aşkı, Hak aşkı vardır.¹³⁵⁶ İnsanın içindeki noktanın içindeki noktanın içindeki nokta ile insan Hakk'ı anlayabilir ve O'nunla irtibat kurabilir.¹³⁵⁷

Bawa, insanın Allah'a kalbiyle sorduğu sorulara kalbiyle cevap aldığını ifade eder. "Kendisini neden yarattığını" sorduğunda, kalbinde duyduğu ses ona, "Peygamberleri, kutupları, evliyaları kendi sıfatlarını göstermeleri için yarattığını" söyler. Allah, Bawa'nın da, "Artık peygamber gelmeyeceği için peygamberlerin duyduğunu duymak ve onların anlattığını anlatmak durumunda olduğunu, böylece insanlara hizmet etmesi gerektiğini" söyler.¹³⁵⁸

Bawa'ya göre her kalp bir camidir. İyi düşünceler barındıran bir kalp, camidir. Allah'ı tesbih eden güzel sıfatlar insanın kalbinde yer alırsa bir ibadethane olur. Tövbe eden, hatalarını gören, insanlara sevgi gösteren ve merhamet eden bir kalp camidir.¹³⁵⁹

Daha önce de bahsedildiği gibi Bawa zaman zaman Tamil dilindeki kelimelerle Arapça kelimeler arasındaki ses ve anlam benzerliklerinden faydalanır. *Aham*, Tamil dilinde kalp demektir. İnsan saf imana ulaşır da kalbi Allah'ın ışığı ile aydınlandığında *aham*; yani kalp açılır. Kalpteki tüm karanlıklar kaybolduğunda *Ahamad* isimli ışık yükselir. Bu ışık ise Allah tarafından söylenen tüm sözleri emer. Bu sözlerin emilmesi ve

¹³⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 80.

¹³⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 1.

¹³⁵⁷ *a.g.e.*, s. 7.

¹³⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. xv.

¹³⁵⁹ *a.g.e.*, s. 63.

davranışlara yansımalarıyla Allah'ın sıfatları, esmaları o insanda zuhur eder. Bawa, Ahamad kelimesiyle Peygamber Efendimizi ve Nur-i Muhammedî'yi özdeşleştirir.¹³⁶⁰

Bawa, kalbin önemini bu şekilde ortaya koyarken Allah'la olan ilişkisini de özel olarak vurgular. Allah, kendi sırlarını ve hikmetlerini kalbe yerleştirmiş ve orayı hazinesi yapmıştır. O kalp, sonsuz bir sır taşır ve hazinelerin hazinesidir.¹³⁶¹ Kalp, imanın mekânı olarak Allah'ın azametini gösterdiğinde Kâbe haline gelir. Ona göre dışarıdaki Kâbe ile kastedilen ise Allah'ın İlâhi emirlerinden bir atom kadar bile sapmamak, Hz. Peygamberin (s.a.v) İlâhi sıfatlarını gerçekleştirmek ve güzel ahlâkı sergilemektir.¹³⁶² Nitekim kalpte ne varsa yüze de o yansır. Kalbi aydınlık insanın yüzü parlar; kalbi karanlık olanın yüzü de karanlık olur. Kalpteki öfke yüzde de görünür. Kıskançlık, kin kalbe yerleşirse bunlar da yüzde görünür. Kalpte Allah olursa, yüzde de Allah görünür.¹³⁶³

Bawa, kalbin sadece Allah'a hasredilmesini ister. Allah'tan ve hakikatten uzak isteklerin hepsi insanı öldürür. Sevdiği şey insana acı verir ve sonunda da öldürür. Bawa'ya göre insana üzüntü, hastalık ve acı veren şeyler, onun sevdiği şeylerdir. Bunun tersine insan sadece Allah'a tutunursa o zaman bu hal insanın özgürlüğü, güzelliği ve parıldayan nuru olur.¹³⁶⁴

Bawa, kalbi tasvir ederken çok küçük olduğunu, kalp küçüldükçe nurunun ve parıldamasının arttığını, insan küçüldükçe bu mükemmellik ve olgunluğun arttığını söyler.

¹³⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 49.

¹³⁶¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 30.

¹³⁶² Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 56.

¹³⁶³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 328.

¹³⁶⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 133.

Ama insan büyürse, irfanı küçülür.¹³⁶⁵ Hâlbuki gerçekte irfan için dünya çok küçüktür, hakikat için ise bir atom küçüklüğündedir.¹³⁶⁶

Bawa'nın sohbetlerinde üzerinde önemle durduğu konulardan biri kalp huzurudur. Bawa bu kavramı günlük huzur ve sükûnet anlamının ötesinde Allah ile buluşmaya giden yolun temel unsuru olarak görür. İnsanın, ailenin ve dünyanın huzuru ile Allah'a ulaşmada huzurun önemi sohbetlerde sıklıkla ele alınır. Huzurun elde edilmesinin en kısa yolu zihnin kontrol altına alınmasıdır. Dünyayı sarsan kasırgalar gibi zihin de insanı hırpalar, huzursuzluğa taşır. Huzura ulaşılması için insanın sabır, şükür, tevekkül, rıza ve teslimiyet ile yaşaması gerekir.¹³⁶⁷ Kul, Allah'a teslim olduğunda, hakikat yolunda kulunu besleyen, lütuflarını veren, hazinesi, sonsuz zenginliği, sevgi sütü ve lütuf balıyla kulunu besleyen, O olur.¹³⁶⁸

Bawa'ya göre, kalbin en önemli fiillerinden biri teslimiyettir. Ona göre teslimiyetin anlamı, fiillerin kula değil, Allah'a ait olduğunu; O'nun her yerde olduğunu idrak etmesidir. Kulun tüm problemleri Allah'ı görememekten kaynaklanır. Kulun yaşadığı zorluklar bir şeylere kalbinde yer vermesinden dolayıdır. Kul her şeyden vazgeçip, sadece Allah'ın yoluna yöneldiğinde teslimiyete ulaşır. Teslimiyet ise kulun üstüne düşen bir görevdir.¹³⁶⁹ Bawa'nın, huzur için verdiği en temel reçete bu ifade ile tanımlanabilir. Tüm bu hasletler ise zihni kontrol altına alır ve insanda huzur hâlini oluşturur. Huzura ulaşan insan başkalarına da huzur verebilir. Allah, kemalatı ile huzurun kaynağı olduğundan müminler de huzuru bulurlar. Benzer şekilde huzura kavuşan bir insan da kendine bağlı

¹³⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Ölmeden Önce Ölmek: İrfan Yolu*, s. 162.

¹³⁶⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 105.

¹³⁶⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 20.

¹³⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *A Book of God's Love*, ss. 51-52.

¹³⁶⁹ *a.g.e.*, ss. 69-70.

olanların huzura kavuşmalarını sağlar.¹³⁷⁰ Bawa, öğrencilerinin her daim huzurlu olmasını ister. Huzur o kadar vazgeçilmez bir hâldir ki, huzur olmayan bir ortam Bawa için kabul edilemez. Bu yüzden Bawa, öğrencilerinden huzurda en önde olmalarını talep eder.¹³⁷¹

Kalp, Bawa için Hak ile buluşma mahallidir. Bu buluşmanın öncesinde dünya ve nefisle mücadelenin, savaşın gerçekleştiği yer de burasıdır. Savaş, güzel ahlak ve ibadetlerle kötü ahlakın, dünya bağlarının üzerine giderek gerçekleştirilir. Savaş kazanıldığında artık o kalp gerçek Kâbe olur ve Hak oraya yerleşir. Bu noktadan itibaren tüm âlemler, tüm varlıklar orada bulunabilir ve o kul her şeye hükmedebilir.

3.8 İrfan

Arapça, *bilmek* anlamında olan irfan, daha hususi bir manada sezgi, ruhî tecrübe ve manevi yolla elde edilen bilgiyi işaret eder.¹³⁷² İrfan, "*tefrik, nakz, terk ve redd ile başlar; sıdk ile teyid edilmiş Zat'a ait Hakk'ın tüm sıfatlarında derinleşir, onlara gark olur, Vacib'de sonra erer ve sonra durur, sükuna erer.*"¹³⁷³ denmiştir. İrfan sahibi arifin üç mertebesi vardır: Masivadan kopmak, riyazet yoluyla Allah'a gitmek ve Allah'a vasil olmak... İlkine zahid, ikincisine abid, üçüncüsüne ise arif-i billah denilir.¹³⁷⁴

¹³⁷⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, s. 23.

¹³⁷¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 27.

¹³⁷² Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 317.

¹³⁷³ Ebu Ali el-Hüseyin b. Sina, *el-İşarat ve't-tenbihat*, nşr. Süleyman Dünya, C. IV, Kahire, 1968, s. 96.

¹³⁷⁴ Lisanüddin el-Hatib Muhammed b. Abdullah b. Said es-Selmanî, *Ravzatü't-ta'rif bi'l-hubbi's-şerif*, nşr. Abdulkadir Ahmed Ata, Kahire, 1966, s. 435.

Bawa'ya göre irfanın kaynağı imandır ve Allah'a kesin iman oluştuğunda irfan da kendiliğinden oluşur.¹³⁷⁵ Esasen her davranışta iman ve irfan bir arada olmalıdır. İman zayıfladığında, irfan ile desteklenmelidir.¹³⁷⁶ Zira arif için Hak hemen önündedir, olmayan için ise görünmeyen bir âlemedir.¹³⁷⁷

İrfan, büyük bir okyanustur. Başkalarının anlattıklarını, konuştuklarını, yazdıklarını kopyalayıp anlatmak irfan değildir. İrfan, Hak ile bağlantı kurmak, O'nunla konuşmaktır. O'nun dostundan konuşmasıdır.¹³⁷⁸ İrfanın mükemmeliyete ulaşması için, önce insanın gerçek bir şeyh bulması, ona yapışması ve hakikati ondan emmesi, içmesi gereklidir. Ancak bundan sonra irfana ulaşılabilir.¹³⁷⁹

Bawa, irfanı yedi farklı şuur seviyesi olarak açıklar. Bunlar, his, uyanıklık, akıl, bilgi, irfan, İlahi analitik irfan, İlahi aydınlanmış irfandır. İrfanın öğrencileri tarafından daha somut olarak anlaşılabilmesi için insanın ateşle yaranması ve buna çözüm bulmasını örnek olarak ele alır. İlk seviye olan *hisle* algılama kapasitesine işaret edilir. İnsanın, ateşin yaktığını hissetmesi gibi bu irfan seviyesi; sadece hissetmeyi sağlar. Bu seviyede insan, neden var olduğunu sorgular, nereden gelip nereye gittiğini anlamaya çalışır. İkinci irfan seviyesi olan *uyanıklık*, ateşin yaktığı anda bedeninin neresinin ateşe maruz kaldığını ayırt edebilmek gibidir. Bu seviyede insan biraz daha sorgulamaya başlar ve kavrama, bilme yetisi gelişmeye başlar. Kişi artık, sadece neden var olduğunu değil, nasıl biri olduğunu da anlamaya çalışır. Bu dünyaya nasıl geldiğini, bedenini ve kimliğini araştırır. Üçüncü seviye olan *akıl* seviyesi, insanın bir yaranma anında ateşe mi, yoksa

¹³⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 275.

¹³⁷⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 163.

¹³⁷⁷ *a.g.e.*, s. 261.

¹³⁷⁸ *a.g.e.*, s. 8.

¹³⁷⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 23.

kesici bir alete mi maruz kaldığını ayırt edebilmesine benzer. Bu aşamada insan, bedeninin dört unsurdan oluşmasını, sahip olduğu yanılsamalara sebep olan etkenleri ayırt edebilir hâle gelir. Dördüncü irfan seviyesi *bilgi* ile yaralanmanın yapısı, boyutu ve yoğunluk seviyesi ayırılabilir. Böylece insan; dünya hayatının kısırlığını, onun kandıran, yanıltan illüzyonlarını ayırt etmeye başlar. Beşinci seviye olan *irfan* seviyesinde insan yaralanmasına çözüm olacak tedaviler düşünmeye başlar. İrfana sahip olan insan gerçeğin dışarıda değil, içinde olduğunu anlar. Buna ulaşmak; kesin iman ve kararlılık ile egoizm, kin, kıskançlık, öfke, arzu ve şehvetten kurtulmakla mümkündür. Altıncı seviye olan *İlahi analitik irfan* seviyesinde kişi, en iyi tedavi yöntemini belirlemeyi başarır. Bu irfan, aslında insanın içinde doğan bir mürşid gibidir. Bir anlamda ruhun aktif hâle gelmesi ve asıl İlahi kaynağına doğru yönelmesidir. Son seviye olan *İlahi aydınlanmış irfan* seviyesinde en iyi tedavi yönteminin uygulanması ve en hızlı, en iyi iyileşmenin elde edilmesi mümkün olur. Bu seviyede Nur tecelli eder. Nur, maddenin bağlarından, egoizm izlerinden, neşe ve üzüntünün süfli tecrübelerinden özgür olan şuardur. Bu irfan seviyesinin herhangi bir sınırı öngörülemez. Bu aydınlanmış irfan, hakikatin bütünselliğini kavrayabilir, böylece insan Hakk'a vasil olur.¹³⁸⁰ Allah tüm bu irfan seviyelerini insana vermiş, kalbe yerleştirmiştir.¹³⁸¹

İrfan, aklın derinlerinde kalan hakikatleri ve onların aydınlığını ortaya çıkarır. Bu aydınlık kalpte azim ve sebatı tesis eder. Böylece Muhammedî Nur'un aydınlığının farkına varılabilir.¹³⁸² Güneş doğduğunda tüm aydınlık veren cisimlerin aydınlığı görülmez hâle geldiği gibi, ruhun aydınlık irfanı parladığında dünya ve ondan

¹³⁸⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, ss. 1-6.

¹³⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 4.

¹³⁸² *a.g.e.*, s. 277.

kaynaklanan yanılsama söner ve kaybolur.¹³⁸³ Öğrenilen her şey ilim demek değildir. Hakikati, O'nun rahmetini bilmek, neyin doğru ve yanlış olduğunu bilmek, mutluluk ve üzüntüyü, doğum ve ölümü, neyin ölüp neyin ölmeyeceğini bilmek ilimdir. Doğru olanı bilmek ve buna uygun davranmak ilimdir ve bu ilim irfana götürür.¹³⁸⁴

Bawa için gerçek ilim ve irfan arasında keskin bir ayrım yoktur. Bu yüzden Hz. Peygamber'in (s.a.v), "İlim Çin'de bile olsa gidip alınız."¹³⁸⁵ sözünü çok önemser ve en büyük ilim olarak Kur'an'ı görür. Bawa'ya göre, hadiste Çin olarak ifade edilen, irfan ehlidir. Bu ilim öğrenildiğinde Kur'an gerçek manada öğrenilmiş olur. Kur'an ise insanın kendisidir. İnsanın içinde Ümmü'l-Kur'an vardır.¹³⁸⁶ Bununla birlikte insanın Allah yolunda ilerlemesi için, sadece yapılacakları ve ilgili disiplinleri öğrenmesi, anlaması ve uygun şekilde davranması yeterli değildir; aynı zamanda bunların hepsini tecrübe etmelidir. Ancak bundan sonra neşeyi üzüntüden, iyiyi kötüden, gerçeği gerçek olmayandan ayırt edebilen irfan oluşabilir.¹³⁸⁷

Bawa, içinde kaynak bulunan bir kuyu ile sadece yağın yağmuru biriktiren bir kuyu arasındaki farka değinerek, Hak'tan ilim alan insan ile okuduklarını, duyduklarını anlatan arasındaki ayrımı ortaya koyar. Eğer kuyunun dibinde kaynak yoksa içinde biriktirdiği su er ya da geç bitecektir. Hâlbuki kaynağı olan kuyudan su çekildikçe kaynaktan su gelmeye devam eder. Dibinde kaynak olmayan kuyu, okuduklarını anlatan insana benzer.

¹³⁸³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 31.

¹³⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Map of the Journey to God*, s. 4.

¹³⁸⁵ Câmîü's-Sağîr, 1/310, H. No: 640.

¹³⁸⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 331.

¹³⁸⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, ss. 19-20.

Böyle biri okuduklarını anlatır ve bir yerden sonra sürekli tekrarlamaya başlar. Hâlbuki Hak'tan ilim alan, irfan sahibi sürekli anlatır, konuları tekrarlamaz ve eskimez.¹³⁸⁸

İrfan, bir anlamda denge demektir. Sınırlar az veya çok tarafına gittiğinde sorun ve arıza ortaya çıkar. Bu yüzden her şeyin bir dengeyi gözetmesi, bir dengede olması gerekir. Bu denge irfan demektir. İnsana zarar vermeyecek tek şey dengedir.¹³⁸⁹ Benzer şekilde her şey belli bir miktarda olmalıdır. Eğer normal seviye aşılsa o bir zehre dönüşür. Bir gıda bile olsa fazlası zehir haline gelir.¹³⁹⁰

Bawa, alışkanlık kavramını irfana zıt görür. Zira alışkanlık, farkındalık olmadan belirli bir zamanda tamamen bedensel ve zihinsel dürtüler, gereklilikler çerçevesinde bazı fiilleri yerine getirmektir. İnsanın beşikte elde ettiği alışkanlıklar mezara kadar devam eder. Hâlbuki irfan analiz eder, araştırır, derinlemesine düşünür, aklın sınırını aşar. Akıl ise din ve felsefe ile sınırlıdır. Akıl sadece kutsal metinler, efsaneler ve tarihle sınırlıdır. Ancak Allah'ın yolu, din ve felsefe ile belirlenen sınırları aşar.¹³⁹¹

İrfan, Bawa'ya göre, insanın her şeyi anlamasını sağlar. Her türlü olayda anlaşılması gereken manayı irfan insana ulaştırır. Aynı zamanda insan bir tehlike ile karşılaştığında, irfanıyla bütün tehlikelerden korunma imkânı bulur. İnsan; tehlikeler karşısında uçmaya ihtiyacı olursa irfanı ile uçar; silaha ihtiyacı olursa irfanı ile ona silah verilir; güce, desteğe ihtiyacı olursa her destek ona sunulur.¹³⁹²

Bawa pek çok konuda olduğu gibi irfan konusunda da orijinal görüşler ortaya koyar. İrfan ve iman birbiriyle yakından ilişkilidir. İrfanı besleyen güçlü imandır. Bunun

¹³⁸⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Suratur Rahmah*, s. 184.

¹³⁸⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, ss. 3-4.

¹³⁹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 145.

¹³⁹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 275.

¹³⁹² *a.g.e.*, s. 145.

sonucunda insanın Hak ile konuşması, O'nla bağlantı kurmasıdır. Bawa'ya göre irfanın yedi seviyesi vardır. Yolcu bu aşamaların tamamını geçmeli ve son mertebeye ulaşmalıdır. İrfanın ilimle irtibatı da onun için önemlidir. Hakk'a ait ilim irfanla aynıdır. İlim ve irfana ulaşmak ise ancak mürşid-i kâmil ile mümkündür.

3.9 Hakikat

Arapça kökenli hakikat kelimesi sözlükte gerçek, bir şeyin tahakkuk ettirilmesi, sabit ve doğru anlamlarını taşır.¹³⁹³ Tasavvufî manada ise görünenin arkasında kalan gerçeğin ve dinin zirvede yaşanarak İlâhi sırlara ulaşılmasını işaret eder.¹³⁹⁴ Hakikat, Allah'ı varlıkta müşahade etmek,¹³⁹⁵ manevi hâlin düzeltilmesi, şeriatın gerçek manada ortaya çıkmasının şartıdır.¹³⁹⁶ Bir başka açıdan da hakikat, varlıktaki gerçek Fail ve Kayyum olan Allah'ın Rububiyetini müşahade edebilmektir.¹³⁹⁷

Hakikat kavramı, sufiler tarafından dinin dörtlü tasnifi çerçevesinde de ele alınmıştır. Buna göre Allah'a ulaşmanın dört mertebesi vardır. İlki; halkın yolu olan şeriat, ikincisi; seçkinler, yani havasın yolu tarikat, üçüncüsü; havassu'l havasın yolu hakikat ve dördüncüsü; ehass-ı havassü'l havasın yolu marifettir.¹³⁹⁸ Bawa bu dörtlü tasnife bir beşincisini daha eklemiştir. Ona göre şeriat; doğru düşünce, doğru amel ve ibadetler için gerekli bilgilerdir. Tarikat, kalpte sarsılmaz imanı tesis etmek, Allah'ı kalbe almaktır. Hakikat, kalbe iman mührünü basmaktır. Marifet, Kelime-i Tevhid kalemiyle

¹³⁹³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 243., Mehmet Canbulat, *“Hakikat”*, Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 218.

¹³⁹⁴ Mehmet Canbulat, *“Hakikat”*, Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 218.

¹³⁹⁵ Kuşeyri, *Risale*, s. 137.

¹³⁹⁶ Hücürî, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, 440.

¹³⁹⁷ Abdürrezzak Kaşani, *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lam fî işarâtı ehli'l-ilhâm*, s. 216.

¹³⁹⁸ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 243.

Allah'a olan özlemin mektup olarak iman kâğıdına yazılması, zarfın kesin inançla mühürlenmesi ve mektubun O'na gönderilmesidir. Böylece Hak, gönderilen mesajı duyar ve cevap verir. Bu ulaşan cevap ise marifettir. Beşinci olarak da sufiyyat vardır ve Hak'tan gelen mesajın duyulması ile kulun fena bulması, Allah'ın kulda tecelli etmesidir.¹³⁹⁹ Bawa yine orijinal bir yaklaşımda bulunur ve dörtlü din tasnifini beşe çıkarır. Onun bu mertebeleri iman kavramı üzerine inşa etmesi de ayrıca dikkati çekmektedir.

Bawa, hakikat kavramını insanın ruhunda yer alan bir gerçek olarak tanımlar. O, kuyu örneğiyle hakikat, rahmet, zihin, akıl gibi kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyar. Bir kuyu açıldığında ulaşılan su ile okyanus arasında bir ilişki vardır. Zira kuyudaki suyun seviyesi okyanustaki suyun seviyesiyle alakalıdır. Benzer şekilde insan, kalbinin derinliklerine yolculuk yaptığında hakikat suyu kalbinde yükselmeye başlar. Ancak bu konuda birkaç faktör vardır. Kuyu açıldığında tuzlu su, acı su veya içme suyu çıkabilir. Bu, zemindeki toprak tiplerine ve kapasitelerine göre değişiklik gösterecektir. Elde edilen su, içinden çıktığı toprağın özelliklerini yansıtır. Kuyudan tuzlu su çıkmışsa, bunun sebebi, yeraltı su seviyesinin üstünde kalan kuyuya deniz suyu sızması olabilir. Hâlbuki kuyu, yeraltı su seviyesinin altına kadar ulaşsa tatlı su elde edilebilir. İnsan da zihninin yeraltı su seviyesinin altına ulaşabilirse Rahmet kaynağına ulaşabilir. Zihninin yedi seviyesi içinde açılan bir kuyudan ise ancak tuzlu su elde edilebilir.¹⁴⁰⁰

Bawa burada, yeraltı su seviyesini, zihin sınırı olarak belirler ve daha derine inmeyi zihninin ve aklın ötesine ulaşmak olarak yorumlar. Bu yüzden, irfan kazması ile hiç durmadan aklı aşacak noktaya gelinceye kadar kazmaya devam edilmeli ve nihayetinde hakikat kaynağına ulaşılmalıdır. Böylece rahmet kalbe dolacaktır. Ulaşılan rahmet ile de

¹³⁹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 424.

¹⁴⁰⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 1-3.

insanın dünyaya ilişkin bağımlılıkları, bağları, düşüncelerini işgal eden korkuları uzaklaşacaktır. Bawa'ya göre akılla gözlenen, algılanan her şey, yapılan tüm davranışlar, öğrenilenler ve toplanan dünyalıklar ancak; acı ve tuzlu sudan ibarettir.¹⁴⁰¹

Bawa'ya göre hakikat, İslam geldikten sonra bazı sufilerin icat ettiği bir kavram değildir. Hakikatin kökeni Hz. Peygamber'e (s.a.v) dayanır. Nitekim Bawa'ya göre Hz. Muhammed (s.a.v) her şeyde sadece Allah'ı görürdü ve O'nun emirlerinden zerre bile sapmazdı.¹⁴⁰² Bawa, kendisinin de her yerde sadece Allah'ı gördüğünü, nereye baksa yalnızca O'nu müşahade ettiğini söyler.¹⁴⁰³

Bawa, hakikati şariat ve İslam dışında bir olgu olarak değerlendirmez. Ona göre insanın safiyet hâline ulaşması, tüm kötü yönlerinden uzaklaşması, kulun gerçek mümin olmasıdır. Bu mümin, sadece Allah için yaşar, düşünce ve niyetinde O'ndan başkası yer almaz. Onun için Allah'tan başkası yoktur, O'ndan başkasını görmez. Sadece Allah'la konuşur. Bu sebeple de Bawa, bu mümini *ümme* olarak adlandırır. Bu insanın kendine ait bir sözü yoktur, ondan sadece Allah'ın sözleri ve sesleri gelir. Böyle bir mümin, hadisin kendisi olur, vahyin iç ve dış manalarını açıklar. Bu müminin bedeni Kur'an, kalbi ise *Ümmü'l-Kur'an'dır*.

Bawa, *ümme* kavramına özel bir önem verir. *Üm* kelimesinin, Arapça'da anne anlamına geldiğini, mümini yetiştirenin ise Ümmü'l-Kur'an olduğunu söyler. Ümmü'l-Kur'an; adaletin, imanın, irfanın ve inancın annesidir, Kur'an'ın özüdür, gözüdür. Bu gözü açabilen insan, Allah'ı bilir. Allah'ı bilen ise, sadece O'nu görür ve duyar. Bu hâl ise Ümmi olan Resulullah'a aittir. Hz. Muhammed (s.a.v) ümmiydi, okuma yazması yoktu, bu

¹⁴⁰¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, ss. 1-3.

¹⁴⁰² Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 310.

¹⁴⁰³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Tree That Fell to the West: Autobiography of a Sufi*, s. 137.

sebeple de aldığı vahiyler; ancak Allah tarafından O'na verilmiştir. Bawa'ya göre Allah, diğer peygamberlere verdiği her şeyi Resulullah'a açıklamıştı. Böylece, Allah, Son Peygamber ile her şeyi berraklaştırmıştır.¹⁴⁰⁴

İnsanın yaratılış amacı, hakikati öğrenmektir. Hakikat aslında Hakk'ın kendisidir. Milyonlarca yıl yaşansa, irfan yolunda çalışılıp tecrübe edinilse bile Hakk'ı tam anlamıyla bilmek mümkün değildir.¹⁴⁰⁵ Bu yüzden Bawa sık sık Hakk'ı ancak Hak bilir der. Bununla kastı yolcunun fena bulması ve sadece Bâki olanın kalmasıdır. İnsanın her şeyi bildiğini savunması da muhaldir. İnsanın bilgisi bir avuç topraktan ibarettir. Bawa'ya göre, "Elif" harfi yetmiş bin noktadan oluşur ve bu kâinat, "Elif" harfinde yer alan yetmiş bin noktadan sadece biridir. Hatta on sekiz bin âlem dahi, sadece bir noktadan ibarettir. Öyleyse insan yetmiş bin noktanın, sadece bir noktasını dahi anlamadığı hâlde neyi bildiğini iddia edebilir.¹⁴⁰⁶ Arif için iki şey vardır: Hakikat ve batıl... Dışarıda görünen her şey batıldır, gerçek bir sureti yoktur. Ancak bu gerçek olmayan suret, hakikati barındırır.¹⁴⁰⁷

Bawa, bu konuda örnek olarak altın arayıcısını verir. Altın arayıcısının, hedefine ulaşmak için toprağıelediğini; sadece değerli olanı aldığını ve geri kalanı attığını söyler. Benzer şekilde doğuda, batıda, kuzeyde veya güneyde aranması gereken, Hak'tır. Arayış hâlindeki insan Hinduizm'de, Zerdüştlük'te, Hristiyanlık'ta, Yahudilik'te veya İslam'da sadece bu tek değerli şeyin, hakikatin peşinde olmalıdır. Tüm kutsal kitapları incelerken, hakikat dışında kalan her şeyin, altın arayıcılarının toprak ve taşı atması gibi kenara

¹⁴⁰⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 170.

¹⁴⁰⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 56.

¹⁴⁰⁶ *a.g.e.*, s. 59.

¹⁴⁰⁷ *a.g.e.*, s. 272.

konulması gerekir.¹⁴⁰⁸

Okyanusların dibinde yaşayan istiridyeler, yağmur yağacağı zaman yüzeye çıkar ve ağızları açık bir şekilde beklerler. İki damla onların ağzına düştüğünde hemen ağızlarını kapatır, tekrar okyanus dibine dönerler. Okyanus yatağındaki bir kayaya sıkıca yapışıp, içlerindeki iki damlanın olgunlaşarak inciye dönüşmesini beklerler. Dalgıçlar ise gündelik hayatlarının ihtiyaçlarını karşılamak için bu istiridyeleri çıkarır ve düşük bir bedel karşılığında satarlar. Bu istiridyeye benzer şekilde kesin imana sahip olanlar da ağızları açık şekilde, semaya düşecek rahmeti beklerler. Allah ve Muhammed (s.a.v) isimli iki damla ağızlarına düşer düşmez bu damlaları derinlerine çekerler. Büyük bir özenle bu damlaları, Kâbe olan kalplerinde muhafaza eder, besler ve *Bismillahirrahmanirrahim* kayasına sıkıca yapışarak yaşarlar. Onlar, Allah ve Resul'ünü kalplerinde korur, tesbihler ve hamdlerle kalplerini temizler ve saflaştırırlar. Dünyalık meta için dini kullananlar, insanlara, "Bak Allah ve Resul'ü bunun içinde" derler ve düşük bir bedel karşılığı satarlar. İçlerinde Allah ve Resul'ü olan hakikat ehli ise ibadet, tesbih, salât ve selamlar, zikir ve Kur'an ile meşgul olurlar.¹⁴⁰⁹

Demir ateşe konulduğunda bir süre sonra kor hale gelir. Bir odun, ateşe atıldığında kül olur. İnsan da *Allah'ta ölürsa* ondan geriye bir şey kalmaz. İnsandan geriye bir şey kalmaması, onun "ben" ve "benim" kavramlarından, dünyayla bağlarından, övgü, makam sevgisi, toprak, su, ateş, hava, esir, arzu ve öfkeden kurtulmasına bağlıdır.¹⁴¹⁰

Hakikate ulaşmak için Nur'un insanın kalbinde oluşması ve titreşmesi gerekir. Ancak bu nur ile insan her şeyi bilebilir. Bu titreşim olmadan Allah'ın rahmetinin aydınlık

¹⁴⁰⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 57.

¹⁴⁰⁹ *a.g.e.*, ss. 478-481.

¹⁴¹⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, ss. 294-295.

hakikati bilinemez.¹⁴¹¹ Bawa, hakikati örneklerle anlatır. Örnekler kaldırıldığında onların altında prensipler olduğu görülür. Prensiplerde ise hakikatler mevcuttur.¹⁴¹² İnsan-ı kâmil, Hakk'ın onun vasıtasıyla insanlara seslendiği bir varlıktır. Bawa zaman zaman anlattıklarının kendinden değil, Hak'tan olduğunu ifade eder. *The Resonance of Allah* isimli eserinde bu hâli açık bir şekilde ortaya koyar. Ona göre kitapta açıklanan hakikatler Allah'tan gelen ilhamlar olduğundan esasen O'nun tarafından açıklanmıştır.¹⁴¹³

Zihnin derinliklerine yolculuk yapılabilirse, insanı tecelli ettiren kudretin mahiyeti, ben denilen bütünün ne olduğu ve benzeri gerçekler ortaya çıkartılabilir. Bu derinlemesine sondajın amacı hakikati bulmak, onun nasıl nurlu, mükemmel, güzel olduğunu keşfetmektir. Bu hakikat, tek ve bir olan O Zat'ın kendisidir. Bawa, bu noktada Hz. Peygamber'in, "İlim, Çin'de bile olsa alın."¹⁴¹⁴ sözünü, kişinin kendi derinlerine yaptığı yolculuk ve ulaştığı hakikat olarak yorumlar.¹⁴¹⁵ Daha önce bu hadisi Bawa'nın mürid-i kâmil ve irfan ehli olarak da yorumladığını görmüştük.

Bawa, hakikati göz kavramı ile örnekleyerek açıklar. Dış gözler, sadece dünyayı ve dünyadakileri görebilir. Ancak iç göz ile bakılırsa ruhlar ve diğer görünmeyen varlıklar görülebilir. Hem bu dünyayı hem ruhlar âlemini görmeyi sağlayan gözler de vardır. Allah'ın rahmetini görebilen; Nur'u, Hakk'ın sırrını, sünnetullahı görebilen gözler de vardır. Bu durum, diğer duyu organları için de benzer şekildedir.¹⁴¹⁶

¹⁴¹¹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 16.

¹⁴¹² *a.g.e.*, s. 21.

¹⁴¹³ *a.g.e.*, s. 1.

¹⁴¹⁴ Câmiü's-Sağîr, 1/310, H. No: 640.

¹⁴¹⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 4.

¹⁴¹⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 267.

Sınırlı bir ilimle fiziksel beden bilinebilir. Fiziksel bedeni bilen, kendi varlığını ayırt eder ve tanır. Kendini bilen kişi hayatı tanır. Hayatı tanıyan, Nur'u ve O'nu tanır. O'nu bilen ise O'ndan başkasının var olmadığını idrak eder.¹⁴¹⁷ Kendini bilen kişi toprakta çürümez.¹⁴¹⁸ Allah ile bir olmak için tüm hayat sahibi varlıkların kalpleri ile bir olmak gereklidir. O'nunla bir olmak, ancak tüm yaşamları bir görmekle mümkündür.¹⁴¹⁹

Nur, kendinden ortaya çıktığı varlıkta yok olduğunda, Allah olur. İnsanın hakikatinin aydınlık irfanı fenaya ulaştığında tevhid ile kastedilen durum ortaya çıkar ve ikilik kalmaz. Bu hâli anlamak, Allah'ta kaybolmak ve bir olmak, insanın var olma sebebi ve aynı zamanda da amacıdır.¹⁴²⁰ Bawa'ya göre hakikate vakıf olanlar gerçek erlerdir. Bu anlamda tek gerçek er de Hak'tır. Tüm yaratılmışlar bu anlamda dışıdır ve tek eri ararlar. Gafletten kurtulup hakikate ulaşan kişi, ancak bundan sonra er olarak anılabilir.¹⁴²¹ Bu yüzden tüm varlık dışıdır; çünkü istek ve arzusu vardır ve Allah'ı ister. Allah ise tek eril varlıktır.¹⁴²²

Bawa, öğrencilerinden her şeyin hakikatine ulaşmalarını ister. Ne yapılıyorsa onun içine girilmelidir. Ne görülüyorsa onun içine girilmeli ve tekrar tekrar ona bakılmalıdır. Bu yapılırken her eylem için doğru ve yanlış değerlendirilmeli ve ayırt edilmelidir. Her düşüncede, içine girilmeli, irfan ile düşünmeli ve yanlış ve doğru ayırt edilmelidir.¹⁴²³

Bawa, sohbetlerinin kitap hâline getirilerek öğrencileri için sürekli bir kaynak olmasını istemiştir. Ancak sadece kitap okumak yeterli değildir. Bawa, sebze resimleri

¹⁴¹⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 5.

¹⁴¹⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 282.

¹⁴¹⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 74.

¹⁴²⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 26.

¹⁴²¹ *a.g.e.*, s. 625.

¹⁴²² Bawa Muhaiyaddeen, *Dhikr, The Remembrance of God*, s.12.

¹⁴²³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Fast of Ramadan*, s. 162.

olan bir kitap okumakla karın doymayacağı gibi, hakikate ilişkin kitap okumakla da hakikate ulaşamayacağını vurgular. Ancak bir taraftan da sürekli kitapların okunarak derinlemesine manalara ulaşılmaya çalışılmasını da ister. Örneğin, *The Resonance of Allah* isimli kitabının giriş kısmında, bir kere okumakla kitabın anlattıklarının tam olarak anlaşılamayacağını, tekrar tekrar okuyarak kastedilen anlamların açılacağını ifade eder.¹⁴²⁴

Bawa, hakikati ele alırken sıklıkla harflere ilişkin sembolizme yer verir, kelimelerin seslerini ve Tamil dilindeki karşılıklarını bâtinî yorumlar yapmak için kullanır. Örneğin, Kur'an kelimesini, Tamil dilindeki "Guru-An" ibaresiyle bağdaştırır. Tamil dilinde *Guru*, Şeyh ve *An*, erkek demektir. Buradan yola çıkan Bawa, Şeyhin şahsında tecelli eden Hak'tan başka gerçek erillik olmadığını; geri kalan tüm varlıkların dışıl olduğunu ifade eder. Bu açıklamayı bir harf sembolizmiyle sürdüren Bawa, herhangi bir hareke almadan ses vererek okunamayan *Elif* harfinin de Allah'ı simgelediğini söyler. Ancak bir üstün geldiğinde Allah'ın ilk harfi olan *a*'yı ortaya çıkardığını, eğer kesreli elif olursa "*i*" sesi çıktığını ve bunun da dünya ve bedeni simgelediğini vurgular. Son olarak ötreli elif, "*u*" sesi çıkarır ve şeyhi temsil eder. Bawa'ya göre, Arapça'da yer alan yirmi sekiz harf, iman ve Kur'an'ı temsil eder. Kelime-i Tevhid ise yirmi yedi harften oluşur. Her bir harf bir yıldızı temsil eder ve miracı işaret eder. Kur'an'ı ortaya çıkartan yirmi sekiz harf, Kelime-i Tevhid'i oluşturan yirmi yedi harf olmadan bir suret oluşmayacağı için bir anlamda Kur'an, Kelime-i Tevhid'den oluşmaktadır.¹⁴²⁵

¹⁴²⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *The Resonance of Allah*, s. 1.

¹⁴²⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Vol. III, s. 56.

Bawa için hakikatten kasıt Allah'ın bulunması, bilinmesidir. Bu hakikat ise insandadır. Ruhun derinliklerinde yapılacak yolculuk ile O'na ulaşılabilir. O'na ulaşan mürid başka ayrı bir varlık olmadığını da müşahade edecektir.

3.10 Aile İlişkileri

Bawa, müritlerinin kendisine sorduğu her türlü soruya cevap vermiş, danıştıkları konularda onlara yardımcı olmuştur. Ailevî problemlerle de yakından ilgilenmiştir. Nitekim daha önce Mürşid-Mürid başlığı altında onun müridlerini ve onların seyr-u süluk süreçlerini nasıl önemseydiğini ele almıştık. Bu sebeple aile içi sorunlara da vakit ayırmıştır. Ona göre, eşler arasındaki sorunların çoğunda boşanmak gerekli değildir. İnsanlar, psikologlar da dâhil olmak üzere kolayca "Boşanmalısın, o senin için iyi değil, sana uygun değil" diyebilmektedirler. Hâlbuki gayret edilirse iki insan birbirine uygun hâle getirilebilir. Bunun için yapılması gereken, olumsuz özelliklerin giderilmesidir. Tedavi bundan ibarettir.¹⁴²⁶ İnsanlar arasında yaşanan sorunların çoğunun bencillik ve sahip olunan diğer kötü huylardan kaynaklanması dolayısıyla, Bawa müridlerinin ahlaken gelişmeleri sonrasında aile problemlerinin çoğunun da geçeceğini savunur.

Bawa, çocuğun ailede nasıl yetiştirileceğiyle de ilgilenir. Bu konuyu tasavvufla harmanlayarak ele alan Bawa'ya göre bebek dünyaya geldiğinde, bedeninden kaynaklanan bağımlılıklarla birlikte doğar. Bu olumsuz etkilerden kurtulması için anne ve babanın dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Öncelikle ebeveynler hata ve kusurlarından kurtulmaya çalışmalıdır. Zira çocuk, anne babasını taklit ederek yetişir.

¹⁴²⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 36.

Çocukta görülen davranışlar ve huylar, aslında anne babanın tezahüründen ibarettir. Bu yüzden insan, önce kendini düzeltmeli, sonra çocuğunu eğitmeye çalışmalıdır.¹⁴²⁷

Bawa, çocuk eğitiminde erken yaşların önemine dikkat çeker. Çocuğun ilk yıllardan itibaren görerek öğrendikleri, kayaya kazınmış bir yazı gibidir; tecrübe ettiği güzel davranışlar çocuğun kalbine damgalanmış gibi iz bırakır. Bu çerçevede ebeveynler, Allah'a imanı güzel bir şekilde anlatırsa çocuk inançlı olur. Tevhid güzelce anlatıldığında çocuk bu anlayışla yetişir. Ebeveynler vicdana uygun davranır, çocuğa güzel örnek olursa çocukta da vicdan gelişir. Adaletli davranılırsa çocuk adaletli olur. Güler yüz gösterilirse çocuk da herkese güler yüzlü davranır. Sürekli öfkeli davranışlara maruz kalan bir çocuk, öfkeli bir insana dönüşür. Bu noktada anne ve baba mürşid makamındadır. Çocuk okula başlamadan önce anne baba onu en iyi şekilde yetiştirmelidir.¹⁴²⁸ Aileleri dünyaya düşkün olan çocuklar, ailelerinin olumsuz etkileri dolayısıyla dünyaya düşkün hâle gelirler. Aileler, sahip oldukları kötü özellikleri doğrudan çocuklarına geçirirler.¹⁴²⁹

Bawa'ya göre kadın doğası; bebek sahibi olmayı, onu emzirmeyi ve yetiştirmeyi gerektirir. Bir kadının bunları yapacak özel bir gücü vardır. Kadın ve erkeğin evlenmesi doğal olandır. Erkek enerjisi ve kadın enerjisi birleşmelidir. Tıpkı metal ve elektriğin bir araya geldiği gibi erkek ve kadın bir araya geldiğinde faydalı sonuçlar ortaya çıkar. Sadece elektrik varsa ona dokunulamaz, faydalanılamaz. Doğal olan kadınla erkeğin bir arada olmasıdır. Ama bir erkekle bir erkek veya bir kadınla bir kadın bir araya gelirse sadece yıkıma sebep olurlar. Bu, doğal olan değildir. Bawa'ya göre insanlar bu tip şeyler yaparak kendilerine zarar verirler, birbirlerini mahvederler.¹⁴³⁰

¹⁴²⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 38-39.

¹⁴²⁸ *a.g.e.*, ss. 38-39.

¹⁴²⁹ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 16.

¹⁴³⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 283.

Çocuklarını iyi yetiştiren anne babalar, Allah'ın ehli, ailesi gibidir. Onlar konuşmadan konuşarak, öğretmeden öğreterek, göstermeden göstererek çocuklarını doğru yola taşırlar. Bunu yapabilen aileler çocuklarının, nefis ve şeytan tesirinde büyümesine engel olurlar. Bu ebeveynler önce kendileri iyi olur, doğru yolda yaşar ve güzel örnek olurlar. Böylece çocukları da aynı şekilde gelişir ve onlar gibi güzel insanlar olurlar. Bawa, anne babayı bir öğretmen olarak görür ve öğretmenin yaptığı işi çorak bir araziye temizleyip ekip biçmeye benzetir. Eğer çorak bir arazi gereksiz bitkilerden temizlenir, sürülür, gübrelenir, çeşitli bitkilerle donatılırsa; sulanır ve böcek ilaçlarıyla bakımı yapılırsa güzel bir hasat alınabilir. Anne ve baba yumuşak sözlerle, nazik bir sevgiyle, zarafetle, merhametli bir bakışla, gülen bir yüzle, evlatlarına kalplerinden sevgi sütünü vermelidir. Böylece çorak bir arazi verimli bir toprağa dönüşür. Bunları yaparken de hassasiyet gereklidir. Bir bitki fazla sulandığında çürür, az sulandığında solar. Fazla böcek ilacı kullanılırsa ölür, az kullanılırsa hastalanır. Bir denge olmalıdır. Sevgi de gerektiği miktarda verilmelidir. Bir bitkiye öfke verilemez; zira o sadece sevgi ile büyür. Çocuklar da sevgi ile gelişirler, öfke ile terbiye edilmekten olumsuz etkilenirler.¹⁴³¹

Çiçeğe uygun şekilde bakılması gibi çocuklar da sevgi, merhamet, sabır, tolerans, huzur, şükür, rıza, tevekkül ve birlik duygusuyla gerektiğince beslenmelidir. Nitekim Bawa Allah'ın da kullarına bu şekilde davrandığını söyler. Bu anlamda öğretmenler ve anne babalar Allah'ın sıfatlarını kuşanmalı, Allah'ın sevgisini, rahmetini göstermelidir. Anne babalar sevgi ve güler yüz gösterirse, irfanla eğitim verirse, onları korur ve kucaklarsa çocuklar Allah'a ve kullarına hizmet eden birer insan olurlar.¹⁴³²

¹⁴³¹ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 40-42.

¹⁴³² *a.g.e.*, ss. 42-43.

Bawa, müridlerine büyük bir önem verdiğiinden onların aile ilişkilerine de günlük hayatında gerektikçe vakit ayırmıştır. Müridin Hakk'a yolculuğunda genel huzuru vazgeçilmez olduğundan aile huzuru da onun tarafından çok önemli görülmüştür. Aile huzurunun sağlanması seyr-u süluk sürecinden bağımsız değildir. Mürid ahlaken güzelleştikçe eşler arasındaki mutluluk da artacaktır. Bu yüzden ailedeki huzursuzluklarda Bawa boşanmayı şart görmez. Eşler manevi hastalıklardan kurtulduklarında aralarında sevgi kendiliğinden yeniden oluşacak ve huzurlu bir yaşam sürebileceklerdir. Çocukların doğru terbiyesi de ahlaki iyileşmeyle alakalıdır. Ebeveynleri güzel örnek olabilen çocuklar da güzel yetişeceklerdir.

4. Bawa'nın Dünya Barışı Anlayışı ve Siyasete Bakışı

Bawa, siyasete manevi bakış açısı dışında ilgi göstermemiştir. Kendisiyle görüşme talep edilmediği sürece siyasetçilerle bir araya gelmediği görülen Bawa, herhangi bir parti veya siyasi aktör lehinde görüş vermemiş, dünya barışı üzerine düşüncelerini, tasavvuf anlayışı çerçevesinde ortaya koymuştur.

Bawa'nın Sri Lanka'daki siyasetle ilişkisine bakıldığında, gerçekleştirdiği manevi faaliyetlerle ülke çapında bilinir olması dolayısıyla, siyasi aktörlerin kendisiyle irtibat kurduğu gözlenmektedir. Bu diyalog, onun irfanından ve duasından istifade etmek çerçevesinde gerçekleşmiştir. Nitekim Bawa, kendisiyle görüşen siyasetçilerle ilgili herhangi bir açıklama yapmamış, destek verecek mahiyette görüş bildirmemiştir. Sri Lanka'da, 1978 - 1989 arasında başbakanlık görevinde bulunan J. R. *Jayawardane* ile 1989 - 1993 arasında başbakanlığı yürüten *Premadasa* düzenli olarak Bawa'yı ziyaret

etmişlerdir. Budizm dinine mensup Premadasa'nın Budist halkın tepkisinden çekinerek Bawa'yı gizlice ziyaret etmesi dikkat çekicidir.¹⁴³³

Bawa, bundan önceki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alındığı gibi, esas itibariyle insanların Hakk'ı bulmasıyla ve dünyevi, uhrevi mutluluğu ile ilgilenen tasavvufi bakış açısının ışığında siyasetle ilgili görüşler öne sürmüştür. Örneğin, sohbetlerinde değindiği "communaisam" ve "komunizm" kavramları bu mahiyettedir. Komunizmi açıktan eleştiren Bawa, İngilizce'deki "ortak, eşit" anlamlarına gelen "common" kelimesi ile Tamil dilinde sevgi anlamına gelen "naisam" kelimelerini birleştirir ve komunizm kavramının İngilizcesi olan "communism" kelimesine benzeyen, "communaisam" kelimesini tesis eder. Bu iki kavramı birlikte ele alır ve birbirinin zıttı şeklinde tanımlar. "Communaisam" kavramını, tüm güzel sıfatları kapsayan İlahi bir değer görürken tüm şeytani ve cehennemlik fiilleri de, komunizme bağlar.¹⁴³⁴

Bawa'nın, Amerika'da yaşadığı 1970-1980'lerde ülkenin ulusal ve uluslararası politikalarında komunizme olumsuz bir tutum alındığı ve en önemli tehdit olarak görüldüğü bilinmektedir. Bawa'nın bu konudaki değerlendirmelerini güncel ve siyasi bir konuya manevi bakışını da ekleyerek katkı vermesi olarak görülebilir. Ona göre komunizm, iyiliği yıkmak ister. Bu yönetim biçimindeki yöneticiler zengini, makam sahibini aşağıya çeker, ülkede fakirliği oluşturmayı amaçlarlar. Sermayeyi tüketir, mülkiyete zarar verir, şehirdeki her şeyi yok ederler. Ülkenin zenginliklerine katkı yapan her şeyi hedef alır, daha fazla fakirlik yaratırlar.¹⁴³⁵

¹⁴³³ Merin Shobhana Xavier, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Bawa Muhaiyaddeen Fellowship*, s. 262.

¹⁴³⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, ss. 114-115.

¹⁴³⁵ *a.g.e.*, s. 115.

Bawa'ya göre komunizmde, ülkedeki tüm kötülüklerin sorumlusu zengin insanlar ve dini müesseseler görülür; bu sebeple de yönetim bunları düşman tarafında konumlandırır. Fakirlerin bir kısmı ise "Onlar da bizim gibi oldu" diyerek mutlu olur, yönetime sıcak bakarlar. Bu yönetim biçiminde hiçbir özgürlük kalmaz, silahın yönettiği bir ülke oluşur. Konuşma ve düşünce özgürlüğü kaybolur ve rejim sonsuza kadar kalır.

1436

Komunizmin tersine *communaisam* ile herkes için sevgi duyulması sağlanır. Böylece insan; Allah'ın sıfatlarını edinir, başkalarının hayatını kendininkinden farklı görmez, onların mutluluğu kendi mutluluğu hâline gelir. Böyle bir yerde komunizm gelişemez. Allah'ın adaleti tesis edilirse komunizm yayılamaz. Ama adalet yok edilirse, Allah'ın sıfatları insanlarda olmazsa komunizm gelişmek için alan bulur ve geliştikçe de Allah'ın sıfatlarını yok etmeye çalışır, dini yasaklar. İnsanları silahla yönetir, özgürlüğü yok eder. *Communaisam* sevgiden, komunizm ise nefretten güç alır.¹⁴³⁷

Bawa, inanca karşı çıktıkları için komunistleri dünya için tehdit görür. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya Rusya'ya saldırdığında İttifak Ülkelerinin birleşerek Rusya'yı koruduğunu ve Almanya'yı yendiğini hatırlatan Bawa, İttifak Ülkelerinin, işgal edilen ülkeleri özgürleştirdiğini; ancak komunistlerin bunu yapmadığını belirtir. Komunizm, insanları silahla kontrol altına alarak boyun eğmeye zorlamış ve köleleştirmiştir. Komunizm bununla da yetinmemiş, etki alanını daha da arttırmaya çalışarak kendi menfaatleri için dünyanın birliğine zarar vermiştir.¹⁴³⁸

¹⁴³⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 117.

¹⁴³⁷ *Aynı yer*

¹⁴³⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 35.

Bawa, Amerika'daki faaliyetleri sırasında, dünya barışına yönelik olarak bazı liderlere mektuplar yazmış ve onları etkilemeye çalışmıştır. Bunların arasında 1979-1981 arasında Ortadoğu krizine yönelik olarak kaleme aldığı mektuplar özellikle önemlidir. Bu mektuplar daha sonra, *"The Truth and Unity of Man"* isimli kitapta toplanmıştır. Mektuplarda, Humeyni'nin uygulamaları, İslam'a zarar verdiği gerekçesiyle şiddetli bir şekilde eleştirilir. İslam'ın merhamet ve kardeşlik kavramları, Hz. Muhammed (s.a.v) ve Hz. Ali (r.a) gibi şahsiyetlerin yüceliği övülür. Mektuplarda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin dünya sorunlarıyla ilgili ortaya koyduğu tutumdaki zayıflığı eleştirilir.¹⁴³⁹

Bawa, *"Kudüs (Jerusâlem), Bir Dünya Örneği"* isimli mektubunu, *"Kalbinde Halen İman olan Dünya Liderlerine Bir Mektup"* hitabıyla 1980 Şubat'ında Orta Doğu ülkelerinin yöneticilerine ve önemli dünya liderlerine göndermiştir. Mektupta, Kudüs (Jerusâlem)'ün sadece bir şehir adı olmadığını, *selam* kelimesinin barış anlamına, Jerusâlem kelimesinin ise barış ve huzur yeri anlamına geldiğini söyleyerek, barış şehrinin çatışma mekânı hâline geldiğini vurgulamıştır. Liderleri bu konuda düşünmeye çağıran Bawa, savaş ve işgal ile hangi amaca hizmet edildiğini sorgular ve hiçbir işgalcinin sonsuza kadar yaşamadığını vurgular. Geçmişte yaşananlardan yola çıkarak Kudüs'e barış getirmenin bir zorunluluk olduğunu görmek gerektiğini söyleyen Bawa; muhataplarından, bu mektubu çok dikkatli okumalarını, Kudüs'ün tarihini öğrenerek geçmişten ders almalarını ister. Devam eden çatışmaların anlamsızlığı görüldüğünde acılardan kurtulmak ve ülkelerin insanlığa olan borcunun yerine getirilebilmesi mümkündür. Liderlerin mektubu kalplerinde bir berraklık ile okuyacağına, kutsal şehre ve dünyaya barış ve huzuru getirmek için çabalayacaklarına güvendiğini söyleyen Bawa,

¹⁴³⁹ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, s. 213.

mektubunun ilk kısmına, Kudüs'ün tarihten bugüne geçmişini ele alarak başlar ve günümüzde bu konuda neler yapılması gerektiği üzerinde durur.¹⁴⁴⁰

Bawa, Arap ülkeleri, ABD, Kanada, İsrail, Fransa, İngiltere, Avustralya ve Afrika ülkelerinin liderlerine yazdığı mektuplarda, dünyanın problemleri için çareler düşünmeleri çağrısında bulunur. Kudüs'ün hâli ve kaderi konusunda düşüncelerini ister. Ona göre yıkım çağı, kıyamet vakti artık gelmiştir ve dünyayı *üçüncü dünya savaşı* beklemektedir. Bawa, Deccal'i temsil eden grupların ortaya çıktığını ifade ederek, Allah'ı inkâr edenlerin, fakirlik ve benzeri sebeplerle imanı kaybolan diğer gruplarla birleştiğini ve Tanrı inancını yok etmeye çalıştıklarını belirtir. Bu sebeple imanlı ve merhametli ülkeler bu konu üzerinde düşünmelidir.¹⁴⁴¹

Bawa, mektuplarında Kudüs'te İsrail ve Filistinliler arasında gerçekleştirilecek dostane bir anlaşma ile dünya barışının garanti altına alınacağını, tüm bölünmüşlüklerin ortadan kalkacağını, dünya savaşlarının engelleneceğini ve dünyanın yıkımının duracağını söyler. Bu bölgede barış için tek umudun, Birleşmiş Milletler Barış Gücünün iki ülke arasında sınır güvenliğini sağlaması olduğunu savunur.¹⁴⁴² Bawa'nın Kudüs'teki huzursuzlukların, kıyametin kopmasına sebep olacak savaşlara yol açacağını söylemesi dikkat çekicidir.

Bawa, mektuplarında Kudüs'ün tarihsel geçmişini çok detaylı bir şekilde ele aldıktan sonra, Hz. İbrahim (a.s) zamanından günümüze savaşların ve acıların Kudüs'ü her zaman etkilediğini vurgular. Hz. Âdem (a.s) zamanından bu yana benzer olaylar yaşanmıştır. Hâlbuki Bawa'ya göre Kudüs, tüm insanlığın Allah'a olan inancını ortaya

¹⁴⁴⁰ Gisela Webb, *Negotiating Boundaries*, ss. 17-18.

¹⁴⁴¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 33-34.

¹⁴⁴² *a.g.e.*, s. 36.

koyabileceği bir ortak ibadet alanı, kutsal bir mabet olmalıdır. Bunun gerçekleşmemesinin sebebi, Allah'ın varlığının delili olarak pek çok kavme gönderdiği peygamberlerin mesajının doğru anlaşılmaması, toplumların parçalara bölünmesidir. Çünkü insanlar bir dine mensup olmuş; ama gerçek manada iman etmemiştir. Onlar ırk ve etnik kökenleri Tanrı'dan daha çok önemsemiştir. İnsanların çoğu, makamları ve ünvanları Allah'a tercih etmiş, altın, mal ve zenginlik için toprakları işgal etmiştir. Krallıklarını bencillikle yönetmiş, şeytana, hayvanlara, ruhlara tapmış, güneşin, toprağın, suyun mucizelerine güvenmişlerdir. Bu mucizelerin gücüne güvenerek Allah'ı, Tanrı inancını, hakikati, eşitliği, Allah'ın barışını yok etmeye çalışmışlardır.¹⁴⁴³

Bawa, Yahudilerin, Hristiyanların, Müslümanların ehli kitap olduğunu ve hepsinin de Kudüs'te mevcut olduğunu; ama buna rağmen tüm savaşın da Kudüs'le ilgili olduğunu savunur. Bawa, mektuplarında siyasetle ilgili konuşmanın âdeti olmadığını; ancak dünyanın hâlinin kötüye gittiğini, yıkımın yaklaştığını gördüğü için bu konuları ele aldığını ifade eder. Eğer bu şekilde devam ederse sonun hızla yaklaştığını ve herkesin öleceğini belirtir.¹⁴⁴⁴

Bawa, ahir zamanın geldiğini söylerken bunun göstergelerini şu şekilde sıralar:

"Dünyanın yıkımı, sonu hızla yaklaşıyor. ... Zenginlik birden geliyor, birden gidiyor. Mevsimler hızla değişiyor. Yağmurlar ve fırtınalar hızla geliyor. Çiçeklerin renkleri hızla açıyor ve hızla soluyor. Her şey hızlı gerçekleşiyor. Meyveler hızla büyüyor, ağaçlar hızla çiçek açıyor ve hızla soluyor. Büyük bir hızın yaşandığı zaman geldi. Güneş ışınları ve ışıklar değişiyor. ... Erkek, kız kardeşini dövüyor; evladı annesini öldürüyor. O zamanın geldiğini gösteriyor bunlar. Bir millet başka

¹⁴⁴³ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 29-30.

¹⁴⁴⁴ *a.g.e.*, s. 36.

bir milleti soykırımla yok ediyor. Her yerde buna benzer yıkımlar olacak. Bundan sonra iklimde büyük değişiklikler görülecek, açlığın ve ırka dayalı nefretin yol açacağı yıkımlar gelecek. Fırtınaların ve kuvvetli rüzgârların her şeyi yok edeceği zaman yaklaşıyor."¹⁴⁴⁵

Bawa'ya göre ahir zamanın işaretlerinden biri de kardeşler arasında evlilik olması ve ahlâkın çökmesidir. İnsanlar çıplak yaşayacaklar, örtmeleri gereken yerleri açacak, açmaları gereken yerleri örteceklerdir. Utanma, saygı, samimiyet, iyi davranış ve ahlâk kalmayacaktır.¹⁴⁴⁶

Bawa'ya öğrencileri, Şam ve Kudüs arasında olması beklenen büyük savaşa¹⁴⁴⁷ Amerika'nın dâhil olup olmayacağını sorarlar. Bawa; sadece Amerika'nın değil, tüm Batı'nın dâhil olacağını bildirir.¹⁴⁴⁸ Ona göre bu savaş, yıkım zamanının işaretidir ve kardeşler arasındadır. İki taraf da Allah'ı, hakikati unutacaktır. Doğu'da da Batı'da da bu savaş iki kesim destekleyecektir. Doğu'da destekleyecek ülkelerden birisi, Kuzeydoğu'da karlı bir yerdir. Batı'da da, benzer iklimi olan bir ülke destek verecektir. Batı'daki ülkelerden birisi; muhtemelen iki, üç veya dört yüz yıl önce kurulmuş bir yer olacaktır. Orası, ormanların şehre dönüştüğü bir yerdir. Doğu Allah'ı, Batı ise adaleti ve hakikati kaybedecektir. Bu savaş, normal bilinen silahlarla değil "zehir ve ateş atomlarıyla" yapılacaktır. Zehirli enerjilerle her şey küle dönecektir.¹⁴⁴⁹

Bawa, kıyametin başlamasına sebep olacak savaştan sonra Allah'a karşı çıkanların dünyayı yöneteceklerini bildirir. Bundan sonra sıra, Hz. İsa'nın (a.s) bir ikindi vaktinde

¹⁴⁴⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Hac: Kalbin Haccı*, s. 85.

¹⁴⁴⁶ *a.g.e.*, s. 300.

¹⁴⁴⁷ Ebu Davud, 4298

¹⁴⁴⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, s. 293.

¹⁴⁴⁹ *a.g.e.*, s. 297.

dünyaya gelmesindedir. Bir süre sonra da Deccal gelecek, Yecüc ve Mecüc zuhur edecektir. Bawa, bu bilgilerin Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerinde mevcut olduğunu söyler. Hz. İsa (a.s); sadece Deccal'i öldürmek için gelecektir, zira onu başkası öldüremez. Bunun sebebi; onun babasız doğması, bedeninde kemik olmamasıdır. Deccal; bir elinde cenneti, bir elinde cehennemi gösterebilecektir. Sürekli Tanrı olduğunu iddia edecek, insanların düşüncelerini okuyabilecek, her şeyin iyi görünmesini sağlayacaktır. Sonuçta insanlar onun Tanrılığına inanacaktır. Deccal, ilk olarak karlar ülkesi Rusya'ya gelecek ve herkesi bu şekilde kontrolü altına alacaktır. Yecüc ve Mecüc grupları balık gibi denizde yüzecek ve savaşacaklardır.¹⁴⁵⁰

Bawa, insanın bugün yaptığı hataları ele alırken, yıkımın hiçbir zaman bu yüzyılda olduğu kadar fazla olmadığını, toplumların en başta Tanrı kavramını, yani hakikati değiştirdiğini söylemiştir. İnsanın barışı gerçek manada anlayabilmesi için önce kendi varlığını keşfetmesi gerekir. Liderler sürekli, diğerlerine barış getirmekten bahsetmek yerine kendi hayatında barışa ulaşmak zorundadır. Bawa'ya göre, içinde huzura ulaşamamış, merhamet, birlik ve sevgiyi kaybetmiş birisi başkalarına da barış getiremez.¹⁴⁵¹

Dinleri yok etmeye çalışan gruplar, toprakları bölmeye, insanların huzurunu yok etmeye, fakirlik yaratmaya çalışmaktadır. Bunlar iyi olan her şeye zarar vermeye, kötü olan her şeyi arttırmaya çalışmaktadırlar. Bawa'ya göre bu yüzyılda dünyanın hâli budur. Bawa, dünyanın önde gelen ülkelerine yaptığı bu çağrıları Birleşmiş Milletler çerçevesinde de yineler, ön plandaki ülkelerin bu konuda inisiyatif almasını ister.¹⁴⁵²

¹⁴⁵⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *The Choice*, ss. 309-311. Bawa, bu konuda çok detaylı bilgilere yer verir. Bu detaylı bilgiler için *The Choice* kitabındaki *Jesus and the Antichrist* başlıklı bölüme bakılabilir.

¹⁴⁵¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 12.

¹⁴⁵² *a.g.e.*, ss. 33-34.

Bawa, sohbetlerinde nadir de olsa siyasi konulara değinir. Örneğin siyasetçilerin, devlet başkanlarının sahip olması gereken özellikler hususunda yorumlarda bulunur. Ona göre, bir yönetici eğer adaleti yaymak istiyorsa ilk yapması gereken, kendi hayatına adalet getirmesidir. Kalp âlemine, içindeki dünyaya sahip olması gerekir. Adalet ise; ancak İlahi Adalet ile sağlanabilir, o da Hak'tır. Kendisi belli bir dine, ırka mensup olabilir; ama eğer adaleti yaymak istiyorsa diğerlerini dışlayan bir tutumda olmamalıdır. Yoksa adalet yıkılır. Kendine yakın olanlara ayrıcalıklı davranmamak için liderin hiçbir tarafa fanatik bir şekilde mensup olmaması gereklidir.¹⁴⁵³

Bawa, insan ve toplum ilişkisini birlikte ele alarak buradan siyasete geçiş yapar. İnsanın bir makine gibi bazı ihtiyaçları olduğunu, bunlar karşılanmadığı zaman, yağ, yakıt olmadan çalışamaz hâle gelen bir makine gibi sorun çıkarmaya başladığını söyler. Nitekim insan aç kaldığında iyi sıfatlarını kaybeder, fakirlik geldiğinde insanın karakteri olumsuz etkilenebilir. İnsan zorluklarla karşılaştığında, baş etmekte zorlandığında inancını kaybedebilir. Hastalık, üzüntü, kaygı insan hayatındaki her şeyi bozabilir. Benzer durum bir ülke için de geçerlidir. İnsanların ihtiyacı karşılanamazsa, insanların karnı açlık ateşiyle yanarsa, iyi özelliklerini, güzel sıfatlarını kaybedebilirler. Bir yöneticinin, devlet başkanının bu durumu dikkate alması gerekir. Toplumun ihtiyaçları karşılanmazsa ülke huzur bulamaz, barış hâlinde kalamaz. İnsan psikolojisi bu sonuçları doğurur. İnsanların ihtiyaçları karşılanırsa iyilik yolunu tutabilir; ama eğer yapılmazsa patlar ve birbirlerine zarar verirler.¹⁴⁵⁴

Bawa, dünya barışının imanlı liderlerle mümkün olacağını savunur. İnançlı ülkeler birleşmeli; vicdan, adalet, bilgelik, merhamet duyguları kalplerinde olan liderler bir araya

¹⁴⁵³ Bawa Muhaiyaddeen, *God's Psychology*, s. 125.

¹⁴⁵⁴ a.g.e., ss. 123-124.

gelmeli; dünya halkına barış getirmelidir. Tanrı inancının halen ön planda olduğu ülkelerden İngiltere, Fransa, ABD, Kanada ve Avusturya birleşmeli ve adaleti uygulamalıdır. Bu ülkeler, inançsızlığı yaymaya çalışan gruplara karşı uyanık olmalıdır; aksi hâlde dünya barışı, birlik, merhamet ve iyilik kaybolacaktır. Kudüs'ün tarihi, bunun ne kadar acil ve gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁴⁵⁵

Bawa, siyaseti ele alırken de manevi kavramlardan faydalanır. Özellikle adaleti bu konuda özel bir yere koyar. Adalet timsali olarak bilinen Hz. Ömer'in, Kudüs'ün fethi sonrası Kudüs'e girişi ve bu şehirdeki rahiplerle diyalogu, Bawa açısından dünya barışının temelini oluşturacak bir örnektir. Hz. Ömer (r.a), müminlerin emiri olmasına rağmen Kudüs'e yanında bir deve ve bakıcısı ile girer. Yol boyu deveye sırayla binmişlerdir. Kudüs'e geldiklerinde deveye binme sırası bakıcıda, yürüme sırası Hz. Ömer'dedir. Kudüs halkı şatafatlı bir giriş beklerken, sadece bir deve ve iki insan görerek şaşırırlar. Devenin üstündekini halife zannederek ona yöneldiklerinde bakıcı durumu izah eder ve yürüyen halifeyi işaret eder. Piskopos bu adaleti gördüğünde hayran kalır. Hz. Ömer'e şehrin anahtarını verir, onu kiliseye davet eder. Hz. Ömer, içerideki Hristiyan sembollerini görerek teklifi nezaketle reddederek "Kapının hemen dışında ibadet edeceğim." der. Hz. Ömer ibadetini tamamladıktan sonra piskopos, 'neden kilisenin içine girmediniz' sorusunu yöneltir. Hz. Ömer, "Eğer içeride namaz kılsaydım, gelecekte buraya gelenler burayı camiye çevirirlerdi. Bundan kaçınmak ve kilisenizin olduğu gibi devam edebilmesi için dışarıda ibadet ettim." der. Bu adalet, piskoposu yine hayran bırakmıştır. Bu hayranlık içinde, *"Adaletiniz, imanınız, irfanınız ve hakikatiniz ile bu Kutsal Şehrin anahtarını aldınız, ancak ne kadar süre elinizde kalacak bu şehir?"* der. Hz. Ömer'in cevabı, Bawa'nın vermek istediği mesajları içermektedir:

¹⁴⁵⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 33.

*"Bugün bu şehri iman, irfan, adalet ve hakikat ile ele geçirdik. Bu dört sıfat ile başardık. Bu dördü Müslümanlar'da olduğu sürece şehri ellerinde tutacaklar. Bu özellikler Müslümanlardan gittiğinde, şehir tekrar el değiştirecek. Eğer Müslümanlar hakikati satar, dünyalık zenginlik ve keyiflerin peşine düşerse; imanı, güzel ahlâkı, salih amelleri kaybederlerse; ahlâksız şekilde kadına yönelirlerse, dedikodu yapar, kıskançlık ve kine düşerlerse, birliği kaybedip ikiyüzlü olurlarsa, birlik ve barış kaybolacak. Bu kötü sıfatlar, bölünme ve ayrışmalara sebep olacak ve Kutsal Şehir elimizden alınacak. Bu kesin bir gerçektir. Bu gerçekleştiğinde de Müslümanların sayısı, ekmekteki un zerreleri kadar çok olacak ve bu şehri bizden alanlar da, ekmekteki tuz zerreleri kadar olacaklar."*¹⁴⁵⁶

Bawa, bu diyalogu anlattıktan sonra İslam dünyasının bugünkü hâlini ve Hz. Ömer'in bu sözlerini dikkatlice düşünmeye davet eder. Bawa'nın, Hz. Ömer'in kilisenin içinde namaz kılmamasını, öncelikle içerideki Hristiyan sembollerinin bulunmasına bağlaması dikkat çekicidir. Bu noktada, Bawa Hz. Ömer'in şeriata uygun davranmasını özellikle vurgulamıştır. Diğer taraftan piskoposa bu durumu açıklarken Hz. Ömer'in bu detaydan bahsetmeden; sadece kilisenin korunabilmesini söylemesi, Hz. Ömer'in gösterdiği nezaketi de ortaya koymaktadır. Piskoposun memnun olacağı sebebi ortaya koyan Hz. Ömer, rahatsız olacağı yönü kendine saklamıştır. Ancak Bawa, bu detayı hikâyesinde vurgulayarak takipçilerine bu yönde davranmayı tavsiye etmiş ve aslında kendi anlayışını da açıklamıştır. Bu yaklaşımın onun irşat metodunda da kendini gösterdiğini daha önce ele almıştık. Ayrıca hikâyede Hz. Ömer'in gösterdiği tevazu, deve bakıcısıyla yolculuğunda gösterdiği adalet, şehre girerken dahi yürüyor olmayı ve bu

¹⁴⁵⁶ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 43.

şekilde görünmeyi önemsememesi, Bawa'nın günümüz liderlerine tavsiyesi niteliğinde görülebilir.

Hız. Ömer'in kilisede ibadet etmemesinde hem şer'i kaideleri vurgulaması hem de kilisenin yıkılmamasını sebep olarak ortaya koyması da farklı din mensupları arasında dostluğun kurulması amaçlarına matuf olarak görünmektedir. Hikâyede, Hız. Ömer'in Müslümanların dünyadaki başarısını irfan, iman, adalet ve hakikate bağlaması Bawa'nın Müslüman liderlere mesajı hüviyetindedir. Hikâyenin sonunda Hız. Ömer'in Kudüs'ün Müslümanların elinden çıktığı dönemde Müslümanların ekmekteki un kadar çok ve ele geçirenlerin ise ekmekteki tuz kadar az olduğunu ifade etmesi de, mucizevi bir durum arz etmektedir. Nitekim İsrail'in eline geçen topraklara bakıldığında, Arapların sayısı Yahudilerin sayısı arasında bu tip bir durum söz konusudur.

Bawa, Allah'a mutlak inancın, tek insanlık ailesi olarak barış ve huzurla yaşamak için şart olduğunu savunur. İnsanlık, adalet ve vicdana uygun olarak yaşamalı, diğerlerinin hayatlarına ve bedenlerine kendi bedeni gibi saygı göstermeli, başkalarının açlığını, acılarını kendisinin bilmelidir. Dört dinin inananları bunu anlar ve tek bir aile olarak yaşayabilirse işte o zaman bu ibadet mekânları savaş alanlarına dönmeyecektir.¹⁴⁵⁷

Bawa, insanın yeryüzündeki geçici ömründen yola çıkarak, Kudüs'e, Bâki olanın hâkimiyeti için gerekenin yapılmasını önerir. Geçmişte Kudüs'e hâkim olanlar kaybolmuştur. Kudüs'ü, Mısır'ı veya tüm dünyayı ele geçirmiş olsalar bile, artık yeryüzünde değildirler. Hatta toprak bile değişmiştir. Toprağın bir kısmı denize karışmış, deniz olan kısımlar karaya dönüşmüştür. Bir zamanlar orman olan yerler, artık şehirdir ve antik şehirlerin bazıları da bugün ormanların altında kalmıştır. Mezarlıklar şehir hâline gelmiş, şehirlerin bazıları da mezarlık olmuştur. Bu durumdan bugünkü yetki ve güç

¹⁴⁵⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 31-32.

sahipleri de muaf değildir, yarın onlar da gideceklerdir. Bu sebeple dört dinin de saygı gösterdiği bu şehir değişmeyenin, Bâki olanın emrine verilmelidir. Bawa, bu açıklamalar muvacehesinde dört dinin mensuplarına bir araya gelmeyi, tek Allah'a inanmayı ve O'na ibadet etmeyi tavsiye eder.¹⁴⁵⁸

Bawa'ya göre dünyada barış ve adalet isteniyorsa herkes önce bu sıfatları kendi hayatında gerçekleştirmelidir. Hem İslam dünyası hem de tüm dünya bu gerçeği dikkate almalıdır. Her insan inancı, kararlılığı tesis etmeli ve İslam'ın bayrağını hayatında yükseltmelidir. Bawa, Hz. Ömer'in ortaya koyduğu hakikat, adalet, irfan ve imandan oluşan dört ilkenin, bugün yaşanan İslam'da yer almaması hâlinde Müslümanların barış ve huzurdan mahrum kalacağını söyler. Müslümanlar; bu dört ilkeye sahip olduğu sürece İslam'da barış ve huzur olacaktır. Ancak Bawa'ya göre, İslam'da barışın ve insanların kalbinde huzurun kaybolacağı zaman yaklaşmaktadır.¹⁴⁵⁹

Bawa, İslam'ın doğru anlaşılmasını çok önemsemiş, pek çok sohbetini bu konuya ayırmıştır. Özellikle İslam ve Dünya barışını ele alan sohbetlerinde İslam'ın gerçek anlamı, doğru yaşanması üzerinde durmuş; barışın, hayatın her alanına hâkim olabilmesi için gerekli şartları açıklamıştır. Bu anlamda insana ve özellikle de günümüzdeki uygulamalara eleştiriler getirmiştir. Bawa, insan dışındaki varlıkların hayatında barışın hâkim olduğunu; dünyanın, cennetlerin her zaman barış içinde var olduğunu; güneşin, ayın, yıldızların, rüzgârın hepsinin görevlerini birbiriyle uyum içinde yerine getirdiğini; sadece insanın barışı kaybettiğini vurgular. Bu çerçevede insana eleştiriler getiren Bawa, Allah'ın, hakikatin, huzurun, vicdanın, dürüstlüğün, adalet ve merhametin göz ardı edildiğini; geçmişten bugüne âdemoğlunun çok değiştiğini söyler. Kullar, Allah'ın sonsuz

¹⁴⁵⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 31-32.

¹⁴⁵⁹ *a.g.e.*, s. 44.

sıfatlarını aramak yerine yıkıma kapı açmışlardır. İnsan bugün hayatı ve dünyayı mahvetmeye yönelmiştir. Hâlbuki tek yok edebileceği, kendisidir.¹⁴⁶⁰

Bawa, dünya barışı bağlamında önemli konulardan cihad kavramını da uzun uzadıya ele alır. Ona göre cihad, Allah'ın adını anarak saldırmak değildir. Allah adına suçsuz birilerini öldürmenin anlamı yoktur. Allah'ın peygamberlerini göndermesinin amacı, bu değildir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve diğer peygamberlerin geliş sebebi, birilerinin zarar görmesi değildir.¹⁴⁶¹ Bilakis modern zamanda cihad olarak sergilenen cinayetler, yarın kabirde sorgulanmaya sebep olacaktır. Bu cinayetlerin sebebi zenginlik, mal ve kadın sahibi olmaktır.¹⁴⁶²

Bawa, Peygamberimiz zamanındaki savaşların gerçek cihad olduğunu vurgular. Ebu Cehil, İkrime, Habib ibn Malik ve diğerlerinin Resulullah'ı (s.a.v) Mekke'den hicret etmek zorunda bıraktığını, O'nu öldürmeye çalıştıklarını,¹⁴⁶³ Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti sonrası Bedir ve Uhud savaşlarının gerçekleştiğini, pek çok insanın öldürüldüğünü anlatır. Ancak bunlar, diğer milletleri ele geçirmek için değildir. Bu savaşlar, Allah'ı reddeden şeytanî sıfatlarla savaşmak içindir ve Allah'ın hakikati ile batıl arasında gerçekleşmiştir. Tek amaç, müminlerin ibadet edebilmesi ve adaletin hâkim olmasıdır. Bawa, İslam dünyasının bu noktayı iyi anlamasını ister. Çünkü bu savaşlar toprak, altın veya kadın ele geçirmek için değildir. Ona göre, Allah dünyaya hâkim olmayı emretmez, bunun yerine insanın kalbine hâkim olmayı emreder.¹⁴⁶⁴

¹⁴⁶⁰ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 11.

¹⁴⁶¹ *a.g.e.*, s. 71.

¹⁴⁶² *a.g.e.*, ss. 66-67.

¹⁴⁶³ *a.g.e.*, s. 79.

¹⁴⁶⁴ *a.g.e.*, s. 81.

Bawa, İslam'ın kâfir ya da müşrikleri yok etmeyi değil, onları dönüştürmeyi öngördüğünü söyler. Çünkü onlar da iman edip, sadece Allah'a ibadet etmeye başladıklarında İslam olacaklardır. Bawa'ya göre günümüz dünyasında yapılması gereken; Peygamber'in (s.a.v), Mekke ve Medinelileri dönüştürmesi gibi aynı süreci uygulayarak günümüz insanını dönüştürmektir. İslam; merhamet, tolerans, hoşgörü ve Allah'ın yüce sıfatlarından oluşur. İnsanları bölmez, bariyerler yaratmaz; insanlara yolu gösterir ve kendine davet eder. Bawa'ya göre, Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve önceki peygamberlerin yolu bundan ibarettir.¹⁴⁶⁵

Bawa, insanların iman etmesine vesile olan tek şeyin, samimiyetle iman eden bir mümin olduğunu savunur. İmanlı birinin kalbindeki Allah sıfatları diğer kişinin kalbine girer, huzur ve barış verir. Böylece bu kişi de imana kavuşur. Bawa'ya göre fetihler, ancak böyle gerçekleşebilir. Önce birkaç kişinin kalbi yakalanır, sonra köydekilerin, sonra şehirdekilerin ve sonunda ülkedeki tüm nüfus imana kavuşur. İslam, ancak bu şekilde yayılır.¹⁴⁶⁶

Medine'ye göç eden Müslümanların, Mekkelilerin saldırıları karşısında cevap verebilmek için Hz. Peygamber'den savaş izni istemelerini ve Allah'ın izni olmadıkça Peygamber'in de izin vermeyişini, Bawa detaylı bir şekilde ele alır. Mekkelilerin saldırgan tavırlarına ve hicret eden Müslümanların geride kalan mallarına, akrabalarına zarar vermelerine rağmen Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'tan izin gelmedikçe savaşa izin vermemiştir. Allah, ilk önce kalplerde cihad etmeyi emretmiştir. Bawa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) müşriklerle savaşmak için, "İlk önce içinizdeki kötülüklerle savaşın."¹⁴⁶⁷ dediğini

¹⁴⁶⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 114.

¹⁴⁶⁶ *a.g.e.*, s. 116.

¹⁴⁶⁷ Buhârî, "Cihad", 138, Müslim, "Birr", 5.

aktarır. Gerçek cihad, güç kullanmadan, müşriklerin kalplerini fethederek İslam'a girmelerini sağlamaktır.¹⁴⁶⁸

Bawa'ya göre Hz. Peygamber'in bu tutumuna karşın bazı sahabeler razı olmakta zorlanmış, aşağılanmayı kaldıramamıştır. Sonunda Allah, belli kurallara uyularak savaşılmaya izin verir. Savaş; gururları için, savaşçı veya güçlü olduklarını göstermek için yapılmayacaktır. Savaş; sadece kendilerine saldıranlara, mülklerine el koyanlara karşı olacaktır. Kadınlara ve çocuklara dokunulmayacak; evler, çiftlikler, ekinler, hayvanlar korunacaktır. Ağaçlara, kuyulara zarar verilmeyecektir. Korkuyla kaçan biri öldürülmeyecek, savaşta yere düşene vurulmayacaktır. Savaşa izin verilmesine rağmen Bawa, Resulullah'ın (s.a.v) aktif olarak savaşmadığını, eline kılıç almadığını; sadece savaşın bir an önce sona ermesi için yakardığını söyler.¹⁴⁶⁹ Bawa, Mekke'nin nihai olarak fethinin de kılıçla olmadığını; imanla, sevgi, merhametle; sabır, şükür, tevekkül ve hamle gerçekleştiğini ifade eder. Ayrıca Bawa'ya göre, kılıçla gerçekleşen fetihler kalıcı değildir. Bu yüzden, *Allahuekber* diyerek birini öldürmek doğru değildir, *Allahuekber* diyerek insanların kalbinin kazanılması gereklidir.¹⁴⁷⁰

Bawa'ya göre, Resulullah (s.a.v) zamanında yapılan savaşlar, hakikatin kabul edilmesi içinken; bugün yapılan savaşlar milletleri ele geçirmek, ülkeleri işgal etmek, diğer insanları öldürmek içindir. Düşman, düşmanlıkla yenilemez. İslam'da düşmanlık yoktur. Bawa'ya göre, başkasında görülen düşmanlık duygusu, insanın kendi içindeki düşmanlığın bir yansımasıdır.¹⁴⁷¹

¹⁴⁶⁸ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 99-100.

¹⁴⁶⁹ *a.g.e.*, ss. 101-102.

¹⁴⁷⁰ *a.g.e.*, s. 105.

¹⁴⁷¹ *a.g.e.*, ss. 82-83.

Bawa'ya göre gerçek cihad, insanın içinde bulunan kötü huylarla, şeytani güçlerle savaşmasıdır. O, şeytan ve insan arasındaki savaşı Hz. Âdem'in (a.s) yaratılışından itibaren ele almıştır. Hz. Âdem (a.s), alnında Muhammedî Nur ile yaratıldığında, meleklerin ve diğer varlıkların bilmediklerini bilmiştir. Bu durum karşısında cinlerin lideri Azazil, kıskançlık, gurur ve intikam duygularıyla dolmuş ve şeytana dönüşmüştür. Şeytan, kendinin ateşten, Âdem'in topraktan yaratılması dolayısıyla daha üstün olduğunu düşünmüş ve Âdem'e, kendine secde etmesini emretmiştir. Aksi hâlde ona kötülükler yapacağını ve acılar çektireceğini söyleyen şeytan, Âdem'in alnında parlayan nuru görünce daha da kıskançlık duymuş ve "Kıyamete kadar sana acı çektireceğim."diyerek Âdem'e tükürmüştür. Tükürük, Âdem'in vücuduna değince şeytanın kötü sıfatları Âdem'in bedenine girmiş; onun kalbinde perde, zihninde karanlık oluşturmıştır. Bawa, o anda Allah'ın, Cebrail'e emrederek şeytanın tükürüğünü temizlettiğini; ancak tükürük temizlense bile zehrin bir kısmının insanın bedenine girdiğini ve insanoğluna aktarıldığını söyler. Bundan sonra şeytan cennetten kovulmuş, Âdem (a.s) ise cennette yükseltilmiştir. Bawa, cihadın da bu noktada ihtiyaç hâline geldiğini söyler. Şeytanın cennetten kovulduğu gibi, insanın içindeki tüm kötülüklerin, Allah'a karşı gelen her şeyin uzaklaştırılması gerektiğini ifade eder. Bu kötü sıfatlarla savaşmak en büyük cihaddır.¹⁴⁷² Zira şeytan, Allah'ın İlâhi değişmez hakikatlerden uzaklaşmıştır ve onun temel özelliği, Allah'ın emirlerini reddetmektir.¹⁴⁷³

Bawa, bu açıklamaları yaptıktan sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v), dinin yeryüzünde bin dört yüz sene kalacağını ifade eden hadisine¹⁴⁷⁴ atıfta bulunarak, bu sürenin tamamlanmak üzere olduğunu ve bundan sonra İslam dininin ne olacağını; sadece

¹⁴⁷² Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 66.

¹⁴⁷³ Bawa Muhaiyaddeen, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, s. 53.

¹⁴⁷⁴ Suyuti, 2/248

Allah'ın bildiğini ifade eder. İslam'ın bugünkü hâlinin, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından ortaya konan durumu tasdik ettiğini belirten Bawa, Allah'a inancın son derece azaldığını, Müslümanların helal ve haram arasındaki farkı artık anlamadığını, şer ve hayrı, hak ve batılı ayıramadığını söyler. Müslümanların birbiriyle savaş ve kavgaya tutuştuğunu, artık kıyametten ve mahşer gününden korkmadıklarını düşünen Bawa, nereye bakılsa Müslüman milletlerin imansızlarla, Allah'ı inkâr edenlerle ittifak yaptığını vurgular.¹⁴⁷⁵

Bawa, dünya barışını ele alırken -pek çok sufinin yaptığı gibi- konuyu insanın manevi hâline, Allah'la olan ilişkisine getirmektedir. Çünkü 'su kırbaşı delik olan biri' nasıl başkalarının susuzluğunu gideremezse kendinde barışı bulamayan biri de barış getiremez. Bu tip bir gayretin hiçbir meyvesi olmayacaktır. Bunu başarmak için Bawa'nın tavsiyesi, önce insanın kendi bencillik sıfatını, paraya olan tamahını, övgüye olan düşkünlüğünü, dünya, kadın ve altına olan sevgisini sona erdirmesidir. Ancak bu kötü duygulardan kurtulup başkalarının açlığını, acısını, zorluklarını hissetmeye başlayan bir insan, diğer hayatları da kendi hayatı gören biri barışı yakalayabilir. Bu çaba içinde, sabrı, şükürü, rıza ve tevekkülü bulan bir insan; Allah'ın sıfatlarını ve O'nun hâlini edinen biri, barışa ulaşabilir. Eğer buna herkes ulaşırsa bu dünya, bir yeryüzü cenneti hâline gelir.¹⁴⁷⁶

Bawa, barışı ele alırken mutlaka yapmakla konuşmak arasındaki farkı da vurgular. Tasavvufun ana unsurlarından biri olan, "bilgiyle amel etmenin" üstünlüğünü burada da ön plana çıkarır. Ona göre insanlar milyonlarca yıldır hep barış hakkında konuşmasına rağmen bunun hiçbir faydası yoktur çünkü insanoğlu önce kendi içinde barışı bulmaya odaklanmalıdır. Barışın bulunabileceği tek yer, kalptir. Bu ise iyi sıfatlar, irfan ve berraklık ile kalpte oluşur. Allah'ın adaleti ve sıfatları insan tarafından edinilmediği

¹⁴⁷⁵ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 86-87.

¹⁴⁷⁶ *a.g.e.*, ss. 13-14.

sürece barışa ulaşamaz. Bu yüzden, barıştan konuşmadan önce Allah'ın kelimasını düstür edinmek gerekir. Barışı içinde bulan birinin konuşması gerçekten faydalıdır, sonuç verecektir. Tüm dünya sadece bu şekilde barışa ulaşabilir.¹⁴⁷⁷

Bawa, Arap Dünyası'nın İslam öncesi ve sonrası dönemlerini mukayese ederek, onların yaşadıkları refahı dinin ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) bereketi olarak açıklar. Hz. Muhammed (s.a.v) öncesinde Arap milletleri fakirlik, kuraklık ve acıyla yoğrulurken; Hz. Muhammed'in (s.a.v) duasının bereketiyle bu ülkeler, imandan kaynaklanan muazzam bir zenginliğe kavuşmuşlardır. İslam'ın ışığı her evde yanmış; sabır, şükür, rıza, tevekkül ve hamd her müminin kalbini doldurmuştur. Hz. Muhammed'in (s.a.v) duasının bereketiyle Allah-u Teâla, çölü rahmete çevirmiştir. İçecek su bile olmamasına rağmen Allah petrolü vermiş ve Araplar altın ve mücevherlere kavuşmuştur. Bu durum, imanın zenginliğinden kaynaklanmıştır. Hak, hiçbir şey yetişmeyen çöle sonsuz bir zenginlik saçmış ve bunu da İslam toplumuna vermiştir. Ancak İslam toplumu imanını kaybederse bu zenginlikler kaybolacaktır.¹⁴⁷⁸

Bawa, bu zenginliği ele aldıktan sonra israf ve paylaşım konusunda Hz. Muhammed'in (s.a.v) bir hadisini gündeme getirir. *"Zenginliğinizi israf etmeyin, paranızı israf etmeyin, hiçbir şeyi israf etmeyin. Bunun yerine onu kardeşlerinizle paylaşın. Kardeşlerinize yardım edin, onlara bakın, akrabalarınıza bakın. Müsrif olmayın."*¹⁴⁷⁹ Bawa, bugünün Müslümanlarının bu hadisi iyi anlaması gerektiğini; tüm liderler, ulema, şeyhler ve seyyidler bunu anlarsa İslam dünyasında kimsenin fakir olmayacağını ifade eder.¹⁴⁸⁰

¹⁴⁷⁷ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, ss. 13-14.

¹⁴⁷⁸ a.g.e., ss. 44-45.

¹⁴⁷⁹ Bu hadise kaynaklarda rastlanamamıştır.

¹⁴⁸⁰ a.g.e., s. 45.

Bawa, İslam'ın eşitlik anlayışını da ortaya koyar ve Allah'ın, krallarla dilencilerin omuz omuza namaz kılmasını, birbirini kalpten kalbe kucaklamasını, birbirine selam vermesini istediğini söyler. Bunun her vakit namazında böyle olması ve böylece İslam'ın birliğinin ortaya konması gerekir.¹⁴⁸¹ Zira Kur'an insanlar arasındaki tüm ayrışmaları reddetmiştir. Kur'an'da ismi geçen yirmi beş peygamber arasında Allah'ın bir ayrım yapmaması da bunun bir delilidir. Bawa, Kur'an'ın hiçbir dine karşı kin duymayı teşvik etmediğini, hepsini Bir'e giden yollar olarak kabul ettiğini beyan eder. Bu durumda diğer dinleri ve öğretileri esas itibarıyla reddetmemek gerekir.¹⁴⁸² Kur'an; şeytanı, alkolü, uyuşturucuları, kötülüğü, kıskançlığı, öfkeyi, günahları, bencilliği dışlar. Diğer dinleri düşman olarak görmez. Öyleyse Müslümanlar da diğer dinleri düşman olarak görmemelidir. Günümüz Müslümanları, Kur'an'ın ve Resulullah'ın mesajlarını yeterince anlarsa kimseyi düşman olarak görmez ve kimseyle kavga etmez. Allah'ı kabul eden herkes Müslümanlar tarafından kardeş olarak görülmeli, sadece Allah'ı inkâr edenler düşman kabul edilmelidir. Hangi din veya kutsal kitabı izlerlerse izlesinler, tümü Hz. Âdem'in (a.s) çocuklarıdır, Hz. İbrahim'in (a.s) ailesine dâhildir ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) ümmetidir.¹⁴⁸³

Bawa, Hz. Muhammed'in (s.a.v) risaleti sonrasında yaşayan tüm inananları, farklı dinlere mensup olsalar bile O'nun ümmeti olarak görmektedir. Kur'an'da ehli kitaba yönelik olumlu âyetleri buna delil olarak sunar. Bu anlamda tasavvufta önemli kavramlardan *rahmaniyete* dikkat çeken Bawa; güneş ve ayın, yağmurun, rüzgârın, toprağın herkese eşit davrandığını, kimseye farklı yaklaşmadığını ifade eder. İslam'a tabi

¹⁴⁸¹ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 47.

¹⁴⁸² Bawa İslam ve Kur'an dışında tüm dini kaynakların ve dinlerin tahrif olduğunu daha önce ele aldığımız gibi defalarca söylemiştir.

¹⁴⁸³ Aynı yer

olanlar da aynı tavrı göstermeli, insanlar arasında ayrım yapmamalıdır. Kötülüğün karanlığını gidermeli, kalpleri sakinleştirmeli ve sevgi vermelidir.¹⁴⁸⁴

Görüldüğü gibi Bawa, her ne kadar tüm manevi anlayışı tasavvuf üzerine kurulu olsa da her hangi bir taraf tutmadan dünya barışına odaklı bir tutum izlemektedir. Siyasetin insana hizmet etmesi gerektiğini vurgulayarak, bunun da adalet ve hak kavramları üzerine kurulu olmasını öne çıkarır. Bu ise din kavramı olmadan gerçekleşemez. Dinin hakikatinin yaşanması ile insanlar barışa ve huzura bu dünyada da ahirette de ulaşabileceklerdir.

¹⁴⁸⁴ Bawa Muhaiyaddeen, *Islam and World Peace*, s. 47.

SONUÇ

Bawa Muhaiyaddeen, hemen hiç olmayan İngilizcesi ile Sri Lanka'dan Amerika'ya göç ettiği 1971'den, vefat ettiği 1986'ya kadar, çoğu beyaz Amerikalı, binleri bulan takipçilerine İslam'ı anlatmış, onların büyük bölümünün Müslüman olmasını sağlamıştır. Bu hizmetinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) Mekke ve Medine dönemlerindeki prensiplerini taklit eder gözüken irşat stratejisiyle, Amerika'daki faaliyetlerinin ilk yıllarında; sadece tevhidi anlatması ve talebeleri belirli bir olgunluğa geldikten sonra tedricen zikir, namaz, hac, oruç gibi emirleri aktarması dikkat çekicidir.

Bawa'nın ABD'ye göç etmeden önce Sri Lanka'da gerçekleştirdiği irşat faaliyetleri de sıradışıdır. O, uzun yıllar süren uzlet dönemi sonrasında kendisini keşfeden Hindular ile irşat faaliyetlerine başlamış daha sonra kendisini fark eden Hristiyanlar'a da manevi eğitim vermiş ve en son da Müslümanların şeyhi olmuştur. Onun bu yaklaşımının, bilinçli bir seçim mi yoksa karizmasını ve manevi şahsiyetini ilk keşfedenlerin bu topluluklar olması mı olduğu net değildir. Onun din ve etnik köken ayırmadan herkese ilim ve irfanını aktardığı, muhataplarının dinleri dolayısıyla onları geri çevirmediği bütün hayatı boyunca izlenen uygulamalarında görülmektedir. Bawa'nın bu tutumu, dini çoğulcu bir yaklaşımı akla getirse de onun İslamî referansları daha Sri Lanka'da iken net bir şekilde irşat anlayışına yerleştirmesi ve bu ülkede bir cami inşa etmesi bu düşüncüyü çürütmektedir. Nitekim o, dinlerin hepsinin tek bir kaynaktan geldiğini ifade etmekle beraber İslam dışında kalanların tahrif edildiğini, sadece Kur'an'ın olduğu gibi korunduğunu defaetle belirtir. Bu tutum diğer dinlerin uygulamalarına getirdiği şiddetli eleştirilerde de görülmektedir.

Bawa ABD'ye ilk gittiğinde kendini Hindu bir guru gibi gösterir. Zamanla İslamî esasları öğrencilerine büyük bir özenle aktarır ve Sri Lanka'da olduğu gibi bir cami inşa

eder. Bawa'nın bu tutumunun, ABD'li öğrencilerinin gurulara pozitif bakması ve İslam'a yönelik önyargıları dolayısıyla gerçek kimliğini gizlemeye matuf olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yıllar ilerledikçe şer'i kaidelere uymalarını talep etmesiyle öğrencilerinden Bawa'yı terk edenler olmuştur.

Bawa Muhaiyaddeen, kendi yaşam hikâyesini müritleriyle paylaşmamıştır. Bu sebeple onun aldığı manevi eğitim hakkında bilgiler çok sınırlıdır. Mürşidini hatta tarikatini dahi açıklamamıştır. Onun Kâdirî olduğu yönünde bazı değerlendirmeler olmasına rağmen araştırmalarımız sonucunda bu durumun gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir. Nitekim onun cehri zikre olan tepkili yaklaşımı, esma zikrini tercih etmemesi bu konuda önemli göstergelerdir. Onun Abdulkadir Geylani'ye verdiği önem Kâdirî olduğu yönünde bir gösterge kabul edilmiştir. Hâlbuki Sri Lanka'da sadece sufilerin değil tüm Müslümanların ona özel bir sevgi ve saygı duyduğu görülmektedir. Nitekim onun için özel mevlitler düzenlenmesi yaygın bir gelenektir.

Bawa'nın farklı din ve kültürlere mensup müritlerini irşat ederken ibadetlerin, emir ve yasakların öncelikle anlam ve amaçlarına dikkat çekmesi, bunların uygulanmasına yönelik zorlayıcı bir dil kullanmaması ve müritlerini teşvik eden şefkatli bir yaklaşım sergilemesi onun başarısının temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım tarzı günümüz modern insanının bir kısmında görülen İslam'a negatif bakışın düzeltilmesi için önemli ipuçları ortaya koymaktadır. Onun ABD'deki irşat faaliyetlerinin başarısının, Sri Lanka'daki çok dinli ve etnisiteli toplumla başarılı bir ilişki kurup irşat faaliyetleri yapabilmesine dayandığı düşünülebilir.

Bawa'nın farklı kültürlere sahip muhataplarına manevi eğitimi başarıyla vermesinde en önemli etken, hakikati, öğrencisinin anlayabileceği şekilde aktarması, onların sahip olduğu fikri altyapıya uygun bir tarzı benimsemesidir. Ancak bu tutum, Bawa'nın Müslüman bir sufi olduğu gerçeğini gölgelemez. Nitekim Bawa, henüz Sri Lanka'da iken Tamil dilinde kitaplaştırdığı, *Allah'ın Rezonansı* isimli eserinde; İslam'ın

ve imanın şartları, ibadetler, beş vakit namaz vb. pek çok şer'i esası detaylı bir şekilde ele almıştır. Bu kitabın ABD'de İngilizce'ye tercümesi, Bawa'nın tevhid ve Allah inancını öğrencilerinin zihninde tam olarak inşa etmesi sonrasına bırakılmıştır. Bu zamanlama, Bawa'nın İslamî kimliği yanında irşat stratejisinin inceliklerini de ortaya koymaktadır.

Bawa, Amerika'ya göç ettiği 1970'li yıllarda yaygın guru furyasından da, yeniçağ dinlerinin etkilerinden de uzak durmuştur. Müritlerine bunların ötesinde Ehl-i Sünnet kimlikli bir İslam tasavvufunu tedrici bir yöntemle sunması ona sayıları binleri bulan bir kitleye hitap imkânı sağlamıştır.

Günümüz dünyasında İslamofobik saldırılar, negatif algı ve yıpratıcı faaliyetlere karşı Müslümanların nasıl bir yol izleyebileceği konusunda Bawa önemli bir örneklik arz etmektedir. Bilhassa sufilerin, Bawa'nın irşat anlayışını inceleyerek istifade edebileceği pek çok husus mevcuttur. Özellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v), Mekke ve Medine dönemlerinin uygulaması gibi görünen, Amerika'daki ilk altı-yedi yıl ile sonraki yıllardaki uygulama farklılıkları dikkat çekicidir. Nihai olarak caminin inşası ile İslami kimliğin mührünün vurulması, Bawa'nın tesis ettiği kurumların ve takipçilerinin evrenselci/dini çoğulcu yaklaşımlardan uzak bir şekilde İslam çatısı altında, Sünni bir yolda olduklarını göstermektedir.

Bawa'nın, İslam'ın ilk gününden itibaren gelen ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) hoşgörülü ve kucaklayıcı tavrında vücut bulan anlayışını günümüze uyarlayan irşat yönteminin bir diğer önemli bileşeni, onun tasavvuf öğretisinin temellerinde yatmaktadır. Bawa, öncelikle hakikati öğrencilerinin önüne koymakta, diğer taraftan da bu hakikati idrak etmek ve yaşamak için gerekli ibadet, edep ve hassasiyetleri açıklamaktadır. Bawa'nın, müridlerine İslamî bir uygulamayı tanıtırken gösterdiği incelik, bu uygulamanın aklî, mantıkî gerekçelerini, sosyal ve psikolojik yönleriyle ortaya koymadaki hassasiyeti, onun çok farklı etnik ve dini arka plana sahip muhataplarını etkisi altına alabilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bawa'nın öğretisinin temeli, bir taraftan dünya ile ilgili her konunun en ince detaylarına kadar tanımlanmasını öngörürken, diğer taraftan da metafizik hakikatlerin en derin boyutlarda açıklanmasını içermektedir. Bu bağlamda insanlık ailesinin tekliği, varlığın birliği, varlığın zuhura gelişi, Nur-i Muhammedî, Esmâü'l-Hüsna, peygamberler, melekler, güzel ahlâk gibi konular, Bawa'nın sohbetlerinin en önemli konularıdır. Özellikle insanların renk, dil, ırk, din, kast ayrımlarından kurtularak tüm insanları kardeş bilmesi, insanın kendi ihtiyacı veya acısı ile başkasının ihtiyaç ve acısını bir görmesi, Bawa'nın öğretisindeki temel hususlardandır. Onun için ayrımların tamamından kurtulmanın bu kadar ön planda olması, onun Sri Lanka'daki dinler ve etnisiteler arası çatışmaların içinde doğup yetişmesiyle ilgili olduğu değerlendirilebilir.

Bawa, bir taraftan hem ümmetlerin hem de dinlerin, aynı Allah'ın gönderdiği peygamberler tarafından getirilen ve zamanla insanlar tarafından deforme edilse bile özde aynı hakikatler olduğunu vurgularken diğer taraftan da İslam'ın son din, Hz. Peygamber'in (s.a.v) son peygamber olduğunu vaz eder. İçinde doğduğu kültür ve toplum gereği, Hinduizm, Budizm, Hristiyanlık gibi dinlere olan vukufiyetiyle birlikte İslam tarihi, itikadı ve fıkına ilişkin de geniş bilgisinin olduğu, Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatının detaylarına, Kur'an ve Hadis'e vukufiyeti kitaplarında görülmektedir.

Bu çalışmamız Bawa'nın tasavvuf anlayışına yönelik ilk akademik çalışma olması hasebiyle daha ziyade tanımlayıcı bir mahiyette olmuştur. Onun geniş tasavvuf sahasındaki yerinin tayini için herhangi bir değerlendirmeye girililmemiştir. Nitekim o verdiği bilgilerin kaynak ve dayanaklarını açıklama gereği duymaz. Çoğunlukla Allah'ın verdiği ilham ile konuştuğunu ima eder. Onun görüş ve düşüncelerinin tasavvuftaki yeri konulu müstakil bir araştırma yapılabilir. Zira Bawa'nın tasavvufî kavramları ele alırken sıklıkla orijinal görünen bir yaklaşımı söz konusudur. Bunların kaynaklarını açıklamadığından kendi tecrübî ve ilhama dayanan değerlendirmeleri olup olmadığını tespit etmek mümkün olmamıştır.

Bawa'nın tasavvuf anlayışının Hinduizm kültürüyle etkileşiminin araştırılması önemli bir çalışma sahası olabilir. Hinduizme ait bazı terimleri kendi tanımladığı bir içerikle kullanan Bawa'nın bu dine ilişkin getirdiği eleştiriler de çok sayıdadır. Kapsamlı bir çalışma, onun tasavvuf anlayışı ile Hinduizm arasındaki bağı araştırmaya hasredilebilir. Bu sahada yapılabilecek bir diğer araştırma Bawa'nın ekberî düşünceye paralellikler arz eden tasavvuf anlayışında İbn Arabi etkisi olup olmadığının tespitidir. Bu tip bir çalışmanın oldukça hacimli bir incelemeye ihtiyaç duyduğu aşîkârdır.

Çalışmamızın bütününde Bawa'nın dini çoğulcu bir anlayıştan uzak olduğu, Ehl-i Sünnet İslam'ı müritlerine vaaz ettiği tespit edilmiştir. Ancak Bawa'nın Sri Lanka ve ABD'deki irşat süreci bu konu çerçevesinde mercek altına alınarak bu hususta daha fazla değerlendirmelere ulaşılabilir.

Netice itibariyle Bawa'nın eserleri ve Sri Lanka ve Amerika'da sürdürdüğü irşat faaliyetleri günümüzde İslamofobiye karşı İslam dünyası için önemli veriler sunmaktadır. İslamofobik anlayışa karşı nasıl hareket edilmesi gerektiği başta olmak üzere batılı zihinlere İslam ve tasavvufun tanıtılmasında ve anlatılmasında Bawa Muhaiyaddeen önemli bir rol-modelidir.

KAYNAKÇA

Aclûni, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafa ve Müzîlû'l-İlbâs ammâ 'ştehera mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs*, el-Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1405, II.

Keşfu'l-hafâ ve Muzilû'l-Libas, neşr. Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut trz.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arneût – Âdil Mürşid ve diğerleri,

Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1999/1420.

Ali, Ameer, *Muslims in Harmony and Conflict in Plural Sri Lanka: An Historical Summary from a Religio-Economic and Political Perspective*, Journal of Muslim Minority Affairs, Sayı 34, İnternet erişimi: https://researchrepository.murdoch.edu.au/id/eprint/28155/1/Muslims_in_Harmony_and_Conflict_in_Plural_Sri_Lanka.pdf. 2019.

Avcı, Meral, "Sri Lanka", Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, c. 37, İstanbul, 2019.

Barks, Coleman & Green, Michael, *The Illuminated Prayer: The Five-Times Prayer of the Sufis as Revealed by Jellaludin Rumi and Muhammed Raheem Bawa Muhaiyaddeen*, New York, 2000.

Bayman, Metin, *İslam'ın Sırrı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.

Benjamin H. Snyder, *Heartspace, The Muhaiyaddeen, Muhammed Raheem Bawa Fellowship and the Culture of Unity*, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Haverford College Antropoloji Bölümü, Haverford, 2003.

Bırışık, Abdulhamit, "Kur'an", Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, c. 26, Ankara 2002.

Bosnevi, Abdullah, *Füsus Tercüme ve Şerhi*, II, İstanbul 1290.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-, *Edebu'l Müfred*, thr. ve thk. Muhammed Nâsiruddin el- Albanî, trc. Rauf Pehlivan, Motif Yayınları, İstanbul 2005.

_____, *Sahih-i Buharî*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.

Bursevî, İsmail Hakkı, *Şerhu Şu 'bi'l-Îmân - İman Esaslarına Tasavvufî Bir Bakış*, yay. haz. Yakup Çiçek, Dârülhadis, İstanbul 2000.

Canbulat, Mehmet, "Hakikat", Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006. "Mürşid", "Nefs-i Emmâre", "Zikir".

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi, İstanbul 2009.

Cili, Abdulkerim b. İbrahim el-, *el-İnsanî'l-kâmil fî ma'rifeti'l-evahir ve 'l-eva'il*, I-II, Kahire 1368/1948; İnsan-ı kâmil, trc. Abdülaziz Mecdi Tolun, haz. Selçuk Eraydın-Ekrem Demirli-Abdullah Kartal, İz Yayıncılık, İstanbul 1998.

Curtis, Edward E., *Muslims in America: A Short History*, Oxford University Press, New York, 2009.

Cürcanî, Seyyid Şerif, *Tarifat*, tah. İbrahim el-Ebyârî, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1405.;

trc. Arif Erkan, Bahar Yayınları, İstanbul 1997.

Çelebi, Asaf Halet, *Gotama Buddha*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016.

Darimi, Abu Muhammad Abdullah, *Sunah al-Darimi*, Darul Firkh, Kahirah, 1978.

De Munck, Victor, *Islamic Orthodoxy and Sufism in Sri Lanka*, Anthropos Journal, s. 406. İnternet Erişimi, https://www.jstor.org/stable/40466546?readnow=1&seq=1#page_scan_tab_contents, 2019.

De Silva, K. M., *A History of Sri Lanka*, University of California Press, London, 1981.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2005.

Doğrul, Ömer Rıza, *İslamiyet'in Geliştirdiği Tasavvuf*, İstanbul, 1948.

Ebu Ali el-Hüseyin b. Sina, *el-İşarat ve't-tenbihat*, nşr. Süleyman Dünya, C. IV, Kahire, 1968.

Ebu Davud Süleyman b. el-Es'as, *Sünen-i Ebî Davud*, Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, Beyrut 1436/2015.; Çağrı Yay., İstanbul 1992.

Erdoğan, Selami, *Muhyiddin Şekur Örneğinde Amerika'da Tasavvuf Anlayışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Eşmeli, İsmet, *Hinduizmde Kâmil/Kurtulmuş İnsan*, Kemal Göz ve Mustafa Türkan (Ed.) Medeniyet, İnsan ve Din içinde, Fecr Yayınları, Ankara, 2018.

Fatimatü's Şazeliyye el-Haseniyye el-Yeşrutiiyye, *Nefehâtü'-Hakk fi'l-enfâsi'l-'aliyyeti'l-Yeşrutiiyyeti'-Şâzeliyye*, Beyrut 1978.

Fernando, P. Suresh Noel, *Islamism and Muslim Minority in Sri Lanka*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School, California, Aralık, 2018.

Freudberg, David, *Muhammed Raheem Bawa Muhaiyaddeen: Inner and Universal Meanings of Islam*, Harvard Divinity Bulletin, c. 13, sayı: 2, 1982.

Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-, *İhya-u-ulum-id-din*, III, Daru Sadır, Beyrut 2000; trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul 2002.

_____, *Tam Metin Kalplerin Keşfi*, trc. Şemsettin Yeltekin, Araf Yayınları, İstanbul 2012.

_____, *Yol Gidenlerin Kılavuzu ve Arayanların Bahçesi*, tezhip ve tekmil Abdulhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004.

Geylani, Abdülkadir, *el-Gunye li tâlibi tarîki'l-Hakki azze ve celle fi ma'rifeti'l-âdâbi's-şer'iyye ve ma'rifeti's-Sâni'*, I, Mısır 1375/1956; trc. A. Faruk Meyan, Berekât Yayınevi, İstanbul 1986.

_____, *Günyet'üt Talibin*, çev. Abdülkadir Akçiçek, Sağlam Yayınevi, İstanbul 1991.

Gomez, Michael A., *Muslims in Early America*, The Journal of Southern History, Vol. 60, No.4, 1994.

Görener, İbrahim, *Amerika Birleşik Devletlerindeki Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 10, Kayseri, 1988.

Gül, Ali, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaüddin, *Kitabü cami'i'il-usûl fi'l-evliya'i ve envâ'ihim ve kelimâti's-sufiyye*, Mısır, 1880.

Günay, Nasuh, *Tarihi Süreç Açısından Budizm ve Öğretisi*, Arayışlar Dergisi Sayı: 1.

Güngören, İlhan, *Buda ve Öğretisi*, Yol Yayınları, İstanbul, 2017.

Haifaa, Jawad, *Female Conversion to Islam: The Sufi Paradigm*, Austin: University of Texas Pres., 2006.

Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebu Abdullah İbnü'l-Beyyi Muhammed el-, *Müstedrek ale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, 2.

Hâkim, Suad, *İbnü'l Arabi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, Çev. Ekrem Demirli, İstanbul, 2005.

Halman, Hugh Talat, *Sufism in the West: Islam in An Interspiritual Age*, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 5, sayı 1.

Hammer, Olav, *Sufism in Europe and North America*, Routledge Curzon Pres., London, 2004.

Haqqani, Shayk Nazim Adil, *Liberating the Soul (A Guide for Spiritual Growth)*, C. 5, Islamic Supreme Council of America, Fenton 2006.

Hazen, Julianne, *Contemporary Islamic Sufism in America: The Philosophy and Practices of the Alami Tariqa in Waterport Newyork*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of London School of Oriental and African Studies, Londra, 2011.

Hermansen, Marcia, *In the Garden of American Sufi Movements: Hybrids and Perennials*, Peter B. Clarke (ed.), içinde *New Trends and Development in the World of Islam*, Luzac Oriented, 1998.

_____, *Hybrid Identity Formations in Muslim America*, *The Muslim World*, Vol. 90, Spring, 2000.

_____, *What's American About American Sufi Movements?*, David Westerlund (ed.), içinde *Sufism in Europe and North America* içinde, Routledge Curzon, New York, 2004.

Hücviri, *Keşfu'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi*, hzr. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

İsfahanî, Rağıp el-, *Müfredât*, çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2010.

Islam, Zia, *Muhaiyaddeen, Muhammed Raheem Bawa Fellowship and Mosque Belgeseli*, Philadelphia: Temple University Yapımı, 2012.

İbn Arabi, *Fütühat-ül Mekkiyye*, thk. Osman Yahya, Kahire 1992. II.

_____, *Fusus-ul Hikem*, Çev. Nuri Gencosman, İstanbul, 1952.

Kartal, Metin, *Terörizmin Desteklenmesinde Diasporaların Rolü: Sri Lanka Tamil Diasporası Örneği*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

Kaşani, Abdürrezzâk, *İstilahatü's-süfiyye*, neşr. Muhammed Kemâl İbrahim Cafer, Kahire 1981; *Tasavvuf Sözlüğü*, trc. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

Kâşânî, İzzeddîn Mahmûd bin Ali Natanzî, *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu'l - Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye)*, çev. Hakkı Uygur, Kurtuba, İstanbul 2010.

Kayhan, Hacı Ahmet, *Sohbetler*, Çınar Matbaacılık, İstanbul, 2011.

_____, *Ruh ve Beden*, Bizim Büro, Ankara, 1991.

_____, *İrfan Okulunda Oku*, Bizim Büro, Ankara, 1994.

Kelâbâzî, Ebû Bekr Muhammed b. İshak el-Buhârî, *et-Ta'arruf li mezhebi ehl't-tasavvuf*, neşr. Arthur John Arberry, Kahire 193.; *Ta'arruf - Doğu Devrinde Tasavvuf*, hzr. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 2014.

Kenan, Seyfi, *Amerika'da Müslüman Cemiyetlerin Doğuşu: New Yorklu Müslümanların Dini-Sivil ve Eğitsel Kurumlaşma Süreci*, İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, 2004

Kılıç, Mahmud Erol, *Tasavvuf Düşüncesi Makaleler - Konferanslar I*, Sufi Kitap, İstanbul 2018.

Kinney, Jay, *Sufism Comes to America*, Gnosis Magazine, 1994.

Klem, Bart, *Islam, Politics and Violence in Eastern Sri Lanka*, The Journal of Asian Studies. İnternet erişimi: https://www.jstor.org/stable/41302391?read-now=1&refreqid=excelsior%3Afe5af1c1b57d71ac045e9320bd076734&seq=12#page_scan_tab_contents, 2019.

Koltaş, Nurullah, *Amerika'nın Tasavvufu Keşfi: Tarihsel Süreç ve Doktrin*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2018.

Korom, Frank J., *Charisma and Community*, The Sri Lankan Journal of the Humanities, No.: 1-2, 2011.

Krishna, Sankaran, *Postcolonial Insecurities: India, Sri Lanka, and the Question of Nationhood*, Volume 15 (Book Series), University Of Minnesota Press, London, 2000.

Kuşeyri, Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Hevazin el-, *Kuşeyri Risalesi Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı*, terc. Dilaver Selvi, Yeni Şafak, İstanbul 2009.

Küçük, Hülya, *Batı'da Tasavvuf Meselesine Toplu bir Bakış*, Tasavvuf İlmi ve Akademi Araştırma Dergisi, sa. 13 (Temmuz-Aralık 2004).

- Lovell, Emily Kalled, *Islam in the United States: Past and Present, the Muslim Community in North America*, yayına hazırlayanlar E. H. Waugh, B. Abu-Laban, R.B. Qureshi, Alberta, 1983.
- Mahroof, M. M. M., *Impact of European Christian Rule on the Muslim of Sri Lanka*, Journal of Islamic Studies. İnternet erişimi:
https://www.jstor.org/stable/20840011?read-now=1&seq=14#page_scan_tab_contents, 2019.
- Mâlik, *el-Muvatta*, neşr, M. Fuad Abdülbaki, Kahire, 1370/1951.
- Mekki, Ebu Talib, *Kutul Kulub*, I, Kahire, 1961.
- Mısırî , Niyâz-î, *Dîvân-ı İlâhiyât*, hzr. Mustafa Tatcı, H Yayınları, İstanbul 2015.
- Mohapatra, A. Ranjan, *Hinduizm*, Hidayet Işık (çev.), Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2002.
- Muhaiyaddeen, Muhammed Raheem Bawa, *A Book of God's Love*, Fellowship Press, Philadelphia, 1981.
- _____, *Bawa Asks Bawa Muhaiyaddeen*, V. II, Philadelphia, 2009.
- _____, *Dhikr*, Remembrance of God, Philadelphia: Fellowship Press, 1999.
- _____, *Four Steps to Pure Iman*, Fellowship Press, Philadelphia, 1979.
- _____, *God's Psychology*, Fellowship Press, Philadelphia, 2007.
- _____, *Hac: Kalbin Hacı*, Bizim Büro Ofset, Ankara, 1998.
- _____, *Islam and World Peace*, Fellowship Press, 2004, Philadelphia.
- _____, *Ölmeden Önce Ölmek İrfan Yolu*, Zafer Ofset, Ankara, 2000.
- _____, *Suratur Rahmah*, Fellowship Press, Philadelphia, 2008.
- _____, *The Choice*, Fellowship Press, Philadelphia, 2018.

- _____, *The Divine Luminous Wisdom That Dispels the Darkness*, Fellowship Press, Philadelphia, 1972.
- _____, *The Fast of Ramadan*, Fellowship Press, Philadelphia, 2005.
- _____, *The Map of the Journey to God*, Fellowship Press, Philadelphia, 2008.
- _____, *The Point Where God and Man Meet*, Fellowship Press, Philadelphia, 2006.
- _____, *The Resonance of Allah*, Fellowship Press, Philadelphia, 2001.
- _____, *The Tree That Fell To The West*, Autobiography of a Sufi, Philadelphia; Fellowship Pres., Philadelphia, 2003.
- _____, *Wisdom of The Divine Al-Hikmathul Jannath*, Serendib Sufi Study Circle, V. 1-5, Philadelphia, 1988.
- Muhammed, Muhyiddin Ebu Abdullah, *İnşa'ü'd-devair*, Leiden, 1917.
- _____, *Ukletü'l-lü'lü'iyye fi beyani tarikati's sadati'l-ulviyye*, 1880.
- Muhasibi, Ebu Abdullah el-Haris b. Esed, *er-Riaye, Nefs Muhasebesinin Temelleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin bin Haccâc el-Kuşeyrî, *el Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdulbaki, Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, Beyrut ts.
- Nesâî, Ahmed b. Şu'ayb en-, *Sünenü'n-Nesâî*, Dârü'l-Ma'rifa, Beyrut 1420.
- Nesefî, Azizüddin, *Tasavvufta İnsan Meselesi İnsan-ı kâmil*, trc. Mehmet Kanar, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990.
- Öztürk, Nermin, *Hinduizmdeki Günlük İbadetlerden: Sandhyavandanam*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2018.
- Rameez, Aboobacker, *Sociology of Sri Lankan Muslims: Dealing with Different Dimensions of Muslim Society*, Journal of Engineering and Applied Sciences 13, 2018, s. 1782. İnternet erişimi: <http://docsdrive.com/pdfs/medwelljournals/jeasci/2018/1782-1793.pdf>, 2019.

Rawlinson, Andrew, *The Book of Enlightened Masters*, Open Court Yayınları, Şikago, 1997.

Renou, Louis, *Hinduizm*, Maide Selen (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Rifkin, Ira, *Spiritual Innovators Seventy-Five People Who Changed the World in the Past Century*, Skylight Paths Publishing, Vermont, 2002.

Rumi, Hz. Mevlana Celâleddin-i, *Mesnevi-i Şerif Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahifi Tercümesi*, haz. Amil Çelebioğlu, VI, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967.

Sahib, Hatim A., *The Nation of Islam*, Journal of African and Afro American Studies, V.

13.

İnternet

Erişimi:

<https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=cibs>, 01/08/2019.

Schimmel, Annemariel, *Mystical Dimensions of Islam*, The University of North Carolina Press, North Chapel.

Selmanî, Lisanüddin el-Hatib Muhammed b. Abdullah b. Said es-, *Ravzatü't-ta'rif bi'l-hubbi's-şerif*, nşr. Abdulkadir Ahmed Ata, Kahire, 1966.

Serrâc et-Tûsî, Ebû Nasr, *Kitâbü'l-luma'*, nşr. Abdülhâlim Mahmud-Tâhâ Abdülbâkî Sürûr, Bağdat 1960.; el-Luma' İslam Tasavvufu, trc. Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk, İstanbul 1996.

Sinanoğlu, Mustafa, "İman", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 22, İstanbul 2000.

Smith, Jane I., *Islam in America*, Columbia University Press, New York, 1999.

Speight, R. Marston, *Christian-Muslim Relations: An Introduction for Christians in the United States of America*, Task Force on Christian-Muslim Relations, National Council of the Churches of Christ in the U.S.A (Publisher), Connecticut, 1983.

- Suyuti, Celalüddin, *el-Câmiü's-Sağîr*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 1990.
- Sühreverdi, Şihabüddîn Ebû Hafs Ömer b. Muhammed es-, *'Avârifü'l ma'ârif*, nşr. Muhammed Ali Beyzav'î, Beyrut 1420/1999.
- _____, *Tasavvufun Esasları Avârifü'l-Meârif Tercemesi*, haz. H. Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz, Vefa Yayıncılık, İstanbul 1990.
- Sülemi, Ebu Abdurrahman es-, *Tabakatus Sufiyye*, çev. Abdurrezzak Tek, Bursa Akademi Yayınları, Bursa, 2018.
- Şah, İdris, *The Sufis*, Anchor Books-Doubleday, New York, 1964.
- Teymiyye, İbn Takiyyüddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Abdülhalim b. Teymiyye el-Harrânî, *Risale fi'l-akl ver'r-ruh*, II.
- Tezokur, Hadi, *Buda ve Mesajı*, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. III, S. 2, Diyarbakır, 2001.
- Tirmizi, Ebu Abdullah Muhammed Hâkim et-, *Beyanü'l-fark beyne's-sadri ve'l-kalbi ve'l-fu'adi ve'l-lübb*, thk. Nicola Heer, Kahire 1958.
- Uludağ, Süleyman, *İslam'da Ahlâk ve Ahlâk Ekolleri*, Sufî Kitap, İstanbul 2018.
- _____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Vigari, Mecit, *Asya Buhranları*, Ebrar Uluslararası araştırmalar Merkezi Yayınları, Tahran, 2004.
- Webb, Gisela, *Negotiating Boundaries*, J. Hammer ve O. Safi (ed.), içinde *The Cambridge Companion to American Islam*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

_____, *Third Wave Sufism in America*, Jamal Malik ve John Hinnels (ed), içinde Sufism in the West, New York, 2006.

Wiedemeier, Jillian Taylor, *Negative Peace in Sri Lanka: What is Preventing Positive Peace*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Xavier, Merin Shobhana, *Masjids, Ashrams and Mazars: Transnational Sufism and the Muhaiyaddeen, Muhammed Raheem Bawa Fellowship*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Wilfrid Laurier Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Din ve Kültür Bölümü, Ontario, 2015.

_____, *The Insan Kamil of Bawa: The Metaphysics of a Tamil Sufi Sheikh*, Sri Lanka Journal of the Humanities, Volume 39.

Yalçın, Emruhan, *Terör ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka ve Tamil Kaplanları Örneği*, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 3 Sayı: 5, 2016.

Yang, Feggang ve Ebaugh, Helen Rose, *Çağdaş Göçmen Dinlerdeki Değişimler ve Dünya Çapında Etkileri*, Çev. İhsan Çapcıoğlu, Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık 2001, c. 4.

Yılmaz, Hasan Kâmil, *300 Soruda Tasavvufî Hayat*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010.

Yitik, Ali İhsan, *Hinduizmde Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları/2, Ankara, 2000.

İNTERNET ERİŞİMİ

<https://www.facebook.com/pages/category/Community/Sufi-M-R-Bawa-Muhaiyaddeen-Mankumban-Guru-Bawa-Ashram-Sri-Lanka-466282286717449/>, 2019.

<http://baharna.com/karma/sufibawa.htm>, 2019.

http://www.muhammedinur.com/Bawa_Muhyiddin-AD52.html, 2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=b1aKNA1IoYY> (Erişim tarihi: 22.05.2015).

<http://s3.nexuscast.com/start/bmf786/>,

<http://s2.nexuscast.com/start/bmfhs/>

<http://s3.nexuscast.com/start/bmfdd/>

<http://www.ansarisufiorder.org/> (Erişim Tarihi: 02.08.2016).

<http://www.bmf.org/fellowship/branches/> (Erişim tarihi: 08.08.2016).

<http://www.israinternational.com/component/content/article/53-sufi-way/110-a-short-history-of-sufism-and-sufi-communities-in-america.html>. (Erişim tarihi: 12.01.2018)

<http://www.uga.edu/islam/sufismwest.html>. (Erişim tarihi: 12.01.2018)

<https://sites.google.com/a/saintsofislam.com/saints-of-islam/sufisrilanka>, İnternet erişimi, 2019.

KİŞİSEL İLETİŞİM

Levy, Emmanuel.

Lou Wilson.

Amy Wilson.

TEZ ÖZETİ

Sri Lankalı Muhammed Raheem Bawa Muhaiyaddeen, irşat faaliyetleri için doğduğu ülkeyi terk eden pek çok sufiden birisidir. Doğum tarihi ve hayatına dair pek çok bilgiye ulaşılamayan Bawa, muhtemelen 1880’li yıllarda doğmuş, 1986’da ABD’nin Philadelphia şehrinde vefat etmiştir.

Bawa, Müslüman bir sufi olmasına rağmen, oldukça farklı bir profil çizmiş ve Sri Lanka’daki irşat faaliyetlerinde kendisinden istifade etmek isteyen pek çok farklı dinî ve etnik kökene sahip insana manevi hizmet vermiştir. İslamî kişiliğinden taviz vermemesine rağmen, kendisine kutsal bir kişi olarak yaklaşan bu insanlara dinlerini değiştirme mecburiyeti getirmeden, sahip olduğu irfanı ve ilmi aktarmıştır.

Altmış sekiz kuşağı olarak bilinen ve çoğunluğu “hippie” tarzı yaşama yatkın Amerikalı gençlerin, anlam arayışı sırasında Doğu’ya yönelmesi ile keşfettikleri Bawa, sahip olduğu karizma, kucaklayıcı dil ve şefkatli yaklaşımı ile onları kendine cezbetmiştir. Bir süre Bawa’yı, Sri Lanka’da ziyaret ederek ondan faydalanan bu gençler, sonunda onu ABD’ye davet etmişlerdir. Bawa bu davete icabet ederek 1971’de Philadelphia’ya yerleşmiştir.

Philadelphia’ya geldikten sonra daha ziyade bir guru dili ve görüntüsüyle öğrencileriyle iletişim kuran Bawa, onlara hakikati, tevhidi, Allah’ın birliğini, Hz. Peygamber’i anlattıkça yavaş yavaş zikir, namaz, Kur’an, oruç gibi kavramları da tanıtmıştır. Bu süreci yıllara yayan Bawa, kendini guru olarak tanıttığı öğrencilerinin, zaman içerisinde kendisinin bir şeyh olduğunu bilmesine müsaade etmiş ve İslam’ın tüm emir ve yasaklarını onlara aktarmıştır. Özellikle cami inşaatı sonrasında İslamî kimliğin tamamen ortaya çıkmasıyla bazı öğrencilerinde sarsılmalar olmuş ve Bawa’yı terk etmişlerdir.

Bawa'nın irşat stratejisindeki tecridi yaklaşımın yanında, tüm emir ve yasakları, dinî kavramları ve hakikatleri detaylı anlamlarıyla, manevi ve bâtinî yönleriyle ortaya koymasıyla öğrencilerinin, öncelikle aklının ve gönlünün bu gerçeklere yaklaşmasını sağlamayı amaçladığı görülmektedir.

Bawa tüm bu çalışmaları sonunda, binleri bulan öğrencisiyle Müslüman sufi bir oluşumu Philadelphia'da sağlam bir şekilde kurmuş ve arkasında bıraktığı öğrencileriyle bugünlere kadar sürmesini sağlamıştır.

Bawa'nın ABD'deki faaliyetlerinde ortaya koyduğu irşat stratejisi, bugünün en önemi sorunlarından biri olan İslamofobi için çok önemli reçeteler ortaya koymaktadır. Bu reçetelerin, bugünün İslam dünyası ve bilhassa günümüz sufileri için çok önemli olduğu, Müslümanlara ve İslam'a karşı dünyanın pek çok yerinde rastlanan önyargılara karşı ciddi bir çözüm olabileceği değerlendirilmektedir.

SUMMARY

Sri Lankan Muhammed Raheem Bawa Muhaiyaddeen is one of the sufis who left their home town to teach Islam. Bawa, whose birth date and details of his life are not known, is born in Sri Lanka most probably around 1880's and passed away in 1986 in Philadelphia, USA.

Though Bawa is a Muslim sufi, he drew a very different profile and served with his wisdom to lots of people belonging to very different religious and ethnic background who want to benefit from his spirituality. Without compromising from his Islamic personality, he transferred his wisdom and knowledge to these people who saw Bawa as a sacred person. Besides he didnot forced them to change their religion.

American people dealt with sprituality around 1960's and 1970's and search for meaning of life especially in East. Bawa attracted American youth, known as the generation of 68 and having a hippy style life, with his charisma, inclusive language and compassionate approach. These American young people visited Bawa for a while and finally invited him to USA. Bawa accepted this invitation and moved to Philadelphia in 1971.

After starting his spritual service in Philadelphia Bawa communicated with his students with a language and appearance of a guru and slowly started to teach them about reality, oneness of God, and last Prophet. After teaching these concepts he started to explain further Islamic concepts like dhikr, prayer, Kur'an and fasting in later years. His disciples who knew him as a guru first, later started to face with his shaikh personality and learnt everything about Islam and its practices. Especially after building the mosque Islamic identity became more crystallized and therefore some of his disciples were shaken and finally some of them left Bawa.

Beside gradualism in his guidance strategy it is clear that Bawa aims to approximate his students' intellect and heart to orders and prohibitions of the religion, religious concepts and reality of Islam with all spiritual and esoteric meanings.

With all these efforts Bawa finally established a Muslim sufi foundation with approximately a thousand of his students in Philadelphia and Bawa Muhaiyaddeen Fellowship could stand till today.

Guidance strategy of Bawa which is applied in USA reveals very important recipes to solve Islamofobia which is one of the most terrifying problems in the World today. We think that these recipes are very important for today's world of Islam and especially for contemporary sufis and these recipes can be a serious solution for prejudgements towards Muslims and Islam faced with in the World.